ASOCIAȚIA MOLDOVENEASCĂ DE ŞTIINȚĂ POLITICĂ
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
UNIVERSITATEA DE STUDII POLITICE ŞI ECONOMICE EUROPENE "CONSTANTIN STERE"

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.1 (LX), 2013

REVISTĂ ŞTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

CHIŞINĂU – 2013

MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – nr.1 (LX), 2013. - Chişinău: USM, USPEE, AMSP, 2013. – 195 p.

Articolele apar în redacția autorilor, sunt recenzate

versiunea electronică:
http://usm.md/cercetare/reviste/moldoscopie/

ISSN 1812-2566

S U M A R

SUMMARY

COMPARTIMENTUL
ISTORIA, TEORIA SI METODOLOGIA STIINTEI

TRANSVERSALITY AS A MODERN INTELLECTUAL STRATEGY

Lyudmyla GORBUNOVA
Ukraine, Kyiv, Institute of Higher Education of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Department of Philosophy and Forecasting of Higher Education
Leading Research Fellow, Ph.D (Philosophy), Associate Professor

The paper deals with the problem of transversal reason as the concept of W.Welsch's theory, which opens new horizons for intellectual strategies building. The central idea of the paper is transition and transitional states between different types of rationality. The author underlines that transitions, terminals, differences, relations form the environment of the complex thinking as a transversal one. It is actually the detection of transitions. The concepts of transversal reason have considerable heuristic potential in the present conditions of different positions existence.
Keywords: transversality; transversial reason; transition; rationality; modern intellectual strategy.

Статья посвящена проблеме трансверсального разума как концепта теории В.Вельша, которая открывает новые горизонты для выстраивания интеллектуальных стратегий. Центральной идеей статьи является переход и переходные состояния между различными типами рациональности. Автор подчеркивает, что переходы, терминалы, различия, связи формируют среду сложного мышления как трансверсального. В действительности это обнаружение, открытие переходов. Концепт трансверсального разума имеет значительный эвристический потенциал в современных условиях существования различий (культур, рациональностей, парадигм, дисциплин) в эпоху информационализма как многомерной реальности сетей.
Ключевые слова: трансверсальность; трансверсальный разум; переход; рациональность; современная интеллектуальная стратегия.

The modernity is characterized by the becoming of a new way of civilizational development, which is called the “informationalism” by M.Castells [1; 2; 3]. The special form of social organization emerges. Its main parameter is ‘the network logic’ of its basic structure, which determines and transforms all sphe-

res of social life according to new social morphology. The network society as the complex, dynamic open system, which consists of intertwining "space of flows" and which is in the special "terminal" state of becoming, self-organization, self-reference and increasing reflection, which can be called "timeless time", is formed [4].

While investigating the current stage in the history of modernity, Z.Bauman uses the metaphor «liquid modernity» [5]. It helps to understand and to express the character of the present as the transitional one with its instability, the intensification of the processes of differentiation and disintegration of the resistant structures, the constitution of difference and "germination" of connections between them like "rhizome".

The reality of global information and communication networks is extremely complicated. The complexity as entanglement is in the bases of all global, national or local processes, which are characterized by high dynamics of changes, producing of differences and entanglements between them. The complexity of stages transforms into the complexity of self-complicating processes, endless nodes and transitions ("from complexity to perplexity").

How can thinking be possible in the situation of permanent processuality, escaping not only from the analysis, but also from fixation of conceptual-categorical forms and rationalities in disciplinary orders? How can understanding be possible in situation of production of differences, their mixing, formation of heterogeneous complexes at all levels of social being?

Contemporary world needs new thinking, which is relevant in the world of plurality in conditions of endless fragmentations, entanglements and conflicting differences on the background of global threats to being. The new horizons for intelligent strategies building are opened in the concepts of complex thinking of Edgar Morin, global thinking of Ervin Laszlo, transversal reason of Wolfgang Welsch, nomadic thinking of Gilles Deleuze and Felix Guattari etc. The central theme of these concepts is the theme of transitions, transitional states between different types of rationality, the theme of transsectoral, transdisciplinary and transparadigmatic thinking as transitional.

In this connection it is interesting to see the use of the notion of transversal reason in philosophical studies of postmodern by German philosopher Wolfgang Welsch.

The very notion of transversality was mainly used by mathematicians for a long time. For the first time it was used by Jean-Paul Sartre in the philosophical context. Gilles Deleuze and Felix Guattari used it as the philosophical notion [6; 7; 8]. Applying to the theory of reason and the systematic extension into an edifice of thought, this notion was used by Wolfgang Welsch in two steps. The first project of the concept of 'transversal reason' was presented in Chapter 11 of his book "Our Postmodern modern" ("Unsere postmoderne Moderne") [9]. The sy-

stematic elaboration of the concept was done in his work “Reason. Modern critique of reason and concept of transversal reason” (“Vernunft. Die zeitgenössische Vernunftkritikund das Konzept der transversalen Vernunft”) [10]. What are the main ideas of Welsch’s theory of transversal reason and how can they be related to holistic understanding of our plural reality, which is possible only on the basis of really universal philosophy?

At the XX Congress of Philosophy in Boston, Welsch, raising the issue of transversal reason, poses the problem: if philosophy in its structure tends to universality, and by its conditions is closely tied to the culture, then how can we resolve this tension? He proposed to discuss three models [11].

The first model is naïve, traditionally widespread model, where the culturally specific character is simply ignored. What is in fact particular is declared to be universal. This approach leads to philosophical cultural imperialism. Postmodern criticism clearly and rightly rejected it. The minimum condition to avoid the straight totalitarian universalism is to study the implicit cultural taints of philosophy. The worst strategy within this model is recognizing the national character of universality without questioning it.

The second model is the reflexive model of the Enlightenment and modernism. It is well aware of cultural specifity and investigates it. It provides the possibility of criticism of the imperialism of the first model. The claims to universality are present in this model, but they are made not in the form of declarations and deception, but in the form of suggestions and recommendations.

But how does this model, which is characteristic for the Enlightenment and widespread in contemporary world, provide the exchange between philosophers? Does its realization lead to overcoming cultural specifity; does it lead to a new and better kind of universality? Unfortunately, to Welsch mind, the realization of this model does not lead to the creation of a theory capable of truly claim to universality. This position is limited only by justifying a variety of approaches with their insuperable contradictions and tolerant attitude towards them. Moreover, it is considered, that the diversity of different theories must be respected, but the claim for an ultimate theory should be rejected: “countless alternative theories would be tied for first place”. “This is how Quine put the matter, and, as you know, with respect to intercultural questions he even extended this principle of the underdetermination of theory (to which the phrases quoted refer) to the principle of indeterminacy of translation” [11].

Despite the external appeal ("keeping a conversation going" by R.Rorty), this position is philosophically dissatisfying, because it only creates conditions for respect between different positions and at the same time blocks the way for strict argumentation aimed not only at improving the single position, but at the developing of the discourse and theory in whole.

So the second model is dissatisfactory, because it does not show the way of getting beyond the frames of cultural specifity and consequently blocks any pursuit of the universality, which is peculiar to philosophy. Must the search of the universality be exhausted or is there a way to move back to this aim, but in a different way and in different conditions? Welsch proposes two arguments in favor of such possibility – the cultural and the philosophical.

The second model is based on the assumption of the existence of clearly delineated cultures. But nowadays this assumption tends to be less and less logical. Contemporary cultures in the process of globalization are deeply transformed. Such transformation is characterized by mixing and interpenetration. It is proved by the facts, which are beyond cultural barriers: the same basic problems and states of consciousness appear in cultures, which considered to be fundamentally different (human rights debates, feminist, ecological movements). Nowadays the cultures tend to be more and more transcultural.

The philosophical argument for the possibility of achieving of the universality by philosophy is that now the philosophers are not national harbingers, but global players.

“Cultural specifity is no longer our problem - at least not in the way it may have been before. The *cultural* territory of philosophy is no longer this or that country (one's so-called homeland), but the globe. The situation of philosophy today is neither national nor international but transnational or global” [11].

All said above helps to consider universality in a new way in perspective of the transversal reason.

According to Welsch, reason in contrast to rationality – is not the ability to provide the first principles and establishing some primary order.

Rather, it permeates some field of consciousness and forms of rationality. It is not considered as something static and principle-oriented. On the contrary, it is dynamic and its activities take place in transitions. In this context Welsch speaks about the transversal reason.

If any ability deserves to be called the “reason”, and if the term “reason” makes any sense, then it is the ability to identify and effectively overcome one-sidedness, of whatever kind, that is to be conceived of as reason. Of course, reason is not just something lacking any cultural taint from the beginning. Reason is the ability of gradual overcoming cultural specifity and impregnation. In this sense, the fulfillment of any universalistic tasks of philosophy depends on the realization of this potential and on the abilities of reason.

Can we speak about the congruence of transcultural and transversal perspectives in the context of said above?

The transcultural scenario certainly opens a new diversity. Different components of transcultural web-space wove or connected together different people and groups. “But due to their common components the different networks also

exhibit a certain amount of overlap. Through this they allow for transversal connections” [11].

This circumstance forms the ontological need for transversal reason which is able to traverse the various transcultural complexes, explore the differences in meaning of the same components, as well as to demonstrate the commonness in apparently different positions and to develop connections and propositions intelligible to all of them.

As noted by Welsch, if we practice reason in such a way, without claims to absolute truth and less principle-oriented, but more heuristic and in intermediary manner, then, “given today's transcultural constitution, there is a good chance of achieving propositions and theories which can be relevant and acceptable for various philosophical schools, or … "philosophical empires" [11].

What are the relationship between the transversal and the ordinary reason? It is clear, that the transversal reason is not something absolutely new. It’s only the accentuation of one of the elements, related to reason, the element of transition. However, transversal reason expresses the innermost trait of reason altogether.

Every historical form of reason was obliged not just to declare unity with earlier forms, but express itself in a number of previous forms and preliminary interpretations. This task was solved at all times to the present days. It was always relevant, passing between different points of view and connecting them in a whole organization which was to retain difference, although transferring them into another form. In other words, transversal reason always acted transversally.

If we turn to the internal efficiency of the reason, we will always face the art of transversality and transition – between conceptions, thoughts, and phases of reflection. Such transitions are the medium of all operations of reason and form its most elementary potency. Welsch underlines: “reason is elementarily determined by transversality. In this sense, transversal reason seems to me articulate the fundamental mode of reason altogether” [12].

According to Welsch, the theoretical implications of reason became fundamentally inverted, i.e. multidirectional and ordered in different rationalities under the influence of modern culture conditions.

These constitutive entanglements of rationality types are detected at the level of analysis of the genesis of individual paradigms, which are always formed in opposition to one another. From the very beginning paradigms exist in the conditions of their change, reinterpretation and criticism. Certain conceptual constructions have interconceptual constitution. These interconceptual relationships provide an opportunity for interrational relationships of the transsectorial, transdisciplinary and transdiscursive type.

The substantial entanglements are determined by the fact that every concept is based on the historically-cultural background, which belongs not only to

it but also to many other concepts. This basis always has common influence on them, for example, in the form of borrowings or in the form of specific interpretations. In addition, certain types of rationality often can be correctly understood only in the framework of their common context.

Thus, individual rationalities, in spite of their autonomy, are characterized by numerous entanglements with other rationalities. It means that there are not only many types of rationality, but also a wide range of transitions between them, which, in turn, has a high degree of differentiation. Transitions, terminals, differences, relations form the environment of the complex thinking as a transversal one. It avoids the decrees, explicating, articulating, identifying gaps in the profile of rationality and thus contributing to its further development.

Due to its transitivity the complex thinking is a mediator in resolving conflicts of rationality, which could be resolved only through reflection over the limits, boundaries and interweaves.

The polemics with various forms of rationality requires such type of mind that could deal with difference and identity, without giving a preference to any party from the start. Transitional mind is exactly like that. It begins with a situation of distinction, but then emphasizes the possibility of transitions. Thus it is freed from the systemic one-sidedness.

The complex thinking as a transversal one is actually the detection of transitions. «Detection» means that concluding the transitions from the system as a whole deductively is impossible. They should be opened. At this level, there is a high value of feelings, intuition, and everything that was underlain in transition as transgressive act.

A unity is implemented as a result, but only through the ability to transitions in a form that is fundamentally based on the diversity.

The recognition of implicit entanglements and explicit transitions - as it is considered in the concepts of transitional mind and complex thinking - helps to avoid despotism and repression of thought, and anarchy, because thinking in the mode of transversality overcomes the positions of absolute heterogeneity and incommensurability. In this case it can not be regarded as an antidote to the heterogeneity, but only as an intermediary between the explication of the heterogeneity and the transition between difference and identity.

The concepts of complex thinking and transversal mind have considerable heuristic potential in the present conditions of different positions existence.

Our plural reality requires the implementation of the transitions between the different systems of meanings and constellations of rationality. And this ability is carried out in a complex way of thinking. It provides necessary for after-postmodern forms of life: overcoming the closed limits, the transition from one system to another, the simultaneous consideration of multidirectional efforts, the ability to look across the paradigmatic walls.

Currently, the recognition of plurality and variability, the awareness of the boundaries and the need for transitivity is a natural requirement to the relevant thinking. Any absolutizing is contraindicated. It is important to move forward to ensure not just accepting a difference and treating it tolerant, but also respecting its own value, which means its support and protection. But every time we also need to focus on two aspects, which characterize the complex thinking: understanding the differences and the ability to transitions.

In his development of transversality Welsch non-explicitly thematised the connection between the structure of mind and the possibilities of its development in the digital networks of the information society. In this regard the justification of transversality in the context of media-philosophical analysis of Internet by Mike Sandbothe is interesting.

To his mind, Welsch's central ideas of the transversal reason can be summarized with three basic theses. The first one is directed against the idea, which has dominated in philosophy since Kant, that the reason is connected with the ordered, strictly divided frames of the types of rationality. The second thesis resists the danger of diffusion, which can lead, especially in conditions of postmodern deconstruction, to a position of arbitrariness and absolute relativism. The third thesis explains that practical and problem-oriented philosophy should not be reduced to simple application of abstract philosophical models to reality. In its pragmatic and transversal version it is able to reflect over any constellations of rationality, which are already internally defined by contingent realities. Mike Sandbothe illustrates all this three theses with the aid of the interactive hypertextuality of the World Wide Web.

First of all, we should pay attention to the distinction which is central to the understanding of the basic theses of Welsch. Namely: the difference between the rationality and the reason. In recourse to the Kantian distinction between understanding and reason Welsch defines reason as the ability, whose task it is to reflect upon the relationship between different types of rationality. This relationship is defined by Welsch as "rational disorderliness". In recourse to Deleuze and Guattari, Welsch compares "the real constitution of rationalities" with "moving and changing, net and web-like architectures". The classically organized framework of cognitive, aesthetic and moral-practical rationalities is a superficial phenomenon. The fundament for this is formed by a contingent network of "family resemblances" between different paradigms and alliances of paradigms. The maxim of rationalistic theory resulting from this is to uncover "the whole traffic system of both the horizontal and the vertical connections". So it can be demonstrated "that the interparadigmatic entanglements are mostly not hierarchically, but laterally organized. The connection has more the structure of a network than of stratification" [13, p.102].

On this basis, Sandbothe defines World Wide Web as a medium of transversal reason. The entanglements and transitions, analyzed by Welsch acquire the media-reality in the web-space as electronic links. In general the results of his considerations can be summarized in three points. Firstly, the World Wide Web is a genuine medium of transversal reason. Secondly, the concept of transversal reason establishes itself as a basis for a pragmatic philosophy. Thirdly, the relationship between media in all senses appears as the relationship of transversal entanglements. On this basis the media-transformation of our understanding of reality, which takes place in the age of digital network technologies can be philosophically analyzed and pragmatically implemented.

So, the conception of transversal reason of W.Welsch opens new intellectual horizons and forms the pragmatics of our actions in all areas of social life in the era of informationalism as the multi-dimensional reality of networks.

References

1. Castells M. The Information Age: Economy, Society and Culture. Vol.I. The Rise of the Nework Society. - Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell, 1996
2. Castells M. The Information Age: Economy, Society and Culture. Vol.II. The Power of Identity. - Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell, 1997.
3. Castells M. The Information Age: Economy, Society and Culture. Vol.III. End of Millennium. - Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell, 1998.
4. Castells M. Materials for an exploratory Theory of network society. // British Journal of Sociology, 2000, №51, P.5-24.
5. Bauman Z. Liquid Modernity. – Cambridge; Polity Press, 2000.
6. Deleuz G., Guattari F. Anti-Oedipus: capitalism and schizophrenia. Trans. R.Hurley, M.Seem, H.R.Lane. - London and New York: Continuum, 2004;
7. Deleuz G., Guattari F. A thousand plateaus: capitalism and schizophrenia. Translation and foreword by Brian Masumi. - Mineapolis, London: University of Minnesota Press. Eleventh printing, 2005;
8. Guattari F. Psychanalise et transversalite. Essais d'analise instutionell. – Paris, Maspero, 1974.
9. Welsch W. Unsere postmoderne Moderne. - Berlin: Akademie-Verlag, 2002.
10. Welsch W. Vernunft. Die zeitgenossische Vernuftkritik und das Konzept der transversalen Vernunft. - Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1995.
11. Welsch W. Philosophy: specific origin and universal aspirations (traditional, modern, future). // Twentieth World Congress of Philosophy. - Boston, 10-16 August 10th, 1998. – Roundtable "Internationalism in Philosophy", August 10th, http: //www2.uni-jena.de/welsch

12. Welsch W. Reason and Transition. On the Concept of Transversal Reason, http: //www2.uni-jena.de/welsch
13. Sandbothe M. Interactivity – Hypertextuality – Transversality. A Media-Philosophical Analysis of the Internet. // Hermes. Journal of Linguistics, Vol.24, February, 2000, pp.81-108.

Prezentat la redactie
la 25 ianuarie 2013

Recenzent – ***Valeriu CAPCELEA***, doctor habilitat in filosofie, profesor

COMPARTIMENTUL
GUVERNAREA POLITICĂ SI ADMINISTRAREA PUBLICĂ

DIVERSITATEA STATULUI BUNĂSTĂRII: TENDINȚE ŞI CLASIFICĂRI

Mariana IAȚCO
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale Ştiințe Politice şi Administrative, Catedra Ştiințe Politice
Doctor în ştiințe politice, lector

The aim of this chapter is to address the origin and development of the concept of the welfare state and its different types in our societies. Our interest is that the conception of the welfare state is an unavoidable part of social policies in contemporary societies and whatever the type of welfare state that we have right now, is the result of social development that has conditioned. The objective of this article is to address the origin and development of the concept of welfare state and its different types existing in contemporary societies. Our interest is that the welfare state is a framework design social policies currently unavoidable and not some type of welfare state existing at the moment, it is the fruit of social development that the conditioning.

De-a lungul istoriei sociale, nu toate □ările au dezvoltat acelea□i politici □i sisteme de protec□ie socială pentru to□i cetă□enii. Diversitatea statului bunăstării are mai multe motive, unele fiind istorice ce denotă cum a început dezvoltarea acestuia, altele ideologice, pornind de la faptul cum a fost asumată ideea de protec□ie, dar □i economice, cu ce resurse se conta pentru furnizarea bunăstării, cum era dezvoltată structura economică a societă□ii, etc. În cele din urmă, observăm că rezultatul a fost de fapt un amalgam de factori □i elemente care vizează diverse sisteme, încercând să răspundă la o realitate socială complexă.

Această diversitate de tipuri de state ale bunăstării, care s-au dezvoltat în principal, ne va permite în primul rând să eviden□ieze asemănările □i deosebirile în construc□ia bunăstării sociale.

Pentru început vom analiza cele două modele fundamentale ale Statului bunăstării:

● În primul rând, este vorba de cel *universalist*, ce se bazează pe minimul garantat de impozitul plătit către sistem asigurărilor sociale sau nu. Acest model este corespunzător □ărilor din nordul Europei, unde finan□area statului bunăstării se realizează în cea mai mare parte datorită impozitelor pe venit □i beneficiile considerate sunt identificate de condiția cetă□enie □i re□edin□ei,

indiferent de statut, ocupa□ie, nivel de venituri. În opinia autorului Navarro acest tip de stat al bunăstării, produce mai multă pre-distribuire a resurselor □i a favorizat încorporarea femeilor pe pia□a for□ei de muncă [1, p.252]. Explicând că există servicii sociale care le eliberează de ocupa□iile lor tradi□ional domestice. Ar trebui de remarcat faptul că, în □ările nordice a existat o cre□tere majoră în ocuparea for□ei de muncă □i că popula□ia de sex feminin reprezintă o parte tot mai importantă a pie□ei for□ei de muncă.

- Al doilea model numit, *ocupa□ional*, se referă la contribu□iile făcute de oamenii muncii. Un model care se identifică în □ările din Europa Centrală □i de Sud, finan□area acestuia se realizează prin contribu□ii sociale, ce subordonează serviciile sociale primite, în ceea ce prive□te cantitatea □i termenii. Acest tip de protec□ie socială reproduce structura socială □i productivitatea muncii a □ării □i corespunde modelului familiei tradi□ionale: între□inătorul este bărbatul, femei – îngrijitor. Prin urmare, politicile de protec□ie socială nu includ îngrijirea membrilor de familie pentru a facilita încorporarea femeilor pe pia□a muncii. Astfel, având drept consecin□ă faptul că prezen□a femeilor pe piața de muncă este mai mică decât în modelul precedent.

Din această distinc□ie fundamentală de a lungul timpului s-au dezvoltat diverse clasificări în literatura de specialitate. Printre pionierii în clasificarea Statului bunăstării, a fost autorul Richard Titmuss, care în anii 50 a secolului trecut a propus următoarele modele ideale sau sisteme sociale care le vom enunța concis mai jos.

Modelul rezidualist - având obiectivul că oamenii pot ac□iona fără ajutorul statului. Acesta va interveni numai atunci când pia□a □i familia e□uează □i într-o formă minimă □i temporară.

Modelul bazat pe merit/performanță - se bazează pe realizarea personală ca rezultat al muncii profesionale. Având în vedere că nevoile sociale ar trebui să fie îndeplinite, pe bază de merit obținute pe pia□a for□ei de muncă. Plecând de la teoriile bazate pe stimulare □i recompensă.

Modelul redistributiv-institu□ional - pleacă de la ideea că politicile sociale constituie elemente independente de pia□ă, se bazează pe principiul de necesitate. Acest model include sisteme de redistribuire a disponibilității resurselor de-a lungul timpului.

Apoi, în anii '90, se produce o explozie de studii comparative ale sistemelor de bunăstare socială. Mai jos, vom analiza unele din cele mai remarcate sisteme de bunăstare socială.

Astfel, autorul Esping-Andersen clasifică statul bunăstării în sisteme, sau regimuri sociale [2, p.47-48], cum ar fi:

Modelul liberal al statului bunăstării este caracterizat de verificarea veniturilor, beneficiile sociale fiind modeste □i asigurările sociale limitate. Acest

model este canalizat spre pia□ă prin subven□ionarea privată a sistemelor de protec□ie socială. Ca rezultat se evidențiază o eficien□ă limitată □i o stratificare a egalității relative a sărăciei în rândul beneficiarilor de protec□ie socială, constituind o asigurare socială pentru majoritate, diferen□iată de pia□ă. Este caracteristic pentru Statele Unite, Canada □i Australia.

Modelul corporatist conservator al statului bunăstării se caracterizează prin conservarea diferen□elor de status, dezvoltând programe de securitate socială după contribu□iile de muncă. De asemenea, aceste regimuri sociale sunt susținute de Biserica Catolică, care vizează obiectivul păstrării familiei tradi□ionale. În acela□i timp, principiul subsidiarită□ii serve□te pentru a sublinia faptul că, sta-tul intervine atunci când capacitatea familiei nu este suficientă pentru a avea grijă de membrii săi. Este tipic pentru □ări precum Germania, Austria, Fran□a, Italia, Spania.

Modelul social democrat al statului bunăstării se bazează pe principiile universalită□ii, egalită□ii □i libertă□ii extinse pe scară largă în rândul popula□iei. Statul poate interveni anterior ca capacitatea familiei să fie afectată. Particularitatea sa constă în fuziunea dintre bunăstarea socială □i muncă. Deoarece, munca deplină este singurul suport a cheltuielilor sociale maxime ce reprezintă de fapt acest model.

În acelaşi timp, autorii Castles şi Mitchell [3] susțin clasificarea propusă de Esping-Andersen, doar că divizează modelul liberal în cel a Statelor Unite ca unul liberal şi cel a Marii Britanii ca unul laburist.

Alt autor Deacon utilizează renumita clasificare a lui Esping-Andersen pentru a analiza regimul social a țărilor din Europa de Est ca un stat al bunăstării „rudimentar” cu o bunăstare social-economică în dezvoltare [4, p.44].

Autorul Ferrera eviden□iază clasificarea Statelor bunăstării în funcție de orientarea fluxurilor redistributive după principiu participării forței de muncă şi a cetățeniei [5]. Astfel, propune următoarea clasificare:

Sisteme profesionale totale (part time) – acest model pleacă de la faptul că există beneficii rezervate pentru anumite categorii de lucrători □i, treptat, le extinde, dar într-o formă fragmentată, în funcție de categoriile profesionale. Aceasta a condus la o multitudine de grupuri de riscuri diferite □i inegale (caracteristic țărilor precum Fran□a, Belgia, Germania, Austria).

Sisteme profesionale mixte – s-a dezvoltat prin sistemele de testare a venitului, ca mai apoi să evolueze spre universalism după cel de al Doilea Război Mondial. Dar mai târziu în sistemul de pensii a fost promovat sistemul de finan□are prin contribu□iile aferente compensa□iilor (caracteristic țărilor precum Marea Britanie, Canada, Noua Zeelanda).

Sisteme profesionale universale - tipic □ărilor scandinave. Acest model are un sistem social cu o acoperire pentru întreaga popula□ie ce locuie□te pe teritoriul său.

Foarte interesantă este clasificarea propusă de autor Ochando pornind de la trei criterii diferite:

În func□ie de nivelul de institu□ionalizare a drepturilor de cetă□enie:

Acest model este caracterizat printr-o intervenție publică scăzută în ocuparea for□ei de muncă □i o furnizare publică minimă a serviciilor sociale. Corespunde *modelului rezidual* în □ările cu o tradi□ie liberală, cum ar fi Statele Unite, Australia, Japonia.

Acest lucru rezultă din furnizarea universală de servicii publice prin institu□ionalizarea unor programe de asisten□ă socială care recunosc dreptul la un nivel minim de securitate □i bunăstare socială cetă□enilor. Acest criteriu se referă la *modelul institu□ional* propriu țărilor scandinave.

Acest criteriu se concentrează pe realizarea personal-profesională ca rezultat al ocupării for□ei de muncă. În acest *model intermediar* se instituie printr-un sistem contributiv de securitate socială. Un rol auxiliar se atribuie institu□iilor publice ale economiei de pia□ă. Originea sa, rezidă în legisla□ia socială germană [6, p.68-85].

Conform criteriului politic – pilonul reprezintă mo□tenirea institu□ională a regimului politic, gradul de mobilizare a claselor sociale □i structura coali□iei clasei politice. Corespunde după acest criteriu statului liberal, statului corporatist, statului social-democrat, conform clasificării dată de Esping-Andersen.

În func□ie de gradul de corporatism propune:

Modelul pluralist ce pleacă de la idea de reglementare a economiei de piață din partea cererii □i consideră politicile sociale ca fiind autonome cu referire la cele economice. Prin urmare, sectoarele economice sunt cele mai implicate în elaborarea politicilor publice. Acest moment poate fi observat în □ări, după nivelul de corporativism şi după ponderea majoră a sectoarelor economice în proiectarea politicilor publice, cum ar fi Japonia, □i în □ări cu un corporatism minim □i politici descentralizate în ceea ce prive□te asocia□iile, care sunt legate mai mult de interesele grupurilor de presiune, cum ar fi Statele Unite ale Americii, Anglia, Canada.

Modelul integrat - reiese din consensul larg cu privire la aspectele legate de politica economică □i reglementează atât oferta cât □i cererea. Recunoscând interdependen□a politicilor sociale □i a celor economice. Acest model este propriu □ărilor, ca Belgia, Norvegia, Suedia, Austria, □ările de Jos.

În acest context ar fi binevenit să menționăm şi clasificarea propusă de autorul L.Moreno [7, p.73-115]. Astfel, el analizează patru modele a statului bunăstării, prin urmare avem următoarele modele:

Modelul anglosaxon - existent în Marea Britanie, Irlanda. Acesta este caracterizat prin beneficiile omogene pentru to□i cetă□enii, indiferent de statutul socio-economic, care sunt accesate după testarea veniturilor/resurselor

economice. Acest model este caracterizat prin faptul că cetă□enii cumpără o bună parte din serviciile social-comunitare de pe piață. În prezent, putem evidenția unele aspecte importante ca universalismul în protecția socială şi în acela□i timp tranziția spre selectivitatea beneficiarilor. Totodată, finan□area presta□iilor sociale se face din bugetele na□ionale. În ultimul timp, se produc criticii la modelul actual □i se încearcă să se implice mai mult instituția familie în protecția socială.

Modelul continental - se bazează pe menținerea venitului membrilor contribuabili la fondurile de securitate socială □i promovează practicile de concertare socială corporatistă legată de furnizarea subsidiară de servicii de către actorii publici (sindicate, asocia□ii profesionale, etc.). Particularită□ile pe care le are acest model în prezent sunt: corporatismul modern cu pacte/înțelegeri între companii □i sindicate; subsidiaritatea func□ională; prin intermediul programelor sociale □i existen□a unor re□ele de protec□ie de bază. Este caracteristic pentru Germania, Belgia, Fran□a, Olanda. Luxemburg.

Modelul scandinav sau nordic - este caracterizat de finan□area prin impozitarea generală, cu un grad tot mai mare de prestare a unor servicii sociale universale □i de îngrijire personală, existând beneficii financiare generoase. Rolul pie□ei □i familie este minim. Se caracterizează prin redistribuire fiscală ridicată, universalitatea protecției sociale ca drept al cetă□eniei, instituționalizarea situa□iilor de protec□ie, şi un nivel ridicat de generozitate. Dar în acelaşi timp se observă o descreştere a protecției sociale începând din anii '90 □i descre□terea rolului de protector a familiei. Acest model apar□ine următoarelor țări: Suedia, Finlanda, Norvegia.

Modelul mediteranean - se caracterizează prin stiluri de via□ă □i nevoii de bunăstare diferen□iate. Acest model corespunde □ărilor din sudul Europei, ca Portugalia, Grecia, Spania. În acest context, familia este elementul esen□ial al micro solidarită□ii completată de ac□iunea statului, precum □i de serviciile oferite de organiza□ii private □i non-profit. Acest model este caracterizat de următoarele elemente: toate □ările din acest areal au avut dictaturi □i o puternică influen□ă socială a religiei, având o pozi□ie intermediară între universalismul protecției sociale (sistemul de sănătate □i de pensii) şi securitate socială contributivă. Ceea ce presupune o combina□ie foarte specifică, pe de o parte există necesități □i stiluri de via□ă diferite (economia tenebră, proprietate de locuin□e, dona□ii de familie), pe de altă parte faptul că micro-solidaritatea familială este foarte importantă □i, de asemenea, există o descentralizare autonomă □i regională a sistemului de protec□ie socială.

Dincolo de modele analizate ce se disting în cadrul geografic a Europei, o analiză interesantă este realizată de autorul J.Ruiz Huerta, care propune două modele ce va oferă o relativitate pozi□ie expuse în acest articol: este vorba de a contrapune modelul european □i modelul american [8, p.122-124]. Cel

european se caracterizează printr-o generozitate majoră în prestarea serviciilor, alături de o serie de situa□ii de □omaj, în special cele pe termen lung, niveluri mai scăzute de inegalitate □i sărăcia cu o tendin□ă mai pu□in clară de cre□tere a acesteia, precum şi a dualismului social.

Pe de altă parte, modelul american presupune: prestații sociale mai reduse □i mai mult condi□ionate la veniturile insuficiente; o pia□ă a muncii mai flexibilă cu rate mai mici ale □omajului; niveluri mai ridicate de inegalitate □i sărăcie; cu o evidentă tendin□ă a dualismului social.

Prin urmare, distinc□ia esen□ială între aceste două modele este implicarea sectorului public în politicile sociale, modelul european, fiind unul mult mai interven□ionist □i mai protector, iar cel american este mai mult preocupat de eficien□a pie□ei, exprimând convingerea că cre□terea economică reduce situa□iile de sărăcie □i riscurilor sociale.

Ar trebui de men□ionat faptul, că în cadrul politicilor sociale ale Uniunii Europene, sunt întreprinse eforturi de a coordona □i unifica aceste modele. Cu scopul de a construi conceptul de "Europă socială". În ceea ce prive□te țara noastră, Republica Moldova este încă în căutarea unui model care să corespundă situa□iei sociale particulare de aici. Întrucât este vorba de un sistem social diferit, moştenit din trecut, ce avea trăsăturile lui ca: ocuparea deplină a for□ei de muncă, acoperirea completă cu serviciile sociale generale, etc. În prezent, Republica Moldova tinde spre modelele europene pentru a intra în familia statelor europene. Dar ținem să menționăm următorul moment important, că Republica Moldova trebuie să-şi construiască propriul model de bunăstare reieşind din condițiile sale cultural-istorice, politice şi economice, precum şi să răspundă adecvat situației sociale existente, şi în primul rând necesităților social-economice a cetățenilor săi. De sigur, ar trebui să fim conştienți de faptul că această construcție a modelului de stat al bunăstării în Republica Moldova nu depinde numai de acțiunile autorităților statului nostru, ci şi de eforturile întregii societăți în ansamblu.

Din punct de vedere economic cel mai mare impact asupra bunăstării sociale a avut: competi□ia economică globală ce a creat o competi□ie a scăderii costurilor prin scăderea impozitelor sau salariilor pentru a creşte competitivitatea produselor; competi□ie între modelele de politici sociale, de stat al bunăstării, privită prin prisma eficienței modelelor.

De asemenea, consecin□ele deschiderii grani□elor: migra□ia for□ei de muncă a adus deja la necesitatea unui sistem de asigurări transna□ional pentru angaja□ii emigran□i. Înlocuirea treptată a drepturilor cetă□ene□ti cu drepturile omului datorită emigran□ilor şi reziden□ilor. Potrivit lui B.Deacon globalizarea politicilor sociale presupune la nivel interna□ional: redistribuire social globală, reglementări social globale, resurse sociale globale şi empowerment.

Statele devin din promotorii politicilor sociale subiec□i ai politicilor sociale suprana□ionale. Nu se mai operează cu indivizi ci cu state, cu redistribuirea sănătă□ii, educație, pensiilor, etc., în state. Astfel, statele contribuie la fonduri regionale sau mondiale privitoare la anumite domenii precum protec□ia copilului, drepturile refugia□ilor şi altele care se fundamentează pe declara□ia Drepturilor Omului şi care sunt surse de protec□ie şi furnizor al bunăstării pentru anumite țări aflate în dificultate.

Astfel în concluzie putem afirma că în societatea contemporană, s-au produs o serie de modificări importante, subsumate toate procesului de modernizare şi reformă care sunt responsabile de acest nou fenomen social. În consecință, bunăstarea a devenit un obiectiv prioritar al politicii sociale în secolul al XXI-lea, mai ales în statele în curs de dezvoltare, precum este Republica Moldova. Astfel, dintr-o activitate informală, nestructurată, dirijată mai degrabă de organizații nestatale cum ar fi biserica sau organizațiile de caritate, securitatea socială devine un sistem statal.

În final, ținem să subliniem principalele direcții de schimbare a sistemului de securitate socială:

1. Instituționalizarea statală a suportului social. Statul devine principala instanța care oferă sprijin celor în nevoie.
2. Serviciile sociale sunt acordate nu prin bunăvoința unei persoane sau instituții, ci ca un drept reglementat de legea constituțională.
3. Serviciile sociale sunt lărgite prin includerea unui complex sistem de asigurări.
4. Asigurările şi serviciile sociale sunt acordate din fonduri de stat care, în general, sunt colectate obligatoriu, pe diferite căi, de la populație.

Totodată, nu sunt excluse nici inițiativele private şi comunitare. De fapt, în ultimii ani s-a dezvoltat rapid o serie de organizații neguvernamentale de servicii sociale. Acest lucru s-a întâmplat în mod special şi în Republica Moldova, probabil ca o compensare a rolului în descreştere a statului în asistența socială. Bunăstarea rămâne însă un atribut fundamental a statului, obiectivul central al politicilor sociale.

O tendin□ă în acest sens, reprezintă Strategia de la Lisabona (iunie 2000), care oferă baza activită□ilor comunitare în domeniul ocupării for□ei de muncă, inovare, reformă economică □i coeziune socială. În acest context, Consiliul de la Nița (noiembrie, 2000) a aprobat Agenda socială europeană, care a stabilit direc□iile strategice în toate domeniile de politică socială. O acțiune din acestea, este Planul de Ac□iune pentru Incluziune Socială exprimând că toate □ările europene trebuie să proiecteze □i să dezvolte pilonul care va forma baza pentru existen□a unui statut - cadru a drepturilor sociale fundamentale.

Bibliografie

1. Navarro V. Neoliberalismo, desempleo y Estado de Bienestar. // Union Europea y Estado de Bienestar. – Madrid, CSIC, 1997
2. Esping-Andersen G. Los tres mundos del Estado del Bienestar. – Valencia: Alfons el Magnanim, 1993
3. Castles F., Mitchell D. Three worlds of Welfare Capitalism or Four? // Public Policy Program Discussion Papers, nr.22, 1990
4. Deacon B. Developments in East European Social Policy. // Jones C. (ed.) New perspectives on the welfare state in Europe. - Londra: Routledge, 1993
5. Ferrera M. Modeli di solidarieta. Politica e riformi sociali nelle democrazie. - Milano: Il Mulino, 1993
6. Ochando C. El Estado del Bienestar. Objetivos, modelos y teorías explicativas. – Barcelona: Ariel, 1999
7. Moreno L. Ciudadanos precarios. La ultima red de protección social. – Barcelona: Ariel Sociología, 2000
8. Ruiz Huerta J. Consideraciones sobre la situación actual y perspectivas del Estado del Bienestar en España. // Castells A., Bosh N. El futuro del Estado del Bienestar. – Madrid: Civitas, 1998

Prezentat la redactie
la 18 ianuarie 2013

Recezent – ***Diana BENCHECI***, doctor in stiinte politice, conferentiar

DIMENSIUNI TEORETICE ALE RELAȚIILOR DINTRE AUTORITĂȚILE CENTRALE ŞI REGIONALE ALE STATULUI

Valeriu MOŞNEAGA
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative, catedra Ştiințe Politice, şef-catedră, doctor habilitat în ştiințe politice, profesor, „Om Emerit"

Svetlana MIRONOVA
Republica Moldova, Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia, Comrat, Comisia Electorală Centrală a UTAG
Preşedinte, doctor in stiinte politice

Igor BUCATARU
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative, catedra Ştiințe Administrative
Doctor în ştiințe politice, conferențiar

The structure of government – the allocation of authority across general purpose jurisdictions – is perceived to affect political participation, accountability, ethnic and territorial conflict, policy innovation etc. Important scientific question addressed by the present research ns the identification of the essence, the particularities and the perspectives of the political relationship instituted and established between the central authorities of the Republic of Moldova and regional (real or virtual) authorities.

Discussion of Moldavian regionalism is intensifying. However, for the most part that debate is still inward looking and pays little attention to comparative cases overseas. Often comparisons are made selectively in order to justify a political program rather than to deepen understanding of what implications regionalism might hold for the countries regions.

Moldavian politicians and commentators commonly draw comparisons with other states to show that a gradual, asymmetric process of devolution for Republic of Moldova would be readily achievable. France is prayed in aid as an example of a unitary state with a tradition of a strong central, indeed centralizing state (arguably similar to the United Kingdom), which has undergone a process of regionalization in recent years. Comparison with France is also sometimes made by those who wish to emphasize how the machinery of the central state can be deconcentrated territorially in order to co-ordinate and deliver state functions more effectively.

Termenul „regiune” este direct legat la aşa procese ca: regionalizare şi regionalism. Conform lui I.Alexandru „regionalismul este mişcarea care vine de jos în sus (...), şi corespunde unei dorințe profunde a colectivităților de a fi responsabile cu rezolvarea problemelor care le privesc în mod direct” [1, p.623]. Regionalizarea, spre deosebire de regionalism este o mişcare inversă, „de sus în jos”. „Ca răspuns la mişcarea regionalistă, statul poate astfel recunoaşte o identitate regională (regiunea fiind percepută ca un teritoriu considerat omogen de către stat) şi poate lua măsurile necesare pentru ca regiunile să participe la gestionarea afacerilor proprii” [1, p.623]. Regionalizarea reprezintă o recunoaştere, conştientizare a veridicității pretențiilor generate de regionalism. Instituționalizarea unei regiuni şi a unui sistem de autorități regionale reprezintă o identificare a unui punct de tangență între pretențiile populației unui anumit teritoriu şi politica statului în domeniu.

În continuarea articolului vom insista asupra formelor legal-instituționale de individualizare a puterilor politice regionale în raport cu autoritățile centrale ale statului. În acest fel, amintim că din punctul de vedere al organizării politice a puterii, deosebim trei forme ale structurii de stat: stat unitar, stat federal şi uniuni de state [2, p.64-87]. Diferiți autori tratează în mod diferit aceste realități politico-organizatorice: „există autori care analizează fiecare dintre cele trei noțiuni în mod distinct şi pe acelaşi plan, autori care grupează cercetarea în analiza celor două forme ale statului (unitar şi compus) şi analiza uniunilor de state, şi autori care cercetează, pe de o parte, statul unitar şi pe de altă parte, împreună, federația şi uniunile de state” [3, p.18].

În cazul cercetării prezente, reieşind din particularitățile structurilor de stat nominalizate, precum şi în mod primordial, pornind de la realitățile social-politice caracteristice statului Republica Moldova, consider că analiza ştiințifică trebuie să aibă în vedere în mod distinct statul (cu formele sale unitară şi federală), pe de o parte, şi uniunea de state, pe de altă parte. Cazul uniunii de state nu va fi luat în considerație de către autor pe motiv că nu este unul propriu entității politice Republica Moldova, precum şi din motivul că nu este o formulă plauzibilă unor sisteme politice ce-şi doresc perpetuarea existenței sale fizice. Consecutiv, vor fi supuse analizei două situații: cazul relațiilor stabilite între puterea centrală şi puterea regională într-un stat unitar, pe de o parte, şi exemplul relațiilor politice constituite într-un stat de tip federal, pe de alta.

Primul caz analizat ar fi al relațiilor politico-administrative stabilite între puterea politică centrală şi cea regională, care pretinde prerogative suplimentare autorităților locale în vederea controlului şi influențării puterii de decizie la nivel regional, în limitele statului unitar. Conceptul de bază ce reglementează acest tip de relații existente într-un stat unitar este cel de descentralizare. Descentralizarea este un concept destul de larg, dar pe parcursul paragrafului de față

ne vom referi, în mod aparte, la descentralizarea de un anumit tip, „care presupune acordarea autonomiei regionale, îndeosebi acordarea „statutului special” unei sau mai multor comunități teritoriale în componența unui stat unitar” [4]. Acest tip de descentralizare trebuie deosebit de aşa zisa „descentralizare obişnuită” specifică, la fel statelor unitare, şi care semnifică „delimitarea sistemului „autoguvernării locale” de sistemul față de care organele puterii locale au fost reprezentate de trimişii împuterniciți ai centrului” [4].

În practica democrațiilor europene cu tradiție există un şir de exemple de creare a regiunilor cu statut special, în baza principiilor descentralizării. Printre exemplele devenite deja clasice am putea menționa: cazul Franței, unde există 22 de regiuni încorporate în sistemul comunităților teritoriale, şi o regiune distinctă cu „statut special” – Corsica (în baza criteriului etnic) [5]; cazul Italiei, unde sunt constituite 15 regiuni încadrate în sistemul administrativ-teritorial de acelaşi nivel şi 5 regiuni cu „statut special” [6]; cazul Spaniei, care este unul deosebit şi se remarcă prin constituirea unui veritabil „stat al autonomiilor” în limitele constituționale ale statului unitar, compus din 17 comunități autonome cu „statut special” [7]; sau cazul Marii Britanii, unde la răscrucea secolelor XX-XXI se observă un accentuat proces de transmitere a puterii politice de la centru către autoritățile Irlandei de Nord, Scoției şi Țării Galilor, proces ce, în esență, corespunde programelor de acordare a „statutului special” acestor regiuni în interiorul statului unitar – Regatul Unit [8].

Studierea atentă a acestor cazuri ne indică în mod pregnant asupra faptului că acordarea de statut special unor teritorii pe criteriu etnic este o procedură reală şi, deseori, optimă pentru depăşirea relațiilor de conflict în interiorul statelor unitare [6]. Această practică este una care poate avea efect integrator şi nu neapărat dezintegrator. Totuşi trebuie să fim conştienți de existența a unei multitudine de impedimente ce urmează a fi depăşite în relațiile dintre puterea politică centrală şi cea regională cu statut special. Studiul de caz a experiențelor europene ne permit de a atenționa asupra următoarelor probleme specifice descentralizării de acest tip. Prima problemă este cea a „atitudinii specifice” față de regiunea cu statut special, comparativ cu unitățile administrativ teritoriale „obişnuite”. S-a observat că prin acordarea de statut special regiunea obține o atitudine preferențială (în domeniul politicii fiscale, de exemplu) față de celelalte. Spania a încercat să depăşească această problemă prin crearea aşa-zisului „stat al autonomiilor”, unde s-ar dizolva necesitățile specifice fiecărei regiuni. Problema se acutizează în cazul în care la baza formării regiunii cu statut special se situează criteriul etnic. În aşa fel, populația etnic-majoritară poate fi situată într-o situația defavorabilă față de minoritatea etnică organizată într-o regiune cu statut special. Specificul problemei urmează să fie conştientizat de atât de autoritățile centrale, cât şi de cele regionale.

O următoare problemă care poate apărea din momentul implementării principiilor descentralizării şi constituirii de regiuni cu statut special este cea cu privire la garanția autonomiei. Necesitatea garantării statutului special apare din spiritul neîncrederii, respectiv procedura de garantare are drept efect sporirea gradului de încredere între subiecții relațiilor politice. Un pas foarte important îl reprezintă „introducerea" garanțiilor autonomiei în legea fundamentală a statului. Drept soluție de limită ar putea fi garantarea internațională a statutului special al autonomiei, exemple de acest gen fiind specifice cazului Tirolului de Sud. Însă, în opinia autorilor, această soluție nu este una valabilă şi viabilă pentru sistemul politic internațional actual. Garantarea internațională ascunde în sine mai multe pericole decât dividende statului unitar. Mai ales în cazul statelor de dimensiuni geografice mici.

Un alt subiect de discuție ce ține de implementarea prevederilor statutului special se referă la repartizarea împuternicirilor, prerogativelor, competenților între părțile implicate în relațiile politice respective. Acest moment este unul foarte sensibil şi fundamental pentru viitorul relațiilor politice dintre autoritățile centrale şi cele regionale. Specialiştii în domeniu, în particular, M.Weller şi S.Wolff, vorbesc despre trei tipuri de competențe: cele repartizate în exclusivitate teritoriului autonom, împuterniciri cu referință în exclusivitate la centru; prerogative de realizare în comun [9]. De regulă, dacă împuternicire exclusiviste sunt mai uşor de repartizat. De exemplu, politica externă sau forțele armate, sunt în mod implicit sfere de activitate în exclusivitate ale centrului, iar anumite prerogative din domeniul culturii sau învățământului pot fi transmise teritoriului. Pe când cel mai dificil este de a repartiza sferele de responsabilitate comună a puterii centrale şi a celei regionale. De aici pornesc majoritatea disensiunilor.

În opinia lui I.Alexandru, o altă chestiune dificilă a procesului de implementare a principiilor descentralizării, prin instituirea de regiuni cu statut special este cel de păstrare a caracterului unitar al statului, sau de păstrare a puterii supreme de stat. Autorul menționează că, „întărirea puterii regionale (prin descentralizare) nu trebuie să pericliteze unitatea națională, caracterul intangibil al acesteia, proclamat în textele fundamentale, care a fost şi este asigurat prin diverse mijloace" [10, p.103]. În continuare, M.Forsyth, insistă ca „centrul să-şi rezerve dreptul de a interveni în treburile regiunii, şi dacă este necesar să limiteze autonomia regiunii în cazul în care este pus în pericol integritatea şi existența statului în întregime" [4]. Aceste stipulații reies din însuşi caracterul unitar al statului, dar sunt considerate a fi foarte periculoase de către autoritățile regionale. Soluția reală de evitare a unor astfel de situații este legitimarea unui cadrul legal de comun acord, care ar preveni depăşirea atribuțiilor legale de partea ambelor părți implicate în relațiile politice.

O altă problemă, sesizată şi analizată în opera economistului K.McMann [11], este cea cu privire la autonomia economică (financiară) a regiunilor cu

prerogative decizionale aparte. Este absolut firesc ca o autonomie veritabilă să fie posibilă doar în condițiile existenței acoperirii financiare a împuternicirilor delegate de la centru către puterea regională. Analiza literaturii în domeniu permite de a distinge trei modalități de completare a fondurilor financiare ale regiunii cu statut special, fără a atenta la caracterul autonom al acesteia. Este vorba despre: acordarea dreptului regiunii de a-şi completa bugetul regional în baza unor impozite naționale strict determinate; acordarea guvernului regional a dreptului de a majora cotele de impozitare la impozitele ce cad sub incidența prerogativelor regionale în domeniu; prevederea dreptului pentru primirea subsidiilor periodice din partea bugetului central, în vederea acoperirii anumitor cheltuieli din cel regional. Ultimul aspect, de regulă instigă la nemulțumiri din partea celorlalte unități administrativ teritoriale, pe motiv de posibilă favorizare. Totuşi, aici poate fi invocat argumentul privind obligația guvernului central de a susține standardele de stat în domeniul prestării serviciilor sociale, comune pentru toți cetățenii statului.

În aşa mod au fost deduse şi descrise principalele probleme ce apar pe parcursul implementării principiilor descentralizării în vederea consolidării regiunilor cu statut special. Practica europeană occidentală demonstrează că situații lipsite de dificultăți nu există, important este ca toate aceste impedimente să fie depăşite prin metode şi mecanisme de compromis.

Un nou concept definitoriu pentru situația regiunilor cu statut special din interiorul statelor unitare este cel de autonomie. Autonomia este o situație, o stare de fapt, un regim politico-juridic, economic şi cultural, ce diferă prin intensitate de la caz la caz, şi care se obține în rezultatul delegării de competențe între autoritățile ierarhic superioare şi cele ierarhic inferioare. Prin delegarea de competențe se are în vedere „procesul de transmitere a unor împuterniciri, competențe, de la un deținător al lor la altul, în scopul exercitării mai eficiente a administrației” [12, p.137]. În dependență de gradul şi calitatea competențelor delegate reciproc de către autorități de diferite niveluri ierarhice, putem vorbi despre autonomie administrativă (locală) şi autonomie politico-administrativă (specială) [13, p.75-77]. Autonomia locală se referă la unitățile administrativ-teritoriale „ordinare” ce se autoguvernează conform principiilor descentralizării administrative [14, p.337-338]. Pe când prin autonomie politică, se are în vedere cazul unităților teritoriale autonome cu statute juridice speciale, ce se autoguvernează nu doar în baza delegării de competențe administrative, ci şi politice. De exemplu, poate fi vorba despre dreptul de a elabora şi adopta legi locale.

În a doua jumătate a secolului XX, dar îndeosebi după prăbuşirea blocului de state socialist şi declanşarea mişcărilor etnopolitice în statele Europei Centrale şi de Est, factorii de decizie la nivel european, precum şi mediile academice au încercat instituționalizarea unui sistem de protecție a drepturilor minorităților naționale. Conform protocolului adițional adoptat la Gdansk la 12 mai 1994 de

către Congresul Uniunii federale a Comunităților etnice europene, autonomia este considerată drept un instrument de protecție a minorităților etnice [15, p.32]. Conform prevederilor acestui protocol avem trei tipuri de autonomii:

- autonomie teritorială: când etnia este majoritară într-o anumită zonă;
- autonomie culturală: când nu are statut de majoritate într-o anumită zonă geografică a țării;
- autoadministrare locală (autonomie locală): când reprezentanții unei anumite etnii trăiesc dispersat.

În cazul autonomiei teritoriale se are în vedere „un statut special acordat unei zone teritoriale care permite locuitorilor acesteia să-şi rezolve singuri problemele proprii prin legislație, guvernare, administrare şi jurisdicție proprie. Acest lucru nu implică pretenții la suveranitate, iar caracteristicile autonome trebuie delimitate exact în legislația statului respectiv” [16]. Printre domeniile de autoritate ale autonomiei am putea enumera: folosirea de însemne proprii; dreptul de a-şi spune cuvântul la reglementarea problemei dublei cetățenii; învățământul, inclusiv cel superior, în funcție de valorile şi necesitățile grupului etnic respectiv; instituțiile şi programele culturale; radio-televiziunea; protecția socială şi ocrotirea sănătății; poliția; impozitele pentru scopuri regionale.

Referitor la autonomia culturală, atunci „spre deosebire de autonomia teritorială, statutul special necesar administrării problemelor proprii nu se acordă unei unități teritoriale, ci unui grup de persoane reunit într-o formă de asociere adecvată. Această formă de autonomie este utilă atunci când grupurile etnice nu sunt majoritare în zonele în care locuiesc sau dacă acestea nu consideră necesară solicitarea autonomiei teritoriale, indiferent din ce motiv” [16].

Autonomia culturală trebuie să cuprindă toate domeniile care, conform părerii grupurilor etnice, sunt esențiale pentru păstrarea, protecția şi dezvoltarea identității lor, domenii semnificative cum ar fi: cultura; învățământul; informarea, inclusiv radio şi TV; utilizarea de însemne proprii; dreptul de a lua parte la discuții referitoare la o eventuală dublă cetățenie; alte domenii utile păstrării şi exercitării drepturilor de protecție proprie necesară.

Al treilea caz este acela al autoadministrării locale. Formele de autonomie teritorială şi culturală acoperă un spectru larg din necesarul grupurilor etnice privind autoadministrarea problemelor proprii, dar lasă deschise o serie de cazuri care nu pot accede în nici un caz la autonomia teritorială şi numai parțial la cea culturală, ca de exemplu: atunci când membrii unor grupuri etnice trăiesc în diasporă, izolați, dar totuşi reprezintă majoritatea în unele mici unități administrative, cum ar fi regiunile, comunele sau părți din comune. Pentru asemenea cazuri se va prevedea autoadministrarea locală (autonomia locală) [16].

Cazul autonomiei teritoriale a fost analizat în particular şi de către H.Hurst, care consideră că un teritoriu autonom beneficiază de următoarele atribuții [17, p.430]:

- există un organ legislativ ales pe plan local cu autoritate legislativă independentă, limitată printr-un document constituent. În afara cazului în care exercitarea acestei autorităţi depăşeşte competenţa legislativului local, aşa cum a fost definită în documentul constituent, aceasta nu va fi supusă vetoului guvernului central. Competenţa locală include, de regulă, controlul şi influenţa asupra învăţământului primar şi secundar, folosirea limbii, structura guvernului local, folosirea pământului şi planificarea;

- există un şef al executivului ales pe plan local, care este aprobat de guvernul central;

- sistemul juridic local este autonom;

- ariile de interes comun sunt supuse reglementărilor care vizează împărţirea puterii între guvernul autonom şi cel central, în cadrul căreia flexibilitatea locală este permisă numai în parametrii politici stabiliţi de guvernul central.

În concluzie, o regiune autonomă cu statut special trebuie să se bucure de un control efectiv asupra problemelor care sunt, în primul rând, de interes local în cadrul general al normelor fundamentale ale statului. Autonomia nu este echivalentă cu independenţa şi guvernele autonome nu sunt imune la influenţa puterii centrale. În acelaşi timp, statul trebuie să adopte o atitudine flexibilă, care să permită regiunii autonome exercitarea unei puteri reale, în special atunci când exercitarea acestei puteri se manifestă contra preferinţei inerente a statului pentru centralizare şi uniformitate.

După T.Benedicter „autonomia teritorială este o soluţie de compromis ce oferă posibilitatea de a distribui prerogativele legislative şi executive între guvernul central şi minoritatea naţională ţinându-se cont de scopurile fiecărei părţi: prezervarea integrităţii statului şi a suveranităţii teritoriului, pe de parte, şi autoguvernarea în interesele minorităţii naţionale, pe de altă parte” [18]. Un moment deosebit de important asupra căruia insistă în continuare autorul este tratarea autonomiei ca o realitate dinamică, ca un proces, ce permanent necesită ajustarea mecanismelor de funcţionare ale autonomiei la intrările din mediul exterior.

Analizând experienţele europene occidentale menţionate mai sus putem deduce cu siguranţă ideea că statul unitar poate oferi un cadru politico-juridic suficient pentru dezvoltarea administrativă, spirituală şi economică a unei minorităţi etnice anumite. Este important ca relaţiile politice dintre centru şi puterea regională să se încadreze în limitele constituţionale şi statutare adoptate de comun acord. Statutul special nu trebuie să fie o formă politico-juridică de dezintegrare a societăţii, ci de convieţuire şi conlucrare în numele patriei comune. Indiferent de forma autonomiei utilizată de către etnia minoritară, problema cea mai importantă, vitală chiar, este cea a domeniilor şi limitelor de acţiune a prerogativelor în raport cu statul. De aici şi necesitatea aprioricã a delimitării legale nete a raporturilor dintre puterea centrală şi cea regională.

În cele ce urmează va fi analizat cazul relațiilor politice dintre puterea centrală şi cea regională edificate şi dezvoltate în limitele constituționale ale statului federal. Definiția de generic a federalismului aparține lui W.Riker, care spunea că „federalismul este o organizare politică în care activitățile guvernului sunt divizate între guvernele regionale şi guvernul central într-o astfel de manieră, încât fiecare tip de guvern are decizia finală în anumite domenii” [19, p.179]. În aceeaşi ordine de idei se exprimă şi V.Beniuc, care reiterează ideea că statul federal se bazează pe distribuirea puterilor, conform constituției, către cel puțin două niveluri de guvernare [20]. Aceste niveluri sunt percepute de către autor în termeni spațiali, geografici – guvernarea întregului, ce coincide cu hotarele federației în totalitate, şi guvernarea părților, care se referă la unitățile federației (state, landuri, provincii etc.). Colectivitățile federale respective sunt veritabile state şi dispun de atribute de suveranitate, chiar dacă aceasta nu este deplină şi întreagă.

Pentru a înțelege cazul regiunilor sau subiecților federației din perspectiva prerogativelor şi competențelor în raport cu puterea centrală, ar fi util de analizat factorii de bază, care ar caracteriza o federație. Putem evidenția următoarele direcții de cercetare [21]:

- modalitatea de constituire. Din acest punct de vedere, avem federații unionale şi descentralizate. Cele unionale se constituie în baza unor acorduri unionale de către state existente deja (de exemplu, Statele Unite ale Americii). Iar cele descentralizate, se formează în baza procesului de descentralizare ale statelor unitare (de exemplu, Canada, India). În cazul Republicii Moldova, ar fi vorba despre a doua variantă;

- separarea competențelor pe verticală. Este una dintre cele mai sensibile probleme. Îndeosebi în cazul federațiilor în constituire. Este semnificativ că în federațiile moderne normele de drept stabilite la nivel central au superioritate asupra actelor locale, dacă acestea se referă la domeniul de reglementare federal. De obicei aceste momente sunt stipulate în Constituții, iar Curtea Constituțională este cea care reglementează disensiunile apărute între centrul federal şi subiecții federației;

- armonizarea elementelor de coordonare şi subordonare între centru şi subiecții federației. De regulă, de competența exclusivă a organelor centrale, ține: legislația federală, politica externă, regimul vamal, sistemul financiar-bancar şi al asigurărilor, sistemul de comunicații la nivel național. Pe când de competența autorităților regionale, țin: cultura, educația, bugetele locale, ocrotirea sănătății, ordinea publică. Totuşi, aceste momente nu trebui tratate ca ceva rigid, ci mai degrabă o bună parte din ele sunt negociabile, prin semnarea unor acorduri de delimitare a competențelor;

- modalitatea de funcționare, diferența statutului subiecților, organizarea lor interioară. Din acest punct de vedere federațiile se clasifică în simetrice şi

asimetrice. Majoritatea federațiilor stabile sunt simetrice, cu mici elemente de asimetrie. Aceste diferențe, de regulă sunt determinate de factorii ce se situează la baza constituirii federației – etnic sau teritorial. Federațiile stabile sunt cele formate în baza criteriului teritorial, pe când cele formate în baza criteriului etnic sunt susceptibile procesului de dezintegrare;

- mecanisme de conservare a federației. Pentru asigurarea stabilității sistemelor federale este necesar ca relațiile interne să fie destul de puternice, nici o parte a sistemului să nu prevaleze asupra alteia. Relațiile dintre centru şi subiecți trebuie să se bazeze pe reciprocitate. Dacă aceste principii sunt încălcate, federațiile se prăbuşesc. Experiența internațională demonstrează că pentru ca federațiile să fie stabile centrele federale trebuie să dispună de un set de competențe exclusive şi forțe necesare pentru asigurarea integrității teritoriale. De acea în țările federative puterile centrale au dreptul de a institui starea de urgență în autonomii, şi să se implice cu forța.

În concluzie, structura federală este una din soluții pentru soluționarea unor conflicte de natură etnică, de securitate, confesională etc. La moment proporția statelor federale din totalul sistemelor politice nu este aşa de mare: din circa 200 de state doar 21 sunt federative, care înglobează, însă, circa 40% din populație [22]. Respectiv, majoritatea absolută sunt state de proporții geografice mari. Este important de subliniat că opțiunea între sistemul federal şi cel unitar, este în primul rând una politică, ținându-se cont de aşa aspecte ca tradiția, mentalitatea, cultura, contextul istoric şi politic. Vorbind despre rolul tradiției, cu lejeritatea poate fi menționat cazul Franței, care potrivit expresiei lui Y.Meny vede în federalism un element de „slăbiciune”, iar statul unitar este tratat istoriceşte ca ceva perfect ce asigură Franței putere dea lungul secolelor [9, p.311]. Iar în cazul Germaniei sistemul federal ține, deja, de tradiție, de preocuparea de după al doilea război mondial de a preveni dictatura, federalismul fiind privit ca un element de libertate din partea germanilor, iar din partea aliaților drept o piedică în calea constituirii unei Germanii puternice.

În cazul Republicii Moldova tradiția este una absolut unitară, reieşind din parcursul istoric destul de dificil. Pe de altă parte, toate aceste probleme privind viitorul unitar sau federal al Republicii Moldova sunt determinate şi de „tinerețea” statului moldovenesc. De aici e şi mai important ca anume la această etapă incipientă elitele politice, de rând cu cetățenii statului, să aleagă calea cea mai reuşită de dezvoltare a societății, din perspectiva structurii de stat. Reieşindu-se din experiența internațională în domeniu, precum şi pornind de la specificul istoriei politice a Republicii Moldova, suntem de părere că varianta optimă de constituire şi desfăşurare a relațiilor politico-administrative dintre puterea centrală şi cea regională este cea ce se încadrează în formula: puterea centrală a statului unitar – puterea regională a autonomiei cu statut special. Conținutul concluziei are în vedere posibilitățile de soluționare a conflictului transnistrean, precum şi

eficientizarea relaţiilor dintre autorităţile centrale ale Republicii Moldova şi cele regionale ale Unităţii teritoriale autonome Găgăuzia.

B*ibliografie*

1. Alexandru I. Administraţia publică: Teorii. Realităţi. Perspective. – Bucureşti: Lumina Lex, 2001.
2. Ionescu Cr. Drept constituţional şi instituţii politice. Vol. I. - Bucureşti: Lumina Lex, 2001.
3. Popescu C.-L. Autonomie locală şi integrare europeană. - Bucureşti: All Beck, 1999.
4. Forsyth M. Procesele de descentralizare în ţările democraţiei occidentale. // Descentralizarea, Autonomia, Federalism? – Practica şi principiile de organizare statală ca bază a concilierii naţionale şi securităţii: Materiale ale conferinţei internaţionale. - Chişinău, 1995, p.13-17.
5. Koedjikov I. Franţa: calea de descentralizare – modelul de contract. // Descentralizarea, Autonomia, Federalism? – Practica şi principiile de organizare statală ca bază a concilierii naţionale şi securităţii: Materiale ale conferinţei internaţionale. - Chişinău, 1995, p.17-21.
6. Magagnotti P. Statutul special de autonomie ca mijloc de soluţionare a conflictelor în societatea polietnică – experienţa Italiei. // Descentralizarea, Autonomia, Federalism? – Practica şi principiile de organizare statală ca bază a concilierii naţionale şi securităţii: Materiale ale conferinţei internaţionale. – Chişinău, 1995, p.32-39.
7. Segarra B. Stat al autonomiilor. // Descentralizarea, Autonomia, Federalism? – Practica şi principiile de organizare statală ca bază a concilierii naţionale şi securităţii: Materiale ale conferinţei internaţionale. - Chişinău, 1995, p.39-44.
8. McMillan J. Descentralizarea în Marea Britanie şi problemele Scoţiei. // Descentralizarea, Autonomia, Federalism? – Practica şi principiile de organizare statală ca bază a concilierii naţionale şi securităţii: Materiale ale conferinţei internaţionale. - Chişinău, 1995, p.26-31.
9. Meny Y. Government and politics in Western Europe (Britain, France, Italy, West Germany). - New York: Oxford University Press, 1991.
10. Alexandru I. Politică. Administraţie. Justiţie. - Bucureşti: All Beck, 2004.
11. McMann K. Economic autonomy and democracy. - New York and London: Cambridge University Press, 2006.
12. Sîmboteanu A. Teoria administraţiei publice. - Chişinău: CEP USM, 2008.
13. Paşcaneanu T. Autonomia locală în Republica Moldova conform Constituţiei din 1994 şi a legilor în vigoare. Teză de doctor în drept. - Cluj Napoca, 2004.

14. Drăganu T. Drept constituțional şi instituții politice. Vol. II. - Cluj Napoca: Lumina Lex, 2004.
15. Popa V. Drept public. - Chişinău: Academia de Administrare Publică, 1998.
16. Boțan I. Armonizare a relațiilor interetnice – sfidări şi oportunități [online]. Chişinău: 2002. http://www.ipp.md/public/biblioteca/36/ro/Minoritati%20Botan.doc (citat 10.11.2012).
17. Hurst H. Autonomie, suveranitate şi autodeterminare: aplanarea drepturilor conflictuale. - Bucureşti: Paideia, 1990.
18. Benedikter T. Territorial autonomy as a means of minority protection and conflict solution in the European experience - an overview and schematic comparison. // The working autonomies in Europe. - Bolzano: Society for threatened peoples, 19 June 2006. [online]. 2006. http://www.gfbv.it/3dossier/eu-min/autonomy.html (citat 18.09.2012).
19. Lijphart A. Modele ale democrației: forme de guvernare şi funcționare în treizeci şi şase de țări. - Bucureşti: Polirom, 2000.
20. Бенюк В. Общетеоретические подходы к вопросу о федерализме. – Кишинев: Государственный Институт Международных Отношений Молдовы, 2006.
21. Boțan I. Experiența federalismului: aspecte pozitive şi negative. - Chişi-nău: IPP, 2002. [online]. www.ipp.md/files/Publicatii/2002/decembrie/EXEPERIENTA%2520FEDERAL%2520Botan%2520Igor.doc+experienta+federalismului+botan&cd=1&hl=ro&ct=clnk (citat 23.10.2012).
22. Harbo F. Federalismul şi provocările conflictului transnistrean. // Stat slab, cetățenie incertă (coord. M.Hentz). - Bucureşti: Curtea Veche, 2007, p.233-251.

Prezentat la redactie
la 15 decembrie 2012

Recenzent – ***Rodica SVETLICINII***, doctor in istorie, conferentiar

COMPARTIMENTUL
SOCIOLOGIA POLITICĂ

PROBLEMS OF THEORY AND PRACTICE OF CONTEMPORARY STATE IMAGE BUILDING

Cristina EJOVA
Republic of Moldova, Chisinau, Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations
PhD (Political Science), Associate Professor

Alexander EJOV
Republic of Moldova, Chisinau, Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations
PhD (Politicl Science), Senior lecturer

In this article the authors comprehensively analyzed the theoretical and methodological basis of the research problem of state image building. In political science the problem of state image received far less attention than the personal and corporate image. The changing world order consisting in the development of an information society, globalization, the democratic transition, a growing number of threats to the national security, the instability of international relations actualized the issue of state (national) image building, its promotion and maintenance.

Special attention in the article is paid to the study of the formation of country brand. The authors mention that this subject is new for Western, Russian and for Moldovan science, which is explained on the one hand by the relative novelty of the phenomenon, and the other - the complexity of the research related to the underdevelopment of this problem.

The Republic of Moldova hasn't gotten yet a concept of national image building in the international arena. Despite the fact that Moldova doesn't have an elaborated program in reality the Ministry of Foreign Affairs and European Integration accomplishes this role.

In recent years, scientists are increasingly appealing to the issue of state (national) image building. The changing world order consisting in the development of an information society, globalization, the democratic transition, a growing number of threats to the national security, the instability of international relations, lead to a wide range of theoretical and practical problems.

These circumstances are actualizing the issue of state (national) image building, its promotion and maintenance: firstly, its own, original one and secondly, a positive one both domestically and internationally.

The political image of the state plays a crucial role in international relations. The national image should be regarded as one of the tools for solving the competitive problems of the state in the international arena. The development of trade and economic relations with other countries, the conduct of foreign policy depend on the positive image of the state. It also can be a powerful factor in the consolidation of the nation and the strengthening of national identity which means social security growth as well.

Throughout most of human history the image played an important role in the political process. The concept of „image" (which means "reflection" (in the mirror), "similarity", "metaphor", "icon") [1] has been forming and developing- over many centuries. Its origins date back to the archaic period. Even then, when the concept of "image" has not been yet used, the political figures of the classical antiquity, orators and strategists, consuls and emperors, many thinkers of the Middle Ages and those of the modern times were trying to be what the masses of people wanted them to be. They were very careful at people's view of an ideal ruler. They were asking themselves about the qualities that a good ruler had to possess and how different they had to appear before their citizens in comparison with what they were in reality.

Studies show that scientific theoretico-methodological backgrounds of researches of the political image in the modern sense were conducted only in the middle of the XXth century. This was related to the institutional formulation of this phenomenon in the Western democracies. In the XXth century, the term "image" was originally used in commercial advertising for product differentiation and had a rather narrow sense. The concept of "image" entered into the active vocabulary due to the journalistic practices in the 60s of the XXth century. It was used primarily to attract people's attention to the stage image of pop music artists who were bringing together music and show [2]. In the same period of time, the researchers' attention was drawn to the process of formation of the image of the state in the international arena. This was related to the beginning of the Cold War and as a consequence a necessity to analyze the relationship between the opposing blocs and the role of state image in their relationship [3]. In the works of W.Buchanan, H.Cantril [4], K.Boulding [5], U.Bronfenbrenner [6] was studied the image of the Soviet Union, which at that time was mainly narrowed down to the image of enemy. In the works of H.Morgenthau [7], J.Mercer [8] and H.Wang [9] the theory of purposeful national image building had been developed. However, the scientists in this period treated differently the state objectives in the purposeful national image building.

For instance, the classical realism in person of H.Morgenthau sees in national image building a main goal, because honor and prestige in the international affairs represent significance by itself.

In his work "Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace" H.Morgenthau expresses the idea that the purpose of the policy of prestige is to impress other nations with the power one's own nation actually possesses, or with the power it believes, or wants the other nations to believe, it possesses [7].

For a representative of game theory J.Mercer an important element of positive state image is reputation, which is understood as: "a belief that someone has an enduring characteristic. More precisely, a reputation is a dispositional attribute that is then used to predict or explain future behavior" [8, p.16].

It is worth to mention the viewpoint of Chinese scientist H.Wang, according to whom the reason why states are trying to create a positive image in international arena lays in the material reward that the state gets in a result of attracting foreign investment, by signing profitable deals etc. [9].

In the sociopolitical literature of soviet period, studies of state image were mainly included in the framework of critical analysis of western experience of political struggle. Only by the end of 1990 and beginning of 2000, as a result of gathering practical experience and empirical data of analysis of the foreign concepts of political image is possible the transition to a new level of fundamental researches and enlargement of it problematic and appealing to the issue of state image. It is necessary to mention that there are abundant and diverse literature resources on a concept of political image, however problematic of national image building in international relations is not highlighted enough. Theoretical and practical problems concerning state image building are researched in the works of Russian scientists I.Leabuhov, Iu.Biba, K.Gadjiev, O.Tiukarkina, D.Gavra, A.Savitskaya, I.Kiselev, E.Galumov, etc.

Today in political science is largely discussed the question of nation and place branding, and the role of branding in the national image building. However the research studies in this field are mainly accomplished by the representatives of economic sciences, specifically marketing. From 1993 to 2010 in the world appeared more than 10 significant books on place marketing and place branding mainly of american and british scientists.

Beginning with the publication in 1993 of the book "Marketing Places. Attracting Investment, Industry and Tourism to Cities, States and Nations" by Philip Kotler, Donald Haider and Irving Rein started the process of studying marketing as a mechanism for territory promotion [10].

In the 1990s, the practice of place marketing became generally accepted. In many countries appeared the agencies that promoted the image of territories. For example, one of the pioneers of branding W.Olins, founded the company

Wolff Olins and the agency Saffron Brand Consultants, which worked for a number of cities and countries on the formation of their brands [10].

It is worth mentioning the research of Oxford University professor W.Stephen, “Selling Places: The Marketing and Promotion of Towns and Cities 1850-2000”, in which the author significantly enlarged the history of place marketing, the appearance of which was dated before that to XX century [11].

A considerable breakthrough in analysis of mechanisms of promotion of territories was brought by S.Anholt – “Brand New Justice: The Upside of Global Branding” [12] and “Competitive Identity: “Competitive Identity: The New Brand Management for Nations, Cities and Regions” [13], the developer of complex, diversified approach to place branding in contrast with the narrowly-specialized previous approach, focused only on single aspect. (In further this concept will be detailed analyzed).

In the scientific literature there is no single opinion on the concept of state image.

For example, the American researcher K.Boulding noted the important role that the national image has traditionally played in the system of international relations. He was regarding the image as a certain behavioral stereotype based not on actual facts but on prestige, beliefs, illusions that people make about themselves, the mythological representation of the past, the imaginary representation of the future, and was considering that it could have an impact on the behavior of individuals or groups, as well as on the behavior of entire nations [5].

The Russian researcher V.Zadorozhny believes that the political image of the state is the image the citizens of the country or foreigners are imagining and this is not just a mental image of consciousness as a reflection of reality. This is an intentionally modeled purposeful reflection, or in other words, a reflection of the already established professional image based on some reality [14].

According to D.Olshansky, the political image of the state is the image the citizens of the state and people abroad are envisioning [15].

Considering the country's image as a kind of political image, the Russian researcher E.Galumov distinguishes two structural elements of the country's image and namely the “primary image of the country" which is the holistic opinion people make of a state when they first visit it, and the “secondary image of the country " which is the opinion people make of a state as a result of its domestic and international political activities. The researcher also specifies that a state has some objective images: economic, social, humanitarian, political, cultural, environmental, etc. [16, p.109].

According to the Russian scientist K.Gadjiev, “the image of the state is based on a strange combination of actual characteristics, spontaneously arisen and / or deliberately generated myths, symbols, stereotypes on various aspects of domestic and foreign policy and activity of the state in order to make the world

community have a positive or on the contrary, a negative opinion of it [17, p.5]. The author also notes that the main purpose of the image of the state is to ensure the legitimacy of the state's foreign policy in the eyes of both its citizens and the international community.

The image of the state is made up of very different and diverse constituents. The image can be aimed at a political or public figure as well as atvarious components of the state or at separate spheres of the activity of a country as government, economy, army, foreign and domestic policies, resources, human rights and many others. Effective governmental actions on different issues play an important role in shaping the public opinion [18, p.53].

In the structure of the political image of the state seems possible to distinguish the two components:

1) Internal policy component, i.e. presentation formed by citizens about their own country.

2) External policy component (international image), i.e. a complex emotional presentation established at foreign audiences, and global society about another state, formed on a bases of objective characteristics of this state spontaneously and purposefully.

The debatable issue in scientific literature is the correlation between the concepts of “national (state) image” and “country image”. In the western literature there is no separation between two notions. In the Russian literature opinions differ. Such scientists as L.Sokolova-Serbskaea, E.Galumov, I.Biba do not make a distinct separation of the concepts. On the other hand, the Russian scientist I.Leabuhov based on a theoretical analysis came to the conclusion that national image and country image are not synonyms, have a different meaning and specificity, and different models of formation. According to the researcher state image has a more narrow meaning and incorporates the organs of political power. It could be considered from the perspective of formal separation of power (image of legislative power, image of executive power and image of judicial power) or even a more differentiated (image of head of state, of the ruling elite, of power structures, state bureaucracy). Country image represents a set of geographical, ethnolinguistic, cultural, historical, religious, and domestic factors. Despite the fact that the concepts of «state» / «nation» and «country» has its own specificity and usage, the common knowledge does not make a clear distinction between them [19, p.251-252].

The study of the scientific literature gives us the possibility to distinguish several basic approaches to the study of the image of the state [20]: the image approach (E.Galumov, D.Gavra, A.Savitskaya, I.Kiselev, I.Biba, etc.), the marketing approach (F.Kotler, A.Pankruhin, I.Arzhenovskiy, A.Blinov, etc.) the branding approach (S.Anholt, A.Chumikov, D.Bocharov, V.Muzyka, O.Tiukarkina, etc.), the geopolitical approach (D.Zamyatin, A.Novikov etc.)

With regard to the image approach, it would be worth noting the E.Galumov's work, "International image of Russia" [16]. The author states that the international image of a state includes a variety of "images of the state" and the consecution of the state image formation must pass strictly from the stage of political and geographic image (key geographical signs, symbols, political features of the country) to the national and value one (concentration of key signs and symbols representing the national interests, goals and aspirations in national and ideological terms).

The politico-geographical image of the country, which consists of a number of geographical signs, symbols, political features of the country, is followed by the natural and resource image which represents the concentration of key signs and symbols of the national resource wealth in natural, landscape and climate terms. The next element in the hierarchy is the civilization and cultural image, which consists of a certain number of national cultural signs, symbols and national features in historical and civilization terms. Then, there is the social and psychological image of the people defined by E. Galumov as the concentration of key social signs, symbols, features of the people in psychological terms and the industrial and economic image defined by the researcher as the concentration of key economic symbols, signs, the country's capacity in scientific, industrial and manufacturing terms as asymbol of prosperity, power and influence of the state. The hierarchy ends with the national and value image.

Russian scientists D.Gavra and A.Savitskaya suggested an interesting structural model of the image of the state. This model is represented as a crystal framework with key image concepts instead of atoms. The researchers put forward schemes for both internal and external image of the country. The edges of the cubic crystal framework represent actually the spheres of the state's activity: social and political, industrial and resource, national and psychological, social and cultural, historical and cultural and national and value one [20].

The fundamental concepts in the scheme of the international image of the state are the head of the state, political discourse, political history, significant brands, geography and resources, mentality (a set of national features), international authority, basic socially shared values and ideas.

In the scheme of the internal image of the country the emphasis is somewhat shifted and the structure and location of the concepts are changed. There are such new concepts as public projects (all of the reforms and projects undertaken by the state in the economic and social fields), power structures [20].

Such a synthetic model based namely on the image approach allows us to understand the holistic semantic field of the image of the country in the international arena as well as the domestic one.

The image of the state as communicative unit includes individual (personal), social and symbolic components, which, after T.Greenberg can be differentiated according to the principle of objectivity of characteristics and subjectivity [21].

Objective parameters - conditional-static ones:

• natural resource potential;

• national and cultural heritage of the society;

• geopolitical parameters (geographical position, area of the occupied territory, length of state borders, access to seas, etc.);

• historical events that influenced the development of the statehood;

• basic form of government and governance structure.

Subjective aspects - conditionally dynamic ones:

• socio-psychological mood in society;

• nature and principles of the socio-political associations of the state;

• moral and ethical aspects of social development;

• stability of the economy of the state (estimated by a complex of indicators of the GDP dynamics, the level of the income per capita, the volume of attracted investments, the financial security of the budget, the safeguard of rights and freedoms of economic actors managing real sectors of the economy etc.);

• legal space of the state and compliance with legal standards and international requirements;

• functions, powers and mechanisms of state regulation of various areas of state activity (efficiency of the power structure).

Within the marketing approach to the analysis of the state image it should be noted that in the scientific literature there are a lot of interpretation of place marketing. Thus, the concept of "place marketing" proposed by American scientist Ph.Kotler is connected with the concurrence of different places like cities, states and regions for attraction of tourists, factories, companies' headquarters and new residents [22, p.28]. Ph.Kotler gives a special attention to strategic marketing planning which should be done together with citizens, business society and local governance. He is certain that marketing destinations of enchasing the adaptability of territorial community to market changes, rising the possibilities and vitality of a specified community. He is confident that the mission of marketing - to enhance the ability of adaptation of the territorial community to market changes, to increase opportunities and vitality of a specified community [23, p.11].

Russian researcher A. Pankruhin formulates the following aim of the territory marketing: "marketing can make people respect our country, attract foreign tourists as well as foreign businessmen and investors in order to make it prestigious for studies and work" [24]. The object of attention of the place marketing

is the territory as a whole and it is carried out both inside and outside the country. The place/nation marketing contributes to the increase of the prestige of the territory (place) as a whole, of the attractiveness of the country's environmental, material and technical, financial, work force, institutional, social and other resources as well as the increase of opportunities for implementtation and reproduction of such resources. Place marketing - the activity that is tightly connected to the diplomatic activity and government authorities.

Another approach to the study of the image of the state is the brand approach. It consists in creating a "nation (place) brand", a "country trademark". Brand is an economic-psychological concept and at the same time, it represents the areas of management theory and practice. The brand is characterized by the western schools of marketing as a trademark which is marked out by the consumers due to its unique, mostly figurative identifier as well as due to its rational or emotional value. Brands represent the embodiment of the very different expectations people make of specific products [25]. It is quite difficult to create a nation brand. It is necessary to examine all the positive components of the image of the state and on that basis to formulate the symbols and their meanings, as well as to identify those symbols that really work.

One of the leading world specialists in branding Simon Anholt in 2002 used for the first time the concept of "place branding". He first speaks about place branding and nation branding instead of place marketing. In contemporary science, place branding is understood as a strategy to increase the competetiveness of cities, regions, geographical zones and countries in order to win foreign markets, attraction of investors and tourists, new citizens and qualified emigrants [10].

Later in his researches S.Anholt found a contradiction, so some countries which never practiced the nation branding have showed better results in improving state image than the countries which spent a lot of resources to brand promotion. As a result, in 2007 S.Anholt created the concept of "competitive identity", thus expanding the understanding of "place branding" – presenting it in a form of hexagon, composed of 6 elements of contemporary place branding: tourism, export brands, foreign and domestic policy, investment and immigration, culture and heritage, people [26].

His theses S.Anholt reinforces with several global studies, known as Anholt-GfK Roper Nation Brands Index and Anholt-GfK Roper City brand Index. In essence the Brand Index is the only analytical rating evaluating the costs of nation brands. In the evaluation of nation brands six parameters are used: export (countries products image), governance (representation of citizens about government), culture (measurement of cultural development), people (reputation of the population), tourism (tourism appeal), immigration and investment (degree of investment attractiveness). So the leaders of the top 10 countries among the

50 presented in rating of national brands for the year 2012 are USA (69.09) Germany (67.72), U.K. (67.14), France (66.58), Canada (65.9), Japan (65.87), Italy (65.08), Switzerland (64.61), Austria (64.36), Sweden (63.49). Russia was placed on 22'nd position [27].

According to S.Anholt, at the base of "place branding" should lay "the synthesis of brand-management with public diplomacy, succeeded by trade, investment, tourism and export development". Branding success consists in a right strategy of self-identification, when the centre of hexagon includes the answers to the following question "Who we are?" and "What are our talents and force?"

In the opinion of most specialists in domain of branding, national branding is ineffective if its object lies in the country or the nation in itself. Thus a successful place branding doesn't speak about the nation but rather about products and countries talents.

At the base of nation branding lies its identity, whose origins take roots in a set of ideas, values, characteristics, culture, words, images which combined create specific associations with the state brand in the minds of a target group.

The main goals of nation branding are: attraction of tourists, utilization of effects of positive state image for achieving international goals and creation of national pride among the population and etc [28].

With regard to the geopolitical approach, D.Zamyatin defines the image of the country as a "sustainable and diversified geographic image, the main feature or characteristic of which is the tendency to complicate the structure and increase the degrees of interrelation of its main elements" [29].

In the interpretation of A.Novikov, the image of the state consists of elements related to the geographic and geopolitical parameters. The geographic image of the state includes: geographical position; climate; flora and fauna, air, water, minerals and other natural resources; geography of the population (size, structure, etc.); economy; political discourse; social sphere [30].

Thus, the image of the country should be considered as a tool for solving the competitive problems of the state in the international arena. In particular, a high rating of the state in the international arena can provide support for its international economic activities, create a favorable investment climate and help solve foreign policy, strategic and tactical problems. However, the positive image of the country can not be merely an imitation but it must reflect the real socio-economic and political progress of the country.

According to the Russian researcher V. Korolko, the image of the state should have the following characteristics [31]:

- The image of the state should be planned to produce a certain impression with symbols and signs.
- The image of the country must be authentic, credible. The image must be identified with a particular country.

- The image of the country should be bright and concrete. It works better and is quickly perceived if appeals to senses. It focuses on certain features and clearly highlights one of the few most country-specific characteristics.

- The image of the country should be simple. The most effective image is a simple and easily memorable one.

- The image of the country must be somewhat vague and be located somewhere between feelings and reason, between expectations and reality. It should resist the unexpected events, changes in political allegiances and meet the desires and expectations of different people.

The national image building, its development and improvement in international arena is carried out by the following subjects: mass media (local and foreign); diplomatic service; international non-governmental organizations; opinion leaders, including representatives of culture, sports, etc.; Internet, foreign policy advertising.

Having studied the scientific literature, it seems to us that the model of the national image building campaign in international arena should include the following steps of image influence:

- Preparatory stage. This phase includes theoretical and empirical studies in order to find the actual prevailing international opinion about the concerned state. This information is necessary to identify the value orientations, interests, beliefs, expectations, moods, attitudes of those people who will be subject to informational influence.

- Image concept development stage. At this stage, the strategy and tactics of the image campaign are developed and are issued in the form of concept papers and action programs. At this stage, a wide range of professional consultants who formulate a scientifically based prediction of the situation, response options, etc. should be involved in the development of the image building concept.

- Image building concept implementation stage. When implementing the formulated concept it is necessary to monitor the progress of its implementation, conduct survey activities on a regular basis. The development of the world, region, a group of states, or individual states situation can impose certain adjustments to the previously adopted plans and therefore, it is necessary to quickly and adequately respond to the occurring changes, discuss and make amendments, maneuver forces and means without forcing the events.

- Monitoring of the image building concept implementation stage. At this stage, specialists monitor the reaction of the world towards the undertaken actions forward the state or leader of the state in a context of image building campaigne, observe and process, analyze relevant information, identify problems, difficulties in implementation, and assess the effectiveness of such measures.

The USSR collapse, and the period of reformation of the Republic of Moldova, brought our country to a crisis and among others post soviet republics it

suffered a decrease in its positive image characteristics, and in world prestige. The image of the Republic of Moldova was thrown to the peripheries of basic positive characteristics, being overshadowed by the powerful and effective images of other countries.

In this period a positive effect on national image of the Republic of Moldova had the process of democratization, transition to market economy, and distance from many of the negative image characteristics of the USSR. However this positive boost had a short-term effect, changing in the middle of 90' to negative image characteristics such as country weakness, country fragmentation, separatism, and inability to defend its interests, economic and political unsustainability. An after-effect of negative image was investment unattractiveness and a low degree of competitiveness of Moldovan products.

The Republic of Moldova hasn't gotten yet a concept of national image building in the international arena. In 2004 was launched a pilot project for developing brand of the Republic of Moldova and promotion of it national image abroad. Advertising agency "Lowe Chisinau" won the government-conducted tender. The process of brand development consisted of several stages. In the first stage were analyzed all international articles about the Republic of Moldova published from 2004 to 2005. It was concluded that there is a serious lack of information about Moldova, and the existing information highlights mostly the bad aspects and problems but not the achievements of the Republic of Moldova. In the process of the second stage was organized an interview with the key countries for Moldova such as Italy, Germany, U.K., Romania, Poland etc. The results showed that the business elite of these countries possess very little information or no information at all about Moldova. A few one mentioned that Moldovan strength consists in its human and natural resources, wine and textile industry etc, thus allowing perceiving its potential and further enhancing its strong points into nation brand [32].

In accordance with the Strategy of promotion of the image of the republic it was developed the nation brand with all the attributes. Under this project, the Republic of Moldova is represented by a cube that has multiple meanings and the motto «Discover us». On the one hand, the three-dimensional cube is associated with a small and unknown gem, which is Moldova. On the other hand, the cube is formed by the intersection of a number of lines representing a variety of crossroads and cultures. The cube is tricolor. The blue color symbolizes business and investment, the green stands for tourism, and the red for agrobusiness [32].

Over the past 22 years since the Republic of Moldova proclaimed its independence there have been significant changes in the economic, political and social spheres. The country is experiencing some economic growth and developing its diplomatic relations. However, the successes and achievements of the

Republic of Moldova are of local importance and few people outside of the state know about them. A survey poll on the press articles about Moldova published abroad in 2009 shows that foreign journalists paid attention to a range of important political and social events and namely about 70% of the articles issued by the foreign press were related to the political crisis, protest actions, parliamentary elections, people trafficking and poverty, migration of citizens for seasonal work in Europe. The publications in domain of economy, which were not numerous, were referring to our country either neutrally or negatively. Unfortunately, the Republic of Moldova is not able to provide the foreign press with interesting stories from other areas of its activity such as business, politics, culture, recreation and entertainment. Such a situation is very adverse to the image of Moldova [33].

Despite the fact that the Republic of Moldova doesn't have an elaborated program for national image promotion, in reality the Ministry of Foreign Affairs and European Integration accomplishes this role. However, until now the Republic of Moldova cannot show great achievements in this field. In the international rating of Country Brand Index for 2012, Moldova ranked the place 122 and 125 (in the tourist and commercial versions) - the lowest place among European countries. Country Brand Index was made by the Spanish company Bloom Consulting, specialized in the world brands. In process of creating the rating were taking into consideration in addition to current indicators (in the tourist version – number of tourists and state revenues from this activity, in the commercial version - foreign direct investment in a country, and the numbers for the last year), also economic trends over the past five years and branding strategy of each country. Such a low place of the Republic of Moldova in the rating, experts explain by the lack of competitive advantages over other countries and political crisis [34].

As mentioned hereinbefore, the formation of a positive image is not possible without the investment attraction of the state which largely depends on the creation of a favorable business environment. However, the rates of investment in the Moldovan economy are not very high. According to data of Country Brand Index, they were - $ 361.7 million in 2012. The leaders of this version of the rating are USA with the amount of $ 233.8 billion of foreign investments, on the second place is Luxembourg ($ 157.5 billion), followed by China ($ 151.7 billion) [34]. The formation and promotion of the positive image of the Republic of Moldova is possible by means of the export of the Moldovan industrial products including in the Western European market.

An example of promotion of the image of the Republic of Moldova is the initiative of representatives of the civil society, experts in the field of history, religion, culture, politics, business, economics and finance, who in April 2011, launched the Internet social project - Moldovenii.md

Maybe, a promising way to solve the problem of national image building of the Republic of Moldova could be the formulation and adoption of the national idea, which should not only be a first step towards building a lasting positive image of our country, but also, which is more important, an effective way of instilling patriotism in the population. The national idea should be supported by three main components that must accompany any image-concept or strategy of the Republic of Moldova: visualization, audiolization and personalization of the image. The official image of the country is clear enough (visualization - the emblem and flag of the Republic of Moldova, audiolization - the anthem of the Republic of Moldova, personalization – the President of the Republic of Moldova). The unofficial image should be defined more exactly and this requires a more detailed study. Further theoretical and empirical studies of the image of the Republic of Moldova should focus on the concept of national image building.

In our opinion, the Republic of Moldova should make the appearance of a country experiencing temporary difficulties, but strong and confident in its own forces and its potential, a country committed to the ideals of democracy and progress which conducts a peaceful foreign policy, a country which due to its cultural identity and historical features could become a "bridge" between the EU and Russian Federation.

In conclusion, we would like to remark the main courses the Republic of Moldova should follow to ensure its national image:

- creation of sustainable governance;
- ensuring the territorial integrity of the state;
- elaboration of the concept of national interests;
- continuation by the country leaders economic and social reforms;
- demonstration of the achievements accomplished by the Republic of Moldova in the field of culture, education, science and sport;
- supporting the national industry and scientific potential;
- creation of a favorable investment climate and attraction on foreign investments.

Bibliografie

1. Словарь иностранных слов русского языка. [online] [cit. 25.09.2010] Available on internet: http://www.inslov.ru/html-komlev/i/imidj.html
2. Семенова Л. Генезис и современное состояние проблемы формирования профессионального имиджа. - Челябинск, 2008. [online] [cit. 25.09.2010] Available on internet: http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/326/image/326-194.pdf
3. Соколова-Сербская Л. Формирование политического имиджа Российской Федерации на международной арене (1992-1999 гг.). Москва. 2008. Автореферат дисс. на соискание ученой степени доктора истор.

наук [online] [cit. 25.09.2010] Available on internet: http://www.ceninauku.ru/page_19375.htm
4. Buchanan W., Cantril H. How nations see each other. A study in public opinion. - University of Illinois Press. Urbana. 1953.
5. Boulding K. National Images and International Systems. // Journal of Conflict Resolution. 1959. №3, p.120-131.
6. Bronfenbrenner U. The Mirror Image in Soviet-American Relations: A Social Psychologist's Report. // Journal of Social Issues. 1961. Vol.17. №3, p.45-56.
7. Morgenthau H. Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace. - New York: McGraw-Hill, 1993.
8. Mercer J. Reputation and international politics. - New York: Cornell University. 1996.
9. Wang H. National image building: a case study of China. International Studies Association meeting Paper. Hong Kong, 2001. [online] [cit. 20.03.2012] Available on internet: http://isanet.ccit.arizona.edu/archive/wang.html
10. Национальный брендинг и брендинг территорий. Москва, 2011. http://www.marketing.spb.ru/lib-special/regions/nation_branding.htm
11. Книги по маркетингу территорий. Москва, 2010. [online] [cit. 08.02.2013] http://www.sostav.ru/blogs/27523/4453/
12. Anholt S. Brand New Justice: The Upside of Global Branding. – Butterworth Heinemann. Oxford, 2003.
13. Anholt S. Competitive Identity: The New Brand Management for Nations, Cities and Regions. - Palgrave Macmillan. Basingstoke, 2007.
14. Задорожный В. Влияние политического имиджа государства на экономический рост. - Москва, 2007. [online] [cit. 20.09.2010] Available on internet: http://www.elitarium.ru /2007/06/07/vlijanie_imidzha_gosudarstva_na_jekonomicheskijj_rost.html
15. Ольшанский Д. Политико-психологический словарь. - Москва, 2002, 576 с.
16. Галумов Э. Международный имидж России: стратегия формирования. - Москва, 2003.
17. Гаджиев К. Имидж как инструмент культурной гегемонии. // Мировая Экономика и Международные отношения, 2007, №12, с.3-14.
18. Жукова П. Имидж России и ее безопасность: диалектика взаимосвязи. // Власть, 2010, №2, с.53-55.
19. Лябухов И. О соотношении понятий "имидж государства" и "имидж страны" (к постановке проблемы). // Журнал теоретических и прикладных исследований Алтайского Государственного Университета, Бар-

наул. 2011. [online] [cit. 08.02.2013] Available on internet: http://izvestia.asu.ru /2011/4-1/pols/03.ru.html
20. Гавра Д., Савицкая А. Структурная модель имиджа государства / региона для внешних и внутренних аудиторий. // Коммуникативные практики в современном обществе. - Санкт-Петербург, 2008. [online] [cit. 20.09.2010] Available on internet: http://www.statebrand.ru/upload/files/doc _1222464451.doc
21. Гринберг Т. Образ страны или имидж государства: поиск конструктивной модели. - Москва, 2008. [online] [cit. 20.09.2010] Available on internet: http://www.pravo33.wordpress.com
22. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент. 11-е изд. - Санкт-Петербург: Питер, 2005.
23. Панкрухин А. Маркетинг территорий. 2-е изд. - Санкт-Петербург: Питер, 2006.
24. Панкрухин А. Зачем, кому и какой нужен маркетинг территорий. – Москва, 2003. [online] [cit. 20.09.2010] Available on internet: http://www.marketologi.ru/lib/terr/terr1.html
25. Панкрухин А., Игнатьев С. Имидж страны: смена парадигмы. Корпоративная имиджелогия. - Москва, 2008. [online] [cit. 20.09.2010] Available on internet: http://www.ci-journal.ru/article/112/200802image_country
26. Олефиренко О., Карпищенко М. Проблемы теории и практики брендинга территорий на примере концепции формирования бренда Сумской области. // Маркетинг і менеджмент інновацій, 2011, №4, Т.II. [online] [cit. 08.02.2013] Available on internet: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/ Mimi /2011_ 4_2/1_3.pdf
27. Синяева Ю. Россия провалилась в рейтинге национальных мировых брендов. - Москва, 2013. [online] [cit. 08.02.2013] Available on internet: http://www.rbcdaily.ru/politics/ 562949985043454
28. Гришель В. Бренд страны как фактор повышения её конкурентоспособности. - Москва, 2012. [online] [cit. 08.02.2013] Available on internet: http://www.lib.grsu.by/library/ data/resources/catalog/168823-401735.pdf
29. Замятин Д. Феноменология географических образов. - Москва, 2000. [online] [cit. 20.09.2010] Available on internet: http://www.ruthenia.ru/logos/kofr/2000/2000_06.htm
30. Новиков А. Географический имидж государства. - Москва, 2009. [online] [cit. 25.09.2010] Available on internet: http://pravo33.wordpress.com/2010/02/14
31. Королько В. Основы паблик рилейшнз. - Москва, "Рефл-бук", 2000.
32. Разработан бренд Республики Молдова. - Кишинэу, 2004. http://www.moldova.ru/index.php?tabName=articles&owner=44&id=1168

33. Молдова появляется в зарубежной прессе в основном только в контексте негативных сюжетов. - Кишинэу, 2010. [online] [cit. 28.03.2012] Available on internet: http://ru.interlic.md/2011-03-21/moldova-pojavljaetsja-v-zarubezhnoj-presse-v-osnovnom-tolko-v-kontekste-negativnyh-sjuzhetov-20374.html
34. Во всемирном рейтинге брендов у Республики Молдова худшие показатели в Европе. - Кишинэу, 2013. [online] [cit. 08.02.2013] Available on internet: http://news.point.md/ru/ekonomika/vo-vsemirnom-rejtinge-brendov-u-rm-hudshie-pokazateli-v-evrope.

Prezentat la redactie
la 22 februarie 2013

Recenzent – ***Ghenadie SLOBODENIUC***, doctor in politologie

PARTICIPAREA BISERICII ÎN VIA□A POLITICĂ

Victor MORARU
Republica Moldova, Chişinău, Institutul Integrare Europeană şi Ştiințe Politice al Academiei de Ştiințe a Moldovei,
Profesor, doctor habilitat în □tiin□e politice, director

Florin PALO□AN
România, Bra□ov, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Jurnalism □i □tiin□e ale Comunicării,
Doctorand

The article debates on the topic of involvement of the church and religion in politics. The authors urges the need for openness form both sides overlooking the scepticism for this possible partnership. Since many political parties declare themselves followers of the Christian values, even if it is mostly for the eyes of the electorate, the author suggest the further pursuit of these values for reaching better solutions in their political activity. The article attempts to sketch the premises of a discussion concerning the relations between religion and politics in contemporary society. In view of a rapid succession of events in the contemporary world it is indeed essential to say more about the subject of the role played by religion in terms of its involvement in politics and policy influence on the religious consciousness. Some of the post-socialist countries experienced after the fall of communism what some called a religious revival and the changes of the religious mentalities occurred in the process of transition from a closed, ideologically monopolized, atheistic society, to a pluralistic one. In an attempt to demonstrate the variety of the shades in the relations between religion and politics, the article examines the developments of this phenomenon, placing them in larger social and historical context of politics and church/state relations.

Articolul pune în dezbare subiectul cu privire la implicarea bisericii □i religiei în politică. Autorii accentuează necesitatea unei deschideri bilaterale, care ar trece cu vederea peste scepticismul acestui posibil parteneriat. Din moment de multe partide politice se declară adepte a valorilor cre□tine, chiar dacă, în mare parte, pentru ochii electoratului, autorul sugerează continuarea sus□inerii acestor valori în vederea atingerii unor solu□ii optime în activitatea lor politică.

Experien□a examinării rela□iei dintre sfera politică □i sfera religioasă, ilustrată de studii consistente, întreprinse în domeniu în ultimii ani [1; 10; 19;

23; 24; 25]**,** oferă posibilitatea identificării unor tangenţe atât de semnificative între aceste două sfere, încât orice încercare de a le contrapune radical apare contraproductivă. Chiar dacă s-ar face un apel - în termeni extremi – la interpretarea cunoscutei dileme: adâncirea secularizării în opoziţie cu revigorarea religioasă, s-ar descoperi că nici secularizarea nu este un proces „genuin religios, ci unul eminamente politic” [2, p.114]. Şi afirmaţia lui Alexis de Tocqueville, „religia […] trebuie să fie considerată prima dintre instituţiile politice” [3, p.373], ar putea părea la prima aproximaţie, într-un fel, exagerată, dacă multiplele exemple nu ar confirma prezenţa şi importanţa reperelor religioase pentru procesele politice în desfăşurare. Or, este unanim recunoscut că plăsmuirea noii Europe „solicită un dialog deschis, transparent şi constant cu religia” [4, p.54]. De fapt, valorile, care trebuie să constituie baza integrării statelor europene, sunt definite tocmai în consens cu preceptele tradiţionale creştine. În linii mari, printre acestea figurează libertatea, egalitatea, solidaritatea, diversitatea culturală, toleranța – valori puternic marcate de semnul religiei, acceptate deliberat, care şi-au demonstrat plenar potenţialul lor edificator. În cercurile academice este pe larg susţinută ideea că „tradiţia creştină poate contribui la coagularea Europei unite. În această tradiție stă chiar salvarea Europei” [5, p.16], iar opiniile specialiştilor converg în consemnarea faptului că valorile creştine „formează baza ideatică a unor concepții politice răspândite în statele occidentale” [6, p.53]. Chiar şi în cazul unui comentariu publicistic care explică recenta derivă a dreptei, „localizată între fundamentalismul bushist (neo-conservator) şi edulcorarea sarkozyistă (un gaullism fără ethosul lui de Gaulle), pentru a nu mai aminti de metamorfoza penibilă a dreptei în berlusconianismul scandalos” ca o situaţie care „îngreunează într-o primă instanţă fructificarea principiilor creştine în politica de zi cu zi” [7]. Fireşte, trebuie evitat simplismul acelui gen de abordări când se caută cu orice preţ „rădăcinile” religioase pentru problematica politică sau, pe de altă parte, se întreprind tentative de ilustrare nemijlocită şi forţată a subiectelor politice prin referinţe biblice.

În realitate, conjuncturile politice au determinat impunerea îndepărtării creştinismului din sfera social-politică şi încercarea de a-i condiţiona manifestarea cu precădere în sfera privată, astfel creându-se o fractură între ipostaza persoanei ca cetăţean şi cea care-l atestă drept creştin. Or, Bisericii nu pur şi simplu nu-i poţi contesta dreptul de a avea o viziune proprie asupra chestiunilor sociale şi celor ale organizării politice; ea se simte obligată să emită aprecieri de ordin moral cu privire la evenimentele care se produc în viaţa societăţii, inclusiv, în sferele politică, culturală şi chiar economică (aspectele etice ale economiei de piaţă, în cazul dat). Nu ar fi echitabil de a admite evaluări ale situaţiilor politice din partea oricărei organizaţii neguvernamentale, refuzând Bisericii atribuţa, aşa cum o fac anticlericii, de a

se pronun□a referitor la acelea□i probleme. Cu atât mai mult că se constată, cu suficiente argumente, că Biserica este „una din for□ele dominante în perioada de tranzi□ie care impune viziunilor sale asupra democra□iei prin intermediul unei angajări directe □i indirecte” [8, p.1467]. Specificul acestei posturi provine din faptul că, în conformitate cu postulatele teologice Biserica este o instituție teandrică: o parte a ei este ancorată în Cer, cealaltă parte se sprijină pe pământ. Biserica poate participa la rezolvarea problemelor sociale tocmai prin partea ei terestră, dar a se înstrăina de menirea ei soteriologică nu este cu putin□ă. Devine, astfel, explicabilă aten□ia acordată de Biserică elementului social: faptul politic apare în vizorul ei atunci când ac□ionează în zona socialului. Străduindu-se a nu se angaja în confruntările partinice, Biserica demonstrează că rostul ei adevărat nu presupune „a face politică”, a-i diviza pe credincio□i în mai multe tabere politice, dar – fără a anula diversitatea op□iunilor politice – a contribui la consolidarea coeziunii sociale. Religiozitatea, contrar profețiilor vehiculate, dispune de „resurse excepționale atât de a aduce acel echilibru interior atât de mult dorit de omul contemporan bulversat de anxietate şi de îndoială, precum şi de a devenii motorul schimbării sociale” [9, p.59].

În definitiv, este nevoie de o receptivitate, de o deschidere reciprocă a politicii □i a Bisericii. Această oportunitate însă este privită cu destul scepticism de mai mul□i autori. Întâlnirea religiei □i politicii este posibilă „în registrul valorilor”, consideră analistul C.Codi□ă, problema însă este, de ce nu se întâlnesc. Explica□iile elucidează o serie de motive care vulnerabilizeaza stabilirea unei rela□ii adecvate dintre religie / Biserică □i politică. Societatea românească (dar, în aceea□i măsură, □i cea moldovenească) actualmente nu este una care func□ionează pe baza de valori, sau, am insista noi, nu a reu□it să valorifice poten□ialul acestor valori. Institu□iile „sunt simple mecanisme de dresare pentru supunerea fa□ă de un tip sau altul de autoritate, □i nicidecum modalită□i de ”internalizare a valorilor”. Constatările cu privire la modul de func□ionare a societă□ii eviden□iază prevalen□a mecanismelor axate pe tradi□ie, ritualitate, autoritate / autoritarism (exploatat de Biserică), for□ă □i amenin□are cu for□a, alteori seduc□ia, dar nu □i libertatea, □i tocmai libertatea ar fi „poarta pe care se intră în lumea valorilor” [10], însă de această valoare fundamentală prea pu□in se □ine cont în practica ecleziologică. Situa□ia este destul de gravă: pentru politică, în ansamblul ei, în viziunea comentatorilor, referin□a la valori apare drept una nesemnificativă, iar partidele demonstrează tot mai pu□ină capacitate „să articuleze existen□a pe ceva asemănător cu valorile”. Pare că e o situa□ie firească pentru o societate în care unele manifestări particulare ale politicii ob□in tot mai des vot de blam, atrăgând asupra sa acuza□ii de genul: „Din păcate, astăzi sfera politicului este dominată de anormalitate, de minciună, de în□elătorie □i pervertire în ultimul grad a valorilor umanului” [11]. Or, în structura spirituală (ideatică □i culturală)

a societa□ii contemporane sunt vizibile semnele unui „proces accelerat de dizolvare a reperelor valorice” [10], lamenta□iile comune alunecând spre anun□area caracterului perimat al unor valori □i / sau spre necesitatea substituirii lor prin altele, mai noi. Tocmai astfel de circumstan□e dau prilej speciali□tilor să vină cu supozi□ia unei „irelevanțe publice a religiei” [12, p.112].

Iar în condi□iile în care, conform estimărilor speciali□tilor, societatea românească actuală este una a spa□iului public minimal (ca □i cea moldovenească, de altfel), doar extinderea □i consolidarea acestui spa□iu ar oferi oportunită□i pentru interac□iunea dorită dintre politică □i Biserică, ar determina „expansiunea participării efective a cetă□enilor la dezbateri □i la luarea deciziilor” [13, p.7]. Deocamdată, atât activită□ile clasei politice, cât □i ale Bisericii în această privin□ă sunt marcate mai mult de nesiguran□ă, superficialitate, interes de moment. Oricum, există o atitudine generalizată care tratează religia ca o sursă de valori pentru politică, □i necesitatea găsirii solu□iilor pentru „împletirea” politicii cu valorile religiei se prezintă ca o necesitate imperioasă.

Considerarea □i preluarea valorilor religiei în activitatea politică are loc pe căi multiple. Amprentele religiei, se men□ionează în literatura de specialitate, se întrevăd foarte pronun□at în modelarea propriu-zus a instrumentelor de interven□ie statală, demonstrând „poten□ialul de a promova cauze politice cel puțin în ceea ce priveşte menținerea ordinii şi posibilitatea de a-i predispune pe oameni să manifeste reținere şi autocontrol” [14, p.84-85]. Valorile, care ob□in legitimare prin credin□a cre□tină, alimentează ac□iunea politică practică, reu□ind s-o ordoneze, s-o direc□ioneze spre scopuri dorite: „Pentru a putea acționa în mod just, rațiunea trebuie să fie mereu purificată, întrucât orbirea sa etică, decurgând din tentația interesului şi a puterii care îi întunecă vederea, este un pericol imposibil de eliminat o dată pentru totdeauna. Aici politica şi credința se întâlnesc. Credința este o forță purificatoare pentru rațiunea însăşi“ [15, p.984]. Reprezentările umane cu privire la categoriile existen□iale fundamentale (adevăr, echitate, demnitate, onestitate □.a.) se află în strânsă legătură cu reprezentările religioase, □i aceasta „are un rol semnificativ la determinarea formelor puterii politice” [16, p.37]. În opinia Bisericii, politica trebuie să se sprijine pe dreptate, ca pe o măsură a binelui comun (raportarea la binele comun se regăse□te în interac□iunea dintre Biserică □i politică) □i care „măsoară dezideratul binelui comun □i însufle□e□te din interior activitatea politică [15, p.984]: „Dreptatea este scopul şi deci măsura intrinsecă a oricărei politici. Politica este mai mult decât o simplă tehnică pentru definirea regulilor publice: originea şi finalitatea sa se găsesc tocmai în dreptate, iar acest fapt este de natură etică” [17]. Iată de ce apelul la valori în sens normativ (întruchipând ideile din care să decurgă decizii politice) este atât de important în via□a

politică, chiar dacă practica curentă nu este foarte promiţătoare în acest sens. Oricum, convingerea pe care o emană Biserica în privinţa faptului că în cadrul realizării misiunii sale, ea îşi asumă obligată să ofere societăţii un set de valori care să fie urmate şi de oamenii politici, a obţinut o difuzare largă.

Totuşi, pentru o parte a populaţiei continuă să rămână discutabilă legitimitatea intervenţiei instituţiilor religioase în sfera politicii, fapt, datorat, aşa cum consideră cercetătorii, eliminării din mentalul colectiv, în anii regimului comunist, a percepţiei politice a bisericii, precum şi, pe de altă parte, ineluctabilei modernizări a societăţii [18]. Datele cercetărilor sociologice demonstrează că cetăţenii consideră dezirabilă implicarea bisericii în chestiunile ce ţin cu precădere de moralitate, viaţa familiei, şi nu în alte probleme. Astfel, doar 19% din respondenţii unui sondaj efectuat în România consideră oportun ca biserica să se pronunțe asupra politicii guvernului, şi 73% nu susţin acest lucru. Majoritatea celor chestionaţi în cadrul acestui sondaj, dar şi în alte cazuri, resping participarea nemijlocită a reprezentanţilor clerului în viaţa politică sau influenţarea opţiunilor politice şi electorale ale enoriaşilor, manifestând, totodată, atitudine favorabilă faţă de nivelul sporit de religiozitate, afişat de politicieni, împărtăşind ideea că ar fi bine ca „funcțiile publice să fie ocupate mai ales de oameni credincioşi", iar politicienii care nu cred în Dumnezeu „nu ar trebui să ocupe funcții publice" [19, p.78]. Interpretarea rezultatelor sondajului ar trebui, desigur, făcută cu considerarea multiplelor nuanţe care caracterizează percepţia relaţiei dintre Biserică şi politică. Cert este că unui politician, pentru eficientizarea aprecierii populare, ar fi mult mai convenientă demonstrarea credinţei, a „asocierii" reale cu valorile religioase, decât practica implicării instituţiilor religioase în ceremonii politice. Poate fi dedus de aici că raportarea însăşi a activităţii politice la gradul de asimilare a valorilor religioase de către cei implicaţi în proces este destul de importantă în societatea actuală.

Exploatarea valorilor în interes politic se observă, în special, în cadrul procesului politic, al competiţiei în care sunt permanent antrenate forţele politice.

Ataşamentul faţă de valorile creştine este declarat în mod public de importante formaţiuni politice şi figurează în chiar denumirea partidelor. Este cazul acelor partide, în primul rând, care se autoidentifică şi se autointitulează creştin-democrate: partidul Uniunea Creştin Democrată al cancelarului german Angela Merkel, formaţiunile politice româneşti PNŢCD (Partidul Naţional-Ţărănesc Creştin-Democrat) şi proiectata UCDR (Uniune Creştin-Democrată din România) şi din Republica Moldova (PPCD, Partidul Popular Creştin Democrat) sau formaţiunile similare cu o istorie meritorie din Italia, Belgia, Elveţia. Aceste organizaţii politice declară drept bază a activităţii sale promovarea deschisă şi insistentă a valorilor creştine. În general, partidele democrat-creştine susţin primatul normelor etice în politică şi tind să le

ralieze la valorile creștine, apărând aceste valori într-o manieră categorică, uneori, dar reușind, totuși, așa cum arată experiența vieții politice, să convingă, în special, segmentul moderat al electoratului să adopte „perspectiva principiilor morale creștine” [20, p.107].

Optica adoptată de creștin-democrați este, așadar, generată de ierarhia de valori stabilită și împărtășită, valorile fundamentale pe care se bazează această mișcare politică fiind libertatea, egalitatea, solidaritatea, supremația elementului spiritual în raport cu cel material în strânsă corelare cu percepția binelui comun drept valoare primordială, cu atenția particulară acordată drepturilor inalienabile ale omului, problemei persoanei umane, demnității morale a ființei umane și umanismului ca „fundament al vieții social-politice” [21, p.303]. O trăsătură esențială a mișcării creștin-democrate este importanța pe care o acordă valorilor morale, valorilor familiei. Atitudinea promovată în mod tradițional de Biserică în raport cu problemele majore și cotidiene ale existenței umane este, practic, în mod firesc integrată în viziunea programatică creștin-democrată.

Tocmai de aceea, în experiența politică europeană este acceptată atribuirea creștin-democrației a trăsăturilor doctrinei conservatoriste sau interpretarea acesteia drept o formă de neoconservatorism, în baza existenței elementelor comune în planul ideologic fundamental, vizând, în special, respectul manifestat față de valorile morale tradiționale, familie ca sursă de valori, credință sau ținând de respingerea secularizării, de susținerea legii și ordinii, promovarea principiului subsidiarității ca normă de organizare socială. Spre deosebire de conservatorism, însă, creștin-democrația sprijină deschis procesele de reformare a societății, schimbările în structura socială și nu se axează pe perpetuarea status-quo-ului social. În liberalism, la rândul său, chiar dacă există diferențe, sunt descoperite viziuni comune cu creștin-democrația în ceea ce privește atitudinea deschisă de neacceptare a ideilor comuniste și favorizare, în schimb, a capitalului privat și a inițiativei antreprenoriale, garantarea libertăților civile și politice. Ideologia creștin-democrată imprimă, astfel, într-un fel, caracteristici ideologice valorilor creștine. Exploatarea lor în scopuri politice este proprie partidelor de sorginte creștin-democrată, precum și altor partide, nu și fără consecințe pentru aceste valori, care devin afectate, în felul acesta. De altfel, partidele creștin-democrate din Occident în repetate rânduri au fost învinuite în legătură cu faptul că au alunecat spre compromisuri referitor la setul respectiv de valori.

Poate, aici ar putea fi găsită explicația în legătură cu eșecurile înregistrate în ultimul timp în cadrul competițiilor politice de formațiunile creștin-democrate în România și în Republica Moldova. PNȚCD (în România) și PPCD (în Republica Moldova) sunt două exemple elocvente în acest sens. Înființarea, în 1990, de către cunoscutul politician Corneliu Coposu

a Partidului Naţional Ţărănesc Creştin Democrat, drept succesor al Partidului Naţional Ţărănesc care s-a impus în perioada interbelică, avea, se pare, toate premisele pentru o bună relansare a ideii creştin-democrate în spaţiul românesc. După alegerile din anul 2000, însă, această formaţiune n-a mai trecut pragul electoral pentru a fi prezentă în parlament, demonstrând vulnerabilitatea acestui curent ideatic în societatea actuală românească. PPCD, în Republica Moldova, şi-a pierdut catastrofal susţinerea în rândul electoratului, în pofida încercărilor întreprinse intens pentru a stopa declinul. Şi aici, în definitiv, cauza eşecurilor repetate au fost nu valorile promovate de partid, ci, mai degrabă, greşelile comise de conducerea partidului.

Şi în Europa se resimte un anumit reflux al susţinătorilor partidelor creştin-democrate. În Germania, ca şi în Italia, după o perioadă relativ semnificativă de dominare a spaţiului politic, formaţiunile creştin-democrate şi-au pierdut influenţa. Explicaţiile se pot baza, în cazurile date, pe un conglomerat de factori. Cât priveşte, însă, ţările postcomuniste, motivele nerealizării aspiraţiilor de a imprima vieţii social-politice suflul creştin provin şi din atitudinea superficială faţă de înţelegerea misiunii sale de către partide. Experţii constată că atribuirea titlului de creştin-democrat este, în unele cazuri, „un fel de etichetă adăugată”, pentru că „creştin”, aparent, „dă bine”, şi sunt consternaţi de faptul că „primul partid care a fost creştin-democrat la noi organizează un mare miting duminica la ora 11. Nu poţi să fii un partid creştin să faci demonstraţie duminica la ora 11, în timpul slujbei” [10]. Fireşte, aceasta nu a constituit unica problemă a partidelor, care s-au confruntat, în perioada de devenire, cu „diferenţa dintre aspiraţiile sale şi abilitatea pentru a oferi un program clar, precum şi pentru a atrage un electorat specific” [20, p.118]. Pe de altă parte, nici biserica nu a reuşit să se implice în mod hotărât în edificarea doctrinei creştin-democrate „adaptate la mentalitatea românească” [20, p.119].

Situaţia se prezintă deloc simplă şi în Republica Moldova, cel puţin, reieşind din cazul Partidului Umanist, care, fiind preluat de un grup de iniţiativă, a decis să-şi construiască campania electorală în baza accentelor de ordin religios, cu sprijinul personal al Întîistătătorului Bisericii ortodoxe din Moldova. Ideea de participare a Mitropoliei Modovei la procesul politic, care s-a soldat cu eşec, a fost contestată de specialişti în domeniu [22].

În ansamblul lor, cele expuse atestă faptul caracterului neunivoc al problemei relaţieii dintre religie şi politică, precum şi necesitatea de continua şi aprofunda cercetările privind interacţiunea celor două sfere.

Bibliografie:

1. Marga A. Religia în era globalizării. - Cluj: Fundația pentru studii europene, 2006.

2. Casanova J. Public Religions in the Modern World. – Chicago: The University of Chicago Press, 1994.
3. Tocqueville, de, A. Despre democra□ie în America. – Bucure□ti: Humanitas, 1995, vol.2.
4. Cordoneanu I. O reinterpretare a pluralismului din perspectiva creştină. // Journal for the Study of Religions and Ideologies, 2004, #9, pp.54-56.
5. Stroescu-Stăni□oară N. Tradi□ia cre□tină □i Europa unită. Convorbire cu antropologul Gh.Geană. // Astra, 2007, Nr.13.
6. Beniuc V., Juc V. Factorul confesional în rela□iile interna□ionale. – Chi□inău: CEP USM, 2008.
7. Preda R. Ortodoxia □i democra□ia cre□tină. http://fc-d.ro/2011/02/radu-preda-ortodoxia-si-democratia-crestina/31-03-2011. Accesat 15.09.2012.
8. Stan L., Turcescu L. The Romanian Orthodox Church and Postcommunist Democratisation. // Europe - Asia Studies, 2000, Vol.52, #8,
9. Rogobete S. Religie şi schimbare socială. Câteva reflec□ii asupra rolului religiei în societatea contemporană. // Pentru o democra□ie a valorilor: Strategii de comunicare religioasă într-o societate pluralistă. - Bucure□ti: Institutul Ludwig Boltzmann pentru Studiul Problematicii Religioase a Integrării Europene □i Colegiul Noua Europă, 2002.
10. Voinescu S. Religie □i politică. // Revista 22, 2008, Nr.956, Supliment, 2 iulie.
11. Bold R. Biserica □i politica. http://www.frontpress.ro/2008/11/biserica-si-politica.html. Accesat 11.07.2012.
12. Possenti V. Religione e vita civile. Il cristianesimo nel postomoderno. – Roma: Armando Editore, 2001.
13. Moraru V. Puterea, mass-media □i constituirea spa□iului public. // Moraru V. (coord.). Societatea □i comunicarea în tranzi□ie. – Chi□inău: ULIM, 2008.
14. Wilson B. Religia din perspectivă sociologică. – Bucureşti: Editura Trei, 2000.
15. Tat A. Religie şi politică în gândirea catolică actuală: Metz, Küng, Ratzinger. // Studia Politica. Romanian Political Science Review, 2007, Vol.VII, Nr.4984.
16. Furtună P. Politica □i religia. // Anuar □tiin□ific 2005. Vol.V. – Chi□inău: IRIM, 2005.
17. Deus caritas est. Scrisoarea enciclică a suveranului pontif Benedict al XVI-lea. http://documente.catholica.ro/deus-caritas-est-2005/. Accesat 24.08.2012.
18. Broek, van den, A., Moor, de, R. Eastern Europe after 1989. // Easter P., Halman L., Moor, de, Ruud (eds.). The Individualizing Society: Values

Change in Europe and North America. – Tilburg: Tilburg University Press, 1993.
19. Voicu M. Modernitate religioasă în societatea românească. // Sociologie românească, 2001, Nr.1-4, p.70-96.
20. Nicolae P., Ciceo G., Domuța D. Religious interactions of the Romanian political parties. Case study: the christian democratic connection. // Journal for the Study of Religions and Ideologies, 2009, #8 (24).
21. Zăpârțan L.P. Doctrine politice. - Iaşi: Editura Chemarea, 1994.
22. Moldoveanu B. Biserica şi politica: firesc sau nefiresc? [On-line]. http://mdn.md/index.php?view=viewarticle&articleid=6118. Accesat 18.07.2010.
23. Neam□u M. Creştinismul în spațiul public. // Revista 22 Plus, 2010, Nr.295
24. Gauchet M. Ieşirea din religie. Parcursul laicității. - Bucureşti: Humanitas, 2006
25. Religie şi politică. // Revista 22. Supliment, 2008, 2 iulie.

Prezentat la redactie
la 12 februarie 2013

Recenzent – ***Ion SANDU***, doctor in istorie, profesor

РЕСПУБЛИКА МОЛДОВА И ТРУДОВЫЕ МИГРАНТЫ: РЕАДМИССИЯ, ВОЗВРАЩЕНИЕ И РЕИНТЕГРАЦИЯ

Валерий МОШНЯГА
Республика Молдова, Кишинев, Молдавский государственный университет, факультет международных отношений, политических и административных наук, кафедра политологии
Доктор хабилитат политических наук, профессор, заведующий кафедрой

Данный материал посвящен рассмотрению политики Республики Молдова в области реадмиссии, возвращения и реинтеграции трудовых мигрантов. Реадмиссия занимает важное место в современной молдавской политики в области миграции. Республика Молдова подписала соглашения о реадмиссии с Европейским Союзом, рядом других стран, ведет переговоры о по этому вопросу с основными странами-донорами нелегальных иммигрантов Молдову.

В статье анализируются количественные потоки возвращения и добровольной и недобровольной реадмиссии молдавских граждан в Молдову, реадмиссии на родину иностранных граждан; отмечается, что в отличие от ЕС в Молдове учет таких категорий мигрантов имеет большие резервы. Рассмотрены причины возвращения трудовых мигрантов, раскрываются основные направления молдавской политики по возвращению и реинтеграции репатриантов, сотрудничество с международными структурами в этом вопросе.

Большое внимание уделено реинтеграции вернувшихся мигрантов, дан конкретный анализ и отмечены основные пути минимизации рисков вхождения репатриантов на рынок труда, их ресоциализации в образовательной и социально-бытовой сферах. В представленной статье широко используются как статистические данные, так и материалы качественных социологических исследований, опросов трудовых мигрантов.

This article analyzes the readmission, return and reintegration of the Moldovan labor migrants to the Republic of Moldova. Readmission plays an important role in our country's migration policy. The Republic of Moldova has singed treaties of readmission with the EU, as well as a number of other countries, and negotiates about it with the main illegal migrants' donor-countries.

The article analyzes the quantity of returned and readmitted (different forms) Moldovan migrants, and the readmission of foreign migrants. It is noted that records of such migrant categories in the Republic of Moldova are a lot bigger than in the EU. Here, the migrants' reasons to return home and the colla-

boration between various international structures are researched; Moldovan migration policy directives are revealed.

A lot of attention is given reintegration. We are given a list of risks, and of ways of overcoming them, when it comes to migrants' reintegration to the Moldovan society, and their return to the labor-market. This list is based on concrete analyzes and data from numerous sociological researches.

Реадмиссия в контексте молдавской миграционной политики

Вопрос о реадмиссии молдавских граждан из стран назначения стал актуальным для Республики Молдова, особенно в период массовой международной трудовой миграцией молдавского населения.

Молдавские власти долгое время противились подписанию соглашения о реадмиссии с Европейским Союзом. Причина была в боязни, что придется оплачивать транспортные и иные расходы, связанные с высылкой на родину молдавских граждан и иностранных граждан (граждан третьих стран), которые вошли в ЕС с территории Республики Молдова. Учитывая объемы молдавской трудовой миграции за рубеж, это могло привести к обрушению бюджета страны.

Решение было найдено в пакетном подписании соглашений «О реадмиссии» и «Об упрощении визового режима с ЕС» (2007 г.). Действие соглашения в отношении молдавских граждан было введено в действие с 1 января 2008 года, в отношении граждан третьих стран – с 2010 года. В 2009-2013 годы было введено в действие соглашение о реадмиссии с ЕС и реализация положений имплементационных протоколов с 17 странами (Австрия, Бенилюкс, Болгария, Венгрия, Германия, Дания, Италия, Латвия, Литва, Мальта, Польша, Румыния, Словакия, Чешская Республика, Эстония); а также с государствами, не входящими в ЕС: Швейцарией, Норвегия, Сербией, Македонией, Черногорией, Боснией и Герцеговиной, Турцией, Украиной (1997 г.).

Данные соглашения касаются реадмиссии не только молдавских граждан, но и иностранцев, которые вошли в эти страны с территории Республики Молдова. Сегодня Молдова стремится заключить соглашения о реадмиссии с основными странами происхождения нелегальных иммигрантов. В 2007 году предложения о подписании двусторонних подобных соглашений были направлены властями России, Узбекистана, Таджикистана, Грузии, Азербайджана, Армения, Казахстана, Беларуси, Кыргызстана, Туркменистана, Турции, Сирии, Бангладеш, Индии, Ливана, Пакистана, Иордании, Афганистана, Ирана, Ирака, Китая, Боснии и Герцеговины, Черногории. Сегодня ведутся переговоры по подписанию соглашений о реадмиссии с Россией, Черногорией, Боснией и Герцеговиной. Начато обсуждение этой проблемы с Турцией.

Возвращение и реадмиссия: количественные потоки

Сегодня в Молдове нет однозначного ответа, сколько молдавских граждан, трудовых мигрантов вернулось на родину. Чаще всего обыгрывается цифра в 1000 человек, реже – 2000 человек. Представляется, что эти цифры не вызывают особого доверия как в силу их «округлости», так и по причине недостаточно адекватной методологии: эта цифра определяется на основе обращений в территориальные структуры Национального Бюро по трудоустройству рабочей силы: люди указывают, что они не имеют работы, потому что вернулись из-за границы. Если же люди не обращаются, то, соответственно, они не фиксируются в качестве вернувшихся трудовых мигрантов. При этом нет ответа на главный вопрос: какова доля репатриантов, обратившихся с просьбой о трудоустройстве, в общем массиве вернувшихся трудовых мигрантов.

Представляется, что более адекватной может быть информация, полученная от молдавской пограничной полиции, фиксирующей сальдо «входов-выходов» на государственной границе Республики Молдова. Миграционное сальдо свидетельствует, что «выходы» (выезды) молдавских граждан за рубеж традиционно и значительно превосходят «входы» (въезды) в страну. Исключением является 2009 год, когда мировой экономический кризис вызвал мощную волну возвращений молдавских мигрантов, утративших работу в странах приема, в первую очередь в Европейском Союзе.

Таблица 1. Ежегодные объемы пересечений государственной границы Республики Молдова, 2005-2010 гг., (тысяч случаев)

	2005	***2006***	***2007***	***2008***	***2009***	***2010***
Ежегодное число въездов граждан Республики Молдова на государственной границе	3608.6	4105.2	4474.8	5304.0	5241.4	4990.0
Ежегодное число выездов граждан Республики Молдова на государственной границе	3731.2	4217.5	4600.2	5404.3	5131.4	5071.6
Сальдо въездов-выездов	**- 122.6**	**- 112.3**	**- 125.4**	**- 100.3**	**90.0**	**- 81.6**

Источник: Пограничная служба / полиция Республики Молдова

Несомненно, что и эти цифры не дают полного представления об истинных объемах процесса возвращения / выхода в / из страны. Это объясняется: 1). Молдавская пограничная полиция не контролирует государственную границу на приднестровском участке страны и поэтому не оперирует цифрами об объемах въездов и выездов на восточном направлении. 2). Миграционное сальдо въездов / выездов не тождественно количеству выехавших или въехавших людей (мигрантов). Определенная часть людей совершает по несколько въездов / выездов в течение года. 3). Миграция характеризуется динамичным характером как по общим объемам, так и по индивидуальным, личностным параметрам мигрантов: кто-то выходит из миграции, кто-то включается в этот процесс. И это касается как представителей той же, так и новых демографических когорт / поколений.

Отметим, что определенная часть молдавских трудовых мигрантов прошла через недобровольную реадмиссию, была депортирована из ЕС. По данным Евростата за 2008-2010 гг. из ЕС было депортировано 9.515 молдавских граждан [2, p.64-65]. К сожалению, их судьба в Молдове не отслеживается.

В то же время фиксируется и добровольная реадмиссия из ЕС, осуществленная при финансовой поддержке международных организаций. По данным МОМ в 2010 году в Молдову вернулись 110 человек, что представляет собой увеличение на 25% по сравнению с 2009 годом, и в три раза больше по сравнению с 2007 г. Большинство из них вернулись из Франции, Чехии, Германии, Венгрии, Испании и Австрии.

Таблица 2. Количество молдавских граждан, вернувшихся из ЕС по реадмиссии в 2005-2010 гг. (количество случаев)

	2005	*2006*	*2007*	*2008*	*2009*	*2010*
Вернувшиеся на родину молдавские граждане	33	18	14	45	88	110

Источник: Оффис МОМ в Кишинэу, Республика Молдова

В последнее время имеет место реадмиссия иностранных граждан из Республики Молдова. Она осуществляется: на основании судебных решений или на основании административных решений, принятых Бюро по Миграции и Убежищу МВД Республики Молдова.

Таблица 3. Реадмиссия иностранных граждан из Республики Молдова, 2010-2012 гг. (количество случаев)

	2010	*2011*	*2012*	*всего*
На основе судебных решений	58	70	85	213

На основе административных решений	…	49	185	234

За период 2010-2012 годы на основе судебных решений из Молдовы было выдворено 213 иностранных гражданина. В основном это были представители стран СНГ, с которыми Молдова имеет безвизовый режим. На основе административных решений за период 2011-2012 годы были выдворены из Молдовы 234 человека. Чаще всего это граждане России, Украины, Турции, Армении, Азербайджана. Наблюдаемый рост количества лиц, принудительно выдворенных из страны, объясняется тем, что стало лучше работать законодательство. МВД (Бюро по Миграции и Убежищу) осуществляет принудительное выдворение на основе собственных административных решений, используя собственные специальные фонды. Бюро МОМ финансирует как принудительное выдворение из Молдовы, осуществляемое на основе судебных решений, так и добровольное возвращение иностранцев на родину.

Причины возвращения

Проведенные социологические эмпирические исследования выявили основные причины возвращения молдавских трудовых мигрантов домой. Эти причины как личного, так и социально-экономического, политико-правового характера [15, с.198-240]:

- возраст трудовых мигрантов: трудовые мигранты пенсионного возраста более расположены к возвращению на родину, что обусловлено сложностями трудоустройства в стране приема. **<u>РТ.39а & РТ.39б (семейная пара трудовых мигрантов)</u>:** *«Мы ведь оба уже предпенсионного возраста и должны думать о будущем. … У нас ведь план какой? … Сами доработаем до пенсии в Италии, вернемся домой, на счет положим тысяч 20 евро и можно жить на пенсию итальянскую и молдавскую, плюс проценты со счета».*

- в семьях молдавских трудовых мигрантов, находящихся за границей и имеющих детей, стремление вернуться на родину, во многом обусловлено перспективами образования и будущего детей. **<u>РТ.17:</u>** *«Сын хочет быть врачом. Правда, за учебу в медицинском университете надо будет платить ежегодно по 5 тысяч евро. … Платить столько денег за обучение мы не можем. Если он сумеет получить стипендию на бесплатное обучение, то это один вариант. А если нет? Тогда планируем вернуться в Молдову, чтобы сын учился на врача в Кишиневе».*

- сложность адаптации и интеграции, нежелание быть чужим, человеком «второго сорта». **<u>РТ.14:</u>** *«Не смогла я приспособиться. Не захотела подтирать задницу итальянским старикам. Пусть сами итальянцы уха-*

живают за своими стариками и больными. Я и дома могу заработать свои деньги и нормально жить»; **<u>РТ.16а (семейная пара трудовых мигрантов, жена):</u>** *«У нас в семье наиболее настойчив в отношении возвращения муж. Он давно хотел вернуться и меня все уговаривал. Не очень ему здесь нравится. Кроме того, у мужа проблемы с работой. С одной стороны, кризис и с работой сложнее. С другой стороны, муж у меня человек прямой и когда видит несправедливость, молчать не может. Вот и возникли у него проблемы с его шефом в фирме. Муж не хочет, чтобы им помыкали и ему пинали, что он иностранец и как бы второго сорта. Вот и хочет вернуться домой, чтобы не чувствовать себя ущемленным в чужой стране из-за того, что он нездешний».*

- усталость от миграции. **<u>РТ.15а (семейная пара трудовых мигрантов, жена):</u>** *«В настоящее время мой муж работает священником в Севилье и каждую неделю уезжает на три дня в Испанию на служение. В течение недели он делает на автомобиле круг в 1200 километров. И через три дня вновь. Как говорится, живет и не в Лиссабоне, и не в Севилье. Представляете себя насколько это нелегко и для него, и для семьи, меня и детей. Вся его жизнь, как у шофера-дальнобойщика, в дороге. Естественно, что такая жизнь ему порядком надоела. Более того, заработанных им денег, мы в семье не видим – все тратится на бензин. Но менять профессию, искать что-то другое, более размеренное, он не хочет».*

- одиночество, тоска по родным и близким, оставшимся на родине;

- желание воссоединиться с семьей, родителями; просьбы родителей, жены, находящихся на родине о возвращении трудового мигранта домой. **<u>РТ.20:</u>** *«Почему я вернулся домой из Испании? … Моя мама уже в почтенном возрасте, болеет и за ней необходимо ухаживать ... В этой ситуации кто-то должен был определиться в пользу мамы. Вот я и решил вернуться»*;

- проблемы со здоровьем трудовых мигрантов. **<u>РТ.13:</u>** *«Почему решились вернуться? … Мы хотели ребенка. Я забеременела. Но случился выкидыш. … Так вот как медработник я поняла, что со мной что-то неладное происходит. Надо лечиться, чтобы суметь полноценно вынашивать ребенка. А лечиться в Греции, тем более иностранцу-нелегалу, не посоветую никому. И дорого, и плюс, ты еще нелегал. … То есть решили мы возвращаться домой … Находясь уже в Молдове, я еще раз забеременела. Опять случился выкидыш. Так что мои опасения оказались не напрасными. Мне действительно надо лечиться».*

- стремление самореализоваться в соответствии с полученными знаниями, квалификацией. **<u>РИ.40а (отец и сын – трудовые мигранты, сын)</u>**: *«Нет, поеду, потому что мы деградируем в Италии. Зачем надо было учиться, получать профессию? Чтобы работать на малоквалифициро-*

ванной, тяжелой, пусть и хорошо оплачиваемой работе? … Сами итальянцы эту работать делать не хотят. Деградируем не только как специалисты, но и как люди, становишься каким-то механизмом, функцией. Не человек, а рабочая сила, без человеческих интересов».

- заработанные деньги позволяют открыть собственный бизнес, инвестировать свой мигрантский капитал в развитие страны, местного сообщества. **РТ.20**: *«Мне в прошлом году исполнилось 60 лет. Возраст уже такой, что надо определяться и возвращаться домой, хватит уже жить среди чужих, в чужой стране. Но я вернулся и по другой причине. Понимаете, я по специальности зоотехник. Профессию свою очень люблю. Люблю возиться с животными. Хотя бы сейчас вернусь к своему призванию. Как приехал в сентябре в Молдову открыл свое хозяйство. 150 штук гусей, другая живность (овцы, коровы, кролики). Хочу увеличить до 300 голов птицы, завезти хорошие породы животных. Дело пойдет. Опыт у меня есть, желание и знания также».*

- депортация, насильственная реадмиссия. **ТИ.13:** *«Нас выловили и депортировали из Греции. В общей сложности мы в Греции пробыли 5 лет».* **ТИ.20:** *«Почему уехал из Германии? Да я бы не уехал сам, да ситуация так сложилась. Патрон-то наш был человек богатый, но легализовать нас, делать нам постоянное проживание не спешил. Не знаю почему. Может, боялся чего, может правительство не разрешало. Врать не буду: - не знаю. Только вышло так, как мы и говорили, что поймает нас полиция и тогда вылетим мы из Германии, как пробка из бутылки с шампанским. Меня на улице полиция задержала, потребовала документы. Предъявил я документы. А виза просроченная, разрешения на проживание и работу нет... Забрали в участок. Одним словом, получил депорт и был отправлен на родину».*

- истек срок легального пребывания (вид на жительство) в стране приема.

Социально-демографический портрет трудовых мигрантов, вернувшихся на родину: подавляющее большинство репатриантов имели среднее профессиональное образование, 12,8% - высшее образование, 9,5% были выпускниками колледжа, 23,8% имели более неоконченное среднее образование, а 1,0% - начальное образование или даже ниже. Большинство вернувшихся в Молдову мигрантов были людьми среднего и старшего возраста, 1/3 – молодые люди моложе 30 лет.

Мигранты-мужчины в основном работали на строительстве, мигранты-женщины - в сфере торговли и услуг в домашнем хозяйстве. Около 2/3 мигрантов (особенно женщины) занимались неквалифицированным трудом. Почти 2/3 мигрантов с высшим образованием были заняты в качестве неквалифицированных работников [9, p.40].

Молдавская политика в области возвращения и реинтеграции мигрантов

Реинтеграция и возвращение молдавских мигрантов является важным направлением государственной политики. Молдавские власти осуществляют Программу «PARE 1+1» (*Program for Remittance Attraction in the Economy (PARE 1+1)* на период 2010-2014 гг., Национальную программу по расширению экономических возможностей для молодежи (PNAET), которая предусматривает обучение предпринимательским навыкам, а также финансовую помощь для начинающих предпринимателей. Кроме того, осуществляется меры, направленные признание навыков и квалификации (Национальная концепция признания неформального и / формального обучения, утвержденная в ноябре 2011 года); мероприятия, реализованные на местном рынке труда в контексте партнерства по мобильности ЕС – Республика Молдова, проведено более 200 акций по информированию молдавских граждан внутри страны и за рубежом о социально-экономической ситуации в стране и на рынке труда, по привлечению денежных переводов в экономику Молдовы, развитию мелкого и среднего бизнеса и др. Принятый ранее План действий по возвращению молдавских трудовых мигрантов из-за рубежа, утвержденный Правительством 9 октября 2008 г., истек. Но возвращение и реинтеграция молдавских мигрантов остается важной целью, определяемой сегодня Национальной стратегией Республики Молдова в области миграции и убежища (2011-2020 гг.) и Планом действий на 2011-2015 гг.

Сотрудничество с диаспорой и ассоциациями молдавских граждан за рубежом важно и в плане возвращения и реинтеграции мигрантов. Диалог с диаспорой является той базой, на которой выстраиваются программы инвестирования денежных переводов, постоянного и временного привлечения мигрантов, их социально-экономической реинтеграции на родине. В настоящее время делается упор на защите молдавских граждан за рубежом, сохранение культурной самобытности и стимулирование возвращения домой мигрантов. В этом отношении отметим План действий по поддержке выходцев из Республики Молдова и проживающих за рубежом (молдавской диаспоры) на период 2006-2009 годы, Национальный план действий на 2008 год по защите граждан Республики Молдова за рубежом, План действий для национально-культурной и социальной поддержке молдавской диаспоры на 2012-2014 годы. Для улучшения сотрудничества с молдавскими диаспорой, Правительством Республики Молдова создано Бюро по связям с диаспорой в структуре Государственной канцелярии (ноябрь 2012 г.).

Совместно с международными организациями реализуется ряд крупных проектов в этой области: - проект “Strengthening Moldova’s capacity to

manage labour and return migration", осуществляемый шведской государственной службой занятости (SPES); - проект "Effective Governance of Labour Migration and its Skills Dimensions in Moldova", реализуемый МОТ; - проект „Supporting the implementation of the migration and development component of the EU-Moldova Mobility Partnership", осуществляемый МОМ; - проект "Support to implementation of the EU readmission agreements with the Republic of Moldova, the Russian Federation and Ukraine: facilitation of assisted voluntary return and reintegration (SIREADA)", - проект "Supporting the Implementation of the EC visa facilitation and readmission agreements in Moldova and Georgia (REVIS)" и др. Министерство образования Молдовы совместно с Европейским фондом образования продолжают работать в целях создания и укрепления механизма признания и подтверждения навыков мигрантов на основе национальной концепции проверки неформального и / формального обучения (проект "Development of the Vocational Training and Education System" [8].

Республика Молдова хотела бы получить больше поддержки со стороны Европейского Союза в области: а) трудовой миграции (содействие возвратной миграции и круговой миграции); б) социальной защиты мигрантов, которой уделяется недостаточное внимания со стороны государств приема; в) укрепление национальной системы управления миграцией, в том числе развитие институционального потенциала, упрощения визового режима и реадмиссии; г) инвестирование денежных переводов и развития малого и среднего бизнеса в регионах и др. [4].

Только перечисление этих программ, проектов и мероприятий создает впечатление большой и эффективной работы [10]. Однако, к сожалению, это не совсем так. *«Молдавские власти пока не готовы к возвращению на родину трудовых мигрантов, выехавших за рубеж. Конечно, наша конечная цель в том, чтобы граждане возвращались, чтобы объединялись наши семьи, но в настоящий момент мы не готовы выйти с призывом: "Возвращайтесь домой!»*, - отметил В.Лутенко, директор Бюро по связям с диаспорой [7]. Более того, вследствие слабой информационной составляющей и транспарентности деятельности молдавских структур подавляющее большинство молдавских трудовых мигрантов не знакомо с миграционной политикой молдавского государства, его деятельностью по возвращению и реинтеграции мигрантов на родине[3, p.36].

Проблемы реинтеграции молдавских трудовых мигрантов

Среди основных проблем реинтеграции, с которыми сталкивается репатриант, отметим:

- Проблемы психологической ресоциализации мигрантов. Пробыв довольно длительное время за рубежом человеку трудно вписаться в измени-

вшуюся реальность на родине, найти себе применение, свое место в реальном, а не виртуальном молдавском социуме. **<u>PT.16a (семейная пара трудовых мигрантов, жена):</u>** *«очень волнуюсь, как будет у нас дома с работой. С будущим. Все-таки за столько лет в Португалии мы привыкли к этой жизни. К молдавской еще привыкнуть надо. Да, мы - молдаване и практически каждый год ездим в отпуск. Однако, одно дело отпуск и совсем другое дело, вернуться... Мы и так видим, находясь в отпуске, что жизнь в Молдове стала другой, часто нам непонятной. Да и люди стали другими. То ли мы привыкли к Португалии, к ее жизни, поведению людей, то ли наши молдаване, дома, в Молдове стали другими. Видимо и мы изменились, и в Молдове жизнь поменялась. Надо будет привыкать заново, как когда-то привыкали к Португалии. В общем, тревоги и опасений много. Думаю, что сложностей будет много».*

Не секрет, что вернувшийся на родину мигрант фактически остается «один на один» со своими проблемами. Конечно, определенную помощь оказывают родственники, друзья. Но это касается его, скажем так, ресоциализации на старой родине, в Молдове.

Но не менее важна его ресоциализация с новой родиной, со страной приема в период мигрантского прошлого. Это касается решения внутреннего личностного противоречия между тем, что было «там» и тем, что есть сегодня «тут». И в этом ему не могут помочь его родственники и друзья, которые находятся «тут». Выход видится как в развитии системы психологической помощи, так и в создании общения с людьми того же социального и миграционного опыта, в рамках неправительственных организаций по типу «Молдавская Италия» (Португалия, Испания и т.д.), способствующие как ресоциализации репатриантов, так и сохранения их языковой и социокультурной идентичности новой «мигрантской» родины.

- решение проблем в семье. Годы миграции не способствуют укреплению семейно-брачных отношений. Это предполагает налаживание взаимодействия, взаимопонимания и эмоциональной близости с родными, контактов с детьми и родителями и др.

- решение проблем, связанных со здоровьем. Во время миграции люди не уделяли должного внимания лечению, что приводит к понижению порога здоровья. Для тех, кто вернулся с деньгами, могут себя обеспечить медицинской помощью. Однако, запущенность болезни нередко приводит к утрате работоспособности, инвалидности и, соответственно, перспектив трудоустройства и заработка. Помощь таким людям должна быть учтена в комплексе мер, направленных на реинтеграцию мигрантов, возвращающихся в Молдову. **<u>PT.17:</u>** *«У меня большие проблемы с простатой. Лечиться надо. В Ирландии это очень дорого».*

- трудоустройство, проблемы, связанные с профессиональной адаптацией. Проблема трудоустройства имеет особую значимость. Даже для тех, кто заработал в зарубежье определенную (в том числе и «кругленькую») сумму денег. Это связано с тем, что вернувшимся трудовым мигрантам предстоит работать в Молдове за зарплату, которая на порядок ниже той, зарубежной. Естественно, что это не способствует ни материальному благосостоянию семей, ни престижности и качеству труда, ни самоуважению. **РТ.16б (семейная пара трудовых мигрантов, муж):** «*У Ларисы процесс реинтеграции не столь прост и однозначен. Два месяца как ищет работу. Зарплата в 2000 лей (менее 200 долларов), мягко говоря, не очень устраивает по сравнению с 1000 евро, которые она получала в Португалии, работая на двух работах. Тоскует по Португалии, работе, заработкам, друзьям, подругам, по существовавшему кругу общения, по той жизни*».

При этом следует учесть, что находясь за границей, молдавский трудовой мигрант в основной своей массе работал не по специальности (исключение – строительство и международные автотранспортные перевозки), выполнял малоквалифицированную работу, постепенно утрачивая свои навыки, полученную профессию, знания. В таких условиях строиться на работу по специальности в соответствии с полученной когда-то квалификацией достаточно сложно. Даже в условиях дефицита рабочей силы на национальном рынке труда. А оставаться чернорабочим или сиделкой в Молдове непрестижно и материально невыгодно ….

К сожалению, не все и не всегда полученные за границей знания и навыки могут найти реальное применение на родине. Сегодня Молдова предпринимает определенные усилия для признания навыков и умений, полученных на практике за границей и не подкрепленных соответствующим официальным документом (диплом, свидетельство) [1].

Однако вскрылась и другая проблема – кто будет осуществлять аттестацию квалификации, полученной неформальным путем? Практика показала, что попытки аттестовать молдавских мигрантов, работавших в строительстве в России, потерпели неудачу, так как «судьи» (члены комиссии) не знали тех новых строительных технологий, которым обучились на рпактике экзаменуемые. Аналогичная ситуация возникает и в отношении трудовых мигрантов из стран ЕС. В первую очередь речь идет о строительстве.

Отметим еще один важный аспект: чтобы найти хорошую и высокооплачиваемую работу необходимо иметь соответствующую информацию и протекцию, которые возможны только при наличии социальных связей и неформальных контактов [5, с.343]. Насколько располагает этим трудовой мигрант, вернувшийся на родину после длительного отсутствия? Нас-

колько государство может ему помочь в этом? И это не риторические вопросы.

Представляется, что решением проблем трудоустройства может быть в развитии бизнеса, мелкого предпринимательства вернувшихся людей, чьи финансы и энергия могли бы улучшить ситуацию на национальном рынке труда. Но для этого необходим широкий спектр мер и хорошо разработанный механизм их реализации.

Однако и здесь не все так просто. К примеру, широко разрекламированная программа «PARE 1+1». В соответствии с этой программой на период 2010-2012 годы были отобраны 124 малых и средних предприятия. Молдавские власти пообещали участникам программы, что на каждый инвестированный ими в отечественную экономику лей они получат от государства еще один безвозмездный лей. Однако из общей суммы инвестиций частные за это время составили 76,2 млн., а государственные - лишь 22,5 млн. В итоге, как признались в министерстве экономики Республики Молдова, проект превратился из «1+1» в «3+1». По мнению экспертов, изначально хорошую идею испортили, как часто бывает в республике, способы ее реализации и организация процесса. Имеются две основные проблемы, с которыми сталкиваются потенциальные участники программы: первая – десятки бумаг, которые необходимо собрать и представить, и вторая – затягивание решений по отбору бизнес-планов. Это связано с тем, что в министерстве экономики до сих пор не определены приоритеты, на основе которых отбираются проекты. Кроме того, в процессе отбора не участвуют представители других заинтересованных ведомств, и комиссия часто отклоняет хорошо продуманные идеи. Все это вызывает у трудовых мигрантов недоверие к властям и отказ от участия в программе. Поэтому государство в течение двух лет не освоило даже половину предусмотренных на финансирование pare «1+1» средств [6].

Согласно результатам опроса IASCI / CIVIS вернувшиеся мигранты в большинстве случаев сталкиваются с проблемами реинтеграции, особенно такими как отсутствие рабочих мест и низкая заработная плата. Открытие собственного бизнеса осложняется вследствие недостатка средств и отсутствия информации, нарушаемых государством «правил игры». В этих условиях мигрантам нередко не остается ничего иного как вновь эмигрировать [3, с.29-31].

- Доступ к системе государственного социального страхования Республики Молдова предоставляется только при выплате взносов на социальное страхование, что не совсем удобно для мигрантов и членов их семей. Большинство мигрантов, работающих за рубежом, не участвуют в государственной системе социального страхования, что ослабляет финансовую устойчивость данной системы. Хотя, начиная с 2006 года, система госуда-

рственного социального страхования предоставляет возможность индивидуального страхования (путем заключения договора с Национальной компанией социального страхования) для получения минимальной пенсии на общих основаниях, очень немногие мигранты воспользовались этой возможностью. К концу 2009 года только 300 человек из всех, застрахованных в индивидуальной системе государственного социального страхования, были мигрантами. Причинами этого явились: 1) пугающая людей солидарная система и отсутствие накопительного счета; 2) ограниченные возможности страхования социальных рисков и т.д.; 3) небольшой размер минимальной пенсии, которая в 2010 году составляла 50,2% от прожиточного минимума для пенсионеров [8].

- адаптация детей, выросших и получавших образование в эмиграции. Они с трудностями адаптировались за границей, с не менее серьезными трудностями сталкиваются после возвращения домой. Ключевая проблема это знание языка. По возвращению на родину детям мигрантов сложно общаться даже на бытовом уровне, не говоря уже об учебе. **<u>РТ.53 (дочь трудового мигранта)</u>:** *«Моя мама много лет (почти 10 лет) работала в Италии. 6 лет назад она взяла меня с собой и я жила с ней в Падуе, училась в итальянской школе. С папой мама развелась, а в Италии она вышла замуж за итальянца. Не знаю, что произошло между ними, но мама сказала, что мы уезжаем домой, в Молдову. И мы уехали. Итальянский папа меня не обижал, относился ко мне хорошо. Так что я на него не имею обиды.*

Мы приехали в Молдову, живем в Кишиневе. Мама купила квартиру. Она устроилась на работу. Я же пошла в школу, в 7 класс. Мама меня устроила в престижную школу – лицей им. Георге Асаки. Но мне там было трудно. Я умею говорить по-молдавски, но говорю не так как другие дети. Они говорят лучше меня и слов больше знают. Мне же легче говорить и писать по-итальянски. А в школе было трудно. Физика, математика, другие предметы. Я не понимаю, что они от меня хотят, что в учебниках написано.

Учителя со мной занимались дополнительно. Мама договаривалась и платила за дополнительные уроки. Но все равно очень трудно. Я по всем предметам чувствовала большие трудности. Ребята в классе пытались мне помочь. Но у них не получается. Говорят, что я какая-то другая, не молдаванка. Я плачу, говорю, что я молдаванка, но просто не понимаю молдавский язык, молдавскую жизнь.

Мама перевела меня в другую школу. Там учиться легче, требования не такие строгие. И учеников, которые также как и я, плохо понимают и разбираются, много в классе. Но мне все равно тяжело. Я чувствую, что

я какая-то отсталая от них всех. А отдавать меня учиться в низший класс мама не хочет. Да и я не хочу. Что я, дебил?

Все равно мне ничего не нравится. В школу не хочу ходить и учиться не хочу. Зачем мама переехала в Молдову?» [Через год девочка вместе с матерью вновь уехали в Италию. Основной причиной повторной эмиграции стала учеба / образование дочери – В.М.]

- Социально-бытовая адаптация к молдавским реалиям, связанным с неразвитостью бытовой инфраструктуры населенных пунктов, особенно сельских (отсутствие водопровода, вывоза мусора, центрального отопления, освещения на улицах), с «существующим» медицинским обслуживанием, транспортом, качеством товаров и услуг и т.д., - «все это вызывает у мигранта шок, социальную незащищенность» [5, c.343].

Следует учесть, что уезжал на заработки за границу молдавский гражданин (особенно сельский житель), который не знал ничего иных (кроме «традиционно-сельских») жилищных условий и весь его быт был как у всех: без горячей и холодной воды, горячего отопления, газификации жилища, теплого туалета в доме, а возвращается транснациональный мигрант, который пожил (пусть даже и в менее комфортных условиях, чем постоянный житель, гражданин стран ЕС), видел другие бытовые условия, может сравнивать и реально сравнивает жизнь «тут» и «там», видит насколько его родной дом, село, страна отстали от нормальной человеческой жизни, цивилизованного быта…

Кроме того, отметим, что если в международную трудовую миграцию человек уходил под воздействием в основном материальных, экономических причин, то возвращение определяется не только и не столько материально-финансовыми, экономическими причинами. В качестве доминирующих выступают социетальные причины, касающиеся всего спектра существования и жизнедеятельности человека на родине. Это и быт, и транспорт, и освещение улиц, и дороги, и цены, и зарплаты, и борьба с коррупцией и бюрократизмом, и налоговые, административные, чиновничьи действия, и неблагоприятный режим функционирования малого бизнеса, и свобода выезда и возвращения в страну, и безвизовый режим. Все это можно определить более общим и полноценным понятием - эффективно функционирующая демократическая политическая система, социальное государство и развитое гражданское общество. То есть, возвращение мигрантов на родину будет эффективным при наличии функционирующей динамичной экономики, благоприятного инвестиционного климата и разумной политики правительства, учитывающего потребности и нужды мигрантов.

Библиография

1. Antonov V., Ciurea C., Frunzaru V. Recunoaşterea invățării anterioare (RPL) pentru migranții intorşi in Moldova: realități şi tendințe. – Chisinau, IDIS „Viitorul”, 2012
2. Cirlig V., Mosneaga V. Migration Movements between Moldova and the REU: Policies and Numbers. In: ICMPD. Research Papers drafted within the framework of the “Building Training and Analytical Capacities on Migration in Moldova and Georgia (GOVAC)” project. Internship to ICMPD, September 2011. - Vienna, OstWest Media, 2012, p.42-75.
3. Consolidarea legaturii dintre migratie si dezvoltare. – IASCI / CIVIS, Chi□inău, 2010, http://siteresources.worldbank.org/INTMOLDOVA/Resources/ConsolidareaLegaturiiDintreMigratieDezvoltare.pd
4. http://www.mfa.gov.md/news-mobility-partnership-en/492435/
5. Мошняга В., Бурдельный Е., Васильева Л., Малиновская Е. Проблемы реинтеграции и возвращения трудовых мигрантов из Европейского Союза в страны Пограничья. – Вильнюс: ЕГУ, 2012.
6. PAREшили как всегда. Государство лишь на треть выполняет свои обещания по участию в программе «1+1», 2012, 10 декабря, http://www.kommersant.md/node/11830?utm_source=mailru&utm_medium=banner&utm_campaign=gastarbaiter
7. В Молдове признали неготовность к возвращению гастарбайтеров, 2013, 12 января, http://news.mail.ru/inworld/moldova/society/11578005/?frommail=1
8. Vremis M., Craievschi-Toarta V., Burdenii E., Herm A., Poulen M. Extended migration profile of the Republic of Moldova. – Chisinau, IOM, 2012 (не опубликована)
9. ETF The contribution of Human Resource Development to Migration Policy in Moldova, 2008, http://www.etf.europa.eu/web.nsf/(RSS)/C125782B0048D6F6C12574B90057DA98?OpenDocument&LAN=EN
10. Почти 40% трудоспособного населения Молдовы являются мигрантами – Влад Лупан, 18 января 2013 года, http://news.mail.ru/inworld/moldova/society/11650099/?frommail=1

Представлена в редакцию
20 января 2013 года

Рецензент – ***Родика РУСУ***, доктор политических наук, доцент

BIOETIZAREA INFLUEN□EI □I PRESIUNII SOCIO-POLITICE

Serghei SPRINCEAN
Republica Moldova, Chişinău, Academia de Ştiințe a Moldovei, Institutul Integrare Europeană şi Ştiințe Politice
Doctor în □tiin□e politice, cercetător □tiin□ific coordonator

In the article are stressed the most plausible aspects and elements of the global socio-civilizational phenomenon of bioethisation, related to one of the most active component of social-political sphere – the system of inter-influences and pressure groups. In terms of bioethisation of society and politics, the widespread impact of bioethical lifestyle, principles and values on the domain of social-political influences and pressures, looks like a very efficient instrument, leverage and tool in the way of overcoming the contemporary global multidimensional crisis and assuring for humankind a sustainable future development.
Keywords: bioetisation, global crisis, sustainable development, lobby, pressure groups, system of influences

Acțiunea de influență politică care presupune inevitabil existența unui context social, a unei rețele de relații şi raporturi interumane, inter- şi intrasocietale, este tot mai mult supusă unui proces de bioetizare din ce în ce mai intensivă, de rând cu alte aspecte ale politicului □i sociumului. Natura şi esența fenomenului bioetizării presiunii şi influen□ei sociopolitice ca manifestare logică şi legică în sfera politicului, similar cu bioetizarea întregii vie□i sociale vor determina agenda socială □i politică în viitorul apropiat, în contextul aprofundării tot mai mari a crizei globale polidimensionale. Expresii ale bioetizării sferei presiunilor politice pot fi extrem de diverse. Prin incursiunea teoretică dată se urmăre□te scopul elucidării cauzelor □i consecin□elor bioetizării procesului decizional, prin prisma transformărilor □i diversită□ii de modalită□i de manifestare a acestui tip de comportament rela□ional cu scopul influen□ării deciziei politice în context sociopolitic larg.

Depă□irea crizei globale va deveni posibilă nu doar prin implicarea a componentei spiritual-morale, dar □i unui □ir de for□e sociale □i profesionale, precum □i numeroase mecanisme socio-politice □i tehnologice. Progresul tehnologic şi informatic tinde să subordoneze şi să distorsioneze raporturile tradi□ionale dintre actorii politici şi sociali, mai cu seamă în condi□iile procesului de bioetizare activă a întregului socium, în pofida intensificării unor manifestări asistemice □i periferice, precum terorismul, corup□ia, criminalitatea [1, p.114]. Cu toate acestea, în structura rela□iilor de presiune □i influen□ă sunt permanent prezente astfel de elemente precum: informa□ia, ordinea, haosul, entropia, care în contextul amplificării proceselor de bioetizare

şi informatizare au început să fie puse în valoare în mod deosebit şi subordonate scopului suprem de asigurare a unei dezvoltări sustenabile a omenirii în perioada de după soluţionarea problemelor globale ca şi elemente componente ale crizei mondiale ce pune în pericol nu doar evoluţia ascendentă a umanităţii ci chiar existenţa sa pe Terra [2, p.52].

În acest context, lupta pentru puterea politică, promovarea şi lobby-ul intereselor corporative, personale şi colective, participarea cetăţenească în procesele de adoptare şi implementare a deciziilor politice, devin tot mai evident elemente socio-politice fundamentale, cu un impact de o importanţă crucială în procesul de elaborare a strategiilor şi algoritmilor de depăşire a crizei mondiale, determinate înainte de toate de degradarea atitudinii morale a omului faţă de sine însuşi şi faţă de natura înconjurătoare [3, p.265].

Amploarea şi particularităţile bioetizării politicului, a sistemului de interese şi influenţe sociopolitice în mod special, se află într-o relaţie de interdependenţă nemijlocită cu specificul personalităţii şi potenţialului intelectual şi creativ al fiecărui membru al comunităţii, semnificativ din punct de vedere al potenţialului politic de a transforma şi converti interesele, ambiţiile şi orgoliile sale individuale expuse în spaţiul politic, referitor la atitudinea sa faţă de viaţă, moarte, sănătate, faţă de fiinţele vii, biosferă, cât şi faţă de componenta biosomatică a propriei sale existenţe, faţă de propriul său corp biologic şi necesităţile sale instinctuale, în interese general-sociale, vizând corelarea şi coevoluţia durabilă dintre natură şi colectivităţile umane, societatea în întregime [4, p.260].

Procesul global al bioetizării care vizează în mod direct implementarea şi principiilor, valorilor, a modului de viaţă şi a concepţiei despre lumea înconjurătoare specific bioeticii în vederea elaborării unui nou tip de atitudini, mecanisme şi instituţii sociale, economice şi politice cu scopul depăşirii crizei globale, se răsfrânge nemijlocit asupra întregii societăţi, asupra tuturor elementelor sale componente în viziunea fondatorului domeniului Bioeticii – Van Rensselaer Potter [5, p.83]. Sfera politicului, în acest sens nu este o excepţie. Bioetizarea diverselor subsisteme ale politicului, dintre care sistemul de interese sociopolitice ce se evidenţiază prin macro-importanţa sa structural-aplicativă la nivelul altor sisteme sociale vitale, capătă noi semnificaţii şi valenţe în contextul unei stringente necesităţi de armonizare a impactului clasei politice, a actorilor politici activi, asupra reconştientizării de către întreaga societate a neconcordanţei dintre cererea sa comună generalizată de consum, în continuă creştere, cultivată în condiţiile unei exploatări necevolutive şi iraţionale a resurselor naturale, şi potenţialul tot mai limitat al mediului ambiant, al biosferei planetare [6, p.67].

Problematica influenţei politice reprezintă un aspect important pentru întreaga configuraţie nu doar a sistemului politic, dar şi pentru societate în

întregime, acest fenomen pur politic având rădăcini mult mai adânci decât pare la prima vedere, fiind în strânsă conexiune cu realizări, manifestări □i procese din multe alte domenii precum economia, psihologia, sociologia etc., fiind cercetate îndeaproape de □tiin□ele sociale, politice şi filosofice.

Este important de eviden□iat diferen□ele dintre influen□a şi presiunea politică ca manifestări specifice sistemelor politice din toate timpurile. Pentru a exercita o presiune politică cu impact semnificativ, este indispensabil a exercita în primă fază şi o influen□ă politică. În sens larg influen□a de orice gen poate include, ca un anume aspect al său, presiunea. Iar influen□a, la rândul ei, este inevitabil o parte intrinsecă a comunicării politice. Agen□ii care participă la procesul de comunicare politică trebuie să facă schimb de informa□ii, de know-how, de abordări şi de soluții, deoarece comunicarea politică nu poate exista în afara fenomenelor de presiune, ca un caz particular al influen□ei politice. Influen□a politică este cauza schimbărilor comportamentale în plan politic şi social, dar nu prin apelarea la constrângere sau for□ă, ci prin intermediul unui proces de persuasiune şi convingere. Presiunea politică presupune aplicarea for□ei şi a constrângerii (chiar dacă acest lucru este greu de demonstrat şi de perceput). Astfel, influen□a se prezintă în viziunea ilustrului savant T.Parsons, ca un "mecanism generalizat de convingere" [7, p.251].

O caracteristică comună atât pentru fenomenul de influen□ă, cât şi pentru cel de presiune politică este capacitatea lor de a fi aplicate asupra ambilor subiec□i ai raportului social: a celui care influen□ează şi a celui influen□at, care suportă aceste ac□iuni.

În contextul bioetizării sferei politicului mai cu seamă, factorii care generează şi exercită presiunea şi influen□a politică diferă, tot aşa cum diferă formele de influen□ă şi de presiune, în func□ie de originea, natura şi scopurile lor. Problematica grupurilor de presiune este strâns legată, prin defini□ie, de mai multe teorii, aspecte, puncte de vedere importante în □tiin□ele politice, printre care teoria grupurilor sociale, abordarea structurală şi aspectele sociometrice interne. Cercetând profund aspectele politice ale proceselor de influen□ă şi de presiune, ob□inem destule argumente pentru a propune o altă viziune, pu□in diferită fa□ă de cele tradi□ionale, aplicate asupra problematicii grupurilor de interese şi de presiune, înaintând termenul de *factori de influen□ă şi presiune*, care par a corespunde mai adecvat fenomenelor politice contemporane şi care, distan□ându-se de aspectul social de grup, oferă o posibilitate mai mare de analiză a influen□ei şi presiunii politice ca fenomene şi procese importante atât pentru subsistemul politic, cât şi pentru sistemul general-social [8, p.5]. În contextul bioetizării sferei influen□elor politice, această no□iune apreciativă impersonală □i generalizatoare ca *factor de influen□ă şi presiune*, devine o pârghie teoretico-metodologică importantă în vederea contribu□iei la solu□ionarea dilemelor morale care provin din specificul psiho-emo□ional al

surselor generatoare de presiuni sociale □i politice. În a□a fel devine posibilă o separare utila a fenomenului socio-politic în sine a bioetizării sferei influen□elor □i presiunilor politice, de subtextul subiectivismului psiho-emo□ional care distorsionează analiza cauzelor, efectelor, sarcinilor □i rezultatelor bioetizării influen□ei □i presiunii sociale □i politice în vederea atingerii unui grad mai înalt de conceptualizare a fenomenului □i de pozi□ionare mai adecvată □i firească a acestuia în cadrul spectrului □i structurii ac□iunilor sociale □i politice.

Factorii de influen□ă şi presiune politică, ce ac□ionează în cadrul unui sistem sociopolitic concret, sunt păr□i integrante ale acestui sistem [9]. În func□ie de originea lor, ace□ti factori pot proveni din interiorul sistemului sociopolitic în care activează sau din exteriorul lui. Structura acestor factori ce exercită influen□a şi presiunea politică diferă din punctul de vedere al organizării şi activită□ii lor, din perspectiva raportului latent / evident (ceea ce presupune structuri organiza□ionale şi activită□i publice raportate la cele cu caracter secret).

Procesul de influen□ă a deciziei politice, care este imposibil în afara luptei dintre mai mul□i factori de presiune, dintre care se remarcă cei sociali, presupune o interac□iune a cel pu□in două tipuri de factori:

1) *Factorii de decizie*, care adoptă efectiv deciziile politice (ac□iuni care constituie atribu□ia lor de bază) şi sunt implicați nemijlocit atât în procesul decizional, cât şi în cel de influentă şi presiune.

2) *Factorii de influen□ă*, al căror obiectiv principal este de a fi admişi şi de a participa la procesul de elaborare a deciziei (de a obține dreptul de a participa la acest proces şi de a tinde spre a-l controla, în ultimă instanță, prin diferite modalități de influență şi presiune).

Spectrul factorilor de influență şi presiune este foarte larg. În cadrul lui se disting formațiuni ce intenționat urmăresc exercitarea presiunii politice, adică acționează conştient şi metodic, şi formațiuni care nu urmăresc aceasta intenționat, dar care totuşi influențează procesul de elaborare a deciziilor politice, printr-o configurare a împrejurărilor, sau care, chiar prin simpla lor prezență pe eşichierul social şi implicit pe cel politic ori printr-o expunere pe marginea unor chestiuni foarte îndepărtate față de cea în cauză, exercită anumite influențe şi determină, în consecință, factorii de decizie să adopte o anume poziție favorabilă lor.

Din punctul de vedere al poziționării lor în raport cu sistemul sociopolitic în cadrul căruia acționează, factorii de influență şi presiune pot fi 1) intrasistemici şi 2) extrasistemici, precum grupurile de presiune, care pot fi interne şi externe: “Grupurile de presiune interne există intr-o anume societate, servind interesele membrilor lor, integrați în acea societate. Grupurile de presiune străine intervin în viața politică internă a altor țări, servind intereselor unor persoane,

grupuri, naţiuni străine”, consideră V.Măgureanu [10, p.134]. Totuşi cercetătorul amintit, expunând diferenţele foarte strict, scapă din vedere faptul că, foarte des, unii factori de influenţă, declarându-se interni, promovează, de fapt, interese ale unor factori externi. Totodată, conceptul de factori de presiune poate fi unul mai larg decât conceptul de grup de presiune. Categoria factorilor de presiune cuprinde, în afară de grupurile de presiune, diferite forţe politice, autorităţi publice şi chiar persoane şi individualităţi politice şi sociale influente, capabile să exercite presiune asupra factorilor de decizie.

Ca şi grupurile interne de presiune, factorii de presiune îşi au originea lor în interiorul sistemului sociopolitic, în cadrul căruia activează şi se manifestă ca atare.

Factorii intrasistemici de influenţă şi presiune sunt divizaţi cel puţin în două categorii distincte:

1) Factori de influenţă şi presiune ca exponenţi şi emanaţii ale societăţii civile.

2) Factori de influenţă şi presiune ca exponenţi ai instituţiilor statului, ai puterilor lui separate.

Deosebim următorii factori de influenţă aparţinând societăţii civile:

a) grupuri apolitice de interese, ONG-uri. în opinia importantului savant român contemporan O.Trăsnea “Grupul de presiune acţionează din interese proprii şi, chiar dacă se declară apolitic, este angajat politic, de vreme ce adoptă o anume politică pentru un anume interes sau o anume conduită politică” [11, p.161]. Deşi efectul politic al acţiunii de grup este mult mai relevant în evaluarea conexiunii grupului cu politicul;

b) mişcări de masă fondate şi organizate ca instituţii sociopolitice cu scopul de a cuceri puterea politică, inclusiv prin participarea la alegeri, de exemplu: fronturi, ligi etc. (organizaţii care participă, în virtutea formei juridice pe care o au, la lupta politică pentru putere) [12, p.265]. Acest tip de instituţii politice face parte din categoria formelor organizate ale societăţii civile, care se manifestă ca factori de influenţă şi presiune, reieşind din definiţia societăţii civile ca întrunind toate formele de asociere ale cetăţenilor, inclusiv partide politice, grupuri de presiune ca asociaţii şi societăţi profesionale, economice, culturale etc.;

c) mass-media ca factor de interes şi presiune reprezintă forţa politică căreia i se spune, nu fără temei, ea fiind a patra putere în stat: “Presa este considerată tot mai mult o a patra putere în stat (alături de cea legislativă, executivă şi judecătorească), tocmai pentru că consecinţele activităţii sale ca grup de presiune vizează toate domeniile vieţii sociale, atât lumea politică, cât şi cea civilă, atât pe guvernanţi, cât şi pe guvernaţi”, menţionează I.Luca [13, p.167]. Cu toate că există destule argumente care contestă statutul de putere în stat al presei, căci

opinia publică prin care se realizează şi există presa nu are responsabilităţi administrative sau funcţii decizionale cu forţă de lege [14, p.83].

Autorităţile publice se pot manifesta şi ele ca factori intrasistemici de influenţă nu doar în virtutea caracterului reciproc, reversibil şi bidirecţional al procesului de influenţare (în raport cu grupurile de presiune ce acţionează asupra lor) sau în baza intereselor private (uneori ilegale) ale birocraţilor şi funcţionarilor publici, dar şi în virtutea intereselor statului pe care sunt chemaţi să le apere. Aceste instituţii şi autorităţi pot lua orice formă a organizării de stat: preşedinţie, guvern, parlament, judecătorii, ministere, departamente, agenţii de stat, primării, autorităţi locale etc. Conform lui V.Măgureanu, "Autoritatea publică dispune de un sistem organizat şi eficace de exercitare a influenţei datorită răspândirii ideologiei şi a unor valori politice prin intermediul unui aparat de propagandă omniprezent în societate" [15, p.187]. însă acest autor nu ţine cont de faptul că instituţiile statului pot avea şi interese specifice (în legătură cu domeniul în care reprezintă statul). Autorităţile publice pot concura între ele pentru obţinerea unei atenţii prioritare din partea statului în sfera de care se ocupă, mobilizând, în acest sens, toţi membrii instituţiei respective.

Factorii extrasistemici de influenţă şi presiune a deciziilor politice provin din afara sistemului sociopolitic. Spectrul de domenii în care aceşti factori influenţează deciziile politice este vast şi cuprinde, ca în cazul factorilor intrasistemici, atât domenii interne (economie, cultură, relaţii interetnice, organizarea militară şi cea poliţienească, delimitarea regională şi locală etc.), cât şi domeniul politicii externe. însă dacă în cazul factorilor intrasistemici, eforturile principale de influenţare şi presiune sunt direcţionate spre deciziile din domeniile politicilor interne, în cazul factorilor extrasistemici, aceste eforturi sunt orientate spre deciziile politice, care ţin mai mult de problemele de politică externă (în cele mai multe cazuri). Cauzele care determină prezenţa lor într-un anumit sistem sociopolitic sunt interesele geostrategice [16, p.34] sau solidaritatea şi sprijinul unor grupuri sociale, după criterii etnice, profesionale, ideologice, religioase etc. Dar, solidaritatea se transformă radical sub impactul procesului de bioetizare dintr-un factor arbitrar □i circumstan□ial fenomenului presiunii socio-politice, într-unul determinant pentru configurarea dinamică a sistemului de influen□e politice, dar □i pentru eficientizarea efortului întregului socium în procesul de depă□ire a crizei globale.

Eficienţa acţiunii de presiune şi influenţă a oricărui tip de factori de decizie depinde, în mare măsură, de setul de metode de influenţă utilizate, de structura organizării şi a activităţii acestuia, de motivarea şi specificul factorului de presiune. Efortul depus de factorul de influenţă este inegal şi neuniform, din perspectiva concepţiei adoptate de acest factor, în abordarea unui anumit aspect al procesului de influenţare a deciziei politice. Setul de metode la care recurg factorii de presiuni □i influen□e în perioada crizei mondiale sunt de asemenea supuse

unui proces de bioetizare prin compatibilizare cu normele □i standardele elaborate.

Eficacitatea grupului de presiune depinde de aspecte externe, de gradul de democratizare şi de civilizație al societății, de stabilitatea politică, dar şi de aspecte interne, de exemplu, numărul membrilor, organizarea lor, calitatea conducătorilor, amploarea rețelei de relații de care dispun sau pe care şi-o pot constitui, de specialiştii la care fac apel pentru acțiunea de pressing [10, p.136]. Astfel, eficiența factorilor de presiune este în funcție de structura organizațională, de structura activității lor de presiune, care poate fi legală, oficială, pregnantă, evidentă, dar şi latentă, clandestină, la limita legii, sau ilegală, chiar criminală. Totodată bioetizarea mediului social, transformă radical viziunea grupului de presiune care în consecin□ă se racordează la nevoia de autora□ionalizare func□ională a rolului □i locului său în structura socială comună.

Orice factor de presiune important pentru sistemul sociopolitic în care acționează, are o structură organizațională internă şi o structură a activității bazată pe valori şi concepte specifice, care presupun atât elemente latente, cât şi elemente evidente, oficiale. Cu cât un factor de influență are o structură latentă mai sofisticată şi ramificată, cu atât eficiența lui va fi mai mare. De asemenea, cu cât un factor de influență are o structură evidentă, oficială mai complexă (cu un aparat birocratic ramificat, cu filiale teritoriale, care desfăşoară activități importante declarate), cu atât şi structura lui organizațională latentă, activitatea latentă (neoficială) se dezvoltă şi se diversifică sub impactul importanței sale sociale, pe care şi-o câştigă în urma activității şi, implicit, a imaginii structural-organizaționale evidente şi oficiale.

Structura organizațională şi cea acțională latentă ale unui factor de presiune reprezintă partea nemediatizată, latura obscură, care pot sta la baza unor zvonuri, legende (ce au rolul lor în asigurarea succesului sau insuccesului eforturilor de influență şi presiune ale factorului, în funcție de context). Acțiunile latente de presiune nu sunt limitate de norme, valori, tradiții sociale, iar opinia publică nu necesită explicații în ceea ce priveşte suportul financiar obținut, nu depinde de agreabilitatea socială, publică a executanților acestor acțiuni de influență.

Impactul activității de influență şi presiune asupra societății, a opiniei publice, a factorilor de decizie, în contextul ambiental în care se află factorul de presiune, diferă de la un factor la altul. J.Meynaud consideră că “Grupul de presiune cel mai puternic este acela care nu se vede” [17, p.161]. Deşi dacă nu se vede, nu poate fi cercetat direct, ci foarte aproximativ şi incomplet, doar după efectele politicii sale. Atunci când un factor de presiune trece în ilegalitate, recurge la reducerea structurii sale organizaționale evidente, la minimul care uneori poate fi egal cu zero sau poate lua chiar valori negative (adică, folosind mijloace de dezinformare şi propagandă, poate să lanseze mesaje ireale şi inadecvate din numele altor structuri şi organizații). Un sistem politic cu numeroase

grupuri ilegale, în primul rând cu grupuri, care au o structură organizațională evidentă cu valori negative sub zero (adică nu au o structură organizațională evidentă), este, cu certitudine, un sistem politic rigid, incapabil să realizeze un "feedback" de influență asupra factorilor de presiune. Cazul acesta vorbeşte despre o anomalie politică şi socială a mecanismelor de colaborare instituțional-sistemice. În contextul bioetizării sferei influen□elor politice, abordarea pozi□ionării grupului fa□ă de restul societă□ii suferă modificări importante prin reducerea substan□ială a structurii lor latente, reie□ind din necesitatea unei colaborări mai strânse cu alte institu□ii social-politice, precum □i instituirea unei re□ele de organiza□ii sociale pentru a for□a amplificarea poten□ialului comun prin coroborarea resurselor individuale în vederea atingerii scopului comun de surmontare a problemelor globale.

Revenind la problema privind relațiile şi diferențele dintre grupurile de presiune şi alte instituții din arealul politic, dar, mai ales, dintre partidele politice, trebuie să remarcăm că în contextul celor expuse mai sus se evidențiază încă un element de departajare, şi anume că factorilor de presiune, în genere, le este caracteristică mai mult activitatea clandestină, latentă, comparativ cu celelalte organizații şi structuri politice [18, p.116]. Unii autori remarcă tendința de integrare latentă în viața politică şi socială ca fiind specifică pentru elementele şi structurile sociale şi individuale din cadrul sistemelor politice care exercită presiune asupra altor actori de pe scena politică, care este o componentă importantă a funcției clasice de articulare a obiectivelor de grup. Această tendință este, în principal, determinată de ralierea factorului de influență la un set vast de strategii şi politici, urmărind satisfacerea unor interese sociale, necesități vitale specifice unei categorii, pături sau segment social important şi determinatoriu, fără de care întreaga societate ar fi văduvită de un element caracteristic fundamental [19, p.72].

Coraportul dintre grupurile de influen□ă □i partidele politice sub impactul procesului de bioetizare, devin tot mai coordonate □i ra□ionalizate din punct de vedere a ierarhizării □i sprijinului reciproc acordat, cu toate că nu se poate admite o suprapunere □i confundare func□ională dintre institu□iile social-politice care lupta pentru ob□inerea puterii politice, care sunt partidele politice □i grupurile sociale de interese cu menire specifică total diferită.

La etapa actuală în cadrul democrațiilor pluraliste moderne se încearcă o deschidere a sistemului sociopolitic prin reducerea activităților clandestine, latente şi a structurilor organizaționale de acest tip ale factorilor de presiune, inclusiv prin diversificare cadrului juridic dar □i a celui etic. Prin aceasta, implicit, se urmăreşte, de către organele de stat, o reducere a forței de presiune a acestor grupuri, atingerea unui nivel satisfăcător de control asupra lor, atât din partea diferitelor instituții ale celor trei puteri în stat, cât şi din partea societății civile, care, până la urmă, are aceleaşi interese ca ale instituțiilor de stat, de a asigura Bi-

nele Comun şi de a reduce riscul controlului de către o minoritate socială (un grup sau o persoană) a întregii societăți. “Problema care se pune este ca acțiunea lor să nu fie clandestină, ci publică, pentru că... o acțiune cunoscută încetează de a mai fi periculoasă”, specifică V.Măgureanu [3, p.138]. Cu toate că foarte des un şir de factori de influenţă asistemici şi cu caracter entropic ce au ca scop inducerea haosului şi dezorganizării în societate, de exemplu, grupările teroriste, acționează în public, violent şi periculos, adesea atingându-şi ţelul, în pofida unei protecţii antiteroriste temeinic elaborate şi implementate la cel mai înalt nivel guvernamental şi internaţional, mai cu seamă după evenimentele din 11 septembrie 2001 din SUA.

Bioetizarea politicului, de rând cu bioetizarea sferei influenţelor şi presiunilor politice, se manifestă foarte divers, în funcţie ce un şir de caracteristici sociocivilizaţionale, culturale, religioase, confesionale, instituţionale sau morale tradiţionale, specifice colectivităţilor. În orice condiţie, totuşi, bioetizarea posedă un şir de caracteristici comune, bazate pe caracterul imperativ şi primordial al obiectivului suprem pentru întreaga omenire în condiţiile necesităţi vitale de depăşire a crizei globale multidimensionale. Astfel că procesul decizional în contextul expansiunii bioeticii în spaţiul politic şi apariţiei unui şir de domenii noi de cercetare, printre care se remarcă *bioetica politică*, este determinat de nevoia elaborării mecanismelor socio-politice şi economice viabile şi eficiente anti-criză, adoptă modificări structurale profunde, în cadrul cărora importanţa activităţi-lor de presiune şi influenţă politică capătă o importanţă crucială pentru creşterea mobilităţii şi adaptabilităţii sistemului decizional, dar şi a întregului sistem politic la priorităţile contemporane ale umanităţii [20, p.104].

În cadrul sistemul social şi politic contemporan aflat sub impactul crizei globale, presiunea sociopolitică se transformă substanțial, sub impactul democ-ratic al legitimităţii, fiind înglobată în activitatea de comunicare sociopolitică, în cadrul căreia un rol central a fost atribuit partidelor politice ce coexistă, spre beneficiul întregii societăţi, cu numeroase organizaţii şi iniţiative civice, care urmăresc să determine şi să influenţeze deciziile guvernamentale. Totodată se remarcă o trăsătură comună pentru grupurile de presiune şi pentru cele de interes, pentru partidele politice şi organizaţiile social-politice, instituțiile guvernamentale, inclusiv, se evidenţiază faptul că, prin natura interacționalistă a activității lor zilnice, aceste tipuri de instituţii politice nu respectă în mod stabil diferenţierea foarte exactă dintre ele şi, în virtutea capacităţii lor de mobilitate exagerată, trec dintr-o formă instituţională politică în alta.

Procesul de adoptare a unei decizii politice implică o serie de activități şi acțiuni strict orientate atât ale factorilor politici de presiune, cât şi ale celor de

decizie, printre care: conceptualizarea şi perceperea problemei, ordonarea elementelor componente ale problemei, evidenţierea gradului ei de importanţă, a consecin□elor şi rezultatelor posibile, algoritmizarea şi alegerea unui curs de acţiuni, calculat astfel încât să asigure un randament maxim, în vederea soluţionării problemei şi atingerii scopurilor propuse. În acest sens, factorii de influen□ă adoptă tehnici şi tactici diferite în funcţie de natura factorului de decizie, mai cu seamă în condi□iile crizei globale, când deciziile socio-politice sunt dictate de necesită□i cu caracter de urgen□ă, crescând propor□ional posibilitatea unei erori decizionale cu repercusiuni grave asupra viitorului umanită□ii. În consecin□ă, analiza acţiunilor □i eforturilor de influenţă ale grupurilor de presiune asupra factorilor de decizie, a raporturilor dintre aceste două laturi ale procesului decizional, în condi□iile bioetizării sociumului □i politicului, reprezintă un aspect important al vie□ii politice contemporane.

Spectrul metodelor, tehnicilor şi practicilor de presiune în condi□iile bioetizării sferei presiunilor □i influen□elor politice devine extrem de larg în virtutea situa□iei excep□ionale create □i a instabilită□ii situa□iei macrosociale, iar aparatul metodologic de cercetare a procesului de influenţă, exercitată de către grupurile de presiune, de către factorii de influenţă în astfel de condi□ii, depinde foarte mult de contextul de activitate al acestora, de domeniul specific de interes, de precizia şi amploarea scopurilor propuse, de mijloacele şi resursele care le stau la dispoziţie şi la care au acces.

Bibliografie:

1. Sprincean S. Aspecte politice □i bioetice ale problematicii biosecurită□ii. // Revista de Filozofie, Sociologie □i □tiin□e Politice [Chişinău], Nr.3, 2010, p.112-122.
2. Чешко В.Ф. Генетика, біоетика, політика: коеволюція культурно-психологічних парадигм сучасної цивілізації. // Практична філософія, 2001, №3, с.44-71.
3. Спринчан С. Социо-политические аспекты выживания человечества в контексте эколого- и био- этической проблематики. // Vasiljevienė N., Jurčiukonytė A. (Eds.) Environmental Ethics: the Power of Ethics for Sustainable Development. - Vilnius: Mykolas Romeris University, 2010, p.264-270.
4. Спринчан С.Л. Биоэтика, политика и стратегии выживания человечества в контексте модернизации социума. // Модернизация науки и общества: вызовы и ответы: материалы междунар. науч. конф. (Саранск, 10 мая 2011 г.) - Саранск: ИП Афанасьев В.С., 2011, с.259-264.
5. Potter V.R. Global bioethics. Building on the Leopold Legacy. – Michigan: Michigan State University Press, 1988.
6. Спринчан С.Л. Биоэтика и публичные политики в контексте постде-

мократии. // Материалы Четвертого Национального Конгресса по биоэтике с международным участием. 20-23 сентября 2010 года, Киев Украина, Орг. ком. Акад. НАН и НАМНУ Ю.И.Кундиев [et al.]. – Киев, 2010, с.66-67.
7. Parsons T. On the Concept of Political Power. // Bendix R., Lipset S.M. (eds.) Class Status and Power. Social Stratification in Comparative Perspective. – New York: The Free Press, 1966, p.2-284.
8. Sprincean S., Țîrdea T.N. Factorii de influență în procesul elaborării deciziei politice // Revista de Filosofie □i Drept, 2001, nr.1 – Chişinău: AŞM, p.3-8.
9. Plano J.C., Riggs R.E., Robin H.S. Dicționar de Analiză Politică. – Bucureşti: Ecce Homo, 1993.
10. Măgureanu V. Studii de sociologie politică. – Bucureşti: Albatros, 1997.
11. Trăsnea O. Probleme de Sociologie Politică. – Bucureşti: Politică, 1975.
12. Negulescu P.P. Partidele Politice. – Bucureşti: Garamond, 1993.
13. Luca I. Politologie. – Timişoara: Helicon, 1995.
14. Ionescu Gh., de Madariaga I. Opoziția: Trecutul şi prezentul unei instituții politice. – Bucureşti: Humanitas, 1992.
15. Măgureanu V. Puterea politică: natura şi funcția sa socială. – Bucureşti: ed. Politică, 1979.
16. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы. – Москва: Прогресс, 1998
17. Meynaud J. Contribution a l'analyse de la pression de groupes. // Res Publica, 1962, Nr.IV, p.4-12.
18. Buffelan J.P. Introduction a la sociologie politique. – Paris: Masson et C-ie, 1969.
19. Almond G.A., Powel G.B. Comparative Politics a Development Approach. – Boston, 1966.
20. Sprincean S. Unele dimensiuni ale bioeticii politice. // Strategia de supravie□uire a civiliza□iei contemporane în contextul bioeticii, filosofiei □i medicinei. / red. resp. T.N.□îrdea. Vol.2. - Chi□inău: Print-Caro, 2012, p.103-106.

Prezentat la redactie
la 12 ianuarie 2013

Recenzent – ***Victor MORARU***, doctor habilitat in stiinte politice, profesor

ЦИВИЛИЗАЦИОННЫЕ ОРИЕНТАЦИИ МОЛОДЕЖИ МОЛДОВЫ (по результатам социологических исследований)

Татьяна **ТУРКО**
Республика Молдова, Кишинев, Молдавский государственный университет, факультет международных отношений, политических и административных наук, кафедра политической науки
Доктор политических наук, доцент

This article is dedicated to the problem of civilizational orientations of Moldavian youth. The timeliness of this subject is defined by the fact that the cultural-civilisational choice of the Republic of Moldova is largely dependent on young people ages 16 to 25. Sociological research data confirms apparent prevalence of pro-Western and pro-European identity in the notions of college-going young persons. At the same time the number of young people of neutral position on this question is significant. They identify Moldova either as an intermediary between Western and Eastern sides of socio-cultural attraction or as a different civilization model entirely.

The article points that the Republic of Moldova is a polyethnic and multicultural state. Which is why the civilizational orientation of youth is largely defined by their ethnicity: Moldavian youth has a more pronounced European orientation, as opposed to Slavic youth, whose European orientation is less pronounced. Even less so these orientations appear in Transnistrian youth, regardless of ethnicity. This being said, the youth on the territory of Moldova, with an exception of Transnistria, has a stable civic identity. Approximately 80% of respondents identify themselves as citizens of the Republic of Moldova; notably this is true for all ethnic groups.

Authors indicate that present-day Moldavian youth has not developed political identification. They find the following reasons for this: lack of social consolidation encouraging ideas on the part of the state; ineffective youth politics; low level of social protection for youth. At the same time the youth finds traditional values important: health, family, happiness, success, freedom. The article highlights the fact that among the most significant values appear these associated with liberalization and democratization of social relationships: i.e., success and freedom.

Today the European choice is an existential problem for the Moldavian society. The solution of this problem could be a stable equilibrium, the middle way, that is, the preservation of national characteristics integrated into the European civilization.

Проблема культурно-цивилизационного выбора является одной из на-

иболее актуальных для всего посткоммунистического мира. Если страны Восточной Европы, входившие в социалистический блок, определились со своим цивилизационным будущим, сделав ставку на интеграцию в Евросоюз, то большинство государств бывшего Советского Союза, в том числе и Молдова, по-прежнему находится в стадии переходного периода.

Республика Молдова расположена на стыке нескольких цивилизационных тектонических плит – восточно-христианской (православной), западной и тюркской. Все они послужили благодатной почвой для зарождения и развития различных этнических, языковых, религиозных и прочих социокультурных конфликтов в рамках локального проявления такой глобальной цивилизационной дихотомии как «Восток – Запад».

Молдавское общество расколото на две части, одна из которых ориентирована на Запад, связывает будущее Молдовы с вхождением в Европейский Союз, а другая занимает пророссийскую позицию. Наиболее активную позицию в этом конфликтном процессе занимает учащаяся молодежь от 16 до 25 лет. Именно от этой части населения во многом зависит культурно-цивилизационный выбор Республики Молдова, а события 2009 года подтвердили значимость этой проблемы именно для молодежной среды. Поэтому важно выявить цивилизационные ориентации молодежи, то есть установки на те блага, которые позволяют индивиду в большей степени рационально устроить свою индивидуальную жизнь во всех или в каких-либо одних ее аспектах (но основных) на более высоком уровне. Иначе говоря, индивид получает возможность использовать нечто из культуры другого общества как средство, более совершенное в сравнении с собственной культурой, для достижения других целей, которые, в свою очередь, также являются средством для достижения других целей.

Наличие у данной социальной группы многих необходимых для активного участия ресурсов: физических, временных (невовлеченность в трудовой процесс), материальных (благодаря, как правило, финансовой поддержке со стороны), интеллектуальных, социально-психологических (склонность к радикализму и максимализму, повышенная восприимчивость к новым идеям, неустойчивость позиций по различным проблемам ввиду незавершенной социализации) – позволило ей стать, с одной стороны, серьезным игроком на социально-политическом поле, а с другой – своеобразным индикатором уровня и потенциала конфликтности в молдавском обществе, вектора его цивилизационного развития и будущего страны в целом.

Как показывают социологические исследования, проведенные в 2007-2008 годах, исходя из соотношения цивилизационных ориентаций на локальный и мировой типы, студенческая молодежь Республики Молдова разделена на примерно две равные группы. Ориентации одной группы сту-

дентов - 46.7% остаются в рамках локальной (молдавской) цивилизации, другая - 53.3%, в несколько больших пропорциях ориентирована на другие цивилизации [7, с.26]. Следует так же отметить, что в первой группе в свою очередь существуют цивилизационные ориентационные различия. Дело в том, что, даже оставаясь в рамках собственной локальной цивилизации, одна часть респондентов принимает «западные» цивилизационные ценности, другая «восточные». Этому способствует наличие в молдавской цивилизации противоположных цивилизационных элементов: «западных» и «восточных». Таким образом, в студенческой среде можно констатировать наличие многослойной и противоречивой цивилизационной ориентации. Данный факт показывает, что в этой ситуации весьма трудно рассчитывать на стабилизирующий потенциал данной социальной группы населения страны.

Ведущее место в цивилизационных ориентациях студенческой молодежи занимает «западная» цивилизация - 80.5%. На втором месте «восточно-славянская» - 16.4% [7, с.27]. Ясно, что основной цивилизационный «разлом» проходит между «западной» и «восточно-славянской» цивилизациями. Именно эти цивилизации играют ведущую роль как в групповом объединении, так и в групповом разъединении единой студенческой группы страны. Можно констатировать существенные противоречия между двумя ориентационными группами. Группа студенческой молодежи, ориентированная на западную цивилизацию, преобладает не только в процентном, но и в абсолютном значении. Следует так же учесть, что данный цивилизационный разлом проходит также и по этническим параметрам.

Результаты социологического исследования, проведенного среди студенческой молодежи страны в 2010 году, подтверждают данные выводы. 24% опрошенных считают Молдову европейским государством, частью западной цивилизации, а каждый четвертый указывает на то, что Молдова является восточноевропейским государством и периферией западной цивилизации. Это свидетельствует о том, что европейский вектор развития поддерживается молодежью Молдовы, а европейские ценности нормы и идеалы воспринимаются ею в большой мере. Такое отношение можно объяснить развитием процессов модернизации и демократизации, примером которых являются западноевропейские государства; подтверждение европейского вектора развития нынешней властью, интенсификацией миграционных процессов в страны Западной Европы и т.д.

Вместе с тем 22,9% респондентов считают, что у Молдовы есть свой собственный путь развития, 19,4% участников исследования отмечают, что наша страна является мостом между Востоком и Западом. Это можно объяснить, во-первых, геополитическим положением страны, и, во-вторых, что Молдова находится на пересечении влияния западной и восточ-

ной цивилизации, используя культурные ценности и той, и другой. Принадлежность к западной цивилизации отрицают 5,1% опрошенных, считающих, что Молдова больше восточное, нежели западное государство, и можно предположить, что такой точки зрения придерживаются представители нетитульной нации [3, с.46].

Эти данные подтверждают явное превалирование в представлениях студенческой молодежи прозападной и проевропейской идентичности Республики Молдова: практически половина опрошенных так или иначе отметила принадлежность республики к западной цивилизации. В тоже время значительна доля тех молодых людей, которые заняли нейтральную позицию по данному вопросу, идентифицировав Молдову либо как посредника между западным и восточным полюсами социокультурного притяжения, либо как отличную от них, особую цивилизационную модель. Таким образом, приведенные данные подтверждают бинарность представлений молодежи о цивилизационном статусе родной страны, но не столько по линии «Восток – Запад», сколько в рамках противопоставления западной, с одной стороны, и пограничной/самобытной идентичности, с другой.

На молодежь Республики Молдова большое влияние оказывает пример Румынии, ставшей членом Евросоюза и НАТО, и интегрирующейся в европейские политические и экономические институты. Евросоюз и Запад в целом рассматриваются как более перспективный центр цивилизационного притяжения, чем Россия. Ценности свободы и демократии, ассоциируемые с западной цивилизацией, воспринимаются молодежью Молдовы в качестве фундаментальных ценностей настоящего и тем более будущего своей страны.

Республика Молдова является полиэтническим и поликультурным государством. Поэтому цивилизационная ориентация молодежи в значительной степени определяется их этнической принадлежностью: молдавская молодежь имеет более выраженную европейскую ориентацию, у славянской молодежи она менее выражена. Еще меньше эти ориентации выражены у молодежи Приднестровья, независимо от этнической принадлежности. В общей сложности, более половины респондентов молдавской национальности представляют Молдову в качестве европейской страны и части западного мира, среди студентов-славян этот показатель почти вдвое ниже: большинство из них разделяют мнение об особом цивилизационном качестве Молдовы, отличном в равной степени и от восточной, и от западной социокультурной модели.

При этом молодежь на территории Молдовы, за исключением Приднестровья, имеет устойчивую гражданскую идентичность – около 80% респондентов идентифицируют себя как граждане Республики Молдова, причем этот показатель характерен для всех этнических групп. Исключе-

ние составляют респонденты-украинцы, среди которых этот показатель вдвое меньше. У части молодежи титульной нации эта идентичность сочетается с румынской идентичностью, в результате чего сформировалась сложная этноцивилизационная идентичность.

Самоопределение в рамках принадлежности к Восточной Европе свойственно половине представителей титульной нации и студентов, идентифицирующих себя как румыны, а также 43% русских. Украинцы, болгары и особенно гагаузы ассоциируют себя с данным регионом в значительно меньшей степени (32,1%, 31,2% и 23,3% соответственно). Данные этнические меньшинства более склонны отождествлять себя с внутренними локальными единицами: суждение «Я - житель своего района» в той или иной степени важно для почти двух третей респондентов болгар, гагаузов и почти половины украинцев и русских. Аналогичная локальная идентичность присуща также 60% студентов с румынской идентификацией и 75% молодых людей молдавской национальности [3, с.43].

В контексте исследования цивилизационной направленности молодого поколения необходимо уделить особое внимание национальному и религиозному фактору. В связи с этим примечателен высокий уровень национального самосознания у представителей всех этносов: абсолютное большинство респондентов каждой из данных категорий подчеркивает значимость своей принадлежности к той или иной национальности. Наиболее высок этот показатель у тех, кто идентифицирует себя как румын, а также у болгар, гагаузов: около 90% представителей данных групп отмечают важность установки «Я – представитель своей национальности». Среди молдаван, русских и украинцев значимость национальной идентичности представлена на уровне 70-80%, но в отличие от молдаван, русские и украинцы более сдержаны в этом отношении: только четверть из них разделяет мнение об особой важности этого вида идентичности (у представителей титульной нации – 45,5%).

Что касается религиозного фактора в самоопределении респондентов, следует отметить высокую значимость данного вида идентичности для молодых людей молдавской национальности (80,6%), гагаузов (75%), болгар (68,8%) и румын (66,3%). Украинцы и, в особенности, русские меньше склонны идентифицировать себя с представителями какой-либо религии: значимость этого фактора признают чуть более половины респондентов каждой из данных этнических групп [3, с.43-44].

Таким образом, высокий уровень значимости всех видов идентичности свойственен только представителям титульной нации, тогда как самосознание студентов, принадлежащих к восточнославянским (русские и украинцы), южнославянским (болгары) и тюркским (гагаузы) этническим меньшинствам характеризуется определенным уровнем фрагментарности.

Так, наблюдается значительная схожесть идентитарных представлений гагаузов и болгар, самоидентификация которых определяется, в большей степени в категориях национальной принадлежности (особенно у гагаузов) и гражданского сознания при высоком уровне религиозной и локальной идентичности.

Социокультурные идентичности русских и украинцев характеризуются меньшей значимостью национального фактора, для русских свойственно достаточно развитое представление о гражданской принадлежности к Республике Молдова. Неоформленность идентитарных представлений респондентов-славян, очевидно, связана с их менее компактным проживанием по сравнению с болгарами и гагаузами (отсюда слабая локальная идентичность), меньшей приверженность традиционализму и патриархальности (недостаточно развитая религиозная идентичность) и в целом маргинальным положением украинцев и русских в молдавском обществе и низким уровнем их интеграции в социокультурное пространство страны.

Молодые люди молдавской национальности, а также респонденты с румынской идентичностью, демонстрируют высокий уровень гражданского самосознания и средний уровень ориентации на Восточную Европу. В тоже время они в большей мере подвержены влиянию национального фактора, а, с другой стороны, выказывают меньшую восприимчивость к локальной и религиозной идентичности.

Существует и другая сторона проблемы, связанная с многонациональным составом общества. Динамика современных конфликтов подтверждает катализаторскую роль национального фактора в рамках столкновения цивилизаций, а высокая восприимчивость масс к национальной проблеме свидетельствует о его деструктивном воздействии на процесс социальной идентификации. Пример Республики Молдова типичен в том смысле, что конфликтный характер идентификационных представлений проявляется не только по линии национальной проблемы, но и проблемы лингвистической. Такая ситуация раскола в обществе объясняется как объективными (трудное и неоднозначное историческое прошлое), так и субъективными факторами (идеологизация, манипулирование и спекуляции на национальную и языковую тему, реализация личных и групповых интересов со стороны внутренних и внешних сил).

Отношение молодежи к этим проблемам неоднозначно: 47,5% молодых респондентов считают, что государственным языком Республики Молдова должен быть румынский, а не молдавский язык, в то время как этот показатель среди населения в целом составляет 36,3%. Также представители молодого поколения выражают неодобрение приданию русскому языку статуса государственного – против этого высказались 47,5% опрошенных, а среди населения в целом – 38,8% респондентов [2].

Это свидетельствует о том, что в молдавском обществе сложилась система социокультурных ориентаций молодежи, отличная от социальных представлений общества в целом, что является примером конфликта поколений. Имеющийся в любом обществе конфликт отцов и детей обостряется существующим на всем постсоветском пространстве конфликтом ценностей, когда молодежь вынуждена ориентироваться не столько на опыт старших, сколько на актуальное знание. Это создает дополнительную почву для вызревания противоречий между представителями разных поколений.

Одним из показателей цивилизационной направленности молодежи Молдовы, является исторический фактор. В оценке данного фактора молодежь также демонстрирует прозападные настроения. Так, положительное отношение к коммунистическому режиму в Молдове (до 1990 г.) выражает менее четверти опрошенных. На вопрос, связанный с вхождением Молдовы в состав СССР (28 июня 1940 г.) более трети молодых респондентов квалифицировали этот процесс как «оккупация части Румынии», каждый пятый как «освобождение от румынской оккупации», а 43,3% индифферентны к этой проблеме. Такое неоднозначное отношение к данной проблеме связано, с одной стороны, с тем, что в рамках внешнего сотрудничества многие молодые люди демонстрируют определенный прагматизм, выступают за стратегическое партнерство Республики Молдова с Российской Федерацией, учитывая, что между двумя странами существуют многосторонние и взаимовыгодные связи. С другой стороны, геополитические и цивилизационные ориентации молодежи характеризуются наличием достаточно сильной аффективной и иррациональной составляющей, высокой степенью идеологизированности. В настоящее время европейская риторика находящихся у власти либерально-демократических сил способствует закреплению и дальнейшей популяризации западной цивилизационной модели среди молдавского населения.

Большую тревогу вызывает несформированность у современной молодежи политической идентификации. Политическая идентификация представляет собой процесс формирования политических убеждений и ориентаций различных социальных групп, каждая из которых характеризуется определенным уровнем и образом жизни, структурой потребления, особенностями культуры и психологии.

Активность молодежи в социокультурной области является показателем становления гражданского общества. Политические ценности играют особую роль в цивилизационном выборе в процессе идентификации данной социальной группы. В рамках социологических исследований была предпринята попытка выявить уровень вовлеченности молодежи в политику. На вопрос «Каково Ваше отношение к политике?» только 6,7% респон-

дентов признали, что являются членами политических партий. Возможно, это объясняется тем, что многие молодые люди не могут идентифицировать свои политические взгляды с идеологией партий, существующих в Молдове. Только 22,9% опрошенных указали, что они всегда ходят на выборы и иногда участвуют в политических акциях. Довольно высокий процент опрошенных (7,9%) указали, что не интересуются политикой. Это свидетельствует о политической пассивности подрастающего поколения, которая в определенной степени говорит о неприятии всего, что связано с политикой. Уровень информированности молодежи об основных политических событиях является достаточно высоким: 34,3% молодых людей указали на то, что они постоянно следят за новостями, обсуждают их с друзьями. Но, несмотря на это, аполитичность возводится в принцип, становится одной из ценностей мировоззренческого характера [9, с.85].

Каковы же причины политической апатии современной молдавской молодежи? Во-первых, после развала Советского Союза возник идеологический вакуум. Государству так и не удалось предложить обществу идеи, которые способствовали бы социальной консолидации и препятствовали развитию аномии. Во-вторых, на протяжении более 20 лет государство осуществляло крайне неэффективную молодежную политику. Молодежь фактически оказалась предоставлена сама себе. Это обусловило актуализацию кризиса молодежной идентичности и ее перманентные поиски. Поэтому неслучайно появление огромное количества неформальных молодежных организаций, которые предлагали своеобразное заполнение этого идеологического вакуума (готы, эмо, рэперы, толкинисты, байкеры, паркурщики и др.). В-третьих, важной причиной политической апатии у молодежи является низкий уровень ее социальной защищенности.

Как уже отмечалось, Республика Молдова является полиэтническим обществом, поэтому важно выделить отношение к политике у представителей различных этнических групп. Анализируя распределение мнений по вопросу об отношении к политике у различных этнических групп, проживающих на территории Молдовы, следует отметить, что политизированность респондентов различается в зависимости от их этнической принадлежности.

Наибольшую политизированность («являюсь членом политической партии») демонстрирует молодежь, идентифицирующая себя как румыны (10,6%) и молдаване (7,3%). У этих групп зафиксирован также наибольший показатель по позиции «я всегда хожу на выборы и иногда участвую в политических акциях»: среди румын – 42,4% среди молдаван – 23,7% опрошенных. Среди представителей русской, украинской, гагаузской и болгарской национальности очень мало тех, кто состоит в какой-либо политической партии – соответственно 3,4%, 3,6%, 3,7% и 3,2%, хотя в Молдове

существуют партии, представляющие интересы национальных меньшинств (общественно-политическое движение «Равноправие», Партия социалистов Республики Молдова «Patria – Родина» и др.) Это можно объяснить тем, что работа с молодежью в этих партиях практически не ведется, и они не рассматривают молодежь в качестве «своего» электората.

Вместе с тем обращает на себя внимание достаточно высокий показатель среди представителей национальных меньшинств, кто постоянно следит за новостями и обсуждает их с друзьями: 45,2% у болгар, 44,8% у русских, 44,2% у гагаузов по сравнению с 36,5% у румын и 32,9% у молдаван. Среди тех, кто вообще не интересуется политикой больше всего украинцев – 12,5% [9, с.87-88].

Если рассматривать уровень политической идентичности молдавской молодежи с точки зрения географического региона (Север – Центр - Юг), то оказывается, что наиболее активную политическую позицию демонстрируют молодые люди, проживающие в центральной части страны. Этот факт объясняется тем, что в данном регионе находится столица страны и сконцентрированы высшие учебные заведения. Именно в центральном регионе наибольшее количество молодых людей – 87,8% - являются членами политических партий, в то время как на юге этот показатель составляет лишь 3,7%. Другим показателем политической активности является постоянное участие в выборах и участие в политических акциях: здесь также лидируют респонденты из центра – 86,8%. Это связано с тем, что, как правило, политические акции проводятся в столице, и политические партии зачастую мобилизуют жителей близлежащих районов для участия в таких мероприятиях.

Одним из показателей политической идентичности является осознание того, что та или иная партия выражает интересы личности. Для выявления политических предпочтений современной молодежи респондентам был задан вопрос: «Как Вы думаете, какие из существующих в стране партий выражают Ваши интересы?» Каждый четвертый респондент ответил, что такой партией является Либерально-демократическая партия Молдовы, для 16,7% молодых людей – Либеральная партия, 12,7% отметили, что их интересы выражает Партия коммунистов. 43% опрошенных указали, что таких партий нет или они их не знают. Однако партийные предпочтения молодежи и общества в целом не совпадают. Как показывают данные Барометра общественного мнения, наибольшим доверием в обществе пользуется Партия коммунистов – 35%. Согласно опросам, либеральных демократов поддерживают, в основном, молодые люди с высшим образованием, а коммунистов – люди преклонного возраста, национальные меньшинства, электорат с низким уровнем образования и доходов [2]. Эту ситуацию можно объяснить низким уровнем политической культуры моло-

дежи и общества в целом, индифферентным отношением к политике, недоверием к власти и политическим лидерам.

Одним из решений данной проблемы может стать создание молодежных партийных организаций, число которых в последнее время растет. Партии начинают не только омолаживать свой состав, но и создавать молодежные организации с идентичной идеологией. В нашей стране молодежные организации действуют при Партии коммунистов Республики Молдова, Либеральной партии, Либерально-демократической партии Молдовы и некоторых других [10, с.126-133]. Явление это очень сложное, молодежные организации могут использоваться для различных целей – выступать не только как «кузница кадров» для материнских партий, но и стать ударной силой партии в различного рода протестных мероприятиях. Молодежь начинают рассматривать как серьезный политический ресурс.

Если рассматривать партийные предпочтения молодежи с точки зрения национального фактора, то оказывается, что представители молдавской и румынской национальности отдают предпочтение Либерально-демократической партии Молдовы (29,7% и 39,8%) и Либеральной партии (18,9% и 39,8%). Партия коммунистов Республики Молдова оказалась лидером среди респондентов гагаузской (45,5%), русской (45,0%), болгарской (40,6%) и других национальностей (45,5%). Демократическую партию поддерживает, в основном, молодые люди других национальностей – 9,1%, среди представителей молдавской национальности этот показатель составляет 6,4%. Указали на то, что таких партий нет 31,7% русских и 30,4% украинцев, затруднились с ответом на этот вопрос 31,3% респондентов болгарской и 29,1% гагаузской национальности.

С точки зрения регионального фактора выяснилось, что Партию коммунистов выбрала, в основном молодежь юга страны (45,8%), где сконцентрированы представители гагаузской и болгарской национальности, а также из северного региона (13,9%), где сосредоточены русские и украинцы. Либерал-демократов больше всего поддерживают в центральном районе (28,2%) и в северном (18,8%). Также в северном районе наибольшее количество респондентов указали на то, что таких партий нет (28,5%) и 29,9% затруднились ответить на этот вопрос.

Таким образом, наиболее популярной политической партией среди молодежи Молдовы является Либерально-демократическая партия. Но если говорить о политических предпочтениях молдавской молодежи в контексте цивилизационного выбора, то в целом она проявляет слабый интерес к политике, хотя ходит на выборы и проинформирована о политических событиях. Представители молдавского и румынского сегмента данной социальной группы чаще, чем молодые люди других национальностей, становятся членами политических партий и участвуют в политических ак-

циях. Самой активной в политическом плане является молодежь из центрального региона страны, а самой индифферентной – молодежь из южного региона.

Важным критерием гражданской и политической идентичности является патриотизм. К сожалению, патриотизм как ценность признают только 2% молодежи, а в исследовании 2007-2008 гг. каждый четвертый респондент указал на то, что он не верит в будущее этой страны. Но без чувства гордости за свою страну, сопричастности к ее прошлому и настоящему маловероятно успешное развитие любого государства.

Важными ценностями для молодежи являются здоровье (84.7%), семья (65%), счастье (36.3%), успех (19.2%), свобода (18.4%) [9, с.86]. Как можно заметить, на первых местах находятся ценности, многие из которых традиционно воспринимались как экзистенциальные: семья, успех, здоровье. Большинство из этих ценностей значимыми были 20, 30, 40 лет назад. При этом важно обратить внимание на тот факт, среди пяти наиболее значимых ценностей появляются те, которые ассоциируются с либерализацией и демократизацией социальных отношений: это успех и свобода. Следует подчеркнуть, что каждая их экзистенциальных ценностей, наряду с устоявшимся аксиологическим содержанием, обладает и новым, отражающим трансформационные тенденции.

В контексте цивилизационных ориентаций молодежи значимой ценностью выступает возможность самореализации. При выборе направления цивилизационных устремлений студенческая молодежь этот показатель на одно из первых мест. Каждый третий респондент считает, что только у себя дома они смогут самореализоваться, 15,4% опрошенных считают, что самореализация возможна в рамках западноевропейского типа цивилизации, 8,2% указывают на восточно-славянский тип (Россия, Украина, Беларусь). Те респонденты, которые однозначно ориентируются на другие цивилизации, оценивают возможность самореализации дома существенно ниже [7, с.28]. В то же время студенты вполне отдают себе отчет в том, что переход на другой цивилизационный уровень принесет с собой и массу проблем.

Результаты исследования, проведенного в 2007-2008 гг. показывают, что основную роль в цивилизационных ориентациях студенческой молодежи играют те «блага», которые им предоставляют те или иные страны-цивилизации, что видно из таблицы 1.

Таблица 1. Мотивы отказа от собственной локальной цивилизации

	Мотивы отказа от собственной локальной цивилизации	***Кол-во***	***%***
1	Низкие заработки	399	76.1*

2	Отсутствие хорошей работы	317	60.5
3	Забота о своем будущем	259	49.4
4	Бытовая неустроенность, проблемы с жильем	226	43.1
5	Невозможность трудоустройства по специальности	197	37.6
6	Отсутствие перспектив профессионального роста	178	34.0
7	За границей больше возможности реализовать себя и утвердиться как личность	140	26.7
8	Я не верю в будущее этой страны	133	25.4
9	Низкий уровень культуры	129	24.6

*Общее количество более 100%, так как респонденты могли выбирать несколько вариантов ответов

Из данных таблицы видно, что собственно культура, как мотивационный фактор, занимает одно из последних мест среди других, носящих более «технологический» характер, и которые можно объединить одним термином «блага».

Данный факт находит подтверждение и в проведенных глубинных интервью, оценках экспертов. Так, один из них отмечает (2005), что *«многие мигранты раньше не оставались в Европе на постоянное местожительство..., а сейчас увидели, что жизнь там лучше, чем у нас, находят работу, и уезжают насовсем и берут с собой и детей. Недавно молодая семья уехала на постоянное место жительства в Канаду. В Португалию 8 семей уехали насовсем» (с.Балабанешты, Криуленский район, работник примэрии).*

Другой похожий случай: *«...девушки уехали, «там лучше», - сказали они» (с.Чиорешты, Ниспоренский район, секретарь примэрии).*

Разумеется, в студенческой среде существует и проблема несформированности, «размытости» цивилизационных представлений и ориентаций. Поскольку собственного опыта у большинства молодых людей еще недостаточно, хотя и отрицать полностью его невозможно, основную роль играют «значимые другие»: близкие родственники и друзья.

Таблица 2. Влияние родственников и друзей, проживающих за границей, на цивилизационные ориентации студенческой молодежи (%):

Имеют за границей:		***Наличие цивилизационной ориентации***							
		Да		*Нет*		*трудно ответить*		*Всего*	
		к-во	%	к-во	%	к-во	%	к-во	%
1	Близких родственников	249	59.3	72	17.1	99	23.4	420	100
2	Близких	54	62.8	10	11.7	22	25.6	86	100

	родственников и друзей								
3	Друзей	77	43.0	47	26.2	55	30.8	179	100
4	Не имеют	36	35.3	31	26.2	35	30.8	102	100
5	Нет ответа	14	31.8	8	18.2	22	50.0	44	100
	Всего	431	51.7	168	20.2	234	28.1	100	833

Данные исследования показывают, что главную роль в формировании цивилизационных ориентаций студенческой молодежи играют прежде всего близкие родственники и друзья (Таблица 2).

Очевидно, что цивилизационные ориентации в данном регионе среди населения в целом в значительной мере испытывают влияние родственных и дружеских отношений. Так, исследование, проведенное в Республике Молдова, включая Приднестровье, показало, что пространственные контакты жителей Молдовы за пределы своей страны в значительной степени активизируются в значительной степени при наличии родственников и друзей в России, а также в странах бывшего СССР. Так, из Молдовы и Приднестровья за последние 5 лет выезжали в другие регионы бывшего СССР, прежде всего в Россию, «навестить родственников» соответственно 18.9% и 53.3%, «навестить друзей» соответственно 6.1% и 16.0%. Вполне логично предположить, что и цивилизационнные ориентации жителей Приднестровья (Тирасполь) по сравнению с правобережной частью Республики Молдова (Кишинев) в значительно большей мере ориентированы на «восток», чем на «запад».

Указывая на значимость собственного опыта в формировании цивилизационных ориентаций студенческой молодежи, можно отметить, что молодые молдавские мигранты, проработав несколько лет в странах Западной Европы, прежде всего отмечают наличие именно «благ» в этих странах и ими мотивируют свое решение остаться на постоянное местожительство. Проведенные исследования молодых трудовых мигрантов показывают, что в более широком социальном контексте на смену цивилизационной ориентации влияют прежде всего именно цивилизационные «блага», а не низкая оценка «ценностей» культуры собственной страны. Смена культурных ориентаций, по крайней мере, в рамках одного поколения мигрантов практически невозможна. Исследования показали, что такой смены и не происходит [5]. Конечно, в будущем возможен отказ и от собственных культурных ценностей и их отрицание. Одними из таких примеров может послужить высказывание следующего респондента: *«Сейчас мне там очень нравится, даже больше, чем у себя дома, поскольку жизнь там намного легче, места красивые. И культура высокая».*

«Европейские» цивилизационные ориентации обусловлены в сознании респондентов такими факторами, как более высокая организация работы, архитектура, деньги (евро), демократия, система медицинского обслуживания и другое [1].

Приведем еще несколько примеров, демонстрирующих принятие прежде всего именно тех сторон жизни в частности в Италии, которые относятся к цивилизационным качествам жизни.

«Помимо условий для работы и архитектурных достопримечательностей Италия может гордиться миром и демократией, системой медицинского обслуживания, предусматривающей заботу как о собственных гражданах, так и об иностранцах, высоким уровнем образования и членством в Европейском Союзе со всеми связанными с этим преимуществами).

«Что понравилось? Условия жизни, возможности чего-то достичь (для итальянцев), отсутствие многих проблем, которые есть у нас, хорошие дороги. А про условия работы в больнице, - даже говорить не хочется - как спокойно они работают, скольких проблем, съедающих наши больницы, они не имеют, какое обеспечение лекарствами, оборудованием, всем необходимым».

«Италия страна нормальная, цивилизованная».

«Итальянская полиция самая демократичная в мире. Тебя могут задержать, когда ты нарушаешь правила, в остальном ты предоставлен сам себе. Они вежливы, культурны и в то же время чрезвычайно строги в том, что касается нарушения законов».

В этой оценке итальянской полиции скрыто проявляется ее противопоставление по меньшей мере молдавской полиции как менее демократичной, культурной и более попустительской в отношении соблюдения гражданами законов.

Таким образом, данные свидетельствуют о существовании в среде студенческой молодежи Республики Молдова цивилизационного разлома по нескольким составляющим: как в рамках локальной, молдавской цивилизации, так и с точки зрения дихотомии цивилизационных ориентаций молдавской молодежи на «западное» и «восточное» направления.

Цивилизационные ориентации молдавской молодежи ярко проявляются в процессе учебной и постучебной миграции. В условиях глобализации рынка труда выпускники учебных заведений в большинстве своем ориентированы на эмиграцию после окончания вуза. Глобализация, делающая межгосударственные границы более транспарентными, способствует повышению мобильности квалифицированных специалистов. В отличие от трудовой миграции, для молодежной миграции характерно то, что их основной целью, кроме улучшения материального положения, является

возможность изучения иностранных языков, знакомство с культурным наследием тех стран, где происходит обучение.

У Республики Молдова со многими странами действует соглашение об обмене студентами. Выбор молодыми людьми страны обучения во многом обусловливается их цивилизационными ориентациями, которые, в свою очередь, часто определяются лингвистическим фактором. Так, учеба в России привлекательна, в основном, для русскоязычной молодежи Молдовы. На 2012/2013 учебный год Россия выделила Молдове 110 стипендий, а Украина предоставила для молдавских выпускников 100 мест, из которых 90 для граждан Молдовы украинской национальности, 10 для представителей других этнических групп и 3 места в аспирантуру [4]. Причем эти цифры остаются неизменными на протяжении последних трех лет. Также бюджетные места для молдавской молодежи предлагали Болгария, Турция, Чехия, Словакия, Китай и др.

Однако самыми востребованными для молдавских граждан являются румынские вузы. Поступление в них воспринимается как приобщение к «западной цивилизации», что объясняется статусом Румынии как члена Евросоюза и НАТО. Румыния для большинства молдаван – западная (демократическая) страна, с которой Молдову объединяет общее историческое прошлое. На 2012/2013 учебный год Румыния предоставила Молдове около 5000 стипендий, также как и в последние три года [4].

В то же время необходимо отметить, что во время обучения в Румынии и после возвращения на родину, молдавские студенты сталкиваются с рядом проблем, прежде всего идентификационного характера. «Студенты из Молдовы не чувствуют себя дома в Румынии. С другой стороны, после окончания учебы, возвращаясь домой в Молдову, они уже там не чувствуют себя как дома, поскольку там они уже «не свои», уже восприняли другую культуру. В Румынии они часто воспринимаются как отдельная группа – из-за диалекта, а также в качестве привилегированного класса (из-за постоянных финансовых преимуществ, предоставляемых румынским правительством) [8, с.108].

Роль учебы как фактора цивилизационного выбора молдавской молодежи подразумевает не только учебную миграцию в другие страны, но и определенную организацию внутренней образовательной системы. В этом смысле Молдова подтвердила свой европейский цивилизационный выбор, перейдя в мае 2005 года на Болонскую систему организации образования, которая поощряет и стимулирует мобильность студентов во время процесса обучения.

Академическая мобильность не только предоставляет возможность обучения в других странах, но и создает реальные предпосылки для выработки у молодых людей общих ценностей и идеалов. Болонская система

образования дает молодым людям шанс жить в другой стране, приобщаться к европейской системе ценностей. Европейское образование будет способствовать формированию компетентных специалистов, конкурентоспособных на европейском рынке труда, а также сможет обеспечить устойчивое социально-экономическое и культурное развитие Республики Молдова. В этом смысле бесспорна роль молодежи в продвижении европейских демократических ценностей.

Проявлением цивилизационного выбора молдавской молодежи можно считать приоритеты молодых людей в определении основного вектора внешней политики молдавского государства. Результаты исследований свидетельствуют о высокой степени прагматизма во внешних геополитических и социокультурных ориентациях студенческой молодежи: большое число респондентов высказываются за стратегическое партнерство Республики Молдова с Россией как традиционно основного политического, экономического и культурного центра в регионе. Наибольшую поддержку получили европейские страны, привлекательность которых обусловлена, прежде всего, более высоким уровнем жизни и общественного развития. В рейтинге европейских стран лидирует Румыния, что объясняется не только соседством, общим историческим прошлым, особой культурной и языковой близостью с Молдовой или унионистскими настроениями определенной части как молдавского, так и румынского населения, но в значительной степени подкрепляется восприятием Румынии, члена Евросоюза, в качестве посредника между Кишиневом и Брюсселем в процессе евроинтеграции Республики Молдова, как своеобразное «окно в Европу», реальный шанс для вхождения в западный мир.

Данная специфика цивилизационной направленности молдавской молодежи также прослеживается в рамках опросов общественного мнения и подтверждает бинарность представлений молодого поколения о социокультурной идентичности и геополитическом векторе развития страны. Согласно республиканскому опросу, проведенному в мае 2010 года [2], среди ответов молодых респондентов фиксируются две полярные позиции: тех, кто высказывается за приоритетность стратегического партнерства с Российской Федерацией (40%) и сторонников первоочередного сотрудничества с Западом, представленном Европейским Союзом (32,9%) и Румынией (13,6%). Помимо этого, из всех возрастных групп именно молодежь демонстрирует самый высокий процент положительной позиции по вопросу о потенциальном присоединении Республики Молдова к Европейскому Союзу и НАТО – 65% молодых респондентов проголосовали бы за вхождение Молдовы в Евросоюз и 27,3% - за присоединение к НАТО (среднее значение по молдавскому населению в целом 61,4% и 22,4% соответственно).

Таким образом, рациональный политический выбор Молдовы не может исключать проевропейский вектор сотрудничества и интеграции. Евросоюз – это мощное объединение государств на границах с Молдовой. Это – европейская культура, европейский образ жизни и европейские ценности, которые являются привлекательными для жителей Молдовы, тем более, что многие из них убедились в этом, выезжая на заработки или на учебу. Большая часть населения страны, в том числе и многие из тех, кто ориентируется на Россию, не представляет себе будущего без интеграции с Европой.

С другой стороны, Молдова всегда была и будет мостом между Востоком и Западом. Даже делая ставку на европейскую цивилизационную интеграцию, не следует разрывать отношения с Россией. Во-первых, это экономические интересы (российский рынок сбыта для молдавской продукции), которые требуют сохранения и развития традиционных связей с Россией и другими странами СНГ. Во-вторых, посреднические усилия России в урегулировании приднестровского конфликта. В-третьих, значительная часть населения Молдовы не представляет себя без сохранения культурных и информационных связей с Россией и русской цивилизацией [11].

Сегодня европейский выбор является не только политической или социальной проблемой, эта проблема экзистенциальная, которая со всей очевидностью конкретизировалась в модели развития молдавского общества. Необходимо осознать данную проблему и претворять ее в жизнь. Решением могло бы стать устойчивое равновесие, средний путь, а именно, сохранение национальной специфики, интегрированной в европейскую цивилизацию.

Библиография

1. Moldova intre Est si Vest: Identitatea nationala si orientarea europeana. – Chisinau, USM, 2001
2. Барометр общественного мнения – май 2010. // Институт общественных политик. / http://ipp.md/public/files/Barometru/2010/Brosura_BOP_05.2010_prima_parte.pdf.
3. Горбан А. Цивилизационный выбор студенческой молодежи Республики Молдова: на материалах социологического исследования. // Молодежь перед цивилизационным выбором: на материалах Республики Молдова и Юга России. Выпуск II. – Ставрополь – Кишинев, 2010, с.37-51.
4. Молдавские студенты в заграничных вузах. // http://www.vedomosti.md
5. Мошняга В., Руснак Г. Мы строим Европу. И не только… - Кишинэу: Молд. ГУ, 2005.

6. Мошняга В., Евдокимова Л., Коман А., Краузе А., Руснак Г. Трудовая миграция в лицах: люди и судьбы. – Кишинев: «Captes», 2000.
7. Мошняга В., Цуркан В., Руснак Г. Цивилизационные ориентации студенческой молодежи Республики Молдова (по материалам социологических исследований). // Молодежь перед цивилизационным выбором: на материалах Республики Молдова и Юга России. Выпуск I. – Ставрополь – Кишинев, 2009, с.21-32.
8. Русу Р. Учебная миграция как фактор цивилизационного выбора молодежи в контексте модернизации Республики Молдова. // Молодежь перед цивилизационным выбором: на материалах Республики Молдова и Юга России. Выпуск I. – Ставрополь – Кишинев, 2009, с.103-112.
9. Русу Р. Политическая идентификация молодежи Республики Молдова. // Молодежь перед цивилизационным выбором: на материалах Республики Молдова и Юга России. Выпуск II. – Ставрополь – Кишинев, 2010, с.84-94.
10. Турко Т., Андриевская Н. Молодежь в политике: отставание теории от практики. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiza politica). Nr.1, 2007. – Chisinau: USM, 2007. с.126-133.
11. Эксперты: Евразийская альтернатива для Молдовы вероятна в случае провала евроинтеграции страны. // www.ava.md

Представлен в редакцию
12 февраля 2013 года

Рецензент – ***Анжела КОЛАЦКИ***, доктор социологических наук, доцент

TEHNOLOGII DE PROMOVARE A IMAGINII ÎN CAMPANIILE ELECTORALE DIN 2012

Nicolai □VEATCOV
Republica Moldova, Chişinău, Academia de □tiin□e a Moldovei, Institutul Integrarea Europeană □i Ştiințe Politice, Sec□ia Ştiințe Politice
Cercetător □tiin□ific superior, doctor în □tiin□e politice

Constantin BÎRCA
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative, Catedra Ştiințe Politice
Student, anul III

An electoral campaign's analysis, which ran its course in political centers of the world, in 2012, is a growing interest for experts in the field of political science. This requires empirical observation of the candidates' actions and their parties separately in each state. In spring the parliamentary elections took place in Russian Federation and France. In Russia the electoral campaign had been clearly dominated by "Edinaia Rossia" party's candidate V.V.Putin, him being already a political character with legitimacy after the two previous mandates, therefore he didn't have to use any tricks to make himself known. The Russian team poly-technologists had a different approach, the development of a serious man's image, which wants to bring back Russia on the world's superpower position. In France the main opponents were the President N. Sarkozy and the Socialists' leader Fr.Hollande. The electoral battle has worn a stable character; the campaign's originality emerged from the result itself that has tilted the balance in favor of the left-wing candidate; however the right-wing candidate presented himself as a leader with charisma and his team presented a large amount of marketing techniques. In USA as expected the elections were won by Barack Obama; however Mitt Romney had big chances to win as well. The political show has kept the whole world guessing, typically American atmosphere as usual, with talk-shows, public debates and of course with election expenses as a record. From all of that I had tried to see what we use to the Moldovan political model as for the future the election campaigns to become more efficient.

Imaginea politică se formează în procesul comunicării dintre oameni, dintre oameni □i institu□ii, dintre institu□ii □i dintre etnii. Nivelul de comunicare care ne interesează în subiectul de fa□ă este comunicarea politică dintre institu□ii (partide politice) □i oameni (electorat). Pentru aceasta, întâi de toate să facem distinc□ie dintre cele două categorii. Dacă electoratul reprezintă to□i

cetă□enii cu drept de vot dintr-un stat, atunci partidele politice sînt asocia□iile benevol formate din acei cetă□eni care doresc ai reprezenta în organele puterii pe primii, or acesta este mecanismul de func□ionare a democra□iei în sens modern [1].

Despre aceste mecanisme de luptă pentru reprezentare politică a societă□ii la nivel de stat ne vom referi pe parcursul acestui studiu în trei mari state ale lumii – SUA, Fran□a, Federa□ia Rusă – care au trecut prin procesul electoral în anul 2012. În prezenta cercetare să dezvoltă cum candida□ii electorali □i-au construit tehnologiile de imagine conform axei reprezentării, □i cît de eficiente au fost în corela□ie cu specificul socio-cultural respectiv. O a doua treaptă ar constitui-o tragerea unor învă□āminte pentru eficientizarea comunicării actorilor politici din Republica Moldova pentru bătăliile electorale care se vor da pe arena politică în viitor.

Anul 2012 va rămîne în istoria ca unul plin de semnificații politice. În primăvară s-au înregistrat alegeri preziden□iale: în Rusia pe 4 martie □i în Fran□a pe 22 aprilie, iar în toamnă au avut loc alegerile preziden□iale în SUA. Evenimentele politice care au precedat scrutinele propriu-zis sînt rezultatul muncii unor echipe foarte mari de oameni activ implica□i dar în special a ideilor celor mai renumi□i polittehnologi □i speciali□ti în comunicare din întreaga lume. Întîi de toate se cere menționat că, dacă în statele lumii cu vechi tradiții politice, de obicei, se merge mai întîi cu dezvoltarea conceptelor de imagine politică în plan teoretic după care urmează latura aplicativă, în Republica Moldova pînă nu demult politicienii şi partidele aveau o deprindere inversă. Aceştia ghidându-se adesea de principiul „să învățăm din propriile greşeli”.

În Rusia Prim-ministru în exerci□iu pe parcursul campaniei electorale, Vladimir Putin, practic nu avea nevoie de mare campanie electorală, însă în Franța ex-Preşedintele Nicolas Sarkozy avea în fa□ă o misiune greu de îndeplinit. Cît priveşte SUA după cum toată lumea e obişnuită campania electorală a fost şi rămîne a fi un adevărat spectacol cu doi actori în rol central, iar masele – spectatorii. Cel care-şi va juca mai bine rolul, va fi înscăunat în următorii 4 ani.

Revenirea lui Putin la postul de Pre□edintele Federa□iei Ruse

Sistemul politic rus este unul specific pentru □ările Europei de est şi totuşi e original în felul său. Vladimir Putin a cîştigat alegerile nu pentru ca a fost cel mai bun sau a folosit cu iscusință cele mai noi tehnologii de marketing electoral ci pentru că nu a avut practic nici un concurent pe potrivă. După cum este redat în figura 1, a fost de ajuns ca pretendentul la funcția de preşedinte să scrie 7 articole bine definite în presa rusă, despre 7 tematici diferite şi în 7 surse media

(ziare) diferite ca electoratul să fie convins de partea cui să-i dea votul [2, p.159].

Fig.1 Lista articolelor electorale semnate de Vladimir Putin

1. Rusia se concentrează – provocările la care trebuie să răspundem / ***Россия сосредотачивается – вызовы, на которые мы должны ответить***	***Izvestia*** 16 ianuarie
2. Rusia: problema națională / ***Россия: национальный вопрос***	***Nezavisimaia Gazeta*** 23 ianuarie
3. Despre sarcinile noastre economice / ***О наших экономических задачах***	***Vedomosti*** 30 ianuarie
4. Democrația şi calitatea statului / ***Демократия и качество государства***	***Kommersant*** 6 februarie
5. Construirea echității. Politica socială pentru Rusia. // ***Строительство справедливости. Социальная политика для России***	***Komsomoliskaia pravda*** 12 februarie
6. Să fim puternici: garanția securității naționale pentru Rusia / ***Быть сильными: гарантии национальной безопасности для России»***	***Rosiiskaia Gazeta*** 20 februarie
7. Rusia şi lumea care se schimbă / ***Россия и меняющийся мир***	***Moskovskie novosti*** 27 februarie

Totuşi campania electorală sa desfăşurat pe fundalul unei mişcări de protest anti-Putin care după cum observăm au fost "reprimată" foarte democratic prin desfăşurarea altor acțiuni stradale pro-Putin la care au participat în jur de 50.000 de participan□i din întreaga Rusia. Ceilalți candida□i care se bazau pe spectacol (show) - V.Jirinovschi, pe resursele financiare disponibile imense - M.Prohorov or pe nostalgia față de fostul regim comunist - G.Ziuganov nu au avut mare influență în schimbarea opiniei publice cînd V.Putin - "omul de fier" - le avea pe toate la un loc prezentîndu-se drept cel mai serios politician cu ideea centrală – Rusia trebuie să devină din nou supraputere mondială. De

menționat un element inovator care este comunicarea pe Internet □i în special - crearea site-ului www.putin2012.ru, administrat de D.Peskov, la care se mai adaugă □i apari□ia unui videoclip de avertisment în care se descrie un scenariu apocaliptic în care Rusia s-ar pomeni fără Putin [3]. Un alt eveniment de referin□ă la constituit prevenirea de către Serviciile secrete a unui atac terorist de lichidare fizică a premierului rus, eveniment larg mediatizat □i cu o rezonan□ă puternică în mentalitatea colectivă.

Sarkozy sau Hollande?

Desigur, o campanie la limită. Concurenții păreau mai decişi ca oricînd să obțină victoria. N.Sarkozy fiind politicianul cu charismă, dar cu reuşite politice modeste, iar Fr.Hollande - "omul simplu" – purtător a unor interese foarte atractive păturilor sociale nemul□umite, electoratul francez avea de luat o decizie foarte grea. În dezbaterile televizate ambii erau foarte dinamici, unul cu scuzele, altul cu critica, dar ambii întrecîndu-se la promisiuni. Mesajul electoral cu care venea candidatul socialiştilor miza pe ideile sociale (scăderea vîrstei de pensionare, punctul fierbinte fiind creşterea impozitelor celor cu venituri mari), iar candidatul de dreapta venea cu o nouă viziune (Europa trebuie protejată, atenție la hotarele şi la fenomenul imigra□ionist). Dacă primul punea accent pe interesele şi problemele interne, ultimul se vedea un salvator / protector al UE de către imigran□i. Apelînd la emo□iile de migrantofobie francezilor în discursul candidatului tema ocupa un loc aparte. Ambele tururi de scrutin (22 aprilie □i respectiv 6 mai) au fost dominate de socialist deşi diferența nu a fost vizibilă. În opinia autorului în cazul de față cetățenii cu drept de vot şi-au exprimat nu atît susținerea față de Hollande, cît deziluzionarea vizavi de capacitățile practice ale lui Sarkozy.

Cum □i-a pus în eviden□ă mesajele fiecare concurent în parte? Comunicarea directă cu sus□inătorii în număr mare reuni□i în ac□iuni de stradă, au considerat ambii candida□i că e cea mai eficientă metodă de promovare a platformei electorale. Astfel că adunarea oamenilor în marile ora□e face parte din tehnicile de marketing electoral complementat de un discurs elogios al liderului. Fiecare din cei doi candida□i avea o imagine cristalizată în mentalul colectiv, Sarkozy fiind perceput drept "pre□edintele boga□ilor" iar Hollande – "candidatul poporului" [4, p.35]. □i cum numărul nemul□umi□ilor fiind preponderent mai mare, iar popula□ia cu venituri stabile în minoritate, logica firească a lucrurile deducea victoria pentru socialist cu rezervele de rigoare. Despre meticulozitatea campaniei electorale ne vorbe□te □i faptul că o cameră de luat vederi care l-a surprins pe Sarkozy sco□îndu-□i ceasul său scump de pe mînă înainte unei băi de mul□ime, a ac□ionat negativ asupra imaginii sale. De□i incidentul nu are prea mare legătură cu politica de

stat, totu□i adversarul său nu a ezitat să profite pentru a face PR negru contribuind din plin la mediatizarea cazului.

Trucul electoral care l-a pus în eviden□ă pe Sarkozy fiind a□a-numita *agenda-setting* (utilizat □i de către Putin în Rusia). Astfel pre□edintele la final de mandat □i-a programat apari□ia la TV cu un mesaj neelectoral în acela□i timp la 8 canale populare din Fran□a: TF1, Fran□a2, BFM TV, ICFM, Itele, LCP/Public Senat, Fran□a 24 □i evident TV5. Acesta demonstrează că campania electorală î□i dă startul cu mult înainte de termenul stabilit de legisla□ie. Mai mult decît atît reprezentantul Uniuni pentru o Mi□care Populară a apelat □i la transferul de imagine datorat întîlniri cu cel mai cotat politician din Europa la momentul respectiv - Cancelarul german Angela Merkel. La capitolul comunicare online sa pus accent pe interac□iunea în timp real cu alegătorii care au acces la internet prin creare unui cont Facebook □i pe Twitter, oferind posibilitatea sus□inătorilor lui Sarkozy să-□i expună într-un fel păsul.

Fr.Hollande rămîne în urmă la aplicabilitatea tehnicilor electorale cu efecte vizibile, bazîndu-se preponderent pe mecanismele tradi□ionale. Capitolele la care se eviden□iază sînt dezbaterile televizate în special, partidul său fiind în opozi□ie avea avantaj la start în dezbateri pe fundalul nemul□umirilor în masă în legătură cu situa□ia de criză în care se pomenise Fran□a în perioada mandatului lui Sarkozy. Or, e mult mai greu să faci promisiuni pentru un viitor prosper decît să dai “raportul” pentru unele e□ecuri din trecut cunoscute de majoritatea popula□iei. Imaginea lui Hollande a avut de cî□tigat mult pe seama sondajelor de opinie care în repetate rînduri îl cotau cu prima □ansă la func□ia de pre□edinte. Spre exemplu cu 14 zile înaintea alegerilor compania ”Opinio Way” a efectuat un sondaj cantitativ pe un e□antion de 1.145 de persoane □i rezultatele ob□inute redau propor□ia de 54% pentru Hollande □i 46% pentru Sarkozy [4, p.37]. La acesta am mai putea adăuga sus□inerea oferită de candida□ii care nu au trecut de primul tur de scrutin, astfel candidatul de extremă stînga cerînd sus□inătorilor săi să-l voteze pe Hollande.

Concluzia ce reiese din raportul ac□iuni-rezultate se explică prin ideea că poporul francez este imun la trucurile de PR □i de această dată fiindu-i caracteristic mai mult pragmatismul. Astfel conform candidatul de dreapta nu a reu□it finalmente să facă din realitate o altă imagine tentantă pentru alegatori, iar Hollande din contra sa bazat preponderent pe mijlocele tradi□ionale imaginea sa fiind egală cu diferen□a dintre electoratul total □i simpatizan□ii lui Sarkozy. Rămîne greu de precizat ce la ajutat mai mult sistemul, partidul sau conjunctura social-economică europeană.

Obama vs. Romney

În toamnă am asistat la o confruntare politică de propor□ii ce a ținut în suspans nu doar continentul american ci întreaga lume. Presa interna□ională a fost împânzită de afi□e Obama vs. Romney. Indiferent de cine avea să cî□tige democra□ii sau republicanii, bipartidismul îşi continuă drumul firesc. În timp ce candidatul de stînga (vorbind în termeni europeni) este bine cunoscut populației, cel al republicanilor era în dezavantaj la acest capitol. E de men□ionat un lucru extrem de important: cu toate că în toate trei state analizate preşedintele e ales în mod direct, diferența rezidă în ideea că Fran□a □i Rusia se consideră a avea sisteme semi-preziden□iale, iar SUA – sistem preziden□ial. Aceasta realitate politico-juridică ne reliefează miza extrem de ridicată a campaniei electorale americane.

Barack Obama sa situat ca un personaj legendar la democra□iei americane reu□ind incredibila performan□ă de a deveni primul pre□edinte de culoare, cî□tigător în anul 2009 a Premiul Nobel pentru Pace, bucurîndu-se de o popularitate înaltă în rîndurile marilor electori avea deci toate □ansele pentru un al doilea mandat la Casa Albă. Imaginea politică a candidatului fiind complementată □i de cea literară, Pre□edintele fiind autorul a două că□i de renume în SUA: “Dream from My Father” □i “The Audacity of Hope”. Aici se cere a preciza importan□a acestui criteriu, or majoritatea candida□ilor la func□ia de pre□edinte al SUA din toate timpurile care □i-au adjudecat victoria erau autori de căr□i.

Republicanul Mitt Romney intra în campania electorală ca de un adevărat familist, tată a cinci copii, un businessman prosper – imagine tipică a unui american de succes. La capitolul puncte forte îi atribuim calită□i de bun orator, constitu□ie fizică agreabilă, alb de culoare (comparativ cu oponentul) etc. Luând în considera□ie studiile psihologilor, adesea oamenii apreciază persoana după exterior – ceea ce nu poate fi văzut nu are valoare - rezultă că candidatul, posedînd calită□ile necesare, e nevoie doar să reu□ească să le scoată în eviden□ă.

Karl von Clausewitz a fost cel care a spus ca ”războiul este o continuare a politicii cu alte mijloace” □i, de la Bill Clinton încoace, to□i cei ce intră în curse electorale importante consideră că politica a devenit o formă de război disciplinat. Un documentar despre succesul lui Clinton, numit ”Camera de război”, arată pentru prima dată că, dincolo de vaste cantită□i de bani, candida□ii au nevoie de strategi, consultan□i, speciali□ti în marketing, cercetători, consilieri media □i speciali□ti electorali, scrie Danny Schechter, autor al căr□ii ”Occupy: Dissecting Occupy Wall Street”, pentru Al Jazeera. De aceea, spun exper□ii, campania de acum are avantajul datelor culese în 2008 □i a experien□ei căpătate cu aceasta ocazie. Romney va cheltui mai mult, va cumpără mai multă publicitate la TV, însă Obama va bate la mai multe u□i. Manipularea alegerilor a devenit, a□adar, o artă [6, p.83].

Candidații au avut un regim electoral foarte încărcat trebuind să-şi prezinte campania atît la nivel național, cît şi în fiecare stat din cele 50 în parte. Evident cele mai importante resurse sau utilizat pentru statele cu un număr mai mare de locuitori cum ar fi Ohio, Iowa sau Wisconsin [7]. Show-ul sa încheiat cu alegerea lui Obama în calitate de Pre□edinte al SUA pe următorii 4 ani, iar elementul PR-ist care a atras aten□ia mass-media de pe toate continentele fiind recunoa□terea oficială a înfrîngerii lui Romney □i mesajul său de felicitare către oponentul său. În scurt timp a urmat □i conven□ionalul discurs de mul□umire pentru sus□inerea □i încredea care i-a fost acordata lui Obama de către cetă□enii americani, (or în lupta politică din Repiblica Moldova asemenea gesturi e greu de prevăzut dacă vom vedea vreodată).

Lupta politică de pe arena moldovenească

Suntem un stat mic şi de obicei nu noi inventăm mecanismele electoarele, ci folosim cele deja descoperite de alți cercetători, unii originari din statele sus menționate. Iscusin□a liderilor politici de la Chişinău va consta în faptul, cît de bine vor şti să adapteze practica interna□ională la specificul autohton (sistem electoral proporțional şi o cultură politică cu nivel scăzut). Cît de eficient e posibil de implementat tehnicile electorale utilizate de candida□ii din centrele politice în condi□iile în care la asupra electoratul rus influen□ează mult ceea ce numea Max Weber "liderul carismatic" în timp ce la francezi de aceasta dată nu a mers acest lucru, devine o întrebare mai mult filosofică, decît tehnică.

Dacă unii politicieni care se bucură de legitimitate din partea poporului ar putea adopta tactica partidului *Edinaia Rossia*, astfel ca să se bazeze pe viziuni □i pe imaginea simbolică a liderilor, al□ii vor trebui să apeleze la tacticile electorale folosite de candidatul Sarkozy, să apară simultan la cîteva posturi TV cu un mesaj bine definit sau să apeleze la modele americane, în special la întîlnirile directe cu fiecare alegător în parte (campania de la u□ă la u□ă), băile de mulțime, instalarea billboard-urilor, afişelor sau alte tehnici de persuasiune care ar face publicul să simtă un confort psihologic orientat spre a sus□ine candidatul sau partidul respectiv în ziua alegerilor.

Desigur după cum am menționat sistemul politic moldovenesc rămine a fi deosebit de cel american, rus şi francez din punct de vedere juridic, dar şi a culturii de masă. Oficial fiind o republică parlamentară cu o cultură politică mai mult patriarhală, electoratul are de ales pe liste de partid, ca ulterior pre□edintele să fie ales de Parlament. De aceea în viitorul legislativ se vor regăsi partidele de opoziție care vor veni cu o ofertă originală □i diferită pentru electoratul indecis cît □i acele partidele de la guvernare cu reuşite palpabile (cum ar fi, spre exemplu, liberalizarea regimului de vize în Uniunea Europeană). Esența tacticilor electorale se reduce la obținerea unui scor cît mai bun cu resurse minime. Simplu □i complicat în acela□i timp. Sînt probleme ce

țin atît de comunicarea politică, cît şi de logistică. Partidele autohtone cu mare probalitate se vor întrece la trucuri electorale.

În acest scop putem identifica cel pu□in 4 principii fundamentale care ar conduce la satisfacerea preferin□elor alegătorilor □i îmbunătă□irea desfă□urării campaniilor electorale (din axiomele lui Seguela):

• Electoratul din Republica Moldova votează pentru om nu pentru partid;

• Este votată ideea, nu ideologia;

• Se votează pentru viitor, nu pentru trecut (□i este demonstrat);

• Se votează pentru problemele cu caracter social, nu pentru cele politice [8].

În acest sens imaginea politică a liderului □i emergent a partidului presupune utilizarea a 4 tipuri de instrumente: a) sociologice – pentru identificarea a□teptărilor publicului, b) marketologice – pentru pozi□ionare □i branding politic; c) situa□ionale – ce □ine de conjunctura politică; d) comunicative – elaborarea mesajelor politice. În linii mari imaginea politicienilor se va construi □inînd cont □i de a□teptările grupurilor □intă care se depistează prin sondajele sociologice □i important imaginea se va construi în opozi□ie cu oponentul de bază [6, p.88].

Mecanismele de formare a imaginii reprezintă o temă la care politicienii moldoveni mai au restanțe. Această cauză o putem identifica din discontinuitatea şi lipsa tradițiilor politice participative în condi□iile contemporane a electoratului din Republica Moldova. Mai mare importan□ă o are fragmentarea pie□ii politice între doi vectori est şi vest, ceea ce face partidele să devine partide nu atît ideologice, cît geopolitice. Acest aspect va rămîne şi în continuare un nucleu al campaniilor electorale pe viitor. De aici se va începe şi va termina totul, astfel că exponenții forma□iunilor politice vor trebui să fie o medie dintre ceea ce sunt cu adevărat, ceea ce dore□te electoralul țintă şi ceea ce le dictează situația politică interna□ională.

□ările pe care le-am analizat cu excep□ia Ucrainei nu au de ales Moldova între o putere sau alta, ele însele fiind puteri relativ autosuficiente. Parafrazînd dezideratul ”□ările mari fac o politică mare, iar □ările mici trebuie să facă o politică de□teaptă”, se poate de afirmat că candidații din țările mari vor trebui să promită asigurarea măreției poporului lor, iar candidații electorali din țările mici vor trebui să se axeze pe ac□iuni pragmatice, credibile □i realizabile în esen□ă.

Bibliografie

1. Chiciudean I. No□iuni de imagologie istorică. – Bucure□ti, SNSPA, 1999.
2. Peru-Balan A. Agenda-setting şi poziționarea candidatului Vladimir Putin în alegerile prezidențiale din 4 martie 2012, Rusia. // Revista Sfera Politicii, nr.169.

3. Россия без Путина? Апокалипсис завтра! (extras 07.11.12), http://www.youtube.com/watch?v=-9-5NBaAEsI
4. Peru-Balan A. Campania preziden□ială din Fran□a-2012 între valorile gaulliste □i tradi□ia stîngii franceze. // Revista Sfera Politicii, nr.170.
5. Alegeri în Fran□a: Sarkozy □i Hollande, în cursa strânsă" (extras 12.11.12), http://www.ziare.com/international/alageri-franta/alegeri-in-franta-sarkozy-si-hollande-in-cursa-stransa-1165590
6. Andrievschi V., □îrdea B. Campanie electorală eficientă. Teorie □i practică. – Chi□inău, 2010.
7. O săptămînă înaintea alegerilor preziden□iale din Statele Unite (18.11.12), http://www.europalibera.org/content/article/24753754.html
8. Peru-Balan A. PR-ul politic □i comunicarea de criză în Republica Moldova 2009-2010. – Chi□inău, 2010.

Recenzent – ***Aurelia PERU-BALAN***, doctor în □tiin□e politice, conferen□iar

Prezentat la redac□ie
la 28 decembrie 2012

ПОЛИТИЧЕСКИЙ ТЕХНОКРАТИЗМ ВЧЕРА И СЕГОДНЯ: ЕГО ПЛЮСЫ И МИНУСЫ НА ПУТЯХ СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКОГО ПРОГРЕССА

Иван М.ВАРЗАРЬ
Украина, Киев, Национальный педагогический университет им.М.П.Драгоманова
Доктор политических наук, профессор, академик Украинской Академии политических наук

Лилия М.ЗАЙЧЕНКО
Украина, Киев, Национальный педагогический университет им.М.П.Драгоманова, кафеда политических наук
Старший преподаватель

In the article a quite advanced framework of political science – concept of political technocracy – is being interpreted in polysemous way. The ideological sources of the concept are found in a vague metaphysical triad of the Ancient Hellenes – "technicism – atomism – machinism". Henri de Saint-Simon (first quarter of the XIX century) is proclaimed as a founder of the concept within the political science.

Contribution and adjustments to the theoretical part of the concept of Americans from T.Veblen (20th years of the XX century) to D.Bell (70th years of the XX century) and from that time to R.Thaler (first decade of the 2000s) are also taken into account. Ukrainian and Moldovan practice during the era of political reformation in 1990-2000's, which can be described by a Ukrainian folk slang "ne vse tak stalosya, yak gadalosya", – is being characterized by several analytical and critical strokes.

Поиску наукой смыслов и целей, методов и средств убыстрения социоцивилизационного прогресса нет конца. И не будет ему конца. Ибо человека вечно манит „горизонт завтрашнего счастья", как минимум, – его ситуативно жгуче мучает вопрос: „А что там, за горизонтом?..". На путях этого перманентного поиска (Н.Винер однажды назвал его „исследовательским зудом") в светлых головах учёных возникают всё новые и новые мыслительские саентологемы, – новые (1) идеи, (2) концепции, (3) теории, (4) науки (научные дисциплины).

В последние три-четыре года на Западе становится „беспокойно модной" саентологема „толчка" (Nudge). Её автор – американский политолог Р.Талер именует её по-разному, – то „идеей", то „методом", то „политической теорией", а то даже и „новой наукой о политическом выборе" [1,

с.212-216]. Сам Талер объясняется таким образом: „Под толчком мы понимаем *всё то, что влияет на наш выбор…* Мы считаем, что пришло время для тех институций, – *включая правительство*! – которые при помощи *науки о выборе и мягкого толчка* … могли бы сделать жизнь людей более лёгкой, а, введя их в русло благоприятного выбора, сделали бы их жизнь ещё лучше” [1, с.214].

В нескольких работах последних лет американец резонно замечает, что его „толчковая концепция” не возникла „на голом пространстве”, что её предшественниками были „атомизм” и „машинизм” античной поры, „технократизм” и „кибер-технологизм” Нового и Новейшего времён. Эти признания и уточнения приободрили нас, авторов статьи, и мы про себя констатировали: так это же и есть генезис много лет исследуемого нами политического технократизма, который мы реалистически называем *уже* не идеей, *ещё* не теорией, но точно *политологической концепцией*. Заглянем в её историологические анналы.

Идея совершенного природного или общественного организма, жизнедействующего своей же внутренней энергией и лишь „подтолкнутого” эпизодическими импульсами извне, – это идея-концепт из контекстов классической философии Античи (с V в. до н.э.). Тогда философский концепт бытийствовал в довольно расплывчатом и раздвоенном виде, – в виде (1) атомистической идеи и (2) идеи „мира как совершенной машины”. Акцент на „эпизодические импульсы / вмешательство извне” в дела земных людей в те же античные времена воплотился в трагико-эллинский казус „Deus ex machine”. Вплоть до первоначал эпохи Европейского Просвещения вокруг механистического концепта – почти непрерываемое молчание.

Вплоть до сердцевинных лет эпохи Возрождения вокруг концепта – почти непрерываемое молчание. Механико-философские и универсалистски-мировоззренческие исследования Н.Коперника, Г.Галилея и И.Ньютона (если иметь в виду, главным образом, Европу) во многом поставили под сомнение объективную необходимость технико-идеологического вмешательства небожителей в делах земных. Конечно же, исключая тут дела внутрицерковные и политико-правленческие в странах, которые к порогу XVIII в. ещё не стали абсолютистскими.

Механицизм как мировоззренчески-технократический принцип практически начал самоутверждаться в начале эпохи Нового Времени (с середины XVII в.). Основное для него – это *тенденция уподобления* общественных процессов и институтов действиям механизмов машины. Эта мысль рельефно прослеживается в мышлении титанов Возрождения, особенно начиная со времён великих открытий И.Ньютона, который пришел к выводу, что Вселенная представляет собой „огромный часовой механизм, работающий с высокой степенью точности” [2, с.29].

Двести лет спустя механистически-параллелистическая мысль И.Ньютона „Вселенная – общество” передалась А.Смиту дуалитетом: „общество – технический механизм”. В трактате „Исследования о природе и причинах богатства народов” (1776 г.) он проводил логические параллели между машиной и экономикой, доказывая, что последняя „тоже является системой”, а коли так, то внутренняя организация и способы функционирования всемыслимых общественных систем „во многом подобны машинам” [3, с.484].

Применение механицистских подходов к рассмотрению политических явлений можно проследить и в размышлениях Дж.Мэдисона (четвертого Президента США), который подчеркивал необходимость включения в Конституцию страны положения об „основах механизмов управления”. В свою очередь, его младший современник, британец лорд В.Кромер в Великобритании начала XIX в. рассуждал о создании „имперского правительства, которое гарантировало бы согласованную работу различных частей управленческого механизма” в метрополии и обширных колониях. Властный центр в таких ситуациях выступает в качестве „планового бюро”, распространяющего свое влияние на способ существования и функционирования всех социальных групп, нацеленного на их всеобъемлющее втягивание в орбиту своей воспроизводящей деятельности, не заботясь при этом о сохранении „особой природы” этих групп и о реализации их специифических потребностей, интересов и инициатив [3, с.236-237].

Однако, как видно, после И.Ньютона названные техномеханицисты чуть ли не без оглядки углублялись в „прагматику” коллизии, и в лагах своего мышления в цепи „общество – машина” упускали из вида звено „человек”. Оказалось, что задолго до них над этим задумывались основатели философии европейского Просвещения. Нами установлено, что ещё в 30-х годах XVIII в., так сказать, „комплексно” – да ещё почти „в политологическом ракурсе” – к концепту подошёл немец Христиан Вольф, потрясший философский мир начала „просвещённого века” знаменитым афоризмом „Мир есть машина” (1732 г.). Через пятнадцать лет (1747 г.) ему будет вторить – уже „чисто по-человечески” – француз Ж.-О.Ламетри трактатом „Человек-машина”. На „машинистскую философию” Вольфа стали пристальней смотреть все современники. Оказалось, что для него философия – это „наука о всевозможных предметах в природе и обществе”, технически и человеческим образом исследующая в них „не отдельные факты, а механизмы их взаимосвязей, причин и оснований” [2, с.12-13]. Это – цитата из его знаменитого трактата „Рациональная психология” (1734 г.).

Когда же сам Х.Вольф акцентней и про себя стал всматриваться в логику спряжения тенденций, сил и влияний между „столбцами” образовавшейся „машинистской триады” („взаимосвязи – причины – основания”), –

заметил один его современник, – „он ахнул и произнёс дотоле неведомое слово *„волюнтаризм”* [2, с.8].

Это было изречено в 1734 году. Все позднейшие „дотачивания сюжета” (или, как выразился один – уже современный – русский политолог, – „психологизации политической науки” [4, с.53]), – „Человек-машина” Ж.-О.Ламетри (1747 г.), „Мир как воля и представление” А.Шопенгауэра (1818 г.), „Общество и общности” Ф. Тённиса (1887 г.), „Эссе Homo” Ф.Ницше (1888 г.) и др., – все эти по-своему гениальные творения только возводятся в продолжение первоначально сформулированной мысли Х.Вольфа: гуманистическая философия может – и то сослагательно! – оправдать вмешательство в повседневную жизнь людей только со стороны Бога и абсолютного монарха, но желательно, просвещённого правителя.

Относительно упомянутого Вольфовского „восклицания” есть и такое мнение: слово „волюнтаризм” будто бы впервые выдвинуто в исследовательский оборот много позже, – через 150 лет, – немецким социологом Фердинандом Тённисом в книге „Общество и общности” (1887 г.) [4, с.53]. Как бы то ни было, – в этой коллизии гнездится один из генезисных пунктов исследуемого нами теоретического концепта. Ибо же сторонне-волевое (как правило, – авторитарное, силовое и некомпетентное) вмешательство в дела политической сферы всегда было, есть и будет деструктивным волюнтаризмом!

Мотивированное / безмотивное, чьё-то технико-механическое, но волюнтаристское и негативное, по сути, вмешательство в мерно текущую политическую жизнь стран, народов, обществ и государств особенно самоочевидным стало в начале XIX в. – на фоне отнюдь не мирных эффектов Великой Французской революции и завоевательских войн Наполеона I. Этот негатив чуть смягчили три политико-правовых творения Наполеона I, – Гражданский кодекс (1804 г.), Торговый кодекс (1808 г.) и Криминальный кодекс (1811 г.), а также „Институт идеологии”, открытый Дестютом де Траси с одобрения Наполеона I в 1801 г. Однако, мимо указанного вселенского негатива проскользнула политолого-этнологическая мысль даже таких гуманистических гениев, как И.-В.Гёте, А. де Сен-Симон, А. де Токвиль, Ж.Мишле…

Подойдём к теме ещё ближе… Обычно считается, что технократическая концепции, – словно богиня Афродита из волн морских, – возникла одномоментно и „в законченном виде” лишь в 1920-х годах в трудах американских экономических социологов Т.Скотта и Т.Веблена, существенно же она доработана в 60-80-х годах XX в. Д.Беллом, Э.Тоффлером, Дж.Мартином, Дж.Гэлбрейтом и др. [4, с.374]. Эта констатация верна, большей частью, применительно к США соответствующих лет XX века.

Всемирно-историческое же начало благородному, осенённому наукой политическому технократизму положил в первой четверти XIX в. упомянутый выше А. де Сен-Симон. Мы только что укоряли его за одно слепое неведение, теперь будем позитивистски любоваться его светлой научной прозорливостью. Ибо же есть за что… Собственно говоря, его мы и считаем творцом современной концепции именно политического технократизма. Докажем это несколькими супер-лапидарными арабесками.

Основная заслуга А. де Сен-Симона состоит в осмысленно-компетентном проецировании техницистской идеологии (отчасти заимствованной у Д. де Траси) на институты и креативные отношения людей в политической сфере. Глобальной значимости является главная идея Сен-Симона – идея особой миссии людей, обладающих точным научным знанием по теоретическому обоснованию и гуманистическому облагораживанию структур политической власти, парламентских законодательных актов, перспективных проектов легитимных властей и правительственных программ социально-экономического развития любой, абстрактно взятой страны.

Политические технократы у Сен-Симона – это довольно богатые люди, однако, это люди, „понимающие толк в управленческих делах”. В основном, это промышленники, гуманитарные учёные, художники, инженеры и „все люди, разделяющие либеральные идеи”. Главное состоит в том, что все они „шествуют под знаменем прогресса человеческого духа…” [5, с.215]. Это – из „Письма женевского обитателя к современникам”, 1802 г. Но дальше – больше. В обширном „Труде о всемирном тяготении” (1813 г.) он уточнил наиболее существенный акцент своей концепции: политические технократы – это „класс особых людей, способных *придать политике положительный характер*”, – и, однако, „*только при условии* применения новой (технократической. – Авт.) теории к политической науке” [5, с.220, с.221].

Наконец, в „Катехизисе промышленников” (1823–1824 гг.) Сен-Симон конкретизирует параметры конечного кратологического эффекта правленчески-управленческой деятельности политических технократов. В условно взятой стране, доказывал он тогда не самоочевидное, – этот эффект априори может оказаться положительным в силу того обстоятельства, что „общее политическое стремление громадного большинства общества состоит в том, чтобы им управляли возможно дешевле, чтобы им управляли возможно мягче, чтобы им управляли наиболее способные люди, – да при том так, чтобы общественное спокойствие было вполне обеспечено” [5, с.231].

После А.Сен-Симона высшего теоретического полёта исследуемая нами политико-технократическая концепция, к сожалению, не знала и до сих пор не знает. К ней, в лучшем случае, добавляли существенно значимые /

малозначимые, но новые и новые нюансы и детали, грани и аспекты. Пунктирно и „рамочным образом” всмотримся в глубины некоторых коррекций и креативных подвижек в мыслях и проектах исследователей нашей концепции, реализованных в период с 50-х годов XIX в. и до 10-х годов XXI века.

Некоторый мировоззренчески-функциональный подъём исследуемая концепция предметно ощутила в контекстах политико-философской мысли в середине и второй половине XIX в., – и особо зримо – в разноформатных работах компактной группы учёных из тех центрально-европейских стран, которые оказались „по-своему перепаханными” буржуазно-демократическими революциями короткой эпохи „весны народов” (1848-1852 гг.). Некоторые политолого-технократические новеллы самим тем временем были „вписаны” в революциологические проекты и манифестации той эпохи междустрочными реминисценциями.

В частности:

– Венгр Ференц Деак (1851 г.), „заострённым пером прочитавши” „Демократию в Америке” А. де Токвиля, воскликнул: „Этой стареющей демократии, как, впрочем, и нашей вовеки юной монархии, явно не хватает либерально-технократического партполитикоса” [6]. И – вместе с соратниками Л.Телеки и И.Иотвешем создали „Либеральную партию Венгрии”, которая, – уже и в австро-венгерском двуцентровом комплексе, целых полвека (вплоть до начала 1918 г. и „до Трианона”), – играла существенно-конструктивные роли в жизни объединённой монархии и Европы.

– Австриец Карл Реннер (он же – Р.Шпрингер и Sinopticus), много лет будучи в Австро-Венгрии парламентарием, министром иностранных дел, дипломатом, премьером и Президентом Австрии (1945–1950 гг.), предпринимал неоднократные (успешные / полууспешные) попытки „имплантации” политико-технократического феномена в политическую жизнь многонародной Австро-Венгрии (1867–1918 гг.). В его креативе – многочисленные парламентские законопроекты, правительственные программы, дипломатические документы и акции, партийно-политические проекты и т.п. Однако, его инициативы (всегда теоретически отточенные), как правило, „рогом упирались” в контурно-овальные углы „в принципе неразрешимого дуалитета „нации – государство”. В эпизодической газетной статье конца XIX в. он назвал этот дуалитет „кубатурой круга”. Имея в виду под „нациями” – многонародное общество, а под „государством” – „чиновных политократов всех мастей, всегда защищающих интересы *только одного своего народа*”, – он писал: „Постулаты нации и государства взаимоотносятся как квадрат к кругу. Квадратуры круга никем ещё не найдено, – тем же самым образом никогда не будет найдено волшебной формулы, устраняющей трения между государством и нациями” [7, с.39]. (В скобках да будет ска-

зано: нам кажется, что, к сожалению, наши две страны волею / безволием наших технократических политтехнологов попали в капкан реннеровской „квадратуры круга”: Республика Молдова – в первой половине 90-х годов в казусах с Приднестровьем и Гагаузией, а Украина – в 2012 г. в казусе с новой редакцией „языкового закона”…).

– На рубеже 50-х и 60-х годов XIX в. за контекстными сплетениями в странах Центральной Европы политико-технократических и этнофедералистских тенденций и процессов (вспомним: в 1859 г. объединились Молдова и Валахия, вследствие чего возникла новая страна – Румыния; через несколько лет – в 1867 г. – объединятся Австрия и Венгрия, за ними – в 1869–1870-х годах – объединятся итальянские и германские земли) пытливо и профессионально тонко наблюдали два романскихконационала – марамурешский молдаванин Андриеш Моциони и трансильванский валах Юлиу Маниу. Оба – политологи и юристы, венгерские граждане, парламентарии и активные участники „движения пашоптистов” в восточно-романских землях („пашоптизм” – от рум. *patruzeci şi opt* – сорок восемь, а этот сленг – от озвучивания словами 1848-го года, главного революционного года короткой эпохи „весны народов”, – серии буржуазно-демократических революций в центрально-европейских странах). Вырисовывается примечательнейшая контекстно-творческая коллизия. Оба (вероятно, независимо друг от друга) в одном и том же, 1861 г. разномотивно и разносюжетно (Ю.Маниу – в парламентском законопроекте, а А.Моциони – в газетном интервью) натолкнулись на … феномен *политической нации в многонародной стране* [8, с.27-28]. И оба, – как бы интуитивно и историологически предваряя логику образования упомянутой выше „квадратуры круга” у К.Реннера, – оба сходились на острие тончайшей и актуальнейшей и для современности мыслительской материи: поскольку *политический класс* многонародной страны, „как правило, составляют представители главенствующих этносов в сообществе народов”, а потому „заражение” правящих сил технократизмом и бациллой авторитаризма почти неизбежно. Как следствие, „полиэтническое сообщество может стихийно распадаться на отдельные национально-культурные квартиры” [8, с.28]. Это – сентенция Ю.Маниу. Этому может противостоять „лишь общекраевая (вероятно, – общестрановая. – Авт.) политическая нация, должно быть, априори антиавторитарно расположенная”, – заключал коллизию А.Моциони [8, с.28].

Обобщая типические оттенки теоретического потенциала исследуемой концепции на материалах центрально-европейских стран второй половины XIX в., наталкиваемся на мнимый парадокс: „говорим одно – имеем в виду другое…”. Многие „опрашиваемые” нами исследовательские фигуры, говоря о технократизме, отнюдь не всегда имели в виду современ-

ную „власть машинной техники”. Чаще всего они инстинктивно интерпретировали староэллинское понятие *technē* – мастерство, искусность, совершенность, функциональная или умозрительная положительность и т.п. Как бы „от противного”, это чем-то напоминает наивно-симпатическое признание из интервью начала ’90-х годов XX в. Премьер-министра Норвегии Гру Х. Брундтланд (матери четырёх девочек, по профессии – врача-педиатра): „Меня часто называют „жёстким технократом”, а я тем временем до сих пор не умею ездить на велосипеде…”.

Относительно недавно (где-то с 80-х годов XX в.) всерьёз заговорили о революциях „инженерных”, „менеджерских”, „информационно-технологических” и проч. И это отразилось и на внутреннем содержании, и на внешнем облике политико-технократической концепции. Чудные дела стали твориться и с её субъект-носителями. Если раньше, – скажем, при Петре I, – это были „государевы люди”, при М.Вебере – бюрократы, при И.В.Сталине – „верные / неверные партийцы”, то после упомянутых революций они откристаллизировались на мелкие подгруппы: функционеры, теоретики, мировоззренцы, технологи, информациологи и др.

А теперь на этом фоне – о фактических деталях, интерпретационных гранях и идейных аспектах сугубо и о собственно технократической концепции в политических коллизиях бурного и быстротечного XX века. Человек и его мир развиваются ступенями триады: прошлое – настоящее – будущее. Заглянем и мы скорым аналитическим оком в анналы XX в., пристальней всмотримся в настоящее, – дабы без шор и дополнительных линз прозрачней увидеть будущее. Ибо же, похоже, оно у нас есть…

Планета XX века – современный „ящик Пандоры”. Более чем сто лет два дуалитетных *Левиафана* держат человечество в клещах неопределённости, тормозя цивилизационный прогресс даже по „броуновскому типу”, – (1) война и мир, (2) бедные и богатые. В контекстах этих четырёх социально-политических полюсов неузнаваемо изменился и тип-корпус политико-технократической концепции.

Уже в начале XX в. – особенно же зримо после двух мировых войн, двухсот „локальных войн” и „трёх десятков политических революций русско-октябристского типа” (П.А.Сорокин) – мир стал откристаллизировываться на три группы стран и народонаселений (не народов-этносов!), – на страны 1) слаборазвитые, 2) среднеразвитые, 3) высокоразвитые. В годы последней четверти века первая и вторая группы слились в одну – „развивающиеся страны” (в их среде оказались, объективно говоря, Украина и Молдова), а между ними и высокоразвитой „лондонской двадцаткой” зияет пропасть, по днищу которой апробируется апория Зенона о соревнующихся в ходьбе Ахилла и черепахи. Разве в такой обстановке может идти

речь о положительных аппликациях нашей концепции к переливчатым реалиям разноликого геополитического мира?..

Откровенно говоря, не очень хочется топтаться на геополитическом поле высокоразвитых стран, ибо же оно – многолетним бдением большой группы профессионалов (от американца Д.Белла до британца С.Хилтона, спичрайтера Премьера Великобритании) – издавна и добротно изучено. Почитаем за благо сконцентрироваться на кратком обзоре родного поля наших двух стран. Довлеет дневи злоба его…

Весьма особенный казус вот уже два десятилетия разыгрывается с так называемыми *посттоталитарными странами*. На их социогеографических полях политический технократизм то ситуативно служит властям в ролях положительного „толчка” (по Р.Талеру), то „помогает” обществу заблудиться в выборе вектора развития и повернуться вспять, как Ахилл у Зенона.

Откуда же взялись у нас технократы? Из двух „источников”. Во-первых, львиная доля из них (не менее двух третей) нам „досталась по наследству от старого мира”: это – бывшие советские партийные, комсомольские, государственные служащие, профсоюзные и административные кадры, отставные офицерские и дипломатические кадры, некоторая часть ранее репрессированных научно-интеллектуальных и инженерно-технических специалистов, а сугубо на селе – председатели колхозов, агрономы, специалисты отраслей и предприятий местной пищевой и обрабатывающей промышленности и др. Украине тут особенно „повезло”…

Почти и „в принципе” не изменилась логика „возведения” кадров в руководящие должности. Раньше им выдвигали два требования – „партполитзакалка” и „верность линии (одной) партии-государству”. Теперь же им стали выдвигать четыре критерийные требования: (1) „верность нации” и будто бы „целиком независимому государству” (явно смешивая „общественнические”, „страновые” и сугубо „государственнические” смыслы); (2) только и только негативное отношение к „коммунякам” и „москалям”; (3) понимание / непонимание уникального облика страны-государства в лоне мировой цивилизации и (4) владение / не владение „государственным языком”.

Не владеем полной ситуацией относительно Молдовы. Относительно же Украины без обиняков констатируем: самоизоляционистский флёр этих варварских „критериев” даёт о себе знать и до сих пор, и, – как „джинн из бутылки факира”, – мозаично проявился во время недавних политических кампаний, – (а) президентских выборов 2010 г., (б) местных выборов от октября 2011 г., (в) во время „публичной апробации” новой редакции „языкового закона” в тёплый сезон 2012 г. и (г) в конце этого же года – в контексте октябрьских парламентских выборов.

Выдвинутая в исследовательский оборот одним из нас *научная теория „политической кратологии”* (как научная дисциплина, – она „ещё в работе”), как представляется, открыла один из секретов долгожительства дилогии „СССР – КПСС”. Мегасленгом „политическое руководство” семь десятилетий кряду в СССР объединяли четыре политико-властных явления: 1) правление, 2) управление, 3) регуляция, 4) администрирование, а „наука”, „право”, „этика” и „культура” были … служанками у „политики”. Сугубо в кратолого-властном плане, „великий советский государственный механизм … держал в состоянии активности” (И.В.Сталин) *техноправленческий квадрат*: (1) приказ – (2) закон – (3) принуждение – (4) регуляция. В середине квадрата властвовала *триада*: (а) разрешение – (б) запрет – (в) контроль. В конкретных процессах политического властвования делами общества / страны соответствующий „острый угол” одного из „столбцов” триады гибко обращался то в адрес одного, то другого из „устоев” квадрата, волюнтаристски принуждая их то к сверхактивности, то к притормаживанию действий, то корректируя векторы развития, то вообще „запрещая” их активность…

С точки зрения „чистой” науки, в контекстах этих трапеций ощутимо жизнедействовала почти безупречная модель правления огромной страной. Но… только до того момента, пока (особо зримо во время „революционной перестройки”) народу не дали две плюралистические свободы, – „свободу политической воли” и „свободу политического выбора”. И – заработала величайшая по внутреннему напряжению трагедийная шекспириада – *диалектика волевых начал „хочу – могу”*.

Будем с В.И.Боршевичем безбоязненно обобщать: наши народы и их элиты „не мыслят логическими и рациональными категориями, но мыслят образами „врагов” и „героев”, а также символами „добра” и „зла”…” [9, с.16]. А потому, акцентируясь теперь сугубо на народы, констатируем: народы, никогда ещё не жившие „при демократии” и не имеющие почти никакого собственного политического опыта, – наши народы в очередной раз „не поняли” своих разноиерархических властителей и … замкнулись в себе. Доколе?..

Что ещё целесообразней было бы сделать в этой коллизии нашим политическим технократам? С точки зрения „толчковой концепции” Р.Талера, уже к концу ’90-х годов им бы следовало приведённый „квадрат” не трогать, но полностью заменить внутриквадратную триаду, – например, на (а) закон – (б) стимул – (в) дерегуляция. С точки же зрения перспективы (например, построения в наших странах европейской модели информационного общества), мы бы уже не чурались и такой конструкции внутриквадратной триады: (а) закон – (б) потребность – (в) инновации.

И, конечно же, всемыслимым нашим политическим кратологам давно пора отказаться от бездумного ситуативного отождествления так называемых „парных понятий”, – правление – управление, право – закон, политика – популизм, экономический рынок – торговый базар и др., а также перестать уже на все эти разносмысловые материи накидывать обязательскую „государственную паранджу”. В унисон последней каденции – одну выстраданную антитехнократическую интенцию. Исстрадавшиеся в веках „безгосударственности” разрозненные и апатридные в прошлом украинцы уже в суверенные годы непростительно долго и безмотивно молятся перед „государством”. В этой связи мы бы напомнили одну неувядаемую мысль самого успешного Президента Украины – Л.Д.Кучмы. В инаугурационной речи в парламенте в июле 1994 г. он проникновенно говорил: „Государство – это не икона, на которую следует молиться, – это *чрезвычайно важный институт*, который должен эффективно работать в интересах людей, служить им” [10, с.8]. Вот до чего ещё не додумались за два десятилетия Независимости наши старые / новые политические технократы.

В силу этих и других горьких обстоятельств первые же в ’90-х годах прошлого столетия документы и матрицы политического правления страной, правительственные программы социально-экономического развития страны, большинство парламентских актов и – в особенности – доктрины внутренней и внешней политики, оборонной, безопасностной и информационной политики и до сих пор буквально „пропитаны” „методологией мышления и действия” мультфильмовского капитана Врунгеля: „Как вы лодку назовёте, – так она и поплывёт”. Относительно Украины, – это точно до мелочей: она беспомощно плывёт в межевразийском пространстве „по методологии” естествоведа Р.Броуна и вымышленного морского капитана Врунгеля. И по состоянию на сегодня – это основные синтезные результаты объективации теоретического мышления и практической кратологии отечественных политических технократов.

А что день грядущий нам готовит? Взаимосвязанное человечество, мужая, уверенно интегрируется и глобализируется. Мужают и наши народы, которые веками сопереживали свои судьбы с Востоком, но политически – всегда бытийствовали в Европе. Несомненно, будут мужать и наши разноиерархические и разнопрофильные политические кратологи, – в том числе и технократического толка. Ещё недавно „точно прогнозируемый” „конец света” пережили. Переживём ли возможные пирровы деяния старого / нового политического технократизма? Если они будут дружить с политологической гуманитаристикой и творчески учиться у динамической политической истории, – и мы сегодня утвердительно заключим: переживём!

Библиография:

1. Почепцов Г. Від Facebook'у і гламуру до Wikileaks: медіакомунікації. - Київ: Спадщина, 2012.
2. Вольф Х. Рациональная психология. [online] http://maska.16mb.com/hristian-volf-kniga-racionalnaya-psihologiya.html (цит. 17.11.2012).
3. Социологический энциклопедический словарь: на русском, английском, немецком, французском и чешском языках. / Ред.-коорд. Г.В.Осипов. - Москва: Изд-во „НОРМА”, 2000.
4. Политология. Энциклопедический словарь / Общ. ред. и сост. Ю.И.Аверьянов. - Москва: Изд-во Publishers, 1993.
5. Утопический социализм. Хрестоматия / Общ. ред. А.И.Володина. – Москва: Политиздат, 1982.
6. Iratok a nemzetiségi kérdés történétéhéz Magyarszágon s dualizmus koraban (1867-1892). - Budapest: Tankönyvkiadó, 1952. [online] http://www.adatbank.ro/cedula.php?kod=1049 (цит. 13.09.2012).
7. Renner K. Sinoptikus **(**penname**)**. Staat und Nation (Vienna, 1899). // Nimni E. (ed.). National Cultural Autonomy and Its Contemporary Critics. – London: Routledge, 2005, c.64-82. [online] http://en.wikipedia.org/wiki/Karl_Renner (цит. 17.10.2012).
8. Варзар І.М. Проблема співвідношення етноісторичної нації, політичної нації та політичного класу в історії політичної думки Європи Нового та Новітнього часів: теоретико-історіологічні синтези. / Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Вип. І. - Київ: Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2009, с.22-38.
9. Боршевич В. Молдавский иероглиф. - Кишинев: Stratum Plus, 2011.
10. Кучма Л. Вірю в український народ. Вибрані статті, виступи: 1994-2000. - Київ: Альтернативи, 2000.

Prezentat la redactie
la 10 ianuarie 2013

Рецензент – ***Константин СОЛОМОН***, доктор хабилитат политических наук, профессор

COMPARTIMENTUL
RELAȚII INTERNAȚIONALE

THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF EASTERN PARTNERSHIP

Svetlana CEBOTARI
Republic of Moldova, Chisinau, Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations
Ph.D., Associate Professor

Carolina BUDURINA-GOREACII,
Republic of Moldova, Chisinau, Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of Foreign Applied Languages,
PhD Student, lecturer

Eastern Partnership builds on the achievements of the European Neighborhood Policy, which was developed in 2004, for the 16 southern and eastern neighbors, and the purpose of these policies are to strengthen security and stability, and preventing new divisions between EU and its neighbors. It was launched in May 2009, in Prague, its purpose is to implement a political association and economic integration between the EU and its Eastern neighbors. This situation would imply new association agreements including deep and comprehensive areas of free trade and gradual integration into the EU economy. Also, this would facilitate travel to the EU through gradual visa liberalization, accompanied by measures to combat illegal migration.

Officially launched on 7 May 2009, the Eastern Partnership is based on the Black Sea Synergy and is a component part of the European Neighborhood Policy (ENP). In this respect, we give a brief retrospective on the place and role of the Republic of Moldova in the Eastern Partnership as part of the European Neighborhood Policy (ENP). We start from the assertion that the proposed policy on 11 March 2003 by the EU made Moldova to become the protagonist of a new European policy – of the "new neighborhood" one. The "New policy" launched by the EU "Wider Europe - New Neighborhood" in relations with states that after the 2004 enlargement, would have a common border, referred to deepening cooperation by providing greater access to the European internal market,

offering new perspectives of political and economic integration of countries that can not be accepted, so far as members of the European Union.

The Foreign Policy Neighborhood is made through Action Plans. The Individual Action Plan Republic of Moldova - European Union was signed on 22 February 2005 in Brussels, within the seventh meeting of the Cooperation Council Moldova - EU. The comprehensive Action Plan (AP) and its included commitments led to creation a national mechanism that would ensure the efficient execution of its provisions. One of the priorities of the Action Plan is the facilitation of visa regime for Moldovan citizens. A dialogue on visa is the first step in the process of negotiating an agreement itself.

In order to perform a deeper background of the first document, the European Commission, presented in May 2004 the second version of it, entitled "European Neighborhood Policy - Guidance Document". The document set out the steps of Policy after enlargement and outlined the ENP states, recommending the inclusion of the three South Caucasus countries [22]. Also, there are adopted country reports for Ukraine and Moldova. Both Chisinau and Kiev were shown to have reservations about communication. Ukraine's Foreign Ministry disapproved the EU proposal, saying that such an agreement does not meet its interests, insisting on signing an Association Agreement in the near future, without making its EU accession perspective [4]. Moreover, at the EU-Ukraine Summit in Hague, the president Cucima said that the European Neighborhood Policy does not correspond to Ukraine's interests by refusing to sign the proposed Action Plan. The Moldovan government has refrained from such actions and harsh statements, expressing regret only to marginalization.

The reluctance was based on the nature of the New Neighborhood Policy, confirmed by the statements of high officials, which excluded any prospect of accession of Moldova and Ukraine. Thus, Mr. G.Verheugen, the European Commissioner for Enlargement, said in Chisinau in December 2003 that: *"the Union's neighborhood policy is different from the issue of possible future extensions. Let me say this very clearly. This policy refers to the countries for which its membership is not included on the agenda, but it does not close the door to European aspirations of any of these countries."*

Mr. Ian Boag, the Head of European Commission Delegation to Moldova, the Ukraine and Belarus, based in Kiev, remarked in November 2004, that the ENP doesn't have necessarily the ultimate goal of EU membership for Moldova. Also, he mentioned that our country can not aspire to associate membership if it joins the CIS Customs Union [16, p.10]. During his visit to Chisinau on 13-14 July 2006, Mr. Eneko Landaburu, the General Director for External Relations of the European Commission, said that existed conditions in the EU doesn't allow a new wave of accessions, although all options are valid for Moldova [8].

Besides shy declarations of the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of Moldova and the leadership of the republic, at the international conference entitled "Moldova on its path to EU" held in Chisinau on 13-14 October 2003, it was discussed the Eastern European Policy, reflected the main drawbacks. Even the ENP European researchers recognize deficiencies in our country. Relevant here there are the titles of publications of the notorious specialist in the problem of Independent States (CIS), Mr. Dov Lynch, "Moldova. The laboratory of new European strategy" and "Common neighborhood or a new front line? Moldova crossroads" [9, p.9].

In the context of the above events, in order to cover shortages in relationships, including with Moldova, the EU runs the Polish-Swedish project - ***the Eastern Partnership***. Thus, on May 7, 2009, Republic of Moldova, along with five other former Soviet states, is included in the Eastern Partnership.

The Eastern Partnership objectives will be achieved through two dimensions, the bilateral one that will be realized through signing bilateral agreements with partner states of the Association more advanced than the existing agreements and the multilateral Dimension which includes the following cooperation platforms and initiatives directors:

1. Cooperation Platform no.1 "Democracy, good governance and stability": integrated management of border; preventing, preparing for natural disasters and those of man realized; fight against corruption, public administration reform.
2. Cooperation Platform no. 2 "Economic integration and harmonization with EU policies": Facilities for big and little business; Promoting good environmental governance; Trade and regulatory approximation in trade, linked to DCFTA.
3. Cooperation Platform no. 3 "Energy Security": regional energy markets and energy efficiency; Diversification of energy supply.
4. Cooperation Platform no. 4 "Contacts between people"

In the context of establishing an alliance of pro-European government in Moldova, and the Ukraine return into the traditional "partnership" with Russia, the 2010 year was beneficial for the Moldovan-EU relations. Thus, on January 12 there were launched negotiations on an Association Agreement Moldova - European Union, an agreement that will include the establishment of a Deep and Comprehensive Free Trade Agreement between the two parties. On 15 June is was launched in Luxembourg the visa liberalization Dialogue between Mol-do-va and the EU, and within the EU Council from 25 October 2010, the European Commission has been entrusted with the task of preparing the Action Plan for Moldova, to establish specific terms and criteria to eliminate visa regime.

In addition to these documents signed between the EU and Moldova, or rather their thanks, Moldova is gradually drawn into economic- trade of EU. The

European Capital is more interested in Moldovan economy and the European Union became the main trading partner of the Republic of Moldova. Thus, if in 1995 the share of EU trade in total trade conducted by Moldovan economic agents represented 12.7% [3, p.96], in the first semester of 2008 the EU states had a share of 51.6% in exports and imports 44.1% of Moldovan [1]. The European Union provided substantial financial grants for various projects in Moldova, assistance that during 1991-2003 totalized more than 250 million [13]. In 2006 it was reached approx. 320 million Euros, and in the National Indicative Programme for 2007-2010 it was provided a financial assistance, under the European tool for Partnership and Cooperation, for 209.7 million Euros.

On 12 January 2010 the negotiations started between EU delegation and the Government representatives regarding the Association Agreement. On 22 March 2012 in Chisinau it took place the tenth round of negotiations on the Association Agreement, the Moldovan delegation being represented by Ms N.Gherman, Vice-Minister of Foreign Affairs and European Integration, but that of the European Union by Mr. Miroslav Lajcak, the Executive Director for Europe and Central Asia in the European External Action Service. For the first time on the agenda of the plenary sessions of the negotiations on the Association Agreement was included as a separate subject the presenting results of negotiations on a Deep and Comprehensive Free Trade Agreement, as a component part of the Association Agreement. As a result of negotiations there have been registered progresses in negotiating the Preamble, Objectives and Principles and, also, the Institutional, General and Final Arrangements of the Agreement. Also, the two delegations noted the provisional closure of two major chapters in the economic and sector Cooperation, namely Transport and Participation in EU Programs and Agencies, remaining to be completed negotiations on Environment and Taxation chapters.

The next round of negotiations was held in Brussels in June 2012 [23], which there were highlighted the progress made so far and future prospects. Even if in the near future there will be signed an Association Agreement; it will not mean that Moldova will become a candidate or potential candidate for EU membership. The Eastern Partnership is an opportunity for Moldova, but everything depends on the government in Chisinau, which has shown its ability to implement reforms during these three years.

After signing the Association Agreement, it follows the Deep and Comprehensive Free Trade Agreement. After a review of an Independent Analytic Center of Expert Group of Chisinau from, on feasibility of this Free Trade Agreement, it has concluded that Moldova will benefit from signing such an agreement. The direct beneficiaries will be exporters from the both parts and indirect beneficiaries, Moldovan citizens. However, the last Country Report of the European Commission shows that Moldova is not currently prepared to sign such an

agreement. It is required to comply with EU the rules on some products that are followed to be exported and the need for feasibility studies.

However, specialists are required to train civil servants in central government of Moldova. Thus, after a project funded by the ***Black Sea Trust for Regional Cooperation***, through the European Institute of Romania and the Institute for Development and Social Initiatives "Viitorul" during the 2010 year there were trained 30 civil servants from central government of the Republic of Moldova on the free movement of goods and services in the European Union. They will bring their contribution to future negotiations on the Free Trade Agreement EU-Moldova.

In Poland, which was the initiator of the Eastern Partnership, students from a Warsaw university started an international research project: ***Youth Eastern Partnership***, which has as members students from member states and those that belong to Eastern Partnership (EP). In the second and third newsletter there have been published articles about Moldova and Transnistria. This group informs those who are interested about certain key aspects of the Eastern Partnership countries, including Moldova.

Not least, we mention that the Eastern Partnership had enough critics both among Member States, particularly the "southern" ones, but it has also been criticized by some of EP, as Moldova and Ukraine. Both countries claimed that this is only a new initiative with the same content. Moreover, the Republic of Moldova (who accepted its presence in 2008) there was included the transnistrian component. At that time Mr. Vladimir Voronin tried to get close to Russia, the fact demonstrated by his further actions. Thus, in an interview published in "Kommersant" on 27 February 2009, he calls EP as a "ring that surrounds Russia." In the same vein, the former Foreign Minister Mr. Andrei Stratan had expressed his displeasure and concern regarding the fact that Moldova is put in the same basket with the Caucasus. Furthermore, on 18 March 2009 in Moscow, the Moldovan President Mr. Vladimir Voronin and transnistrian leader, Mr. Igor Smirnov signed a declaration, in the presence of Mr. Dmitry Medvev, which among others, confirmed the presence of Russian troops for a undetermined period, the fact that was contradictory to Moldova's position until then, but also of the EU and the U.S. position. By this, Mr. Voronin relied on support from Russia in solution, undermining the EU's role.

The 2009 elections in Moldova ended with running the Alliance for European Integration on governance. Unlike their predecessors, the new management started a new relationship with the EU, Moldova becoming from a laggard state a "successful story". Thus, shortly, Moldova has made progress in the negotiations on visa liberalization and Deep and Comprehensive Free Trade Area Agreement (DCFTA). It was also recovered the political dialogue, Chisinau being visited by a number of high European officials.

In the Transnistrian conflict solution domain, Moldova has managed to bring the issue on the agenda of big chancellors. Thus, Germany has insisted several times that progress in Russian-European relations will depend on Russia's readiness to contribute to the Transnistrian conflict settlement. It was noted that a conflict can be achieved successes at the meeting in Meseberg [20] and Deauville. Also, meetings Filat - Smirnov or "football diplomacy" have conditioned the completion of the final aspects of railway traffic on the train Chisinau – Tiraspol - Odessa, as well as facilitating export by railway for Transnistrian economic agents. There were also discussed measures necessary to restore normal telephone communication between the two parts. In fact, the greatest achievement of 2011 year, certainly, is the formalization and the resumption of negotiations in the 5+2 format, which was managed from joint efforts, but especially of efforts of the European partners of Moldova. Even if we do not believe that the future can be cursively, and most likely the Tiraspol administration will make several attempts to jeopardize the process, we hope, however, that these beginnings will bring the EU closer Transnistrian settlement, transforming Moldova into a European country.

Next, we present the role of the Eastern Partnership in improving functional capacity of Moldova to EU requirements. We begin with the negotiation of the Association Agreement. Addressing the given paragraph negotiating the Association Agreement, we start from the statement that with the launch Neighborhood Policy, former European Commission President Mr. Romano Prodi synthesize its relations with the formula "everything but institutions" that did not involve the prospect for neighbors. The principle used by current Commission President, Mr. Jose Manuel Barroso, "more for more", seems to be an elastic term, but more difficult to define. It is important to understand these diplomatic formulas reported in Moldova, which is called success story of the Partnership, may (hypothetically) show "best possible" - the maximum capacity of the project, according to the provisions of bilateral cooperation (which allows differentiation Member the project) that we find in the Commission at the end of 2008 [10, p.157].

The first bilateral level of Partnership - *new contractual relationship* – requires replacement of Partnership and Cooperation Agreements with Association Agreements, which is stated in the Communication Commission "will create a deeper political attachment and promote greater convergence by establishing a closer link with EU legislation and standards". The Europeanization legislation of the post-Soviet states, by implementing the *acquis communautaire* is itself a necessary procedure of states that are looking for development models, but not still sufficient ones.

Moldova or Ukraine can not be met by diplomatic inclusion in a program with Belarus, which has already signed membership of the Customs Union

(with Russia and Kazakhstan), since the policy documents followed to be signed under this program include expressly providing for accession to the European Union. In such a formula, there is a risk the Eastern Partnership to become a "damping mechanism" of Moldova's European aspirations, or any other state program, a new decade of uncertainty that leaves open the prospect of signing agreements integration in the East. Without the prospect adhering, it would not be only difficult the conditioning structural reforms in Partnership states, but also it will be harder to resist Russian pressure to join the Customs Union or, in the future, the economic community that the last one builds [21, p.21].

It is an absolutely feasible scenario, especially that Russia has military bases in Belarus and Armenia (both members of the Collective Security Organization), "unauthorized" military bases in Transnistria, Abkhazia and South Ossetia; Russia rents the Gabala radar-station, (which is 200 kilometers from the capital of Azerbaijan) and in spring 2010 it signed with the new Ukrainian leadership an agreement that allows the Russian navy in Sevastopol to stay here at least until 2042.

Although there is an indication that the new agreements "should lead to deepening cooperation in the Foreign Policy and Common Security and European Policy of Security and Defense", the Commission Communication from December 2008 *"Eastern Partnership"*, which was at the basis of the new project, starts from the vision that "the EU has a vital interest in ensuring stability, better governance and economic development at its Eastern borders" and the Eastern Partnership should further strengthen relations between the EU and its eastern neighbors [17, p.2], without reference to the "frozen conflicts" [11, p.41]. Thus, Moldova security can not be ensured making abstraction on the Transnistrian secessionism and Russian militaries from the east country, because cooperation in this field would be serious, would assume obligatory also an increasing of EU involvement in conflict resolution.

Otherwise, we understand that the EU position was changed by the war in Georgia (august 2008), since in another document of the European Commission, which was launching in the spring of 2007 a Pontic European project, called the Black Sea Synergy, the European Union assumed the settlement of frozen conflicts in the region (Transnistria, Abkhazia, South Ossetia and Nagorno-Karabakh) and the Eastern Partnership does not.

Moldova will continue to benefit from the opportunities offered by the Eastern Partnership both from bilateral dimension and of multilateral one. As required approach *"more support for more reforms*", we want the EU to assess our performance of reforming and rapprochement to EU. On the multilateral dimension of the Eastern Partnership, the relevant institutions regularly participate in meetings of thematic platforms of the Partnership. It is welcomed the decision

to launch panel "Migration and Asylum" at the 6th meeting of the Platform nr.1 "Democracy, Good Governance and Stability" of EP, on 17 November 2011.

We believe that this cooperation format will create a forum for multilateral exchange of information and best practices on migration and asylum policies and will contribute to better cooperation between both countries at bilateral level, as well as and at the regional level. As a result of the international conference *"Eastern Partners contribution to the Stockholm Programme: Synergies to improve mobility and strengthen security"*, from 24 - 25 January 2011, in Chisinau, Moldova contributed to creation this platform discussion integrating the Soderkoping Process within Platform No.1.

It is also worth to mention that the negotiations on the Association Agreement between Moldova and the European Union takes place in a dynamic and efficient way. The next round of negotiations was scheduled for June 2012 [12].

Ms. Natalia Gherman, the Chief Negotiator of the Association Agreement in the Republic of Moldova, declared in a press conference that in the latest round of negotiations there were attested concrete progress in negotiating preamble objectives, general principles, and institutional, general and final arrangements of the agreement. Finally, Ms. Gherman added that at the negotiations there were not closed all the chapters of the Association Agreement, and the most difficult issue remains the Moldova's European perspective.

Mr. Miroslav Lajcak, the EU chief negotiator, said the Moldova's progress in the talk's process on the Association Agreement and expressed his hope that these negotiations will be completed as soon as possible. The European official welcomed the participation of Transnistria representative at negotiations and described it as "part of confidence-building measures and a support to the Transnistrian conflict settlement process."

As for the gradual establishment of a depth free trade zone of Moldova with the European Union, we would say that the dialogue with the EU on the establishment Deep and Comprehensive Free Trade Area Zone (DCFTA) between Moldova and the EU (negotiated as component part of the Association Agreement) started in 2010. The preparing level of our country to negotiate DCFTA was initially assessed using a questionnaire of the European Commission (COM), where the Moldovan authorities have responded in May 2010 [15, p.33].

Next, we would say that after examining the responses of the Republic of Moldova, in the period of 31 May - 2 June 2010, COM delegation organized a visited of assessment based on presented given information on questionnaires. Following the report prepared by the mission, COM has developed Key Recommendations which are reviewed actions to be taken by Moldova in order to initiate negotiations (Basic Recommendations) and the subsequent establishment of a DCFTA (additional advice) text which was sent to the Moldovan authorities in

November 2010. Under this document, the Government of Moldova developed and approved an Action Plan on making these recommendations (GD. Nr. 1125 from 14.12.2010) [7], the project which was coordinated in advance with European Commission experts.

In order to implement the Action Plan, there have been created the following institutional structures: Working Group. Nr. III "Economic, financial and sector cooperation" for negotiating the Association Agreement and DCFTA (deputy level); Technical Group for supporting activity GL III (executives and experts level), which, in turn contains 4 subgroups: SG I. Market access and customs administration, SG II. Measures and trade barriers, SG III. Financial and competitive environment, SG IV. Consultations with private and NGOs sector. On 14 March 2011, the Republic of Moldova presented to the European Commission the first progress Report on the implementation of Key Recommendations.

The European Commission mandate to start negotiations with Moldova on creating DCFTA was approved at the meeting on 20 June 2011 of EU Foreign Affairs Council. The approval mandate for the European Commission does not require immediate launch of negotiations with Moldova, being necessary to obtain a positive assessment by the EU regarding the sufficient implementation of our state of key recommendations of the European Commission, this one being a common approach for all states that are part of the Eastern Partnership.

On 30 June 2011 the Moldovan authorities have sent to COM the second progress report on the implementation of key Recommendations, and on 26 august - an intermediary report in the context of the Eastern Partnership Summit from Warsaw. Following the request of the Republic of Moldova to have an assessment by the European Commission regarding the progress registered by it in implementing the key Recommendations, on 10 October 2011 COM has submitted the document "The current situation regarding the implementation by Moldova of the key recommendations of the European Commission regarding DCFTA". Priority areas highlighted in this document to which Moldova focuses its attention to get a positive assessment of the COM are following: overall coordination and administrative capacity building, technical barriers to trade (TBT), sanitary and phytosanitary measures (SPS) competition (including state aid) and financial services [5, p.37].

We will also add that the *gradual integration in the EU economy* requires signing Comprehensive Free Trade Agreements, which, according to the logic of the second Eastern Partnership pillar, it involves not merely trade liberalization, but also the prospect of creation, on a long term, of a Neighborhood Economic Community, which is enhanced the movements of goods, capital and services. Belonging to the European Economic Community would allow Moldova, on a long-term, the economic recovery and returning people to their homes.

Cheaper labor forces and less taxes for business, could be serious signals for European companies (and not only) to invest in an economy connected to the largest market in the world. However, the economic integration in proposed terms suggests, at least in the short term, a number of risks [16, p.61].

The Moldovan business will not easily withstand the shocks of economic liberalization; especially the Moldovan economy is not neo-mercantile producing over capacity and is looking for outlets. The trade with EU is with deficit for Moldova, 0.9 billion Euros in 2010 [6], in circumstances when unilateral trade facilities benefit from the Union. Thus, we are entitled to believe that a liberal trade regime, where the local producers would compete in the free market regime with the EU, the trade deficit will increase, and many companies will not survive Moldovan and European competition rules. Besides technological advantages, European farmers are subsidized by the European Agricultural Fund for Rural Development and companies through the European Regional Development Fund and other Community initiatives. Here, the high inflation in Moldova, keeps up the interest rates on lending to the real economy and, as a consequence, put back in Moldovan producers unfair situation in relation to the euro area, working behind a strong currency (euro) and can credit at much lower interest rates.

In respect of the visa liberalization dialogue, the accomplishments of conditions Action Plan for visa liberalization are more than a priority of the government - it has become a "national task". We are very motivated to make progress in this area. Thus, on May 23, 2011 the Republic of Moldova to the European Commission first progress report on the Action Plan Moldova - EU visa liberalization, including measures taken since the official handing Action Plan on January 24, 2011, following the strictly structure and its logic. The report focuses primarily on implementing actions to realize the first phase of strengthening the legal framework under four thematic blocks Dialogue RM - EU visa liberalization, but also describe a number of measures already taken referring to the second stage of implementation of the Action Plan.

Republic of Moldova welcomed the new vision of the EU regarding visa liberalization regime, reflected in the Final Declaration of the *Eastern Partnership's* Summit by excluding the phrase "long term perspective", in favor of differentiated approach of each Eastern partner depending on individual performances "in suitable time". One of additional commitments assumed by our country in the process of the realizing the National Program of implementation the Action Plan Moldova-EU in the sphere of visa liberalization regime, it comes the reform of the Ministry of Internal Affairs. However, on 3 November 2011, it was approved in first reading the draft project on Reform Strategy of Justice Sector for 2011-2016, which focuses on a complex and multidimensional approach to

the whole justice sector. These reforms require comprehensive legislative and institutional efforts and will focus virtually all legal structures [23].

So far Moldova has advanced significantly in the process of modifying and adjusting national legal framework to EU norms and standards. During the 2012 year it is expected a thorough legislative measures in the first phase of the Action Plan Moldova - EU in terms of visa liberalization regime, which will allow getting to the second stage of implementation.

Detaching from above, we say that if trade liberalization and economic integration will not be a gradual (at least in ten years) and accompanied by increased financial assistance, labor market liberalization or (as the backup version) for visa you risk being thrown into unemployment, workers really do not have employment solutions. Because since the Moldovan economy will be integrated into the European economy, Russia can always close the labor market for Moldovan citizens [19, p.60]. Moldova, which makes its large part of budget from taxing imports / consumption and substantially reduce customs revenue / budget in a free trade area with the EU, its first trading partner. This while the Moldovan public finances are already under pressure, and the government has signed a standby agreement with the IMF, which lends to finance budget deficits and macroeconomic stability [2, p.118]. Moreover, this is evidence that European grants, and projects funded by the European Investment Bank or the European Bank for Reconstruction and Development, represents the only alternative to the inability of large public investment in basic infrastructure. Financial support will be provided by increasing the Partnership's current financial package of the European Neighborhood and Partnership with additional funding of 350 million Euros, in addition to the planned resources for the period 2010-2013, while the total amount of resources for new "eastern initiative" is 600 million Euros.

Similarly, about the *energy security* it is stated that "the Eastern Partnership will aim to strengthen the energy security of the EU and its partners in terms of energy supply and transit of energy in the long term." However, the EU concrete steps on energy sector referred to only to ensure its own energy sector and only tangentially of the eastern partners. After opening the Baku-Tbilisi-Ceyhan pipeline, it is still negotiating with Azerbaijan the possibility of common the reserves and oil and gas imports, it is negotiating with Georgia the construction of new transport infrastructure and with Ukraine it was signed in March 2009, a Joint declaration on the modernization of the Ukrainian gas transit system. Republic of Moldova is not included (at least for now) in major energy infrastructure projects such as Nabucco pipeline Odessa-Brody-or Gdansk, where it will be transiting Caspian hydrocarbons to the European market, while the European officials and Polish President Bronislaw Komorowski, who was at the end of July a visit for a week in Caucasus states, discussed individually the ene-

rgy security not within the enlarged Eastern Partnership. However the energy security in a partnership can be only one of all, and not a selective one.

Supporting economic and social development, the last bilateral tool of Eastern Partnership, to transfer practices of European cohesion policy in reducing geographical and domestic social disparities from partner countries is of course welcome. It is missing only financing or, more precisely, the level of funding that benefits the similar European projects through Structural Instruments. Moreover, in the context of the events from the south-eastern Mediterranean, France, Italy and Spain, along with three other European countries, it has been asked the EU to give greater priority and, as a result, more funding of southern neighbors not the Eastern ones, within the European Neighborhood Policy [17, p.6].

Finally, we mention that the commercial relations between Moldova and the EU fall within modest values. Therefore, Moldova must determine the possibilities of improving trade relations with the European Union, which should become in the near future the main destination of Moldovan exports. A considerable increase of exports to the EU would have a beneficial effect on improving the competitiveness of Moldovan products and would help create a favorable climate for foreign investments that implicitly would help revive trade and stimulate economic growth.

Although in spite of some objective reasons of European authorities there have not been expressed support in favor of an asymmetric or association Free Trade Agreement (FTA) with Moldova in the near future, the desire of both parties to strengthen their partnership in the context of the European Neighborhood Policy is definitely a positive expression of political will. Being among the first states to have signed an action plan with the EU and taking a firm commitment to implement it, Moldova has an advantage over other CIS member states who have declared European integration aspirations. Obtaining the Autonomous Trade Preferences or signing a Free Trade Agreement with the EU, represents a necessary legal and political basis for the further promotion of trade relations. This could also be one of the tools to promote strategic objective of Moldova – European integration.

Recent actions taken by Moldova in order to create a favorable business environment and to guarantee foreign investment are only the beginning of positive changes at the domestic level. Continuous actions aimed at increasing the credibility of regulatory reforms from Moldova will create the preconditions for a safer business environment. In general, they will have a positive impact on economic growth by creating direct incentives for domestic activities and providing local and foreign direct investment growth benefits associated with technology transfer [14].

Conclusions

The Eastern Partnership of the European Union comes to strengthen the EU position on the eastern dimension of the European Neighborhood Policy (ENP), through political association and economic integration with six ex-Soviet states of Eastern Europe and South Caucasus. This new community project covers an area dominated by instability and uncertainty and, therefore, its performance is bound not only the future of the States concerned as well as the EU's ability to develop and implement strategies in a proximal area. The launch of Partnership has been widely publicized, has aroused great expectations in eligible countries and left unhappy Russia, but Partnership objectives and, especially, their achievement funding can notbe done, at least in the current formula, because it represents a serious commitment of the EU to its Eastern borders, and can be a serious offer for the states included in the Partnership.

Thus, although the Eastern Partnership is a European project, which doesn't have a final goal the Moldova's accession to the EU in the near future, however the benefits that it offers can not be neglected. Financial, technical and expertise assistance provided by the EU states, conditions the start of series of internal reforms, manifested by adjusting national system to EU standards. In this context, we hope that the results of these reforms are, in the end, as expected, and achievements to be undertaken by the EU being appreciated at their true value. Thus, I think that at the moment the Republic of Moldova should take full advantage of the Eastern Partnership offers and go through already initiated reforms that eventually the European Union are interested in joining our state to the European entity.

Bibliography:

1. Buletin Statistic (ianuarie-iunie 2008). // Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. - Chişinău, 2008.
2. Burlacu N. Criteriile eficacității gestiunii anticriză. // Studii Economice. Chişinău: ULIM, 2008, nr.3-4.
3. Cebotari S. Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste: interese şi priorități: Autoref. tezei dr. şt. politice. – Chişinău, 2007.
4. Cosmolici D. Integrarea Europeană a Republicii Moldova? http://www.pca.md/news/954 .
5. Duca Gh. Revitalizarea economiei este imperativul național care ne uneşte. // Revista Fin Consultant, Chişinău, 2010, nr.12.
6. EU´s Trade relations with Moldova. 2011. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113419.pdf.
7. Hotărîre cu privire la aprobarea Planului de acțiuni al Republicii Moldova privind implementarea Recomandărilor Comisiei Europene pentru institui-

rea Zonei de Liber Schimb Aprofundat şi Cuprinzător dintre Republica Moldova şi Uniunea Europeană nr.1125 din 14 decembrie 2010. // Monitorul Oficial nr.252-253/1258 din 21 decembrie 2010.
8. Landaburu E. Condițiile existente în UE nu permit un nou val de aderări. www.pca.md/news/378 .
9. Lynch D. Moldavie. Laboratoire de la nouvelle strategie europeenne. // Le corrier des pays de l'Est, nr.1042, 2004, mars-avri.
10. Maximilian S. ş.a. Comerțul exterior în sistemul crizelor economice mondiale. // Studii economice, Chişinău: ULIM, 2010, nr.1-2.
11. Molle W. Economia integrării europene: teorie, practică, politici. – Chisinau: Epigraf SRL, 2009.
12. Negocierile Acordului de Asociere între Republica Moldova şi UE se desfãşoară dinamic şi eficient, susține vice-ministrul de Externe. http://www.novisa.md/2012/03/23/negocierile-acordului-de-asociere-intre-r-moldova-si-ue-se-desfasoara-dinamic-si-eficient-sustine-viceministrul-de-externenegocierile-asupra-acordului-de-asociere-intre-republica-moldova-si-uniunea-e/.
13. Popescu L. Optimizarea practicilor şi politicilor Republicii Moldova de utilizare constructivă a ofertei asistențiale a UE. - Chişinău: ADEPT, 2006. http://www.mfa.gov.md/comunicate-presa-md/491738/
14. Raportul Băncii Naționale cu privire la Balanța de plăți a Republicii Moldova pentru anul 2009. http://www.bnm.md/md/bnm_balance
15. Tendințe în economia Moldovei, nr.1 (trim.1) 2011. - Chişinău: IEFS, 2011.
16. Țâu N. Concepția relațiilor economice internaționale, specificul şi cadrul lor de manifestare. // Studii Economice, Chişinău: ULIM, 2007, nr.1-2.
17. Țugui E. Moldova şi viitorul Parteneriatului Estic: Perspectivele Summitului de la Varşovia. // Buletin de politică externă al Moldovei, IDIS „Viitorul", nr.38, septembrie 2011.
18. Țurcanu A. Uniunea Europeană propune o nouă politică de vecinătate față de Republica Moldova. // „Timpul", 2003, 10 decembrie.
19. Burlacu N., Buluc M. Аутсортинг как способ обработки экономической информации. // Analele ULIM, seria Economie. - Chişinău: ULIM, 2011, nr.11.
20. Меморандум по итогам встречи Президента России Д.Медведева и Федерального канцлера Германии А.Меркель 4–5 июня 2010 года, г.Мезеберг. http://news.kremlin.ru/ref_notes/575 .
21. Roşca P., Roşca L. Международный бизнес: природа и эволюция. // Analele ULIM, seri Economie. - Chişinău: ULIM, 2011, nr.11.
22. http://www.ladocumentationfrancaise.fr/dossiers/europe-bielorussie-moldavie-ukraine/chronologie.shtml .

23. http://www.mfa.gov.md/din-istoria-rm-ue/ .
24. http://www.timpul.md/rubrici/15/politica/ue-nato/.

Prezentat la redactie
la 14 februarie 2013

Recenzent – ***Dinu ILASCIUC***, doctor in istorie, conferentiar

THE GLOBAL ECONOMIC CRISIS AND THE CORE OF THE CUURENT CRISIS IN EUROPEAN UNION

Dušan LEŠKA
Slovak Republic, Bratislava, Comenius University in Bratislava, Faculty of Social and Economic Sciences, Institute of European Studies and International Relations
PhD. (Philosophy), Associate Professor

Global economic crisis that hit the European Union has acquired a new dimension to the debt crisis of several euro area countries, which threaten the very existence of Monetary Union, the single currency. The EU institutions have adopted a decision on the establishment of a temporary European Financial Stability Facility (EFSF) and later the permanent European Stability Mechanism (ESM), the aim of which is to prevent the bankruptcy of the individual euro area countries. At the same time they search for a way out of the crisis in further integration, adopted programs to strengthen the economic and monetary union by creating a fiscal union and the banking union. Deepening integration, however, requires the transmission of additional competencies to the authorities of the Union which is now decelerate at a growing euroscepticism, nationalism and extremism. Without the formation of fiscal and banking Union, it is not possible to maintain a common currency and take advantage of her opportunities to accelerate economic and social development of the euro-zone and the whole EU.

The current economic global crisis

The current global economic crisis, which erupted in the United States as the financial crisis after the bursting of the real estate bubble, caused the crash one of the largest and oldest banks "Lehman Brothers" and started a chain reaction that got a number of other major banks and financial institutions to the brink of bankruptcy. The situation was so severe that the American state could not concede further bankruptcies and to rescue the other banks provided rescue package in the meantime unprecedented amount 700 billion US$. The financial crisis has caused a shortage of investment capital in the market, run over into economic crisis and in regard to high degree of globalization, interdependence of national markets and the economy, the crisis has spread to Europe and other continents as well. The crisis, however, had different impacts on the various continents and in different countries. For example, crisis had a minimal impact in China, India in some countries of Latin America, where economic growth has

continued, and as well in the European Union some countries avoid the crisis and continued economic growth, for example Poland.

Therefore, some scholars say that it is not a typical cyclical economic crisis which accompanies the market economy. At the same time they ask the question what is the core of the current crisis? If it is not a typical cyclical economic crisis, is it a structural crisis, or a systemic crisis of capitalism? If it is a structural crisis, it would need to be fundamentally change the current structure of the economic mechanism and as long as we have come to the conclusion that it is a crisis of the system, it would mean the failure of the capitalist economy and the need to search its systemic alternatives [25, p.165-167]. They all seem to agree in the fact that it is a global crisis, although it has affected all continents, but mainly for the fact that crisis is caused and made by the ongoing globalization.

The concept of globalisation reflects an extremely complex and complicated process which affects all areas of society and so we may encounter numerous different definitions and approaches that can be used to analyse how it unfolds and the ensuing consequences. Some authors welcome globalisation enthusiastically and are optimistic that it will solve some of the fundamental issues confronting humanity. By contrast, a further group of authors views it in terms of danger and they focus primarily on the negative aspects such as the entrenching of existing differences between rich and poor countries, increasing differences in social standing within individual countries, the plunder of natural resources and the disruption of the natural ecological equilibrium, which may lead to the end of humankind [12]. Globalisation occurs on an economic, social, cultural and political level and within each of these it has varied and distinctive consequences, which social science subjects to detailed analysis in within its various disciplines. Our position tends more towards the group of authors who analyse globalisation from a sociological perspective. The core of globalisation is found in the economy, where it unfolds unrestrainedly and uncontrollably, joining the world as one, linking it together to form a whole. It establishes itself unequally in various areas of social life – in some areas it is quite marked and aggressive, while in others it displays little interest. It is accompanied by the trend towards the creation of a single global economy, which is mutually interconnected and contingent. Gigantic supranational corporations are emerging which expand and control its sphere of influence across the world. Globalisation brings with it the unrestricted movement of capital, financial flows and trade that knows no borders and uses the most modern information technologies for communication and trade purposes. This uncontrolled movement brings forth a plethora of contradictions and/or exacerbates existing contradictions (the ecological crisis, the entrenchment of differences between the rich North and the poor South, between the rich and poor altogether, and so forth [2; 12; 14].

In contrast to the unlimited movement of capital, politics is only conducted at the local level, that is, within individual countries. Thus many of the classical instruments of economic policy no longer work. "Due to the unqualified and unstoppable spread of free trade rules and above all the free movement of capital and finances, the 'economy' is progressively exempt from political control [2, p.65]. The state has lost its ability to maintain the dynamic equilibrium of the economy and implement social policies and provide the public services, which is one of its most important functions and as a consequence its sovereignty is being curtailed. "Any control of 'dynamic equilibrium' is now beyond the means, and indeed beyond the ambitions, of the overwhelming majority of the otherwise sovereign (in the strictly order-policing sense) states" [2, p.64].

Supranational corporations relocate to where conditions are most favourable for the manufacture of products and the creation of profit – a cheap and relatively skilled work force, low taxation, favourable labour codes and weak unions. If all these positive factors have been exhausted then the supranational corporation moves on to a different country. It is not interested in the problems facing the country, in the social situation, it does not participate in training the workforce in education, in science and research or in social security. All these areas are left to the responsibility of the State

States are forced to succumb to global capital. They try to entice global capital into their country and so they reduce income taxes and corporate taxes to a minimum. In the majority of European countries, progressive taxation, which allowed for different rates according to the amount of profit generated, has been abolished, and in some cases, including Slovakia, a flat-rate tax has been introduced. This means that companies with the greatest revenues had their taxes reduced by 10 to 15%. The highest tax rates are those in the Scandinavian countries, while the lowest are those with flat-tax rates. The greatest decreases in the upper tax rate were recorded in Bulgaria (30%), Romania (24%), Slovakia (23%) and the Czech Republic (17%). Corporate taxes have also fallen sharply. While in 1995 the average tax rate was 35.3%, it is now 23.2% [24, p.64-66].

As a consequence, state coffers have seen reduced revenues and partly at least to compensate for this, value added tax (VAT) rates on basic items were increased from 5% to 20%. The states do not have sufficient resources to ensure that public services can be maintained at required levels and so there is talk of tearing down the social state. The increase in the cost of living for those who work as a consequence of VAT rate increases has resulted in the diminished purchasing power of the population and deterioration in their social status. Insufficient public resources are causing the deterioration of social services, healthcare, education, culture and the end result is also a fall in growth rates. In order for states to be able to maintain social services at an appropriate level, they have to borrow money on the international financial markets and become indebted.

The impact of the financial and economic crisis on the European Union and the Eurozone

The financial and economic crisis which afflicted Europe from 2010 onwards was not simply accompanied by the classical manifestations of crisis, such as a decrease in production levels, falling GDP and rising unemployment, but spilled into a debt crisis for some of the Eurozone countries and threatened the existence of the euro as the common currency of the European Union. Eurozone debt crisis erupted unexpectedly in Greece in 2010, which had a high the budget deficit of 12.7% of GDP and an enormous foreign debt of 120% of GDP. For this reason, rating agencies have given the worst rating for Greece, financial markets has refused to provide loans and threatened national bankruptcy. Since Greece is a member of the Eurozone (economic and monetary union), it uses the common currency, the "euro", the crisis shook the Eurozone base. The crisis in Greece weakened the rate of the euro, threatened secession the Greece from the Eurozone, the disintegration of the euro area, the fall of the single currency the euro and return of the member countries to their original currencies. Therefore, Greece turned to the EU asking for help. The European Council has solved the situation at first with a bilateral loan to Greece from countries of the Eurozone, together with the International Monetary amount of 110 billion euros. Draw on the loan was contingent with the fulfillment of hard austerity measures in the field of public finance; the fight with the gray economy; improve tax collection; structural changes in the economy, etc. The economic situation in Greece got worse and other countries of Eurozone got into economic trouble and foreign debt – Ireland, Portugal, Spain, Italy.

A number of renowned economists, for example P.Krugman predicted the disintegration of the euro area in the next few years or at the very least the bankruptcy of Greece and its secession from the Eurozone. Once again have accusations appeared that a common currency was adopted prematurely, it is primarily a political, or political-economic project. According to this authors still need to be ready preconditions for the common currency, as the Eurozone includes countries which have significantly different degrees of economic and social development, social structures, historical traditions, and hence the common currency is untenable. Thoughts even went so far as to suggest just the common currency caused the rampant growth of foreign debt.

The countries of the Eurozone and the EU institutions frantically sought ways of reversing the risks of the countries affected going bankrupt. It turned out that a one-off loan to Greece the situation cannot be resolved; therefore the institutions of the EU have begun to look for systemic solutions.

The European Council, the EU Council (mainly the Ecofin) together with the European Commission acceded to the creation of the European Financial

Stability Facility (EFSF), and later to create a "permanent institution" – the European Stability Mechanism (ESM), which provides financial assistance to members of the Eurozone in financial difficulty.

EFSF has become fully operational in August 2010, in late September 2010; it was awarded the highest rating by rating agencies AAA. EFSF did not have cash, Eurozone countries guaranteed loans that it provided. The facility had capacity of 750 billion euros, but it was possible to activate only 220 billion euros, the amount that guaranteed the country with the highest AAA rating. The first country to ask for help from EFSF was Ireland, than Portugal, and later Greece applied again for a further loan. Then Spain found itself with major debt problems and asked for a loan of 40 billion euros for private banks. As the economic situation deteriorated in Italy it created a technocratic government led by M.Monti, and received an extensive program of austerity from public finances.

Later, the decision was taken to create a permanent European Stability Mechanism (ESM). ESM has the financial cash of 80 billion euros, which embedded the reciprocally individual Eurozone countries, and the remaining amount of up to 750 billion euros provided warranty. In regard to the unfavourable situation ESM arose in July 2012 and it was decided that temporarily it was to act, together with the EFSF. This would increase its capacity by 200 billion euros from the EFSF. The purpose of these financial institutions was to provide loans to Eurozone countries that found themselves in trouble on the international financial market.

ESM bailouts are conditional on member states outlining a programme for the needed reforms or fiscal consolidation to be implemented in order to restore the financial stability. The country in concern will be analysed and evaluated on all relevant financial stability matters by the so-called Troika: European Commission, European Central Bank and IFM. The austerity programs cuts of states budgets deteriorated the overall economic situation in the eurozone and the entire Union, which went into an economic recession. Some analysts and economists have criticized the austerity programs, which realized all countries of Eurozone as the most important and emphasized the need for economic incentives that would have revived economic growth and made it possible to get out of the crisis.

The important role played the ECB, which has launched a program of buying bonds of troubled countries on secondary markets so-called Security Market Program (SMP). In August 2012, the ECB prepared a new program of buying bonds called Outright Monetary Transactions (OMT). On the ground of program ECB purchases bonds in Eurozone countries, at their request, but they must first apply to ESM, which based on analysis of the economy shall draw up a recovery program of the economy. If they accept the terms and conditions of financial aid, the program can be run. The program works to subdue panic in inter-

national financial markets and, consequently, reduces interest costs of highly indebted countries and helps relieve the pressure on the markets of marginal states.

What revealed the economic crisis?

The fact that the economic crisis has affected mainly the Eurozone countries and has showed itself as a debt crisis is a results of the following. The problem did not lie in the adoption of the single currency, but herein that some countries did not fulfill essential requirements which were established when the countries would adopt the common currency. A common currency must firmly stand on two pillars, which form a common monetary policy and a common fiscal policy. But in present the situation in the Eurozone has evolved so that a common monetary policy provide and ensure the European Central Bank (ECB), but a problem occurred with the second pillar – common fiscal policy. The minimal basic framework of a common fiscal policy had ensured the Stability and Growth Pact, a document which consists of the agreement of the European Council from 1997 and of the two regulations: Regulation (EC) No.1466/97 on the strengthening of the surveillance of budgetary positions of the member states and the surveillance and coordination of economic policies (preventive part); Regulation (EC) No.1467/97 on implementation of the excessive deficit procedure, that is, if the budget deficit of a Member State exceeds the reference threshold set at 3% of gross domestic product (the corrective part) [22]. On the basis of this Pact state budget deficit should not exceed 3% of GDP and that the public debt of the country should not be greater than 60% of GDP; nonetheless, the majority of member countries have not adhered to these stipulations. In conditions of the prosperity and economic growth, most Eurozone countries went beyond these indicators, however, the European Commission did not apply any penalties and it could seems that it does not obstruct economic growth. Common currency the euro, has been stable, and in a short time it has become the world's second most important reserve currency after the dollar.

Disobedience of criteria of the Stability and Growth Pact was one of the causes of the outbreak of a debt crisis in Eurozone, because it has not secured the second pillar of the single currency – common fiscal policy. The cause of the debt crisis, therefore, was not in the single currency, but in the disobedience of the criteria of a common fiscal policy. The economic crisis, therefore, fully revealed the friction between the single currency policy as implemented by the European Central Bank and the isolated fiscal policies of the individual countries within the Eurozone.

The solution of the crisis in the Eurozone

The European Union thus once again finds itself at a historical crossroads and looking for ways ahead in the future. In the search for causes of the debt crisis and the way out of economic crisis again appeared the basic dividing line in the consideration of the European Union and perspectives of its development.

On the one hand was a group of eurosceptics who have argued that by the adoption of the Lisbon Treaty, the Union in legislative steps for the integration is going too far, directive of the European Committee tied up activity of the member countries, hampered their development and as a result the development of the entire Union and overcome the current crisis. They recommend to revert back, cancel the Lisbon Treaty, a number of EU directives and to return some powers back to member states. They claimed that each state should find its way out of the crisis of its own forces, refused help for those countries that found themselves in trouble. According to them the Union can only be an alliance of strong, sovereign national States that work together on a mutually beneficial basis. A typical representative of this thought is former Czech President V.Klaus, in Slovakia promotes this line political party Freedom and Solidarity and partly Christian-Democratic Movement. In this way was also the statement of British Prime Minister D.Cameron, who pointed out that when the UK fail to negotiate appropriate terms in European Union, Britain will in 2017 organize a referendum on the abidance of Britain in EU [4].

The second group scholars and politicians believe that after the adoption of the common currency integration had not continued fast enough and has remained at the half-way. Therefore, they recommend making further important steps on the way of integration, which not only will allow overcoming the current economic and debt crisis, but will help restore its economic dynamism and return its status as a major global player. Very concisely the situation was characterized by the Nobel Laureate in economics J.Stiglitz in an interview for the magazine “Der Spiegel”: “Europe is facing a critical point. The alternatives are "more Europe" or "no". The halfway configuration is unstable ... Europe needs a common banking system and a common financial framework. If Europe borrows as a whole it could have even better access to credit than the United States" [16]. I am inclined to agree with J.Stiglitz that Eurozone stopped on halfway and although it can be painful and required sacrifices, it is necessary to continue down the road of furthering integration. This fact was expressed by the Oli Rehn saying: "Economic and Monetary Union either will complete through a much deeper integration, or we will have to accept a gradual decomposition of the European integration process, which lasted more than half a century" [19].

When it managed to save the euro zone and solve the debt crisis of the euro area, the EU authorities focused attention on the removal of the internal causes

which triggered the crisis in the Eurozone and adopted measures of further development and continuation of European integration.

The creation of economic, fiscal and banking union

The first steps of the European institutions and the Eurozone countries were aimed at rescuing endangered countries, to avoid non-controlled bankruptcy and the rescue of the euro. Even uncontrolled bankruptcy of such a small country such as Greece (it contributes only 2% to GDP of EU) would cause a fluctuation of the euro and the Eurozone economy, which may have inconceivable consequences for the economy of EU and could result in a collapse of the common currency. German chancellor A.Merkel pronounced at that time an important idea that the collapse of the euro can have not only tragic economic consequences, but could call into question the very idea of the of European integration and, ultimately, may result to the disintegration of the European Union [17].

The first direction of the efforts of the EU consists in the construction of the mechanism that could stop the indebtedness, i.e. to create a mechanism able to provide loan to countries that find themselves in a debt crisis and cannot borrow on international financial markets, a sort of European monetary mechanism. The second direction of considerations the EU focused on the removal of the internal causes which triggered the crisis in the Eurozone itself, and formulate the perspectives of further development and continuation of European integration.

The European Council together with the European Commission prepared and adopted a number of documents aimed at deepening integration, for example Competitiveness Pact, Pact for the euro. After lengthy negotiations between states at the level of the European Council, Council of EU (mainly Eurofin, which consists from financial ministries of member states) was adopted the "Euro Pact Plus" [8]. The main result of the meeting was the adoption of the documents on the establishment of a fiscal union and banking union. Pact includes the following proposals:

- The budgetary semester: EK will treat the proposal of the state budgets of the member states before they will be approved in national parliaments. EK will express its opinion, objections or recommendations from the perspective of long-term stability, sustainability on compliance with the criteria of the Stability and Growth Pact;
- In case the country breaches the rules of the Stability and Growth Pact, penalties shall by impose. The country, which exceeds these rules inserts the amount of 0,2% GDP in the ESM, or the EC and in the case that a deficit is not removed by, or if a country will not proceed according to the schedule drawn up by the EC, the amount of the budget will remain in the EU budget. The revised Stability and Growth Pact, which establishes a system of automatic sanctions entered into force in December 2011.

In March 2012 Leaders of the 25 European Union countries have signed the Treaty on Stability, Coordination and Governance in the Economic and Monetary Union (popularly known as the "fiscal compact") entered into force on 1 January 2013. The treaty aims to strengthen fiscal discipline in the euro area through the "balanced budget rule" and the automatic correction mechanism" [10]. The Pact did not attach the United Kingdom and the Czech Republic. Negotiations are continued about other topics as well, for which, however, hard to find major promotion by member states, for example: harmonization of tax bases in case of corporate taxes of the Eurozone; condition for a retirement age on population growth; the abolition of a rule under which, together with inflation increases the salaries (wage indexation). In December 2012 the European Council adopted a further direction - to create a banking union within the Eurozone. The first step in this way should by to prepare and carry out banking surveillance of the ECB in Eurozone member states. The plan is based on a report entitled "Towards to real economic and Monetary Union", drawn up by the President of the European Council Herman Van Rumpoy, together with President of European Commission, the President of the European Central Bank and chairman of the Euro group [10].

The emergence of the banking union foresees three areas where the introduction of prudential surveillance is only the first step:

a) Banking surveillance is the first step towards the creation of the bank union;

b) Special fund to rescue banks that may get into trouble in the future;

c) The creation of a Europe-wide fund to protect bank deposits.

The legislation of the banking union should be completed in February 2013. The ECB should start with surveillance already from July 2013 in the case of large, systemic important banks in Europe and in banks of troubled states. Surveillance should be gradually extended to all important banks. It was decided that surveillance will be applied to banks with assets exceeding 30 billion euros, or those that make up a significant share of the national banking market. This will increase the effectiveness of the spending of funds so as to use effectively in the interests of the whole and to not misuse [7].

The treatment involves the coordination of national reform, where in the paragraph 12 article a) sets out: "coordination of national reforms: the participating Member States will be invited to ensure, in line with Article 11 of the TSCG, that all major economic policy reforms that they plan to undertake will be discussed *ex ante* and, where appropriate, coordinated among themselves. Such coordination shall involve the institutions of the EU as required by EU law to this end. The Commission has announced its intention to make a proposal for a framework for *ex ante* coordination of major economic policy reforms in the context of the European Semester." [7, Art.12, clause a)]

Political context in the Eurozone and the EU

The paradox of the current times, however, is that the deepening of integration presupposes the transfer of other competences member states of Eurozone to common European authority. On the other hand, however, economic and debt crisis, recession, to which the European Union has fallen, caused a rise of mistrust in most countries of the Union, of its ability to overcome the crisis, caused the growth of euroscepticism, nationalism, isolationism, extremism which are in direct contradiction with the need for integration. In a number of EU countries it has strengthened the positions of the nationalist and anti-european parties, a number of them got to the national parliaments, or have even become members of the governing coalitions and got an opportunity to significantly influence the government's decision (e.g. in Greece, the Netherlands, Belgium, Finland). Even some traditional parties are moving in their position more towards to euroscepticism for example, the British Conservative Party. In a number of EU countries there is intensified irredentist tendencies and efforts of the regions to separate from their mother countries. For example, Scotland has already agreed with the central government, that in 2014 it will hold a referendum on Scottish independence. In the Spanish autonomous region Catalonia nationalist parties won in the regional elections, and promised their followers to organize referendum on the independence of Catalonia. The situation is complicated even in the heart of the Union in Belgium where Flemish representatives' carry out the long term issue of separation from the less developed Walloon.

Herald a deterioration of the situation have been riots in the suburbs of the France but also the growth of nationalism and xenophobia in the Netherlands, Belgium and other countries. The outbreak of the current global economic crisis caused the increase all of the negative phenomena. Large parts of the society in particular, youth fell into a deadlock, are frustrated, can't see any prospects for themselves in society and therefore are searching for the enemy, the one who caused the situation, and are looking for a simple solution. It is suitable for the growth of the influence of nationalistic, racist, a groundswell of neo-fascism movements. Their hatred is traditionally turning against immigrants, against citizens of other races, different religion, and different nationalities and now have found their new enemy who causes their problems the European Union. "Europe is under the influence of its integration policy reshaping to the new Europe, but ethnicity remains a part of reshaping its political and non-political reality" [11, p.13]. This means that ethnicity that has been shaped by centuries still remains a potential political weapon and a part of the various ethnical concepts of European society. "Ethnicity is a reality of life that well-targeted policy can exploit" [11, p.13]

Hard austerity measures, cuts of public spending, which required EU and which was made conditional on the granting of loans from the EFSF and ESM, make it possible to deal with the debt crisis, to save the euro, but in several countries have caused a slowdown in economic growth, deepening of the recession, the growth of unemployment and the deterioration of social status of workers. These concerned mainly the countries that have gotten into debt crisis. The most difficult was the situation in Greece, where GDP dropped by 20%, unemployment has reached 22,3%, foreign debt 18% GDP. Unemployment in Spain has reached 24,6%, and among young people, more than 50%. Therefore, these measures have sparked mass protests, demonstrations, strikes and expressions of dissatisfaction of employees of different industries. The mass protests have triggered turbulence on the political scene, have caused the fall and changes of Government in Greece, Ireland, Spain, Portugal and Italy. In several countries, were created technocratic Governments, for example in Greece, the Government of the Prime L.Papadimos, in Italy of Prime Minister M.Monti, in Spain of Prime Minister M.Rajoy, to bring forth the country out of the crisis. In such a situation, activated the nationalist and anti-european political forces, which have abused the dissatisfaction of citizens and tried to get them on his side, and turn their dissatisfaction against the European Union. Therefore, the governments in these countries have been under tremendous pressure, have a great responsibility. Although the situation is still complicated, the measures are gradually starting to produce positive results.

The dissatisfaction of the citizens of the countries affected by the debt crisis are often turns against harsh austerity measures, which forces them to accept the EU together with the IMF and that aggravate the position of the majority of the population of these countries slow down the economic growth. It should be emphasised, however, that these austerity measures don't do for the EU, nor the EU did not cause them. These measures did not cause the European Union, nor a common currency. The need for these measures is consequence of the economic crisis, and its impact was deepened as a result of irresponsible fiscal policy these countries. Ensuring fiscal stability and responsible fiscal policy of all countries of the EU (mainly of Eurozone), is a prerequisite for further economic development of the euro area countries, effective utilization of the common currency and the functioning of economic and monetary union.

On the other hand, it should be stressed that a balanced budget is not the final goal of the Union, but a means to boost of economic growth and social policy. At the same time, it is important to emphasize that the cut of public expenditures, balanced budgets are not the main goal. The most important are structural changes, the new investments, which will increase the competitiveness of the country's economic, take off to recovery and stable economic growth. The spending cuts must not be used to justify the destruction of the welfare state, destru-

ction of the functions of the public sector. Vice-President of the European Commission and member of the Commission responsible for Economic and Monetary Affairs and the Euro Olli Rehn says: "Our joint efforts are all about reforming and improving the European model of social market economy. They are about ensuring our citizens welfare, perspectives for the future, stability and security" [20].

The economic and social situation in several countries, particularly in Greece, Portugal and Spain is still complicated, but is gradually stabilizing. The representatives of the European Commission stated that the danger of the split of the Eurozone is to stave off. "Well, 2012 was not the year the Eurozone broke up. It was a year in which the Eurozone proved its political resilience, a year in which we took the necessary bold decisions to ensure the unity and the sustainability of the euro. Today, those still predicting a break-up of the Eurozone are sadly behind the curve" [21].

Theoretical approaches to European Union

A way of dealing with economic and debt crisis seems to have confirmed the theory of liberal intergovernmentalism of A.Moravcsik [18], especially in the early stages because the initiative to deal with the situation based on the tandem leaders of Germany and France Angela Merkel - Nikolas Sarkozy. They met regularly before the Summit of the European Council, agreed together on crucial things and then established and pushed their proposal on negotiations of the European Council. As a result, increased the importance of the European Council, which, as a summit of leaders of the Member States, is de facto intergovernmental authority. The European Council together with Ecofin adopted key decisions, which were elaborated and realized by the European Commission and other supranational bodies of the Union. In this situation, the national authorities appear to have stood above the supranational bodies, entrusted them by developing and implementing some of the concrete steps and measures. Intergovernmentalism is in many ways the antithesis to neo-functionalism. The Intergovernmental approach includes three central tenets:

1. Member states care and are pre-occupied with the protection of national sovereignty.

2. The supranational institutions created are considered to be the "instruments" of the member states and as a result they serve only the interests of the member states.

3. The focus is on the "grand bargains" between member states. In other words increases in integration happen through treaty reform (not functional spillover or anything else).

One of the problems of this approach is the assumption that the institutions created by the integration process will always loyally serve the interests of those

that originally created them. The intergovernmentalists assume no independent identity or interests on the part of the various institutions and ignored activities of the institutions of the European Union. An argument against this theory is confirmed by the fact that even the most powerful states were aiming to assert its interests in the spirit of realism, but only joined the negotiation within the European Council, where each state has the right of veto and were looking for a mutually acceptable compromise.

According neo-funcionalism (Haas, Linberg, Hoffman) actors of integration are willing to cede some amount of national sovereignty when and where to do so is perceived to be in their interests, i.e. will help to achieve desired goals. Once some amount of sovereignty is ceded a process of "functional spillover" can take over and push the process forward. Spillover is a natural process in which groups see others benefiting from integration in one sector and pursue integration in their own as well to acquire the same benefits, creating a potential snowball effect. There is a shifting of allegiances as more and more often benefits are distributed by the integrated (supranational) actor and individuals and groups begin to see this agency, actor as their benefactor as much or more than the previous state level agency. Functional spill-over can only go so far, political will is needed as well, both to initially begin the process and to keep it going. The task of the federal institutions is then to create the political will (via public demand) for further integration. Publics exert pressure in support of and reassure leaders that further integration is the appropriate path. Publics exert pressure in support of and reassure leaders that further integration is the appropriate path. The focus has been on low politics where mutual self-interest is possible but little real loss of crucial sovereignty can occur. States give up little to benefit economically. Integration to be real requires that states cede power on issues of "high politics" (foreign affairs, security) as well [13]. Neo-funcionalizmus forms the basis for the theory of supranacionalism and federalism.

Although the member states play an important role in overcoming the crisis, cannot be ignored, nor the activities of trans-national EU institutions. At the same time EU and Eurozone also contain many supranational elements – such as a common currency, European citizenship, the protection of human and civil rights, a common market allowing the free movement of capital, finances, services and persons, the common agricultural policy, competition rules, etc. A number of the institutions of the Union are by their very nature supranational – e.g. the European Commission, the European Parliament, the European Court of Justice. EU Member States are interdependent economically, financially, culturally and politically so much that they form a single unit that can successfully develop only a joint effort. This means that the characteristic features of supranationalism can be identified clearly.

Not one of these opposing concepts liberal intergovernemntalism, neo-funcionalism, and federalism gives a comprehensive answer to the essence of European integration. All the important concepts of European integration, which arose in the past, had not taken into account sufficiently the globalization, which fundamentally changes the conditions of the European integration. In conditions of globalization nation states have lost much of their original sovereignty and they must submit to supranational corporations and global financial capital. Individual states have failed to protect their citizens before transnational capital, on the contrary, they got into depending on lobby and its global financial subject. The starting point for the national states is close unit within the European Union, which can create a "protective umbrella" from the negative trends of globalization. Transfer of certain competences of the national states to the EU institutions is therefore not weakening or loss of sovereignty, but on the contrary, is the only way to salvage this sovereignty. Therefore, also stresses the idea that the current economic crisis the EU and Eurozone can be solved together by member states.

The European Union is not just a simple international organization is not just an association of powerful national states pursuing their interests (as claimed by a liberal intergovernmentalism). It is something much more – there is a new type of community, which forms gradually, on the basis of common economy, by mutual convergence, breaking down the elements of nationalism and isolationism, which are still quite strong. „Supranational entities, like regions or continents, must seek to develop political solidarity among peoples who speak different languages, practice different religions, and are bound to very different traditions and cultures” [15, p.115].

The further development of the European Union by way of deepening integration is important, therefore, for Europe to remain a global player on the international scene. In the case that it fell apart, Europe will change to a handful of small and medium large states, which will squabble among themselves and lose any influence on the development of world events. Europe can only remain a global actor in the form of a strong and united European Union. Therefore, in addition to the completion of the monetary and economic Union more attention must be paid to the common foreign and security policy of the EU and the European security and defense policy. Only a unified, stable and prosperous Europe can play an important role in overcoming the crisis and the creation of appropriate conditions for the solution of global issues and the further development of our planet.

***References*:**

1. A blueprint for a deep and genuine economic and monetary union: launching a european debate. Brussels 30.11.2012. [online] European Commissi-

on [cit. January 10th 2013]. Available on internet: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-1272_en.htm
2. Bauman Z. Globalisation. - Bratislava: Kaligram, 2000.
3. Európska Únia – konsolidované znenie zmluvy o EÚ a zmluvy o založení es. 2006. [online]. 2006. EUR-Lex [cit. 27.05.2012]. Available on internet: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/sk/oj/2006/ce321/ce32120061229sk00010331.pdf
4. Vina G., Hutton R., Donaldson K. Cameron promises referendum by 2017 on U.K. leaving EU. // "Bloomberg", January 23, 2013. (Online) (cit. January 28th 2013) Available on Internet: http://www.bloomberg.com/news/2013-01-23/cameron-to-promise-referendum-by-2017-on-u-k-leaving-eu.html
5. Conclusions of the heads of the state or government of the Euro area of 11 march. 2011. [online]. European Council [Cit. 30.05.2012]. Available on internet: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/119809.pdf
6. European Commission. 2011. Annex Macro-Economic Report to the Annual Growth Survey 2012. [online]. 2011. In European Commission [cit. 27.05.2012]. Available on internet: <http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/ags2012_annex4_en.pdf>.
7. European Council 13/14. December 2012. conclusions [online] [cit. January 5th 2013] Available on internet: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/134353.pdf
8. Euro pact plus 2011. Brussels 20 April 2011. [Online] [cit. January 7th 2013] Available on internet: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/120296.pdf
9. Európska Únia – konsolidované znenie zmluvy o EÚ a zmluvy o založení es. 2006. [online]. 2006. EUR-Lex [cit. 27.05.2012]. Available on internet: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/sk/oj/2006/ce321/ce32120061229sk00010331.pdf
10. "Fiscal compact" entered into force on 1 January 2013. [online] [cit. January 5th 2013] Available on internet: http://www.consilium.europa.eu/homepage/highlights/fiscal-compact-enters-into-force-on-1-january-2013?lang=en
11. Gbúrová M. Národné štáty a európska integrácia. // Goňcová M. a kol.: Evropská politická společnost. - Brno, Masarykova univerzita, 2010.

12. Giddens A. Runaway World: How Globalization is Reshaping Our Lives. – London: Profile, 1999.
13. Haas E.B. Beyond the Nation State: Functionalism and International Organization. - New York: ECPR, 2009.
14. Habermas J. Beyond the Nation State? On Some consequences of Economic Globalization. // Eriksen E.O., Fossum J.E. Democracy in the European Union. Integration through deliberation. - London and New York: Routledge, 2000.
15. Heywood A. Political Theory: An Introduction. - New York, Palgrave Macmillan, 2004.
16. Interview with economist Joseph Stiglitz 'the American dream has become a myth'. // Spiegel on line October 02, 2012 [online] [Cit. January 6th 2013] Available on the Internet http://www.spiegel.de/international/world/inequality-in-the-us-interview-with-economist-joseph-stiglitz-a-858906.html
17. Merkelová: neúspech eura by bol zlyhaním Európy a jej zjednocovania. // ČTK, 13. mája 2010. [on line] 2010 hnonline [cit: 5.1.2013] Available on internet: http://spravy.pravda.sk/merkelova-neuspech-eura-by-bol-zlyhanim-europy-a-jej-zjednocovania-1f0-/sk_ekonomika.asp?c=A100513_172816_sk_ekonomika_p01
18. Moravcsik A., Schimmelfennig F. Liberal Integovernmentalism. // Diez T., Wiener A. (Eds.): European Integration Theory. - Oxford: Oxford University Press, 2009, p.67-87.
19. Rehn O. Eurozónu čaká buď hlbšia integrácia, alebo postupný rozklad. // „Hospodárske noviny“, 30.11.2011. [online] [cit. 7.1.2012] Available on internet: http://finweb.hnonline.sk/c1-53888890-ecb-upokoji-trhy-chce-vsak-zmeny-unijnych-zmluv
20. Rehn O. Speech: European Semester 2013. [online] [cit. January 17th 2013] Available on internet: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-78_en.htm?locale=en
21. Rehn O. Speech: Reforming Europe, beating the crisis. January 11th 2013. [Online] [cit. January 20th 2013] Available on internet: http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/press_corner/speeches_rehn_en.htm
22. Stability and growth pact. [Online] [cit. January 20th 2013] Available on internet: http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/stability_growth_pact_en.htm
23. Treaty on stability, coordination and government.2012 [online] European Council [cit. 11.1.2013] Available on internet: http://european-council.europa.eu/media/639235/st00tscg26_en12.pdf

24. Švihlíková I. Globalizace a krize. Souvislosti a scenáře. - Praha, Grimmus, 2010.
25. Švihlíková I. Skutečná podoba současné krize – formační krize a krize Západu. // Pehe J. (Ed.) Krize, nebo konec kapitalizmu? - Praha: Prostor, 2012, s.155-171.

Prezentat la redactie
la 12 ianuarie 2013

Recenzent – ***Valeriu MOSNEAGA***, doctor habilitae in politologie, profesor

POZIȚIA STATELOR OCCIDENTALE ÎN PROBLEMA BASARABEANĂ LA CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS

Sergiu NAZARIA
Republica Moldova, Chişinău, Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova, facultatea Relații Internaționale şi Ştiințe Politice, catedra Relații Internaționale
Doctor în istorie, doctor habilitat în politologie, conferențiar

The emergence of the Bessarabian question was not only a result of the Soviet-Romanian territorial dispute. It wasn't also only a consequence of the desire of Romanian elites to create „Great Romania". Without the support of the Western powers, who sought to suppress world communism, Romania would never have moved to the implementation the of „unification of all Romanian lands". Romanian was allowed to own Bessarabia as a fee for „struggle against Bolshevism". However, the USA has never recognized the legality of the act.

Возникновение бессарабского вопроса не было лишь результатом советско-румынского территориального спора. Он не являлся лишь следствием стремления румынской элиты к созданию «Великой Румынии». Без поддержки западных держав, стремившихся подавить мировой коммунизм, Румыния никогда бы не перешла к реализации «объединения всех румынских земель». Ей позволили владеть Бессарабией в качестве платы за «борьбу с большевизмом». Однако США никогда не признали законность этого акта.

La 18 ianuarie 1919 şi-a început lucrările conferința de pace de la Paris, însă un factor serios ce destabiliza sistemul nou-creat era politica hrăpăreață a cercurilor guvernatoare ale țărilor nou-apărute în Europa: „Popoarele mici, care încă singure n-au dovedit să guste plăcerea libertății, deja încearcă să-i supună pe alții... Aceste popoare ...sunt nişte imperialişti mai mari decât Anglia şi Franța şi desigur mai mari, decât Statele Unite" [1, p.196].

„Pentru examinarea problemelor legate de pretențiile teritoriale ale României, Consiliul celor zece a creat o comisie de experți sub preşedinția ministrului francez de externe A.Tardieu şi alcătuită din reprezentanții SUA, Angliei, Franței şi Italiei. La 8 februarie Comisia pentru afacerile româneşti a ajuns la concluzia că fără participarea Rusiei, chestiunea Basarabiei nu poate fi soluționată şi deoarece se păstra posibilitatea victoriei armatelor lui A.V.Kolceak, rezolvarea problemei basarabene trebuia amânată" [2, p.86-87].

Mai târziu N.Titulescu cu amărăciune menţiona ce loc neînsemnat ocupau problemele româneşti [3, p.350]. I.I.C.Brătianu, şeful guvernului român, a făcut pentru fiecare teritoriu în parte la care pretindea România expuneri detaliate. El caracteriza situaţia statelor mici la conferinţă ca fiind „din ce în ce mai monstruoasă” [4, p.50, 51, 52].

Printre delegaţi n-au fost reprezentanţii Rusiei, deoarece ea s-a pronunţat pentru o pace fără anexiuni şi contribuţii, iar conferinţa s-a convocat în toiul intervenţiei armate antisovietice. Când însă Guvernul sovietic a aflat despre cererile României referitor la Basarabia, în adresa lui G.Clemenceau şi W.Wilson a fost expediat un „protest hotărât împotriva politicii imperialiste agresive a guvernului român moşieresc” şi susţinerii acestei politici din partea puterilor occidentale [5, p.238-239].

Ultimele, evident, nicicum n-au reacţionat la protestul sovietic, aşteptând răsturnarea bolşevicilor cu forţele albgardiştilor. Consiliul celor patru a acceptat propunerea fostului ministru al Guvernului provizoriu V.A.Maklakov despre necesitatea desfăşurării plebiscitului în Basarabia. Insista asupra acestei idei secretarul de stat Robert Lansing [6, p.61]. El a subliniat că „conferinţa de pace nu poate decide asupra unui teritoriu care aparţine unui stat cu care Puterile reprezentate nu sînt în stare de război” [7, p.169, 193]. „Ambasadorul american White i-a comunicat reprezentantului României că, în opinia lui Wilson, chestiunea Basarabiei va trebui să fie rezervată viitorului, adică să fie rezolvată «în momentul când se va reconstitui Rusia», căci, spunea el, nu pot fi împărţite teritoriile unui aliat fără consimţământul lui şi fără a te înţelege cu el”. Comentând poziţia nominalizată, academicianul I.M.Oprea menţionează: „Propunerea ambasadorului american era neoperantă căci era nerealistă... [şi] ascunde, prin urmare, tendinţa marilor aliaţi de a comite un act de infidelitate politică, menit să atribuie Rusiei părţi ale patrimoniului naţional românesc” [8, p.273, 274].

Înţelegând că rezultatele referendumului vor fi în favoarea păstrării ţinutului în componenţa Rusiei, I.I.C. Brătianu a respins categoric această idee [9, p.112]. Cu toate acestea, liderii occidentali le-au recomandat românilor să se abţină de la desfăşurarea alegerilor parlamentare în Basarabia până la organizarea plebiscitului [5, p.188]. În legătură cu aceasta, I.Constantin scrie că „Basarabia devenise obiect de şantaj în mâna dictatorilor lumii, mai ales a Statelor Unite, pentru a impune României voinţa şi punctul lor de vedere” [10, p.22].

La 2 iulie 1919 I.I.C.Brătianu a adresat Consiliului miniştrilor de externe al conferinţei, prezidat de A.Tardieu, un memorandum în care încerca să-i convingă să susţină pretenţiile teritoriale româneşti: „Pe când operaţiile militare deja de 7 luni au încetat pe teritoriul restului Europei, România se află în stare de război declarat cu vecinii săi bolşevici ruşi şi unguri” [11, p.314]. El scria: „Puterile Aliate să nu uite totuşi că în interesul marii cauze comune românii au dat un concurs neîncetat pentru a curma dezordinea ce ameninţa din partea marii Ru-

sii... Armata română a luptat nu numai pentru a opri pe Nistru pericolul bolşevic, dar că ea de multe ori a trecut acest fluviu pentru a coopera cu trupele franceze” [8, p.224].

El cerea Antantei permisiunea să-i acorde României posibilitatea de „a opune rezistenţă bolşevismului nu numai în interesele proprii, ci şi în interesele întregii Europe” [12, p.21]. „Este imposibil ca Europa să nu conştientizeze acea povară care s-a lăsat peste România, – a continuat şeful delegaţiei române, – de a servi în calitate de dig în calea bolşevismului agresiv” [5, p.249]. Brătianu insista asupra faptului că aliaţii trebuie să răsplătească România nu numai „pentru concursul pe care l-a dat Europei de a opri pericolul bolşevic pe Nistru, dar şi pentru cooperarea legiunilor transilvănene cu trupele antibolşevice din Siberia” [8, p.277]. Iată acesta şi era „argumentul” principal al oligarhiei româneşti referitor la anexarea Moldovei Pruto-Nistrene – Basarabia în calitate de plată pentru participarea României la intervenţia antisovietică. Iar celelalte „argumente”, – „istorice, etnice, economice”, – până la momentul când intervenţia militară antisovietică nu a luat sfârşit, nu constituiau pentru liderii Antantei decât în calitate de paravan pentru atragerea României în lupta antibolşevică. Scopul occidentalilor era lichidarea Puterii sovietice şi pentru a-l atinge ei erau gata să-i compenseze României (permiţându-i anexarea Basarabiei) efortul „în lupta împotriva comunismului”.

În legătură cu aceasta, istoricul american Sh.D.Spector menţionează: „În privinţa Basarabiei, care nu a fost promisă de Alianţă [Antanta], primul ministru a cerut provincia conform drepturilor cuceritorului şi ale plebiscitului. Întregirea României ar fi o stavilă împotriva viitoarelor încercări ale Rusiei de a se infiltra în Balcani, a asigurat el, în faţa Consiliului (celor Patru]... El prezenta... garanţii că va transforma România într-un cap de pod împotriva bolşevismului, în eventualitatea că Aliaţii i-ar recunoaşte doleanţele” [7, p.110, 111-112]. Astfel, pentru a primi din partea conferinţei acceptul legal al anexării Basarabiei erau folosite atât argumente despre pericolul comunismului rus, cât şi cele despre pretenţiile imperialiste ale Rusiei. Unicul „argument” veritabil însă era fraza despre „drepturile cuceritorului”.

Brătianu le-a amintit participanţilor conferinţei că dezarmarea trupelor revoluţionare ruse de pe teritoriul României în decembrie 1917 şi acapararea Basarabiei care a urmat în scurt timp după asta au fost realizate cu acordul şi „la propunerea reprezentanţilor Antantei, care au declarat în scris că această operaţiune va fi ultimul act de colaborare militară, aşteptat din partea României” [13, p.308]. În acest sens cunoscutul istoric englez H.Temperley scria că Conferinţa de pace de la Paris „nu putea să nu vadă şi să nu ştie ceea ce ştia toată Europa de Sud-Est, şi anume: România, prin acţiunile sale hotărâte, a salvat de comunism şi anarhie această parte a lumii” [14, p.153].

În contextul politicii „cordonului sanitar”, promovate de Franța şi Anglia, a tendinței lor de izolare a statului sovietic, România se transforma într-o verigă importantă a acestui lanț şi acest fapt impunea Occidentul să-i facă cedări [15]. Acest gând este foarte clar expus şi de cercetătorul olandez W.P. von Meurs: poziția „manifestată de aceste puteri nu ar trebui atribuită atitudinii lor față de legile internaționale, ci speranțelor lor de a vedea sfârşitul regimului bolşevic”. Şi în continuare el menționează că „România a profitat, în aceste condiții, de eforturile Franței de a crea un *cordon sanitaire*. Quai d’Orsay a arătat multă simpatie în general pentru politica «României Mari», promovată de guvernul Brătianu” [16, p.94, 102].

Acelaşi gând este expus şi de americanul Ch.King: „După 1917, revoluția din octombrie, constituind o lecție grea pentru conducătorii politici ai Europei Occidentale, Franța şi Marea Britanie erau dispuse să mențină legături puternice cu România, aceasta fiind privită ca un stat-tampon împotriva amenințării bolşevice dinspre est” [17, p.36].

La 22 februarie 1919, la şedința comisiei pentru problemele României sub preşedinția lui A.Tardieu, I.I.C.Brătianu a declarat: „Nici nu ne putem imagina existența poporului român fără Nistru şi Tisa. Basarabia constituie intrarea în casa noastră... şi ne desparte de elementul slav. Dacă va nimeri în mâini străine, focarul existenței noastre va fi pus în pericol”. La 23 aprilie el îi telegrafiază lui Ferechide care la acel moment îl înlocuia la Paris: „Un mare pericol îl prezintă lupta cu bolşevicii pe cele două fronturi ale noastre [Rus şi Ungur – S.N.]. De rezultatele ei depind şi hotarele noastre viitoare” [11, p.304, 308; 18, p.194].

N.Titulescu făcea declarații în acelaşi spirit: România constituie avanpostul Antantei în Est, garda ei care întotdeauna o urmează fără a cere recunoştință, crede în zeitate fără pretenții de a nimeri în rai [19, p.119]. Şi această poziție a elitei româneşti nu era întâmplătoare, deoarece până la un timp liderii Antantei încă nu s-au decis să-i transmită Basarabia României. Cum mărturisea Al.Boldur, încă în primăvara anului 1919 „marile puteri considerau că separarea Basarabiei de Rusia este imposibilă fără acordul poporului rus” [20, p.93]. În acest sens Sh. D. Spector scrie că „României i s-a permis să ocupe Basarabia până când Aliații hotărau statutul ei viitor” [7, p.239]. Problema consta în faptul că ele mai sperau că lupta lui A.Kolceak şi A.Denikin împotriva Puterii Sovietice şi restabilirea „Rusiei Mărețe” se vor încununa cu succes [21, p.57].

Acest gând foarte clar l-a expus şi Ch.King: „Nu numai Uniunea Sovietică nu a recunoscut niciodată unirea Basarabiei cu România, dar, spre deosebire de cazul fostelor teritorii habsburgice, unirea nu a fost recunoscută nici de puterile occidentale. Granița cu Basarabia a fost ultima şi cea mai conflictuală problemă discutată de diplomații prezenți la Conferința de Pace de la Paris. Pe americani şi mai ales pe Woodrow Wilson îi deranja faptul că nu avusese loc nici un plebiscit în respectiva provincie. Britanicii şi francezii nu erau nici ei înclinați să

accepte schimbări teritoriale care puneau în primejdie interesele forțelor țariste încă luptând împotriva bolşevicilor în războiul civil rusesc” [17, p.37-38].

Ideea dată este conştientizată şi de unii cercetători români: „Cu toate demersurile întreprinse, Aliații erau destul de rezervați şi amânau discutarea problemei Basarabiei în cadrul conferinței. Marile Puteri aliate au încheiat un astfel de acord cu... Kolceak, ale cărui armate acționau în Siberia la începutul lunii mai 1919. Pentru a răsplăti acțiunile sale antibolşevice, Consiliul Suprem a fost de acord cu amputarea drepturilor României asupra Basarabiei” [22, p.15]. Această concluzie este confirmată şi de V.Moisuc: „Să nu uităm că, în acea perioadă chiar, Clemenceau, în numele marilor puteri, a adresat o scrisoare generalului Kolceak, în care-i promitea atribuirea teritoriului dintre Prut şi Nistru, cerându-i în schimb să continue lupta contra puterii sovietice” [23, p.237].

Astfel, nici vorbă despre „recunoaşterea drepturilor” României asupra Basarabiei din partea marilor puteri occidentale: poziția lor era determinată de interesele luptei cu bolşevismul, iar după victoria Sovietelor în războiul civil – de tendința de a slăbi Rusia. Şi doar cu acest scop România a fost susținută în litigiul ei cu URSS în problema basarabeană.

A.Vaida Voievod, care l-a schimbat pe Brătianu în funcția de prim-ministru, era dezamăgit total de atitudinea aliaților față de problema Basarabiei [24, p.54]. A.Goşu, comentând poziția occidentalilor, menționează că „reprezentanții SUA ... au utilizat problema Basarabiei ca mijloc de presiune” pentru a face poziția României mai conformistă: „În instrucțiunile date de Wilson şi Lansing delegaților americani se specifica că nu se va negocia în chestiunea provinciei dintre Prut şi Nistru decât în momentul în care se va reconstitui Rusia” [25, p.845, 846]. Poziția Franței, evident, era mai favorabilă României, dar şi unii membri ai delegației franceze considerau că Basarabia este teritoriu sovietic [25, p.846].

Totodată, „concomitent cu succesele Armatei roşii, opinia conferinței înclină tot mai mult în folosul transmiterii Basarabiei României” [2, p.89]. La 3 martie 1920, aliații occidentali anunță Bucureştiul despre recunoaşterea dreptului lui asupra Basarabiei [26, p.62-63]. Făcând cunoştință cu acest mesaj, secretarul de stat E.Bainbridge Colby a menționat: „Aceasta reprezintă o afacere, datorită căreia România evacuează Ungaria în schimbul promisiunii că va primi Basarabia” [5, p.89]. Statele Unite n-au susținut aceasta, considerând-o în contradicție cu principiile dreptului internațional. Spector ajunge la concluzia că „Bainbridge Colby, succesorul lui Lansing, a refuzat să participe la o dezmembrare a Rusiei fără consimțământul poporului rus” [7, p.282].

Alt istoric american, R.Langer, menționează că anume în 1920, după zdrobirea lui Kolceak şi Denikin, aliații „şi-au schimbat punctul de vedere. În aprilie 1920 Comisia pentru afacerile iugoslave şi române a trasat proiectul înțelegerii care presupunea recunoaşterea de către Principalele Puteri Aliate a anexării Basarabiei de către România şi în mai 1920 secretariatul general al conferinței de

pace s-a adresat ambasadei americane cu propunerea de aprobare a acestei hotărâri" [27, p.156-157].

Poziția Washingtonului însă a rămas neschimbată. În legătură cu aceasta E.Bainbridge Colby îi scria la 12 iunie 1920 ambasadorului SUA la Paris: „Statele Unite întotdeauna refuzau să fie incluse în oricare discuție referitor la pretențiile româneşti asupra Basarabiei. Această poziție a fost clar demonstrată toamna trecută la şedințele Consiliului suprem [al Antantei] şi Dumneavoastră vi se cuvine, în caz de posibilitate, să confirmați această poziție că guvernul nu poate face parte din nici un tratat care presupune destrămarea Rusiei" [5, p.246].

Istoricul G.I.Brătianu, apreciind „aportul României în lupta cu comunismul", scria: „Dacă pe atunci de la Nistru până la Tisa n-ar fi existat acest element de rezistență bine organizat şi conştient, cum era armata română, atunci năluca Armatei Roşii pe malurile Rinului, cum o vedea D.Lloyd George în vis de coşmar, putea deveni o realitate îngrozitoare" [18, p.324].

În aşa fel, apariția „problemei basarabene" în relațiile internaționale n-a fost un simplu rezultat al discursului teritorial sovieto-român. Ea n-a fost nici urmare a năzuințelor elitei româneşti de a crea „România Mare". Fără susținerea puterilor occidentale, care tindeau „să înăbuşe comunismul mondial", România niciodată n-ar fi îndrăznit măcar să se gândească să treacă de la visul despre „unificarea tuturor pământurilor româneşti" la realizarea lui practică. Anume tendințele lumii capitaliste de a înăbuşi Puterea sovietică în Rusia, iar paralel cu aceasta şi încercarea Occidentului de a slăbi Rusia geopolitic, au generat apariția problemei basarabene. României i-au permis să stăpânească Basarabia în calitate de plată pentru aportul ei în „lupta cu bolşevismul". În acest sens, problema basarabeană reflecta conflictul de interese ale diferitor actori internaționali.

La conferință, premierul român aşa de insistent apăra interesele „României Mari" nou apărute şi atât de mult îl irita pe Clemenceau, că acesta a spus că ar fi putut să-l expulzeze pe Brătianu din Franța între doi jandarmi [28, p.309]. „Consiliul [celor patru] a considerat că temperamentul intransigent şi lăcomia vorace ale lui Brătianu erau un motiv suficient pentru a justifica o acțiune preventivă. Deşi o asemenea reacție părea rezonabilă, liderii Aliați au fost atât de neinspirați, încât să se lase dominați de antipatia lor puternică față de Brătianu" [7, p.186]. Indignat de tonalitatea obraznico-cerşetoare a premierului român, Clemenceau i-a aruncat o replică: „Dle Brătianu, sunteți aici pentru a asculta şi nu pentru a vă expune gândurile" [12, p.20]. Ba mai mult, „aliații... au fost de acord cu observația lui Clemenceau, potrivit căreia acțiunile de război ale României nu justificau recenta ei sporire teritorială" [7, p.181].

Şi numai necesitatea de a interesa oligarhia română de a rămâne şi în continuare în cadrul frontului unic antisovietic îi făcea să-i tolereze pretențiile. Comentând această situație, Spector scrie: „România ceruse mereu Aliaților să-i vină în ajutor, dar acum era «un haiduc de pândă, pentru a fura teritorii»… [Wilson

şi Lloyd George] au propus să elimine România de la Conferinţa de pace, dar Clemenceau şi Orlando i-au convins să-i permită lui Brătianu explicarea punctului său de vedere înainte de adoptarea unei asemenea acţiuni" [7, p.183].

În fine, menţiona E. Hemingway, România a primit ce a dorit [29, p.80]. Şi K.Tippelskirch s-a exprimat foarte exact: „România ca ţară învingătoare a izbutit să zmulgă un premiu bunicel" [30, p.105]. Ce-i drept, nu s-a izbutit „legalizarea" intrării Basarabiei în componenţa României.

„Anexarea Basarabiei... [a fost transmisă] spre reglementarea miniştrilor de externe care erau împuterniciţi de cei Patru Mari să continue lucrările Conferinţei de pace" [7, p.192]: „În felul acesta problema recunoaşterii definitive a noilor frontiere ale României rămânea în suspensie" [31, p.175]. Este destul de convingătoare şi opinia lui von Meurs care consideră că „tratatele de pace au rezolvat toate disputele privitoare la graniţele României, cu o singură excepţie: aceea a graniţelor cu Rusia. În esenţă, această dispută a rămas în afara autorităţii conferinţei, de vreme ce Rusia nu era un inamic înfrânt.., ci un fost aliat" [16, p.94].

Recunoaşterea internaţională parţială, s-a întâmplat mai târziu – prin Tratatul (Ambasadorilor) de la Paris, semnat la 28 octombrie 1920, prin care Franţa, Marea Britanie, Italia şi Japonia recunoşteau unirea Basarabiei cu România [32, p.301-304]. „Recunoaşterea de către aliaţi a alipirii în beneficiul României fusese amânată din motive complexe, care aduceau în joc: rezervele americane cu privire la metodele îndoielnice folosite de România în obţinerea Basarabiei; reţinerea de a participa la împărţirea Imperiului rus; sprijinul britanic şi francez acordat ruşilor „albi", care emiteau pretenţii asupra Basarabiei; şi acceptarea tacită a procedurii americane de a amâna sancţionarea ajustărilor teritoriale până ce România se va conforma ordinelor Consiliului" [7, p.280].

Aşadar, recunoaşterea era foarte relativă: „În tratatul de la Paris privitor la Basarabia marile puteri semnatare nu-şi asumau nici o garanţie... Nu era vorba, prin urmare, de o rezolvare sigură, completă şi definitivă a problemei" [22, p.26]. RSFSR şi Ucraina au declarat că nu recunosc validitatea acestui act [33, p.69; 34, p.522]. Istoricul american A. Ulam menţionează în legătură cu aceasta: „Rusia Sovietică niciodată nu s-a dezis de dreptul său asupra acestui teritoriu, ocupat, de facto, de România cu forţa" [35, p.28]. „Totuşi Rusia Sovietică, apoi URSS, nu a semnat tratatul, nu l-a ratificat şi nici nu l-a recunoscut, fapt care face pe unii să nu îi dea valoare juridică" [22, p.27; 36, p.36]. O constatare foarte corectă a istoricului român! Statele Unite, de asemenea, n-au recunoscut unirea Basarabiei cu România. R.Langer scrie că SUA au refuzat categoric „să facă parte din orice înţelegere care ar fi însemnat dezmembrarea Rusiei" [27, p.157]. „Americanii şi-au menţinut cu tenacitate promisiunea şi au refuzat să participe la dezmembrarea teritoriului rusesc" [7, p.192].

Calea României spre acest rezultat iluzoriu n-a fost deloc uşoară. Între 16 ianuarie şi 13 martie 1920, premierul român A.Vaida Voievod s-a deplasat la

Paris de mai multe ori, unde a prezentat în fața Comisiei interaliate problema hotarelor orientale ale țării sale, cât şi la Londra, unde a purtat discuții cu D.Lloyd George. În fine, spre deosebire de americani, englezii şi francezii au acceptat hotarul estic al României pe Nistru.

La 9 martie aliații i-au înaintat Bucureştiului o notă: „Principalele puteri aliate se pronunță... în favoarea reunirii Basarabiei cu România; ...ele doresc să încheie un tratat de recunoaştere a acestui fapt” [5, p.245; 32, p.277-278]. La 1 noiembrie guvernul lui Lenin a protestat împotriva recunoaşterii de la 28 octombrie, considerând şi în continuare Basarabia drept teritoriu sovietic [33, p.69; 34, p.522]. La acest protest A.Averescu şi T.Ionescu au răspuns că „unirea Basarabiei cu România este o chestiune definitiv rezolvată” [36, p.48; 37, p.87-88].

Neschimbată rămânea şi poziția SUA. La 2 octombrie 1920, secretarul de stat Colby îi scria următoarele lui W.Wilson: „Având în vedere refuzul nostru permanent de a accepta politica îndreptată spre destrămarea Rusiei, – după cum a fost acest lucru menționat în nota adresată ambasadorului italian, – eu intenționez să-l instruiesc pe ambasadorul Wallace în acel sens că noi nu vom semna tratatul referitor la Basarabia...

În aşteptarea punctului Dvs. de vedere referitor la corectitudinea unui aşa curs, voi fi bucuros să aflu, – cum considerați Dvs., este satisfăcător să expunem poziția noastră la conferința ambasadorilor sau este de dorit să declarăm un protest în legătură cu presupusa acțiune a aliaților”. Pe document a fost pusă o rezoluție cu mâna preşedintelui W.Wilson: „Eu susțin completamente opinia Dvs. şi sper că o să expediați instrucțiunile propuse de Dvs” [5, p.246, 247].

Nemijlocit în ajunul semnării tratatului, pe 27 octombrie, ambasadorul american la Paris Hugh C.Wallace a mai încercat o dată să zădărnicească semnarea tratatului [38, p.122]. Însă I.Constantin face o concluzie „uimitoare prin originalitatea sa”: „Se explică astfel de ce Tratatul din 28 octombrie 1920 nu poartă şi semnătura SUA, ceea ce nu înseamnă că Statele Unite n-au recunoscut niciodată Unirea din martie 1918” [10, p.26]. Comentariile sînt în plus...

Aflându-se pe pozițiile respectării normelor dreptului internațional, SUA, nici în continuare n-au recunoscut legitimitatea lui. Astfel, la 21 iunie 1923 trimisul român la Washington a fost invitat la departamentul de stat unde i s-au lămurit următoarele: „Însăşi Rusia niciodată n-a recunoscut despărțirea Basarabiei, iar poziția noastră consta în faptul de a nu recunoaşte acele părți ale Imperiului Rus, dacă acest lucru nu l-a făcut Rusia. În acest sens, situația Basarabiei se deosebeşte de situația Țărilor Baltice, Poloniei şi Finlandei” [5, p.190].

Prezintă interes şi stenograma discuției de la 23 iulie 1923 a ambasadorului american la Bucureşti P.Jay cu fostul trimis rus S.A.Poklevskii, rămas în oraş. Partea americană respinge versiunea română despre intrarea „benevolă” a ținutului nostru în componența Regatului Român: „Provincia rămâne în condițiile

situației extraordinare din momentul anexării ei... Prelungirea regimului militar este lămurită de teama unor invazii ruseşti, dar aceste argumente... sînt trase de păr... şi, consider, au menirea de a masca nemulțumirea reală din partea unei considerabile părți a opiniei publice" [5, p.191].

„Astfel, – constată V.Vinogradov, – au rămas trei țări – Anglia, Franța, Italia şi, bineînțeles, România. Era un act fără precedent în istorie: trei state, dintre care nici unul nu se afla în stare formală de război cu Rusia, comițând o încălcare totală a normelor de drept internațional, îşi dădeau consimțământul să fie ruptă o bucată din teritoriul sus-numitei țări" [39]. Adevărul e că şi în țările occidentale nu toți politicienii considerau legală semnarea Tratatului de la 28 octombrie. Astfel, în 1931 premierul francez E.Herriot i-a declarat lui N.Titulescu că „din moment ce Franța a recunoscut anexarea Basarabiei prin Tratatul din 1920, am comis o gafă!" [40, p.98].

În acest context, N.Titulescu menționa că Tratatul de la 28 octombrie 1920 nu consfințea dreptul României asupra Basarabiei [21, p.50; 41, p.203]. Acest gând este expus de ilustrul diplomat şi într-un Memoriu-Raport trimis regelui Carol al II-lea la începutul anului 1940: „Cât valorează, din punct de vedere juridic, Tratatul din 1920? Desigur, argumentul englezilor este foarte puternic: nu se poate dispune de teritoriul unei țări fără voința acesteia... Dar la noi s-a comis greşeala de a considera acest tratat ca o sursă de drept, cu condiția ca el să fie ratificat de semnatari... Şi atunci trebuie desigur constatat că acest tratat din 1920 nu are valoare juridică, potrivit însăşi tezei pe care românii au expus-o... Trebuie de recunoscut că, din punct de vedere juridic, Tratatul din 1920 nu ne poate da Basarabia. El are totuşi o mare valoare morală" [40, p.92-93].

De aceeaşi părere era şi un alt mare diplomat român Al.Cretzianu: „Dacă privim chestiunea din punct de vedere al dreptului internațional, tratatul Basarabiei are mai mult o valoare morală" [38, p.123]. „Chestiunea Basarabiei, – scrie el, – rămânea nesoluționată" [42, p.25]. Ba mai mult, guvernul român de asemenea înțelegea că Protocolul de la Paris putea fi considerat valabil doar în cazul ratificării lui de către toate țările semnatare [43, p.164]. Acest adevăr este recunoscut şi de unii istorici oneşti români. Academicianul Fl.Constantiniu menționa că „Japonia a rămas singura putere semnatară care nu ratificase [tratatul], făcându-l astfel inoperant, în continuare" [28, p.311].

Cu toate acestea, în istoriografia românistă domină părerea precum că actul de la 28 octombrie 1920 a însemnat o recunoaştere internațională veritabilă a „unirii" Basarabiei cu România. Astfel, I.Oprea menționează că „prin încercarea de invalidare a tratatului din 1920 se susține, în fond obligativitatea României de a cere Basarabia de la Ruşi" [44, p.722]. Iar L.Pădureac concluzionează: „În rezultatul activității diplomației române, în octombrie 1920, a fost semnat Tratatul de la Paris, care recunoştea drepturile României asupra Basarabiei, fapt care a constituit un eşec pentru sovietici" [45, p.57].

Pe ei, însă, îi contrazice W.P. von Meurs: „La drept vorbind, tratatul n-a intrat în vigoare niciodată” [16, p.103; 46, p.54-58]. Sh.D.Spector face un bilanț specific procesului de constituire a „României Mari”. Concluziile lui de asemenea combat concepția românistă despre „inevitabilitatea obiectivă a formării Statului unitar Român”: „Realizarea aceasta se datorează numai în parte acțiunilor întreprinse de poporul român în întregul său. «România Mare» a fost, în cea mai mare parte, rezultatul diplomației iscusite a lui Brătianu, care era sprijinită, în definitiv, de politica anticomunistă a mai multor țări. Totuşi, Brătianu nu a rezolvat problemele României. Dimpotrivă, el le-a intensificat, creând un imperiu şi nu o națiune” [7, p.283].

Astfel, apariția „României Mari” pe harta Europei a fost un rezultat al conjuncturii internaționale, generate de tendința marilor puteri capitaliste de a înăbuşi revoluția proletară. Foarte explicit acest gând a fost exprimat de P.Lucinschi, care a menționat că „Unirea din 1918 este laureata unui concurs de împrejurări” [47, p.211]. Ca rezultat, hotarele României, stabilite la Paris, au devenit ulterior un izvor de fricțiuni şi conflicte serioase.

Bibliografia

1. Ллойд Джордж Д. Правда о мирных договорах. Т.2. – Москва, Иностр. лит., 1957.
2. Мельтюхов М.И. Бессарабский вопрос между мировыми войнами. 1917-1940. – Москва, Вече, 2010. 480.
3. Istoria poporului român. – Bucuresti, Ed. Ştiintifică, 1970.
4. Dobrinescu V.Fl. România şi sistemul tratatelor de pace de la Paris (1919-1923). – Iaşi, Institutul European, 1993.
5. Виноградов В.Н., Ерещенко М.Д., Семенова Л.Е., Покивайлова Т.А. Бессарабия на перекрёстке европейской дипломатии. Документы и материалы. – Москва, «ИНДРИК», 1996.
6. Brătianu Gh.I. Basarabia. Drepturi naționale şi istorice. – Bucuresti, Editura Semne, 1995.
7. Spector Sh.D. România la Conferința de pace de la Paris. Diplomația lui I.I.C.Brătianu. – Iaşi, Institutul European, 1995.
8. Oprea I. România şi Imperiul Rus. 1900-1924. Vol.1. – Bucuresti, Albatros, 1998.
9. Nanu F.C. Politica externă a României. 1918-1933. – Iaşi, Institutul European, 1993.

10. Constantin I. România, Marile puteri şi problema Basarabiei. – Bucuresti, Editura Enciclopedică, 1995.
11. Brătianu Gh.I. Origins et formation de l'Unite Roumaine. – Bucaresti, Institut D'Histoire Universelle „N.Iorga", 1943.
12. Виноградов В.Н. Румыния в международных отношениях (ноябрь 1917 – ноябрь 1918). // Вопросы истории. 1968, №10.
13. Штейн Б.Е. «Русский вопрос» на Парижской мирной конференции (1919-1920 гг.). – Москва, Госполитиздат, 1949.
14. Лемин И.М. Внешняя политика Великобритании от Версаля до Локарно. 1919-1925. – Москва, Госполитиздат, 1947.
15. Anghel Fl. Construcţii geopolitice: Unirea Basarabiei în varianta de „cordon sanitaire". // Revista istorică. Academia Română, 2011, Nr.1-2.
16. Meurs W.P., von. Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă. – Chişinău, Editura Arc, 1996.
17. King Ch. Moldovenii, România, Rusia şi politica culturală. – Chişinău, Editura Arc, 2002.
18. Nazaria S., Stepaniuc V. Problema Basarabeană şi interpretările ei în istoriografie: de la apariţie la Tratatele de la Paris (1917-1947). – Chişinău, Tipogr. centr., 2010.

19. Oprea I. Nicolae Titulescu. – Bucuresti, Editura Ştiinţifică, 1966.

20. Boldur A. La Bessarabie et les Relations Russo-Roumaines. – Paris, 1927.
21. Titulescu N. Basarabia pământ românesc. – Bucuresti, Editura Rum-Irina, 1992.
22. Stan C.I. Rusia şi România la conferinţa de pace de la Paris (1919-1920). // Revista istorică. Academia Română. 2001, Nr.1-2. P.13-28.
23. Moisuc V. Premisele izolării politice a României. 1919-1940. – Bucuresti, Humanitas, 1991.
24. Vaida Voievod Al. Memorii. Vol.2. – Cluj-Napoca, Dacia, 1995.
25. Goşu A. Recunoaşterea internaţională a unirii Basarabiei cu România. // Revista istorică. Academia Română, 1993, Nr.9-10. P.843-848.
26. Dobrinescu V.Fl. Relaţii româno-engleze (1914-1933). – Iaşi, Universitatea Al.I.Cuza, 1986.
27. Лазарев А.М. Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос. – Кишинев, Картя молдовеняскэ, 1974.
28. Constantiniu Fl. O istorie sinceră a poporului român. – Bucuresti, Univers enciclopedic, 1997.
29. Хэмингуэй Э. Репортажи. – Москва, Худ. лит., 1965.

30. Типпельскирх К. История второй мировой войны. – Москва, Иностранная литература, 1956.
31. Cernovodeanu P. Basarabia. Drama unei provincii istorice româneşti în context politic internațional (1806-1920). – Bucuresti, Albatros, 1993.
32. Tratatul privitor la Unirea Basarabiei cu România, semnat la 28 octombrie 1920 de către Marea Britanie, Franța, Italia, Japonia. // Ciobanu Şt. Unirea Basarabiei. Studii şi documente. – Chişinău, Editura Universitas, 1993.
33. Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol.1. – Bucuresti, Editura Enciclopedică, 1999.
34. Внешняя политика СССР. Сборник документов. Т.2. – Москва, 1944.
35. Ulam A.B. Expansion end Coexistence. The History of Soviet Foreign Policy. 1917-1967. – New York - Washington, Praeger, 1968.
36. Duțu T. Tratativele diplomatice româno-ruso-ucrainene privind frontiera de răsărit a României. // Revista istorică. Academia Română. 2001, Nr.1-2. P.35-48.
37. Dobrinescu V.Fl. Bătălia diplomatică pentru Basarabia. 1918-1940. – Iaşi, Editura Junimea, 1991.
38. Țurcanu I. Istoria relațiilor internaționale. – Chişinău, Litera, 2005.
39. Vinogradov V. Cum s-a comportat Antanta cu Moldova. Problema Basarabiei şi Conferința de pace de la Paris. // „Glasul Moldovei”, 1996, 13 mai.
40. Titulescu N. Documente confidențiale. – Bucuresti, Editura Academiei Române, 1992.
41. Nazaria S. O istorie contra miturilor: Relațiile internaționale în epoca războaielor mondiale (1914-1945/1947). - Chişinău, Tipogr. centr., 2012.
42. Cretzeanu A. The Lost opportunity. – London, Jonathan Cape, 1957.
43. Документы внешней политики СССР. Т.10. – Москва, Госполитиздат, 1965.
44. Oprea I.M. Basarabia la Conferința româno-sovietică de la Viena (1924). // Revista istorică. Academia Română. 1992, Nr.7-8. P.721-724.
45. Pădureac L. Relațiile româno-sovietice (1917-1934). – Chişinău, Prut Internațional, 2003.
46. Suga A. Die volkerrechtliche Lage Bessarabiens in der geschichtlichen Entwickland des Landes. – Bonn, 1958.
47. Lucinschi P. Moldova şi moldovenii. – Chişinău, Cartea Moldovei, 2007.

Prezentat la redactie
la 22 februarie 2013

Recenzent – ***Mihai SPRÎNCEANĂ***, doctor în istorie, conferențiar

ROLUL FACTORULUI GEOPOLITIC IN CONSTITUIREA AUTONOMIEI GĂGĂUZIA (GAGAUZ YERI)

Natalia PUTINĂ
Republica Moldova, Chi□inău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice şi Administartive
Doctor în politologie, lector

The aim of our reserch consists in to the reflectation of the implication of geopolitical factor in the etnopolitical process from Republic of Moldova. The eastern and southern regions of this state reprezent a big concentration and diversity of national/etnic minorities. The existence of minorities´ Patron states in addition of geopolitical background digrease some impacts in the teritorial structure and etnic politics of Moldavian state.

This paper will begin with the outlining of some general and historical aspects of geopolitical bakground of this region. Also, it analyzes the fundamentation of Moldova´s Gagauzian Autonomy in context of geopolitical strategies of Patron-states or of the interested states to make an influence in Republic of Moldova. Understanding the specifity of the etno-political context of the institutionalization of Gagauzian territorial autonomy is essential in order to identify the principal extern vectors of influence: Comrat – Tiraspol - Moskow and Comrat – Ankara, and the relationschips caracter between them.

Keywords: geopolitics, geopolitical vectors, etnopolitical conflict, territorial autonomy, the Gagauz etc.

Introducere

Din punct de vedere geopolitic, putem constata că Republica Moldova este dezavantajată *datorită poziției de „zonă a turbulențelor”*. Sudul Basarabiei a fost de-a lungul timpului, un veritabil nod conflictual cu un enorm potențial destabilizator. Aici, la gurile Dunării, îşi dau *rendez-vous* nu doar aspirațiile şi pretențiile unor țări în zonă. Aici se întîlnesc şi interesele unor mari puteri alogene. Această regiune nu a fost niciodată una stabilă, Iar Principatul Moldovei, a controlat doar efemer aceste ținuturi, inițial pînă la sfîrşitul secolului XIV, mai apoi fiind cucerit de turci şi redevine parțial teritoriu romănesc în 1856, după pacea de la Paris. În 1812 Imperiul Rus anexa aceste pămînturi direct de la Imperiul Turc şi nu de la Principatul Moldovei, aşa cum se întîmplă cu centru şi nordul viitoarei Basarabii. Petersburgul a declanşat o politică de valorificare şi colonizare a regiunii identică cu cea din ținuturile Novorosiei. Pe la mijlocul secolului XIX Bugeacul s-a transformat într-un fel de Daghestan balcanic. Aici locuiau cinci etnii de bază – români, ucraineni, germani, ruşi, bulgari, şi turci-

găgăuzi. La peisajul etnic se mai adăugau tătarii, evreii, grecii, armenii şi ţiganii. [25, p.166-167].

Politica URSS a fost una similară în acest sens. Atît în perioada ţaristă, cît şi în cea sovietică rusificarea a fost un element specific principiului ideologic. Pentru perioada ţaristă era caracteristică "ţarificarea" autohtonilor, efectuată prin intermediul religiei creştine de rit orthodox, iar în perioada sovietică – "sovietizarea"maselor, prin intermediul ideologiei marxiste. În alţi termini s-a încercat impunerea Imperiului, statalităţii şi apoi/sau în paralel rusificarea [16, p.91].

Determinismul geografic de rînd cu cel etnic a fost unul marcant în istoria regiunii de sud a actualei Republici Moldova. În timpul conflictului armat din Transnistria, de exemplu, Rusia şi Ucraina, după cum vom vedea în continuare, au susţinut atît direct, cît şi indirect, separatismul transnistrian, în primul rînd sub pretextul grijii faţă de soarta conaţionalilor lor. Tot atunci, deşi minoritatea bulgară este nesemnificativă în Republica Moldova, chiar şi autorităţile de la Sofia au ţinut să abordeze guvernul de la Chişinău în acest sens. La 7 februarie 2002, în legatura cu diferendul apărut între autorităţile centrale de la Chişinău şi cele ale Găgăuziei, şi-au amintit de Moldova autoritaţile de la Ankara. Ministerul Afacerilor Externe al Turciei a difuzat un press-release în care s-a declarat îngrijorat în legatură cu "divergenţele" dintre autorităţile centrale "ale Moldovei -prietene şi reprezentanţii Găgăuziei", divergenţe, care în opinia Guvernului turc, "pot conduce la tensiuni şi instabilitate în Găgăuzia" [15, p.92].

Ţinem să menţionăm că minorităţile naţionale au fost întotdeauna „călcîiul lui Ahile" a multor state. Contradicţiile naţionale afectînd sisteme arhetipice şi inconştientul colectiv al grupurilor naţionale, care dispun de un potenţial înalt de mobilizare politică şi agresiune. Deaceea, sînt foarte des folosite în jocurile politice şi geopolitice, efectul maximal al cărora distrugerea/destabilizarea politică unui stat şi preluarea controlului acestuia [6, p.77].

În cunoscuta sa lucrare *"Despre geopolitică"*, O.Serebrean atrage atenţia asupra cîtorva aspecte geopolitice importante, în ceea ce priveşte Republica Moldova:

- „*Concentrarea turcilor găgăuzi pe un areal compact* în apropierea frontierei Republicii Moldova a reprezentat unul dintre marile dezavantaje geopolitice ale ţării.

- Al doilea mare dezavantaj în geopolitica minorităţilor acestei ţări este că *cele patru mari minorităţi* – ruşii, ucrainenii, turcii găgăuzi şi bulgarii – *au în spate un stat-protector*, care se străduie să utilizeze aceste minorităţi drept culoar pentru trafic de influenţă în zonă.

- Factorul etnic e cauza a patru linii de tensiune ce radiază în jurul poporului basarabean: *Republica Moldova – Rusia, Republica Moldova – Ucraina, Republica Moldova – Turcia şi Republica Moldova – Bulgaria*" [26, p.121].

Todată, factorul etnic deopotrivă cu cel politic a determinat existența a cîtorva noduri conflictuale în raioanele de Est şi de Sud ale ale statului moldovenesc nou creat: *la est – conflictul transnistrean, la sud conflictul găgăuz, "cazul bulgar" şi nodul conflictual moldo-ucrainean* (legat de semnarea tratatului de frontieră).

Geografia complexă a acestei regiunii de sud a Republicii Moldova, ce reprezintă un areal discontinuu, intercalat cu raionul Taraclia, face şi mai problematică situația deoarece separarea autonomiei găgăuze va antrena după sine şi secesiunea acestui raion sau cel puțin a exclavei mult-râvnite de Comrat, Tvardița, Valea-Perjei, amplasate între Gagauz Yeri şi Ucraina. În ciuda compromisurilor făcute de Chişinău prin crearea autonomiei Gagauz-Yeri, a raionului Taraclia pentru minoritatea bulgară, şi semnarea acordului de frontieră cu Ucraina, tensiunile din sudul Basarabiei par a nu fi pe deplin soluționate. Poate reprezenta autonomia găgăuză una din armele Moscovei împotriva Chişinăului? Întrebarea nu este exagerată dacă analizăm în detaliu poziția diferită a oficialităților moldovene şi a administrației de la Comrat față de recunoaşterea independenței Abhaziei şi Osetiei de Sud de către Rusia: „Măsurile operative întreprinse de Rusia cu privire la încrucişarea acțiunilor neadecvate a forțelor georgiene, au permis să fie salvate viețile a mii de cetățeni paşnici şi de a întoarce procesul de tratative dintre Georgia şi Osetia de Sud pe o cale paşnică"declara başkanul Formuzal în anul 2008 [28].

Odată cu restructurarea gorbaciovistă, problema frontierelor a devenit un prilej de tensiuni şi dispute şi în relațiile Chişinău-Kiev. După 1985 chestiunea întoarcerii sudului şi nordului Basarabiei în componența Moldovei a devenit un deziderat politic înscris în programele mai multor mişcări şi partide politice din Moldova care chemau conducerea republicii la inițierea de negocieri cu Ucraina în vederea întoarcerii "pămînturilor romaneşti din sudul şi nordul Basarabiei" în componența Moldovei. În fruntea partidelor şi mi□cărilor care cereau în mod deschis Guvernului RSS Moldovene□ti să inițieze negocieri cu Ucraina în vederea întoarcerii sudului şi nordului Basarabiei s-a situat Frontul Popular din Moldova. Pînă la declararea independenței, sub presiunea opiniei publice din republică, conducerea de partid a RSSM a încercat să inițieze anumite acțiuni în vederea revizuirii hotarului de est al republicii. Dar încercările ei au fost nehotărate şi tardive şi au rămas fără rezultate.

După apariția republicilor separatiste pe teritoriul Moldovei ("Republica Moldovenească Nistreană" şi "Găgăuzia") poziția conducerii Republicii Moldova față de Sudul şi Nordul Basarabiei s-a modificat considerabil. Chişinăul a început să sublinieze necesitatea respectării principiului inviolabilității frontierelor şi cel al integrității teritoriale a statelor şi să ceara autorităților de la Kiev să împiedice pătrunderea cazacilor ruşi în Transnistria prin Ucraina. În Apelul Parlamentului Republicii Moldova către Sovietul Suprem al Ucrainei, din 5 ma-

rtie 1992, parlamentarii moldoveni cereau colegilor lor ucraineni să nu permită cercurilor reacționare să se amestece în treburile interne ale unui stat vecin, să nu permită trecerea în Moldova a căzăcimii ruseşti prin teritoriul Ucrainei [15, p.94].

După încheierea ostilităților militare din Transnistria (21 iulie 1992), conducerea Moldovei a încercat să obțină susținerea Ucrainei în reglementarea conflictului din raioanele de est ale Moldovei şi a căutat să-şi amelioreze relațiile cu Kievul. La 23 octombrie 1992, la invitația lui M.Snegur, Preşedintele Republicii Moldova, Leonid Kravciuk, Preşedintele Ucrainei, a făcut o vizită oficială la Chişinău. În cadrul vizitei preşedinții Snegur şi Kravciuk au semnat *"Tratatul de bună vecinătate, prietenie şi colaborare între Republica Moldova şi Ucraina"*. În semnarea Tratatului au fost interesate ambele părți. Chişinăul avea nevoie ca Ucraina, care susținea deziderateIe separatiste ale autorităților transnistriene, să recunoască integritatea teritorială a Moldovei, sau altfel spus că Transnistria este parte componentă a Moldovei, iar Ucraina - ca Moldova să se dezică de pretențiile teritoriale asupra nordului şi sudului Basarabiei [15, p.95].

Premizele şi contextul istorico-politic de creare a Autonomiei Găgăuze.

Este de menționat, că sciziunea Moldovei a apărut şi s-a dezvoltat după principiul politic. Opoziția nu s-a creat între moldoveni ca "națiunea politică" pe de o parte, şi găgăuzi, ruşi, ucraineni, bulgari, evrei ca "migranți", pe de altă parte. La acel moment în Republica Moldova se opuneau nu grupurile etnice, ci două puteri politice, două sisteme: atitudinea față de unirea cu România a scindat populația Republicii Moldova în unionişti şi părtaşi ai independenței, care în acelaşi timp erau oponenții unirii, ceea ce a adus la activizarea şi consolidarea forțelor separatiste din sudul şi estul Republicii Moldova. Evoluția mobilizării politice a găgăuzilor şi bulgarilor, precum şi a multor altor acțiuni de tip similar, care s-au desfăşurat în ajunul destrămării Uniunii Sovietice şi care continuă în spațiul postsovietic, este reprezentată prin fapte şi documente interesante, este plină de tot felul de cheltuieli şi mituri, depăşirea şi spulberarea cărora se dovedeşte a fi o sarcină destul de complicată pentru specialişti [29].

În pofida acestui fapt, vom încerca a formula cîteva premize-cauze, care au determinat la apariția mişcărilor secesioniste, precum şi cele care au determinat autoritățile Republicii Moldova de a acorda autonomie teritorială găgăuzilor:

- *Politica de mobilizare etnică activă promovată de Uniunea Sovietică*, în scopul internaționalizării pluralităților de națiuni amplasate în teritoriu. Astfel, conform datelor recensământului unional din 1989, în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (RSSM) exista următoarea structură etnică: *65,5% - moldoveni, 13, 8% - ucraineni, 13,0% - ruşi, 3,5% - găgăuzi, 2% - bulgari, 1,5% - evrei şi alții* [4, 68],

- *Scindarea teritorială* reflecă gradul de disensiune a relațiilor interetnice.

Variabila distributivă comportă două elemente: cel al amplasării teritoriale şi cel ce ține de caracterul dispersat/compact. Aceste realități devin mult mai problematice cînd teritoriile în cauză sînt importante din punct de vedere strategic, economic, militar. Această dihotomie este direct proporțională cu intensitatea relațiilor majoritate-minoritate. Această problemă aparent soluționată, constituie în continuare trăsătura vulnerabilă a politicii de integrare a statului. Cea mai mare parete a minorităților ucrainene şi ruse sînt amplasate în raioanele de est, în regiunea transnistreană. Găgăuzii, a treia minoritate în ierarhia numerică a minorităților, precum şi bulgarii, sînt concentrați în zona de sud [4, p.69].

- *Coincidența dimensiunii temporale a apariției mişcărilor de emancipare* națională ale populației titulare, cu cele ale minorității etnice găgăuze, precum şi perioada de crearea a noului stat moldovenesc. Astfel are loc suprapunerea formării identității statale (civice) cu cea etnică. Mişcările *Frontul Popular din Moldova* şi *Gagauz-Halkî*, au apărut concomitent şi la etapa inițială exista o susținere mutuală, dar ulterior au manifestat idei contradictorii, determinînd liderii de la comrat dă opteze pentru autodeterminare externă, prin crearea propriei republici.

- *Lansarea lozincilor pro-unioniste*. Ideea unirii cu România, rămîne şi la etapa actuală, un factor ce trezeşte nemulțimiri acute în rîndurile minorităților din Republica Moldova. Pentru găgăuzi, perioada de guvernare românească (1918-1940) a rămas în memorie nu ca una dintre cele mai bune [7, p.89].

- *Factorul ideologic, manifestat prin rusificarea şi sovietizarea excesivă* a minorităților etnice, inclusiv şi a găgăuzilor. Identitatea sovietică a populației Moldovei a fost consecință a exploatării masive a propagandei şi ideologiei comuniste a fostei URSS. Rusificarea găuzilor a fost una mai masivă, în raport cu populația titulară. Cel mai mult găgăuzii au fost rusificați în aspect linvistic. La etapa actuală ei utilizează un alfabet diferit de cel al limbii turce, cel chirilic. Limba rusă este cea care reprezintă, în mare parte, segmentul lingvistic al conştiinței etnice a găgăuzilor.

- *Factorul geopolitic* – care va fi detaliat expus şi analizat în acestă cercetare.

- *Lipsa de experiență şi incapacitatea autorităților* noului stat creat – Republica Moldova - de a gestiona conflictele etnopolitice apărute.

- *Condițiile grele legate de starea economică, de sfera socială, de puterea politică, de ordinea şi administrarea.* Dintre acestea remarcăm îndeosebi scăderea productivității şi drept consecință, reducerea nivelului de trai a majorității populației, ceea ce de fapt reprezintă un factor semnificativ întru înăsprirea atît a relațiilor interetnice, cît şi a relațiilor dintre regiuni şi centru. Lupta pentru resurse, finanțe, accesul la posturile-cheie în administrarea economiei devin baza intensificării nivelului de corupție şi al criminalității populației [29].

La 23 decembrie 1994, în capitala ţării, Chişinău, după dezbateri îndelungate şi intense, Parlamentul adoptă *“Legea despre statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri) în Republica Moldova”.* Esenţa acestei legi o constituie crearea Autonomiei Găgăuze ca “unitate teritorial autonomă cu un statut juridic special, care reprezintă o formă de autodeterminare a găgăuzilor şi este o parte componentă a Republicii Moldova” [2].

Odată cu adoptarea *Constituţiei Republicii Moldova la 29 iulie 1994* se observă abateri radicale în politica statului referitor la minorităţile naţionale, aceste schimbări fiind realizate chiar în defavoarea statalităţii şi independenţei ţării. Este vorba de articolul 111 al Constituţiei (statutul special de autonomie), care prevede că “Localităţilor din stînga Nistrului, precum şi unor localităţi din sudul Republicii Moldova le pot fi atribuite forme şi condiţii speciale de autonomie, după statute speciale adoptate prin legi organice” [1]. Concretizarea prevederilor art.111 din Constituţia Republicii Moldova şi-a găsit reflectarea în *“Legea organică cu privire la statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri)” (nr.344-XIII, 23 decembrie 1994),* definit prin art.111 drept “formaţiune teritorială autonomă cu statut special” şi “formă de autodeterminare a găgăuzilor”.

Totodată, în *preambulul “Legii cu privre la statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri)”* stipulează că legea menţionată a fost adoptată călăuzindu-se de principiile Constituţiei Republicii Moldova, în scopul satisfacerii necesităţilor naţionale a găgăuzilor, dezvoltării lor plenare şi multilaterale, prosperării limbii şi culturii regionale, asigurînd egalitatea în drepturi a tuturor cetăţenilor care locuiesc în unitatea teritorială autonomă ce se formează indiferent de naţionalitate şi de alte indicii [2].

Ţinem să menţionăm că găgăuzii şi bulgarii, o altă minoritate care locuieşte în aceeaşi regiune (optînd pentru formarea unei autonomii găgăuzo-bulgare, dar care pînă la urmă au obţinut o autonomie culturală, realizată în cadru unităţii administrative Taraclia) au conlocuit cu moldovenii în pace şi bună înţelegere pe parcursul a două sute de ani. Însă o dată cu năzuinţele Republicii Moldova de a se afirma ca stat independent, precum şi cu tentativele insistente de a ieşi de sub controlul metropolei sovietice, centrul fostului imperiu a manifestat nemulţumire, reacţionînd la evenimentele ce aveau loc în republică şi contribuind la crearea unor situaţii generatoare de probleme şi conflicte interne. Astfel, constatăm că şi poporul găgăuz, şi minoritatea bulgară din Republica Moldova, reprezintă comunităţi constituite din urmaşii unor migranţi şi pot fi definite doar ca minorităţi etnoculturale, care, aşa cum s-a menţionat, nu dispun de un drept la autodeterminare. Geneza etnică a bulgarilor a avut loc pe teritoriul actual al Bulgariei şi nu poate să se afirme că identitatea lor etnică este inseparabil legată de teritoriul actual al Republicii Moldova. *Geneza etniei găgăuze de asemenea nu a avut loc pe pământul pe care îl populează în prezent,* identitatea ei fiind conturată anterior apariţiei pe teritoriul moldovenesc [29, p.48-49].

Procesul de infiltrare a populației găgăuze în Basarabia este acelaşi cu cel al bulgarilor. Aceştia s-au refugiat în această provincie venind din Dobrogea, odată cu bulgarii, dar formând sate separate. După statistica din 1817, numărul găgăuzilor se ridică la aproximativ 1.205. Potrivit statisticii din 1897, ei formau 2,9% din întreaga populație a provinciei situate între Prut şi Nistru, respectiv la acea dată numărul lor era de 56.127. Majoritatea statisticilor ruseşti din secolul al XIX-lea includ pe găgăuzi în numărul bulgarilor, căci îi considerau ca fiind de origine slavă, astfel încât numărul acestora din urmă apare mult mai ridicat decât este în realitate. Interesantă este şi opinia împărtăşită de unii istorici bulgari care consideră că găgăuzii sunt bulgari creştini şi turcizați [28].

Şi doar în 1897 găgăuzii pentru prima dată în documentele oficiale sunt recunoscuți de către autorități drept etnie separată, fiind numiți „turci-creştini". Un alt impediment în procesul de consolidare a autonomiei cultural-spirituale, l-a constituit procesul de rusificare. Populația găgăuză a început să conceapă limba rusă drept limbă proprie, ce a îngreunat procesul de „apropiere" cu populația băştinaşă. Deasemenea, intelectualitatea găgăuză era puțin numeroasă, neformînd o forță capabilă să contribuie la edificarea unei conştiințe etnice moderne a găgăuzilor. În pofida tuturor acestor obstacole găgăuzii din sudul Basarabiei au reşit să-şi păstreze entitatea culturală, conştiința etnică şi limba amternă. Cu atît mai mult merită de apreciat efortul găgăuzilor, depus pentru a-şi păstra specificul național într-un mediu poate nu întotdeauna favorabil procesului. Ciar şi în perioada cînd Basarabia s-a aflat în componența statului român, şi autoritățile române încercau să asimileze populația din regiune, găgăuzii şi-au protejat individualitatea etnică [19].

Ce ține constituirea găgăuzilor în zona de influiență rusească, putem constata că în sudul Moldovei nu puteau şi nici nu pot apărea elemente de rusofobie. Aceasta se bazează pe rațiunea că pînă nu demult aspirațiile găgăuzilor erau legate de Rusia sub orice ipostază a ei. Fenomenul se produce nu din cauza unei simpatii „inerente" față de ruşi, ci datorită memoriei istorice despre bunăstarea strămoşilor pe aceste pămînturi în perioada existenței Imperiului Rus (acest fenomen poate fi urmărit şi la nemții de pe Volga, la dunganii din Kazahstan ş.a.). Găgăuzii din Republica Moldova, au din punct de vedere etnopolitic o subordonare dublă: veriga cea mai puternică este între *Comrat - Moscova (filiera Tiraspol)*, a doua mai slabă *Comrat - Ancara* [13, p.336]. Pentru Moscova, Republica Moldova face parte din „strainătatea apropiată" şi față de care, în virtutea mai multor factori, îşi rezervă o influiență „specifică". Începînd cu 1991, Rusia nu a încetat să facă presiuni asupra Moldovei şi asupra integrității acesteia, utilizînd ca avantaj dependența ei economică în ceea ce priveşte domeniul energetic, precum şi piața de desfacere rusească [14].

Pe de o parte, unii autori străini, insistă asupra rolului minor şi incert al Rusiei în conflictul găgăuz, vehiculînd ideia că Guvernul Elțin nu a susținut în mod

aparent găgăuzii. De fapt, principalul vector de influiență al Moscovei în regiune, a fost mişcarea separatistă din Transnistria, Nistrul fiind calea de importață mare în penetrarea influenței ruse în sudul Modovei. Şi dacă inițial, mişcarea separatistă găgăuză era capabilă să accepte orice sprijin (politic sau militar) din partea ruşilor, pînă la urmă ea şi-a luat avîntul pe cont propriu. În perspective de viitor, Rusia putea fi tentată de a se folosi de „atuul găgăuz", în cazul în care s-ar fi realizat unirea Republicii Moldova cu România. În acest caz poziția Găgăuziei la frontiera dintre România, Ucraina şi Moldova, dobîndeşte în acest caz un nou interes strategic [14].

Pe de altă parte, autorii autohtoni consideră că influența rusă în genearea şi dezvoltarea conlictelor etnopolitice a fost una destul de activă şi fizic prezentă prin intermediul trupelor militarea în regiunile de sud ale Republicii Moldova. Se are în vedere atît regiunea transnistreană, precum şi cea a bugecului. Moscova susținea mişcările separatiste găgăuze, recurgînd la toate metodele, la cele de constrîngere şi intimidare, demonstrîndu-şi forța prin introducerea pe teritoriul Republicii Moldova a unor forțe armate ruseşti. Astfel, în raioanele de sud ale țării, au fost dislocate unități de desant, încartiruite în or.Bolgrad din Ucraina, invocîndu-se motivul de necesitate de apărare a populației găgăuze de băştinaşi [9, p.300]

Cooperarea strînsă între Comrat şi Tiraspol, intenția de a participa la negocierile referitoare la reglementarea diferendului între Chişinău şi Tiraspol în calitate de al treilea subiect, arată, cel puțin dacă nu ostilitate, față de autoritățile centrale de la Chişinău, atunci lipsă de respect. Liderul separatiştilor transnistreni, Igor Smirnov şi-a manifestat direct disponibilitea să sprijine „lupta poporului găgăuz pentru consolidarea statalității Repunlicii Găgăuze". Totodată, Mihail Kendigelean,, unul dintre liderii mişcării de autodeterminare de la începutul anilor '90 ai secolului trecut; fost Preşedinte al „autoproclamatei Republici Găgăuze"; unul dintre arhitecții autonomiei teritoriale a găgăuzilor, într-o declarație de-a sa, accentuase asupra caracterului de prietenie a puterilor de la Comrat şi Tiraspol şi a meritului acestora în edificarea statului moldovenesc, prin crearea de antipoduri în calea mişcării naționale, care opta pentru realipirea la România [13, p.337].

Chiar dacă în urma adoptării de către Parlamentului Republicii Moldova a *Legii privind statutul juridic al Autonomiei Găgăuze (Gagauz Yeri) în 1994,* aşa numita „problemă găgăuză" a dispărut de pe agenda politică, nesoluționarea conflictului transnistrean influiențează de multe ori situația din sudul țării sau relațiile dintre autoritățile centrale şi cele ale autonomiei (cazul demisionării forțate a Guvernatorului Croitor, căruia i se aduceau învinuiri de colaborare şi susținere a regimului separatist de la Tiraspol [5, p.186-195].

Acest proiect nu s-a bucurat de apreciere în rîndurile populației de rînd, cît şi la forțele pro-româniste. Se are în vedere, în special acțiunile *Partidului Po-*

pular Creştin Democrat care a organizat în Chişinău o serie de proteste a maselor, împotriva punerii în practică memorandumului Kozac. În consecință, vizita Preşedintelui Vladimir Putin în Republica Moldova în scopul negocierilor acestui proiect a fost amînată. Se poate de spus că aceste acțiuni au servit ca o favoare pentru un divorț civilizat în ceea ce priveşte reintegrarea țării [21, p.94]. Referindu-se la acest subiect autoritățile Autonomiei Găgăuze a declarat nu o singură dată că, în cazul în care în procesul de reglementare a problemei transnistrene, Tiraspolul va primi mai multe împuterniciri decât are în prezent Comratul, conducerea autonomiei găgăuze va cere şi ea mai multă autonomie, ca să fie la acelaşi nivel cu Transnistria.

Pe parcursul ființării autonomiei găgăuze în structura teritorială a statului nostru, caracterul relațiilor dintre guvernul central şi autoritățile autonomiei s-au manifestat în aspect instabil şi complex, factorul extern rus fiind unul care să influențeze calitatea şi intensitatea lor. Oscilarea poziției liderilor autonomiei între diferite centre de putere (Chişinău-Tiraspol-Comrat), deseori au afectat realizarea propriilor interese ale găgăuzilor. Autoritățile Unității Teritoriale Autonome Găgăuze în repetate rînduri şi-au manifestat interesul vădit înspre Rusia, considerînd-o, ca pe o forță politico-economică importantă în dezvoltarea regiunii autonome. Actualul şef al administarției autonomiei găgăuze, Mihail Formuzal, în programul său preelectoral, lansat în alegerile din 2006 pentru funcția de Guvernator (Başkan), întitulat *„Unsprezece paşi în întîmpinarea oamenilor”* formula ca priorități ai politicii externe a autonomiei „intervenirea pe lîngă ambasadele Turciei, Rusiei şi Bulgariei în Republica Moldova în vederea deschiderii în autonomie a unor secții consulare. Aceste măsuri nu doar vor consolida autoritatea Găgăuziei şi a întregii țări pe plan internațional, dar şi vor oferi locuitorilor autonomiei şi compatrioților noştri de peste hotare asistență juridică şi susținere morală" [12].

La etapa actuală Comratul consideră relațiile cu Rusia, ca prioritare în dezvoltarea economică a regiunii, aceasta fiind principala piață de desfacere pentru agenții economici din sudul republicii. Poziiția Rusiei este reflectată de multe ori de acțiunile acesteia, prin acordarea de ajutoare materiale destinate locuitorilor Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia (UTAG) sau unele declarații ale oficialilor acesteia. Spre exemplu, **Directorul *Institutului Rus de Studii Strategice*, Leonid Reşetnikov, în cadrul vizitei sale la Comrat, a subliniat că Autonomia Găgăuză este un factor care influiențează esențial relațiile moldo-ruse.** La rândul său, Başkanul Găgăuziei, Mihail Formuzal, a menționat într-un comunicat de-al său că autonomia este deschisă pentru investițiile ruseşti, sunt create condiții excelente pentru investitori, este garantată securitatea la cel mai înalt nivel [12].

Discuții cu privire la identitatatea turcă a găgăuzilor.

Primele încercări de manifestare a interesului autorităților tuceşti față de găgăuzi a avut loc după crearea statului turc modern în prima jumătate a secolului XX. Această misiune i-a revenit primar lui, *Hamdullah Suphi Tanriöver*, numit în 1931 Ambasadorul Turciei în România. Acesta a primit acordul Preşedintelui *Inönű*, de a face cercetări privind grupul etnic numit *găgăuz*, care popula sudul Basarabiei, parte integrantă a României la acea perioadă. El încercă să stabilească care este legătura etnoistorică a acestor două popoare şi să demonstreze originea turanică a găgăuzilor. La inițiativa lui au fost organizate cursuri de predare a limbii turce, fiind salutată de statul romăn, care acepta şi obligațiile de salarizare profesorilor turci. În acelaşi sens, au fost oferite burse pentru studii în Turcia unor tineri de etnie găgăuză. Totuşi, poziția turcă era destul de insistentă în ceea ce priveşte diferența de religie. Unii dintre aceşti tineri erau siliți să renunțe la religia creştin-ortodoxă şi să accepte islamul. Deaceea, populația sudului istoric al Basarbiei nu saluta aceste presiuni din partea turcilor. *Tanriöver* spera însă, că în pofida diferențierei de ordin confesional, unii găgăuzi vor dori să fie repatriați în Turcia. Aceste planuri au fost însă suspendate în urma invaziei sovietice asupra Basarabiei în 1940 [14].

După anexarea Basarabiei la URSS dezvoltarea relațiilor turco-găgăuze a fost imposibilă de realizat. La fel ca şi în timpul existenței Imperiilor Otoman şi Rus, Turcia, şi URSS erau în relații de inamicitate, în special în periada *războiului rece* (în contextul în care Turcia aderase la NATO încă din 1952). Înainte de destrămarea URSS, Turcia a încercat să stabilească relații cu Uniunea Sovietică. În 1986 are loc vizita Prim-ministrului Turciei la Moscova, în vederea negocierilor de ordin economic în domenul importării de gaze din Siberia şi a exporturilor de mărfuri turceşti în URSS. Întîlnirea cu şeful statului sovietic, Mihail Gorbaciov, nu a avut loc, la refuzul acestua [30, p.259].

Relansare a relațiilor turco-găgăuze a avut loc în 1990. Conruntarea dintre mişcările naționale (Frontul Popular versus Interfrontul, Gagauz Halkî) a început pentru liderii de la Comrat prin stabilirea de realții în exterior în special Turcia, Rusia. Relația cu Turcia era necesară liderilor separatişti găgăuzi, în cazul în care se realiza crearea noii lor entități politice. În 1991 are loc o nouă vizită a Preşedintelui turc, organizată simboloc cu ocazia celei de-a 70-a aniversare de la semnarea tratatului bilateral Turcia URSS de către *Lenin* şi *Atatűrc*. În urma acestei vizite *Atatűrc* reiterează misiunea începută de *Tanriöver* şi continuă misiunea de a stabili şi dezvolta legături cu marea „națiune turcă” prin întîlniri şi vizite cu liderii statelor Ucraina, Kazahstan şi Azrbadjan [30, p.261].

Este de menționat că interesul Turciei față de găgăuzii din Moldova este unul justificat în baza originii etnoistorice comune. În pofida existenței unor multiple abordări privind etnogeneza găgăuzilor, majoritatea cercetătorilor, inclusiv exponenți ai acesui grup etnic, insistă asupra originii turanice a acestora.

În primul rînd, Turcia, în raport cu Republica Moldova şi comunitatea internaţională, prin obligaţia de sorginte istorică, şi-a asumat rolul de avocat al găgăuzilor, şi susţinerea lor în ceea ce ţine de păstrarea şi dezvoltarea culturii lor. Politica Turciei, totuşi, la demararea conflictelor din sud-estul republicii a fost una dublicitară: pe de o parte, una reţinută în declaraţii vis-a-vis de procesele etnopolitice din Moldova, dar pe de altă parte prin intermediul asistenţei financiare şi tehnice, au influienţat comportamentul liderilor găgăuzi şi au susţinut subtil *Legea cu privire la statutul juridic special al Autonomiei Găgăuze, adoptată în 1994,* care în opinia unor autori are un potenţial (con)federativ explozibil, neexplorat pe deplin, de liderii găgăuzi [13, p.339].

În urma acordării statutului de autonomie găgăuzilor din Moldova au urmat o serie de acţiuni şi declaraţii din partea statului turc, în vederea apropierii acestor două popoare. În 1996 În Republica Moldoova a avut loc vizita Preşedintelui turc Demirel şi a unui numeros corp de membri ai Guvernului, deputaţi şi oameni de afaceri. În cadrul acestei vizite s-au pus bazele colaborării turco-moldoveneşti, prin prisma interesului Turciei pentru regiunea autonomă. Rezultatele colaborării au fost materializate prin semnarea unui tratat bilateral de prietenie şi colaborare, ratificat de ambele state, precum şi deschiderea la Chişinău, a unui Birou Oficial al Agenţiei pentru Cooperare şi Dezvoltare Turcă (TICA). Acest Birou are menirea de a gestiona asistenţa culturală şi economică a găgăuzilor oferită de statul turc. Interesul turcilor vis-a-vis de găgăuzii din Moldova, rămîne a fi unul de lungă durată, scopul principal al relaţiilor şi intenţiilor de prietenie manifestate fiind nu doar nu aspectul etnocultural, de a-i ajuta să-şi exprime identitatea, dar şi de a contribui la apropierea culturală şi lingvistică a acestor două popoare. „Arma” de viitor în apropierea găgăuzilor de turci poate fi televiziunea. Acest factor a fost conţientizat de autorităţile turce, care au contribuit la retranslarea a cîtorva canaluri de televizune turcă [14].

Turcia nu poate manifesta o politica activă, în acest sens, dat fiind faptul, că poate dăuna realizarea unor interese economice în regiune, dar şi în virtutea faptului că două secole de dominaţie rusă pe aceste teritorii şi-a făcut efectul. Găgăuzii din Moldova au fost profund rusificaţi, atît din punct de vedere lingvistic (majoritatea avînd ca limbă de studiu şi comunicare rusa), dar şi ideologic. Toate aceste acţini, politici culturale realizate de statul turc în raport cu locuitorii autonomiei, pot fi decît salutabile din partea autorităţilor statului moldovenesc, doarece ele contribuie, într-o anumită măsură la „derusificarea” găgăuzilor.

Concluzii.

În trecutul istoric al spaţiului geografic, care aparţine actual Republica Moldova, acesta reprezentă un cîmp geopolitic concentrat, unde se intersectau interesele mai multor state (României, Rusiei, Turciei). La momentul actual tî-

nărul stat moldovenesc resimte influența shimbărilor geopolitice globale, în special prin intermediul factorului etnic. Sud-estul Republicii Moldova este regiunea unde în urma politicii strategice a Imperiului Rus şi Sovietic au fost concentrate minoritățile naționale. După, cum am men□ionat, verga cea mai puternică de subordonare geopolitică din sudul republicii este Rusia. Apariția şi evoluția celor două conflicte (cel găgăuz şi cel transnistrean) s-au realizat prin implicarea şi susținerea acestui stat. Desigur, că în cazul minorității etnice găgăuze, influența directă a Rusiei este una diminuată la momen, totuşi, politica agresivă de „rusificăre" a lor are un impact de lungă durată. Aceasta se manifestă atît în aspect civic, cît şi ligvistic. Impactul rusificării lingvistice este unul complex: găgăuzii folosesc pentru scriere grafia chirilică; este limba de studiu în şcoli şi universități; este limba de comunicare interetnică, inclusiv cu reprezentanții populației titulare; este limba de lucru / oficială în instituțiile din autonomie.

La momentul actual, prezența Turciei în regiune este una benefică, producînd efecte pozitive comune atît pentru Republica Moldova, precum şi pentru autonomia găgăuză. Scopul primar al statului turc este de a contribui la dezvoltarea identității etnice găgăuze, precum şi de acordare de asistență în trei domenii specifice: asistență cultural-educațională; credutarea monetară; asistență şi cooperare prin intermediul Agenției de Dezvoltare şi Cooperare Turcă (TICA). Rolul actual al Republicii Moldova este de a nu admite determinismul negativist al altor state în reglementarea relațiilor de natură etnică, precum şi asigurarea unor politici eficiente de armonizare şi integrare a acestora în societatea moldovenească. Depolitizarea agendei etnice este un moment primar în crearea unei stabilități şi dezvoltării identificării civice în rîndurile minorităților naționale.

Acordarea autonomiei teritoriale găgăuzilor din Moldova, demonstrează o politică loială față de acest segment etnic, dar realizarea şi dezvoltarea sarcinilor autonomiei declarate în actele de constiture, revine în sarcina autorităților guvernului central, cît şi a autorităților regionale. Stabilizarea relațiilor între aceste două niveluri de putere în stat, ridicarea lor la un nivel calitativ nou va contribui la dezvoltarea acestei regiuni. Cu trecerea timpului, Bugeacul în virtutea unor premize favorabile de ordin etnocultural, politic şi economic, va începe să se transforme dintr-o zonă de risc, în una de posibilități.

Bibliografie

1. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1 din 12 august 1994 (în redacția Legii nr.344-XV din 25 iulie 2003).
2. Legea Republicii Moldova nr.344 din 23 decembrie 1994 privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri). // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.3-4 din 14 ianuarie 1995.

3. Regulamentul Găgăuziei (Gagauz-Yeri), nr.28-XXXI/I. // Vesti Gagauzii, din 11 iulie 1998
4. Anghel E. Reprezentările identitare ale maselor în perioada de tranziție. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), nr.XXIV, 2004. – Chisinau: USM, 2004
5. Angheli F. Gagauzskaia avtonomia. Liudi i factî (1989-2005). - Chişinev, 2006.
6. Cabacenco P. Factorul minorităților naționale în cîmpul geopolitic al Republicii Moldova. // Minoritățile naționale şi relații interetnice: Tradiția europeană şi experiența noilor democrații pentru Moldova, vol. I. - Iaşi. Pan-Europa, 2002, p.76-80.
7. Chinn J., Roper S.D. Territorial Autonomy in Gagauzia. // Nationalities Papers, Vol.26, No.1, 1998.
8. Ciobanu Ş. Basarabia. Populația, istoria, cultura. - Chişinău: Editura Ştiința, 1992, p 24-34
9. Creangă I. Curs de drept administrativ. Administrația publică locală, vol.II. - Chişinău: Editura Epigraf, 2005.
10. Dungaciu D. Moldova ante portas. - Bucureşti: Editura Tritonic, 2005.
11. Dungaciu D. Națiunea şi provocările (post)modernității*:* istorie, concepte, perspective. - Bucureşti: Editura Tritonic, 2004.
12. Formuzal M. Platforma populară electorală „Unsprezece paşi în întîmpinarea oamenilor”, 2006, www.alegeri.md/opponents/formuzal/, (citat 15 octombrie 2010)
13. Fruntaşu Iu. O istorie etnopolitică a Basarabiei: 1912-2002. - Chişinău, Editura Cartier, 2002.
14. Gangloff S. L´émancipation politique de gagauzes turcophones chrètiens de Moldavie. // Cahier d´étude sur la Méditerrannée orientale et le monde turco-iranien, nr.23, 1997, p.231-237.
15. Gribincea A. Moldovenismul: implicări geopolitice (I). // Geopolitica, nr.1(3), anul III, 2004.
16. Klipii I. Aspectul politic al problemei minorităților naționale în Republica Moldova. // Statul național şi societatea polietnică: Moldova în anii ´90. Materialele I simpozion moldo-german. 13-18 octombrie 1996. - Chişinău, 1997.
17. Autonomia Gagauziei utilizată de Rusia ca element tactic pentru federalizarea Basarabiei. http://www.basarabeni.ro/stiri/politica/autonomia-gagauziei-utilizata--1956/, (citat 6 octombrie 2010)
18. Macovei A., Svetlicinîi R. Minoritățile etnice în Republica Moldova: Realitate şi perspective. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), nr.XXVI, 2001. – Chisinau: USM, 2001
19. Mironova S. Găgăuzii din Moldova: de la etnogeneză la autonomie

(aspecte politico-istorice). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), nr.3, 2009. – Chisinau: USM, 2009, p.66-72.
20. Moşneaga V., Ilaşciuc D., Spinei T., Zavtur A. Conflictul social-politic în Moldova (analiza etnopolitologică). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), nr.1, 1996. – Chisinau: USM, 1996
21. Neukirch C. Coming closer to a solution in Moldova? // Helsinki Monitor, #4, 2003, p.89-98.
22. Pătraş E. Statutul juridic special al Găgăuziei (Găgăuz-Jeri). // Altera. nr.3, 1997, p.113-119.
23. Programul regional „Gagauz Yeri”. – Chişinău - Comrat, 2001.
24. Raport de analiză politică. Evoluția unui conflict înghețat şi perspective de soluționare. Institutul „Ovidiu Şincai”, Bucureşti, 2005. http://www.fisd.ro/pdf/mater_noi/raport_transnistria.pdf, (citat 27 septembrie 2010).
25. Serebrean O. Politosfera. - Chişinău: Editura Cartier, 2001.
26. Serebrean O. Despre geopolitică. - Chişinău: Editura Cartier, 2009.
27. Sâmpetru M. Uzii şi găgăuzii. // Cugetul, nr.3, 1992, p.41-47.
28. Țibrigan N. Dosarul găgăuz, 2010. www.stiri.romanism.net/dosarul-gagauz.html (citat 6 octombrie 2010).
29. Țveatcov N. Problema soluționării conflictelor politice în Republica Moldova (cazul UTA Gagauz-Yeri şi Transnistriei), Teză de doctor în ştiințe politice. - Chişinău, 2009.
30. Webster J. Parliamentary majorities and national minorities: Moldova´s accommodation of the Gagauz, dissertation. - Oxford, 2008.

Prezentat la redactie
la 25 decembrie 2012

Recenzent – ***Gheorghe RUSNAC***, doctor habilitat in istorie, profesor

SEPARATISMUL ÎN BAZINUL MĂRILOR NEGRE ŞI CASPICE – SURSĂ A TERORISMULUI INTERNAȚIONAL

Grogore VASILESCU
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative, Catedra Relații Internaționale
Doctor habilitat in filosofie, profesor

Tatiana BUSUNCIAN
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale Ştiințe Politice şi Administrative, Catedra Relații Internaționale
Doctorandă, Magistru în Jurnalism şi ştiințe ale Comunicării

Separatism and political terrorism especially flourish in regions where order is seriously undermined by ethnic and political conflicts, and by separatist movements. As most of separatist regions are not under control of the state, of official authorities and of the international community, these territories, as a rule, provide favorable grounds for the spread and development of criminal and terrorist elements.

An area of extreme actuality and priority for the whole world would be the Black Sea and the Caspian Sea Region, where a few real dangers for the international security and stability have gathered. This area of frozen conflicts, some of them being active, appeared immediately after the collapse of the Communist Era and became a real danger for the security of the ex-USSR countries, for the Central and Eastern Europe countries. This concerns Transnistria, South Ossetia, Abkhazia and Chechnya. The actions and the activities from these separatist areas affect the security of the enlarged Black Sea Region and threaten the security of the European Union border countries. NATO and European Union get more and more interested in solving the frozen conflicts in this area as they got very close to their frontier. In this context, efficient combating of drugs trafficking, human trafficking, illegal arms trafficking that are being exported from the Black Sea Region to other areas become the priorities of the external policy of EU border states as Romania for example.

More than 2/3 of the ammunition nearby the Cobasna station is kept in well-equipped depots where previously nuclear ammunitions were kept. The danger is even greater of the gas pipe line that lays in immediate proximity to the Cobasna depots. All these things can provoke a disastrous explosion that will affect the civil population, will cause a humanitarian and ecological catastrophe in the North-East of the Republic of Moldova and on the closest territory of

Ukraine, Romania, as well as in the North-East of Bulgaria, East of Hungary, Slovakia, Poland and South of Belarus.

Securitatea în zona Mării Negre şi Caspice în spaţiul post-sovietic: privire generală

Aruncând o privire asupra istoriei, putem observa cu uşurinţă că separatismul, extremismul şi terorismul reprezintă o realitate care s-a manifestat într-un anumit timp şi în diferite proporţii în toată lumea, afectând atât democraţiile puternice, cât şi pe cele în dezvoltare. Ameninţări precum crima organizată transnaţională, terorismul, corupţia, separatismul, folosirea violenţei au o bază criminală, iar extremismul politic, fundamentalismul religios militant şi alte astfel de fenomene sunt cruciale şi îşi croiesc cu uşurinţă drumul în cadrul societăţilor moderne vulnerabile. Problemele luptei împotriva tuturor acestor pericole necesită atenţia nemijlocită a întregii comunităţi globale şi, în special, a ţărilor cu democraţii abia instaurate şi cu un sistem de stat foarte slab.

Separatismul şi terorismul politic se infiltrează, de obicei, în regiunile unde ordinea este serios subminată de conflictele etnice şi politice, precum şi de mişcările separatiste. Deoarece majoritatea regiunilor separatiste nu se află sub controlul statului, a autorităţilor oficiale şi a comunităţii internaţionale, aceste teritorii, de regulă, constituie o bază favorabilă pentru răspândirea şi dezvoltarea elementelor criminale şi teroriste.

O zonă de extremă actualitate şi prioritate pentru întreaga lume ar fi bazinul Mării Negre şi Caspice, unde există câteva pericole reale pentru securitatea şi stabilitatea internaţională. Această zonă de conflicte îngheţate, unele dintre ele active, a apărut imediat după prăbuşirea erei comuniste şi a devenit un real pericol pentru securitatea ţărilor fostei URSS, pentru ţările din Europa Centrală şi de Est. Este vorba de Transnistria, Osetia de Sud, Abhazia şi Cecenia. Acţiunile şi activităţile din aceste zone separatiste afectează securitatea zonei extinse a Mării Negre şi periclitează securitatea graniţelor ţărilor Uniunii Europene. NATO şi UE devin tot mai interesate de stingerea conflictelor îngheţate din această zonă, pentru că acestea sunt foarte aproape de frontiera lor. În acest context, combaterea eficientă a traficului de droguri, a traficului de persoane, a traficului ilegal de armament, care se exportă prin Marea Neagră către alte zone, devine o prioritate a politicii externe a ţărilor de hotar ale UE, un exemplu fiind România.

Afirmarea Republicii Moldova ca subiect al dreptului internaţional a reprezentat un moment important în calea evoluţiei statului. Cursul politicii proeuropene a fost determinat la Chişinău de faptul că Moldova a devenit din 2004 stat vecin al NATO şi din 2007 – al UE. Politica externă a Republicii Moldova balansa de la Est la Vest, din cauza lipsei unei concepţii clare şi a problemelor de ordin economic, politic, social care mai persistă în Republica Moldova.

Tensiunile etnice, religioase şi teritoriale s-au agravat pe teritoriile postsovietice odată cu prăbuşirea lagărului socialist şi dizolvarea URSS în anul 1989. Noile state independente au intrat într-o perioadă de tranziție spre democratizarea statului, liberalizarea economiei, trecerea de la controlul de stat la descentralizarea puterii. Acest val de democratizare în regiunea Mării Negre, în spațiul postsovietic, s-a accelerat odată cu Revoluția Trandafirilor din Georgia, a continuat în Ucraina şi se manifestă în Republica Moldova, prin reorganizarea puterii de la Chişinău, în scopul aderării la UE.

Beneficiind de slăbiciunea şi discrepanțele noilor democrații, precum şi de schimbările sociale şi economice transnaționale, grupările şi structurile criminale au câştigat capital enorm, denaturând şi înlocuind valorile democratice. Ele au căpătat poziții importante în cadrul proceselor de democratizare, amenințându-le cu subminarea. În acelaşi timp, ca urmare a înrăutățirii condițiilor sociale, a crizei economice, a creşterii criminalității, a tensiunilor etnice şi a activităților subversive interne, o parte din populația postsovietică s-a pomenit sub puterea autoritară şi semiautoritară a conducerii separatiste. Această conducere începe soluționarea tuturor problemelor prin mijloace de polarizare şi confruntare politică, care au împărțit societățile multor țări postsovietice, amenințând integritatea lor teritorială şi structura statală.

Această agravare a generat mişcări şi conflicte separatiste şi naționaliste. Astfel, aceste zone de conflict au devenit baze de suplimentare şi adăpost pentru grupările criminale teroriste şi liderii lor.

Actualmente, Marea Neagră este controlată de Federația Rusă prin cele circa şase baze militare pe care le are desfăşurate acolo. Turcia, ca membru al NATO, controlează strâmtorile de la Marea Neagră, Bosfor şi Dardanele.

Toate cele patru zone separatiste din bazinul Mării Negre şi Caspice: Transnistria, Osetia de Sud, Abhazia şi Cecenia, în linii generale, sunt rezultate ale aceloraşi evenimente istorice, sociale şi economice. Ele sunt produse ale democratizării, ale reformelor economice şi ale procesului de dezvoltare a noilor state independente care au apărut ca urmare a destrămării fostei superputeri sovietice. Dacă la baza conflictelor din Osetia de Sud, Abhazia, Cecenia se află mai mult factorii etnici, confesionali sau factorul teritorial, cadrul general al "problemei transnistrene" creează, în esența sa, de la bun început, circumstanțe politice, reflectând interese economice. Toate aceste zone separatiste sunt folosite cu iscusință de către ***organizațiile criminal-teritoriale transnaționale*** atât pentru recrutarea şi antrenarea mercenarilor, stocarea şi tranzitarea bunurilor materiale, producerea şi vânzarea armelor, cât şi pentru ascunderea elementelor criminale. Crearea unităților de cazaci în Transnistria, apariția Medreselor (şcoli religioase musulmane) în Caucaz, organizarea bazelor de antrenament pentru mercenari în Asia Mijlocie sunt doar mici părți ale realității sus expuse.

Vom menționa aici că, în timpul celebrării aşa-numitei independențe în Transnistria, Nagornâi-Karabah, Abkhazia şi Osetia de Sud, a apărut dorința arzândă a liderilor separatişti de a crea o aşa-zisă ***"Comunitate a statelor nerecunoscute"*** [11]. Asociația acestor regimuri are drept scop subminarea autorității statelor convenționale, contribuind la dezvoltarea şi la consolidarea structurilor antistatale în țările ce trec prin perioade de tranziție, lărgesc câmpul activității criminale şi pot deschide mai larg uşile crimei transnaționale şi terorismului.

O problemă de maximă îngrijorare nu doar pentru țările Europei Centrale şi de Est, dar şi pentru întreaga Comunitate Europeană este ***migrația ilegală***. Ea provoacă o îngrijorare profundă, fiind însoțită de astfel de activități ca traficarea sclavilor şi a prostituatelor, a organelor umane şi a drogurilor.

Din păcate, măsurile de contracarare a acestor procese sunt deseori limitate la nivel național, fiind prost organizate la nivel internațional. Punctele de control vamal şi serviciile vamale au înregistrat încercări repetate de trecere a frontierei folosind paşapoarte şi vize false. Statisticile arată că cele mai multe încercări de acest gen au fost efectuate de către populația din zonele separatiste, regiunile de conflict din Europa Centrală şi de Est, precum şi din Asia şi Africa.

Documentele emise de statele autoproclamate şi regimurile militare nu sunt recunoscute de comunitatea internațională. Inventând documente proprii, aceste regimuri îşi aruncă oamenii în umbră şi îi implică în afaceri criminale. Beneficiind de necoincidența dintre oportunitățile legale şi cerințele actuale pentru migrație, organizațiile criminale ce se ocupau cu armele, drogurile şi prostituția şi-au diversificat activitatea, practicând contrabanda de migranți, precum şi creând canale libere pentru grupările teroriste.

Problemele sus-menționate sunt departe de o soluționare eficientă fără cooperare. Guvernul Republicii Moldova, mai exact Ministerul Afacerilor Interne, a semnat Acordul privind bazele „***cooperării în lupta împotriva crimei***" cu liderii structurilor legislative ale pretinsei republicii moldoveneşti nistrene (RMN). Cu toate acestea, în practică nu există nici o cooperare. Toate problemele abordate de Republica Moldova sunt percepute ca sabotaj şi spionaj sau rămân fără răspuns. Astfel, regiunea dezmembrată împiedică implementarea acordurilor internaționale anticrimă ale Republicii Moldova, subminând imaginea Moldovei pe arena internațională.

Cele mai periculoase operațiuni ale structurilor criminale se manifestă prin crearea unităților militare proprii, producerea şi vânzarea ilegală a armelor şi explozivelor. În regiuni cu forme separatiste de guvernământ, precum Rusia, Caucazul, Moldova, unele regiuni din Asia Centrală şi chiar în afara continentului, ele creează nu doar unități paramilitare, ci şi armate întregi.

Producerea armelor, începând cu cele de împuşcat şi terminând cu sistemele de salvă, amenință țările Europei Centrale şi de Est, în special statele cu opoziție armată. În anii '90 ai secolului trecut, regimurile separatiste şi-au echipat

armate proprii acaparând armamentul şi echipamentul militar al trupelor ex-sovietice. Există dovezi că la un anumit moment structurile oficiale ale unor țări au transferat arme şi muniții unor regimuri separatiste sub acoperirea acordurilor private. Drept exemplu poate servi Transnistria.

Transnistria

Problema transnistriei şi căile de soluționare a acesteia se află în câmpul atenției organizațiilor internaționale şi structurilor europene chiar de la începutul anilor '90 ai secolului al XX-lea. Însă procesul de aplanare a situației (în sens politic, economic, militar şi în oricare alt sens) are loc lent, contradictoriu şi durează deja peste 20 ani.

Fenomenul transnistrian este multiaspectual şi, într-un anumit sens, unic. El se află mai aproape ca alte "focare" ale spațiului postsovietic de hotarele Uniunii Europene şi la baza lui nu se află nicidecum factorii etnici sau confesionali. El reflectă interese economice, căci aceasta era cea mai dezvoltată parte a Moldovei cu mari profituri atât în zona urbană, cât şi în cea rurală.

Un impediment serios pentru soluționarea conflictului transnistrean în aceşti 20 ani este ***staționarea trupelor ruseşti pe teritoriul Moldovei***. Am putea menționa, în acest context, inconsecvența şi politica de duble standarde dusă de Federația Rusă: pe de o parte ea luptă pentru integritatea statală, atunci când vorbim de Cecenia, şi pe de altă parte, ea promovează separatismul sub drapelul de acțiuni pacificatoare şi de menținere a păcii în Transnistria, Osetia de Sud şi Abhazia.

Războiul de la Nistru din anul 1992 a fost un conflict militar între Republica Moldova şi Federația Rusă, şi nu unul între Moldova şi Transnistria, cum încearcă să prezinte lucrurile Rusia şi Tiraspolul. Recunoaşterea acestui adevăr impune şi o nouă abordare a căilor de soluționare a conflictului. Ținând cont şi de faptul că liderii pretinsei republici moldoveneşti nistrene (RMN) sunt cetățeni ruşi, este firesc ca Moldova să negocieze statutul Transnistriei cu Moscova, dar nu cu Tiraspolul. Chişinăul manifestă inconsecvență atunci când acceptă să negocieze cu criminalii de la Tiraspol, iar poziția ambiguă a Chişinăului descurajează forțele interesate de reglementarea conflictului.

Bineînțeles, nu putem să ignorăm inconsecvența guvernărilor anterioare ale Moldovei în procesul de soluționare a conflictului transnistrean pe parcursul acestor 20 ani, ele dând dovadă, de cele mai multe ori, de laşitate şi ipocrizie în procesul de negocieri privind problema transnistreană.

La nivelul serviciilor speciale între Chisinău şi Tiraspol nu există colaborare, cooperare şi conlucrare. Aceasta este o problema mai veche, ca rezultat a problemelor politice existente în aceasta regiune.

În articolul 5 al Legii cu privire la prevederile de baza ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria) [7] este stipulat că Ju-

decătoriile, organele procuraturii, Direcția Serviciului de Informații şi Securitate şi Direcția Afacerilor Interne ale Transnistriei sunt părți componente ale sistemului unic de instanțe judecătoreşti şi ale sistemului unic de organe de drept ale Republicii Moldova şi îşi desfăşoară activitatea de înfăptuire a justiției, de asigurare a ordinii de drept şi a securității statului în baza legislației Republicii Moldova.

Conform hotărârii privind confirmarea garanțiilor principale pentru populația Transnistriei proiectele şi propunerile prezentate trebuie să stabilească urmatoarele garanții:

a) drepturile de proprietate ale persoanelor fizice si juridice din Transnistria la data intrării în vigoare a legii nr.173-XVI din 22 iulie 2005 cu privire la prevederile de baza ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria), iar după intrarea in vigoare a Legii privind statutul juridic special al Transnistriei – perfectarea actelor ce stabilesc aceste drepturi;

b) după intrarea în vigoare a Legii privind statutul juridic special al Transnistriei – păstrarea nivelului de protecție socială înregistrat (salariile, pensiile, bursele, înlesnirile sociale, indemnizațiile, sporurile, asistența medicala si accesul la alte servicii sociale) pentru toate categoriile de populație din Transnistria. Totodată, nivelul protecției sociale în Transnistria nu poate fi inferior celui stabilit de legislație pe ansamblul țării;

c) după intrarea în vigoare a legii privind statutul juridic al Transnistriei – menținerea colaboratorilor aşa-ziselor departamente de forța ale Transnistriei ("miliția", "vama" şi "serviciul de graniceri", în afră de conducatorii şi colaboratorii aparatului central al asa-zisului Minister al Securitații de Stat), angajaților procuraturii, judecătoriilor, avocaturii, notariatului şi altor functionari din Transnistria în funcțiile deținute de ei, precum şi accesul la funcții similare pe întreg teritoriul Republicii Moldova. Acestor categorii de angajați li se păstrează vechimea în muncă în funcțiile respective [7].

O interacțiune mai eficientă în acest domeniu ar contribui considerabil la soluționarea problemelor de importanță majoră pentru securitatea națională. Ineficient se realizează schimbul de informații dintre structurile abilitate în domeniul asigurării securității naționale la nivel național, regional şi internațional. Problema persistă nu doar în Republica Moldova, ci şi în alte state, unde atribuțiile privind asigurarea securității naționale revine unui şir de ministere, instituții, departamente. Astfel, dispersarea cadrelor responsabile de realizarea securității naționale duce spre utilizarea lor extrem de irațională, ce influențează negativ calitatea activității desfăşurate. Elaborarea actelor legislative nemijlocit cu concursul reprezentanților organelor securității statului în conlucrare cu instituțiile centrale de specialitate constituie una dintre cele mai importante forme de conlucrare, deoarece prin intermediul acestor acțiuni se realizează sarcinile puterii executive în două sau mai multe ramuri ale administrației publice. Conexiunea pe

orizontală îşi găseşte reflectare în unele măsuri organizatorice întreprinse de către organele securității statului, de comun acord cu reprezentanții organelor centrale de specialitate [2, p.115-118].

Rezolvarea conflictului transnistean este un proces destul de anevoios. În aprilie 2012 ambele părți au căzut de acord cu „principiile şi procedurile” tratativelor de mai departe preconizate pentru luna iulie [9] în timpul următoarei reuniunii cu OSCE. Tratativele decurg sub egida „grupul 5+2” care include reprezentanții părților, mediatorii şi observatorii în procesul de negocieri – Moldova, Transnistria, OSCE, Federația Rusă, Ucraina, SUA şi UE [8].

În acelaşi context, în perioada 12-13 septembrie 2012, la Viena (Austria), s-a desfăşurat cea de-a patra rundă din acest an a negocierilor în formatul „5+2” privind reglementarea conflictului transnistrean. Participanții au trecut în revistă ultimele evoluții vizând procesul de reglementare şi au salutat menținerea dinamicii activităților în contextul promovării măsurilor de încredere, a grupurilor de lucru sectoriale şi dialogului purtat în acest sens de către reprezentanții politici de la Chişinău şi Tiraspol [4].

Un compartiment aparte al discuțiilor l-a constituit inițiativa creării unei platforme comune, cu participarea instituțiilor societății civile de pe ambele maluri ale Nistrului şi organizațiilor internaționale relevante. De asemenea, participanții au pus în discuție posibilitatea creării unui for de cooperare şi interacțiune a societății civile şi a mass-media de la Chişinău şi Tiraspol, care ar putea să elaboreze şi să implementeze în comun proiecte vizând măsuri concrete de consolidare a încrederii. Participanții internaționali au exprimat deschiderea şi disponibilitatea de a sprijini realizarea unei astfel de inițiative [4].

Ultima, cea de-a cincea rundă de negocieri în formatul „5+2” a avut loc în perioada 28-30 noiembrie 2012, la Dublin (Irlanda), privind reglementarea conflictului transnistrean. În cadrul rundei au continuat discu□iile pe subiectele de pe agendă, convenite anterior. Pe domeniul social-economic, în mod prioritar, au fost discutate problemele ce țin de asigurarea libertă□ii circulației persoanelor, facilitării circulației transportului din regiunea transnistreană. De asemenea, reprezentantul politic din partea Chişinăului a subliniat necesitatea avansării discuțiilor pe subiecte complexe, de principiu, ce ar direcționa procesul spre restabilirea spațiilor unice dintre cele două maluri ale Nistrului în diverse domenii, în cadrul cărora vor fi găsite soluțiile pentru problemele concrete [5].

Un compartiment aparte al discu□iilor l-a constituit ini□iativa creării unui sub-grup de lucru cu participarea mediilor academice, institu□iilor societă□ii civile de pe ambele maluri ale Nistrului □i a organiza□iilor interna□ionale relevante. De asemenea, participan□ii s-au pronunțat pentru intensificarea cooperării la nivelul societă□ii civile □i a mijloacelor mass-media de la Chi□inău □i Tiraspol, în scopul promovării în comun a proiectelor vizând măsurile de consolidare a încrederii, precum □i pe dimensiunea asociativă. La

finele rundei, Pre□edin□ia irlandeză a ini□iat o discu□ie generală cu privire la direc□iile de avansare a procesului de reglementare, ceea ce a permis participanților să efectueze un schimb util de opinii cu privire la perspectivele de lungă durată. Partea moldovenească a pledat pentru demonstrarea de către to□i participan□ii a unor abordări constructive, evitarea ac□iunilor ce ar prejudicia procesul de negocieri □i promovarea ini□iativelor ce ar contribui la apropierea păr□ilor [5].

Fiecare actor acționează pe arena internațională urmărindu-şi propriile interese. Aşteptările elitei politice de la Chişinău că va veni cineva din afară, de la Moscova ori Bruxelles să rezolve problemele Moldovei nu sunt numai naive, dar şi periculoase pentru interesul național al Republicii Moldova. Kievului nu i-ar plăcea dacă Moscova i-ar elabora un statut pentru regiunile filoruse din estul Ucrainei şi nici Rusia nu ar fi mulțumită dacă Washingtonul, de exemplu, s-ar apuca să elaboreze un statut juridic pentru Cecenia ori Tatarstan. Aceasta ar contribui ca până la urmă atât Rusia, cât şi Ucraina să accepte abordarea Chişinăului în problema Transnistriei.

Aşadar, problema majoră legată de Transnistria este integritatea teritorială a Moldovei, deci o chestiune de suveranitate asupra întregului teritoriu al Republicii Moldova. O altă problemă importantă este producția ilegală de armament în Transnistria.

Dinamica evacuării şi aprecierea cantitativă a munițiilor din depozitele militare din apropierea stației Cobasna

La 9 iunie 2005, la Bruxelles, în timpul Summitului Rusia – NATO, ex-ministrul Apărării al Federației Ruse Serghei Ivanov, în cadrul întâlnirii cu Donald Rumsfield, a făcut o declarație senzațională despre amenințările posibile pe care le reprezintă pentru populația regiunii Transnistia din Republica Moldova munițiile şi tehnica militară din apropierea stației Cobasna, raionul Râbnița, Republica Moldova. „Poziția noastră în cadrul acestei probleme este următoarea: situația de acolo a ajuns în impas, atât în sens direct, cât şi în cel indirect", a declarat Ivanov. El a subliniat că pe teritoriul Transnistriei se află o cantitate mare de muniții şi tehnică rusească care trebuie evacuată. „Cu toate acestea, atât timp cât problema Transnistriei rămâne nesoluționată, munițiile nu pot fi evacuate, şi cu cât mai mult ele se vor păstra acolo, cu atât mai mult va creşte pericolul pentru cei care trăiesc în această regiune", a mai spus Ivanov. El a adăugat că cea mai mare parte a munițiilor din Transnistria se găseşte pe acest teritoriu de suficient mult timp, o parte din armament nu poate fi evacuat, trebuie distrus pe loc [12].

La 10 iunie 2005, Preşedintele Republicii Moldova a ordonat secretariatului Consiliului Suprem de Securitate să prezinte un raport privind probabilitatea şi urmările posibile ale acestui gen de pericole. În scopul îndeplinirii acestei dispoziții, a fost creat un grup de lucru, în frunte cu Preşedintele Academiei de Şti-

ințe a Moldovei, în componența căruia au intrat reprezentanți ai Ministerului Reintegrării Republicii Moldova, Ministerului Apărării, Ministerului Ecologiei şi Resurselor Naturale [12].

Ca urmare a cercetărilor efectuate de experții Academiei de Ştiințe a Moldovei, a fost stabilit că temerile şi îngrijorările exprimate de către ex-ministrul Apărării Federației Ruse Serghei Ivanov sunt absolut întemeiate, mai mult decât atât, experții au obținut dovezi adiționale, bazate pe o analiză completă a situației în jurul depozitelor de muniții, armament şi tehnică militară din apropierea stației Cobasna [12]. Astfel, mai mult de 2/3 din munițiile din apropierea stației Colbasna sunt păstrate în depozite bine echipate, în care se păstrau anterior munițiile nucleare. Nivelul de rezistență chimică a trotilului este destul de înalt, iar încălzirea sau răcirea îndelungată, precum şi aflarea în apă nu schimbă calitățile lui explozive. Sub influența luminii solare, trotilul şi munițiile ce conțin acest element devin mai sensibile la acțiunile factorilor externi [10].

Inițierea unei explozii la depozitele cu muniții din stația Colbasna va conduce la afectarea populației civile, la o catastrofă umanitară şi ecologică în regiunea de nord-est a Republicii Moldova şi în teritoriul apropiat al Ucrainei, pe o suprafață de la 500 km^2 până la 3000 km^2, cuprinzând atât localitățile ce se aflǎ în vecinătatea imediată de potențialul epicentru (Colbasna, Haraba, Vărăncău), cât şi zona care cuprinde oraşele Slobodca, Krasnâe Okna, Balta, Kotovsk (din Ucraina), Râbnița, Rezina şi Şoldăneşti (de pe teritoriul Republicii Moldova), precum şi nord-estul Bulgariei, estul Ungariei, Slovaciei, Poloniei şi sudul Belarusei [12].

Un alt aspect este legat de efectele „reacției în lanț”, în cazul în care explozia inițială cauzează exploziile altor obiecte. Drept exemplu de astfel de obiecte serveşte conducta de gaze, care trece în vecinătatea imediată de depozite şi de or.Râbnița. Procesul de inflamare a conductei, în acest caz, este nu doar posibil, ci şi poate fi egalat, după cantitatea distrugerilor şi consecințelor ecologice, cu însăşi explozia.

Trebuie subliniat faptul că aprecierea probabilității pericolelor şi urmărilor unei eventuale situații excepționale la depozitele din apropierea stației Cobasna a fost efectuată în baza analizei incidentelor produse în decursul ultimilor 20 ani la depozitele militare din țările CSI şi din lume, pe baza aprecierii de către experți a specificului locației depozitelor în apropierea stației Colbasna şi a specificului munițiilor stocate acolo.

În anul 2000, volumul munițiilor şi al armamentului aparținând Federației Ruse în regiunea transnistreană din Republica Moldova a constituit circa 42 000 de tone. Conform rapoartelor deschise ale misiunii OSCE în Republica Moldova, în perioada 2000-2004, de pe teritoriul regiunii transnistrene a Republicii Moldova au fost evacuate sau distruse pe loc circa 50% de muniții, tehnică militară şi armament. În total, în perioada sus-menționată au fost evacuate 56 de ga-

rnituri de tren cu tehnică militară. Pentru finanțarea procesului de evacuare şi utilizarea proprietății Grupul operațional al trupelor ruse (GOTR*)* din Fondul Voluntar al OSCE au fost cheltuite 3.359.919 dolari SUA.

Munițiile rămase constituie circa 19916 tone şi reprezintă armamente (cartuşe, proiectile, rachete şi bombe avia) care se păstrează în depozitele din apropierea stației Colbasna şi sunt concentrate pe un teritoriu de circa 100 ha. Analiza detaliată a specificării şi nomenclaturii armamentelor ne permite să stabilim cu aproximație cantitatea nominală a substanțelor explozive concentrate în apropierea stației Cobasna, evaluându-le la circa 10 000 tone [10].

La 31 martie 2011, ministrul rus de externe Serghei Lavrov a sugerat că Rusia este dispusă să-şi retragă armamentul numai după soluționarea conflictului transnistrean. Totodată, Serghei Lavrov a subliniat că Moscova ar pleda şi pentru schimbarea formatului forțelor de menținere a păcii sub egida OSCE [6].

Comentarii. Recomandări cu privire la unele eventuale viziuni în soluționarea diferendului Transnistrean

În conformitate cu noțiunile utilizate în dreptul internațional public, regiunea transnistreană sau aşa-numita RMN nu poate avea calitatea de subiect al dreptului internațional. Caracterul influenței forțelor exterioare depinde de natura acesteia. Este prezentă o influență economică pronunțată şi se conturează, în cazul unor state, o influență politică. Dar regiunea rămâne a fi în general incontrolabilă.

Pentru o reglementare paşnică şi efectivă a situației create sunt necesare o serie de acțiuni coordonate, logic argumentate din partea forțelor interesate. În opinia noastră, aceste acțiuni, printre altele, ar viza:

1. Necesitatea consolidării negocierilor în formatul 5+2, păstrându-se prezența Statelor Unite şi Uniunii Europene, care, ar trebui să aibă un rol mai activ.
2. Aprofundarea şi extinderea relațiilor cu NATO;
3. Transformarea forțelor de menținere a păcii într-o misiune civilă sub egida ONU sau OSCE;
4. Evacuarea armatei şi armamentului străin de pe teritoriul de conflict;
5. Implementarea de facto şi propriu-zisă a principiilor democratice în ceea ce ține de exprimarea voinței poporului asupra viitorului regiunii;
6. Ulterior, ca urmare a acțiunilor sus-menționate, elaborarea soluției general acceptabile pentru toate părțile implicate şi implementarea acesteia (trecerea de la operațiunea de pacificare la operațiunea de observare prin aplicarea corpului de observatori civili şi a corpului de poliție internațională, care vor garanta ambelor parți respectarea legislației), care se va încheia odată cu terminarea operațiunii de observare.

Recent, la inițiativa Ministerului Afacerilor Externe şi Integrării Europene a fost stabilită colaborarea cu statele neutre din Europa Occidentală (Austria, El-

veția, Finlanda, Irlanda, Suedia) la NATO. Acest grup este numit informal Western European Partners (WEP 5). Scopul acestui grup este - schimbul de experiență de neutralitate şi aspecte de cooperare cu Alianța Nord-Atlantică. NATO oferă statelor grupului WEP 5 diverse posibilități de cooperare pentru statele neutre, acestea axându-se în special pe domeniul interoperabilității, dezvoltării capabilităților şi contribuția cu trupe în operațiuni sub mandat internațional. Ambasadorii statelor menționate se întâlnesc informal, în mod regulat, pentru a discuta şi coordona inițiativele şi pozițiile lor comune în ceea ce priveşte politica externă şi cooperarea cu Alianța Nord-Atlantică [1].

Statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova stipulat în Constituția [3] țării oferă statului pe care îl reprezintă mai multe avantaje, inclusiv pe dimensiunea soluționării politice a diferendului transnistrean. Statutul de neutralitate al Moldovei nu reprezintă un impediment în calea eforturilor de integrare europeană a țării noastre.

Integrarea europeană declarată în repetate rânduri ca obiectiv major al politicii interne şi externe a Republicii Moldova, al cărui vector vizează cursul de democratizare, modernizare, implementare a valorilor şi standardelor europene, are drept obiectiv stabilizarea internă a statului, transformarea Moldovei într-un partener stabil şi credibil de dialog, care contribuie la consolidarea stabilității şi securității regionale şi europene.

Experiența celor cinci state neutre în colaborarea lor cu Alianța Nord-Atlantică este foarte importantă pentru Republica Moldova. Această experien□ă poate fi preluată de țara noastră în limitele cadrului legal național.

Concluzii generale:

Unul dintre mecanismele de garantare a păcii în zona Mării Negre este ***internaționalizarea ei***. Marea Mediterană, de exemplu, a fost şi ea o zonă de conflict până s-a reuşit internaționalizarea ei şi aşezarea definitivă a Flotei a VI-a americane şi a altor forțe în zonă. Internaționalizarea Mării Negre ar însemna ca toate statele aliate să aibă prezență militară şi politică, ca urmare asigurând un control al traficului în Marea Neagră.

O soluție a problemelor separatiste din Bazinul Mării Negre şi Caspice ar putea fi găsită prin ***asocierea celor două state: Moldova şi Georgia.*** Luând în considerație asemănările conflictelor şi problemele de ordin comun în regiune, Georgia ar putea iniția o poziție comună cu Moldova, pentru a fi prezentată în rețeaua organizațiilor internaționale.

Cât priveşte Transnistria, soluția ar fi ***respectarea angajamentului de la Istambul*** a Federației Ruse, adică retragerea trupelor şi a armamentului, ***securizarea a peste 400 de km de frontieră*** între Ucraina şi Transnistria şi punerea sub control a tot ceea ce trece prin acest segment de frontieră. Din acel moment, regimul separatist nu va mai putea exista, pentru că securizarea frontierei înseam-

nă încetarea afacerilor din care se alimentează acest regim, iar existența trupelor ruse favorizează desfăşurarea lor. Considerăm că este o prioritate pentru UE şi SUA rezolvarea problemei transnistrene.

La fel, în stadiul actual de cotitură în reglementarea „problemei transnistrene”, la formularea şi luarea deciziilor politice de o importanță vitală este ***luarea în considerare a intereselor economice*** atât ale Republicii Moldova şi Transnistriei, cât şi ale partenerilor lor. Ignorarea componentei economice a „problemei transnistrene” doar va îndepărta şi mai mult soluția reciproc acceptabilă a problemei politice.

În procesul de combatere a separatismului ca sursă a terorismului şi a crimei organizate, fiecare stat trebuie să-şi dea seama că ***nu poate fi vorba despre o politică de standarde duble*** în soluționarea acestor probleme. Acceptarea ideei standardelor duble în definirea separatismului în cadrul unui stat şi în afara lui oferă un fundament pentru dispute, lipsă de încredere şi slăbirea poziției statelor convenționale, precum şi expansiunea activităților structurilor criminale.

Rezolvarea „conflictelor înghețate” este una din condițiile principale pentru avansarea cu succes pe drumul spre integrarea în Uniunea Europeană şi NATO. Ar fi oportun să se elaboreze o abordare coordonată a UE şi NATO în vederea realizării inițiativelor de menținere a păcii în aceste zone. O abordare optimă poate fi programul Politica Europeană de Securitate şi Apărare (PESA) în limitele căruia se pot realiza misiuni de observatori militari. De asemenea, un alt aspect important este introducerea în aceste „gauri negre” ale administrației civile temporare a Organizația Națiunilor Unite (ONU), care ar contribui la dezvoltarea proceselor democratice a regiunilor. Un element important în acest context este semnarea între UE şi Republica Moldova a Acordului-cadru privind participarea la operațiunile UE de gestionare a crizelor.

Bibliografie:

1. Ambasadorii statelor neutre din Europa Occidentală (WEP 5) în vizită la Chi□inău. // Flux de ştiri, 2012, 2 octombrie. [online] http://www.fluxdestiri.info/2012/10/ambasadorii-statelor-neutre-din-europa-occidentala-wep-5-in-vizita-la-chisinau/ (vizitat 12.01.2013)
2. Caraman I. Implementarea politicilor de securitate națională: Cooperarea Interagenții. // Vacinătatea NATO şi UE: Implicații politice privind securitatea Moldovei. Aspirații Europene. - Chişinău, 2005, p.115-118.
3. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova,18.08.1994, nr.1. [online] http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731 (vizitat 12.01.2013)

4. Guvernul Republicii Moldova. Pagina oficială. 13.09.2012 [online] http://www.gov.md/libview.php?l=ro&id=5476&idc=606 (vizitat 12.01.2013).
5. Guvernul Republicii Moldova. Pagina oficială. 30.11.2012 [online] http://www.gov.md/libview.php?l=ro&idc=606&id=5833 (vizitat 12.01.2013).
6. Lavrov: Rusia nu-şi va retrage armamentul din Transnistria decât după soluționarea conflictului. // Cuvântul Libertății, 2011. [online] http://www.cvlpress.ro/?p=4206 (vizitat 12.01.2013).
7. Legea nr.173 din 22 iulie 2005 cu privire la prevederile de baza ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria). // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 29 iulie 2005, nr.101-103. [online] http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=313004&lang=1 (vizitat 12.01.2013).
8. Post-Soviet Frozen Conflicts regional standoffs in southeast Europe and the Caucasus require peaceful settlements. // Per Concordiam, 2012, vol.3, nr.4, p.42-47. [online]http://www.marshallcenter.org/mcpublicweb/en/component/content/article/1072-art-college-pubs-per-concordiam-vol-3-4-en.html?directory=116 (vizitat 12.01.2013).
9. Ultima rundă de negocieri în formatul „5+2" privind reglementarea transnistreană s-a încheiat la Vienna. // Organization for Security and Co-operation in Europe - Viena, 2012. [online] http://www.osce.org/ro/cio/92186 (vizitat 12.01.2013).
10. Обманчивая тишина. // «Независимая Молдова», №131-132 (3609-3610), 2005, 8 июля. [online] http://www.ng.ru/politics/2001-12-29/2_longlive.html (vizitat 12.01.2013).
11. Ханбабян А. Содружество Непризнанных Государств будет жить долго. Четверо смелых не намерены поступаться завоеванной независимостью. // "Независимая газета", 2001, 29 декабря.
12. Чем опасны склады с боеприпасами в Колбасне. // Regnum, 2013. [online] http://regnum.ru/news/482231.html (vizitat 12.01.2013).

Prezentat la redactie
la 4 ianuarie 2013

Recenzent – ***Aurelian LAVRIC***, doctor in istorie, conferentiar

MOLDOSCOPIE

(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.1 (LX), 2013

REVISTĂ ŞTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

Bun de tipar 25.02.2013. Formatul 70x100 $^{1}/_{16}$.
Coli de tipar 16,5. Coli editoriale 13,6.
Tirajul 200 ex.